

TAMPEREEN YLIOPISTO

Henna Sotamaa-Leino

VAALIPÄÄKIRJOITUKSET PYSÄYTETTYINÄ KERTOMUKSINA

Narratologinen tutkimus kolmen sitoutumattoman sanomalehden
vuoden 2006 presidentinvaaleja käsittelevistä pääkirjoituksista

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Kesäkuu 2008

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

SOTAMAA-LEINO, HENNA: Vaalipääkirjoitukset pysäytettyinä kertomuksina. Narratologinen tutkimus kolmen sitoutumattoman sanomalehden vuoden 2006 presidentinvaaleja käsittelevistä pääkirjoituksista.

Pro gradu-tutkielma, 153 s., 5 liitesivua

Tiedotusoppi

Kesäkuu 2008

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen narratologian keinoin sitä, millaisia kertomuksia sitoutumattomien sanomalehtien pääkirjoituksissa kerrotaan vuoden 2006 presidentinvaaleista ja ehdokkaista sekä millaisia toimintaehdotuksia lukijoille tarjotaan. Lisäksi tutkin vaalipääkirjoitusten puolueettomuutta ja sitä, miten pysäytetyn kertomuksen teoria soveltuu vaalipääkirjoitusten tutkimiseen.

Tutkimusaineistoni koostuu 93:sta Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Keski-suomalaisessa 1.1.2005–16.1.2006 julkaistusta pääkirjoituksesta, joiden pääaiheena ovat presidentinvaalit.

Tutkielmassani vaalipääkirjoituksia tarkastellaan ensisijaisesti kertomuksina eli tutkimukseni teoreettinen viitekehys kietoutuu tiiviisti narratologian ympärille. Tutkimukseni tärkein kulmakivi on Jukka Törrösen esittelemä pysäytetyn kertomuksen teoria, jonka mukaan pääkirjoituksissa kertoja osoittaa lukijalle tietyn päämäärän, motivoi hänet tavoittelemaan tuota päämäärää ja jättää lopulta tarinan loppuunsaattamisen lukijan vastuulle. Työni teoriaosassa nostan esiin myös kontekstin ja genren käsitteet pohtiessani sitä, millaisia rajoja ja mahdollisuuksia presidentinvaalien konteksti ja pääkirjoitusgenre luovat vaalipääkirjoituksissa kerrotuille tarinoille.

Analyysini jakautuu kolmeen osaan. Kahdessa ensimmäisessä analyysiluvussa hyödynnän pysäytetyn kertomuksen teoriaa ja tutkin pääkirjoituksissa esiintyviä pääteemoja ja vastakkainasetteluja sekä pääkirjoitusten tarinalinjoja eli kertojan ehdottamia toimintaohjelmia. Analyysini kolmannessa osassa tarkastelen sitä, miten pääkirjoitusten kertojat asennoituvat vaaleihin ja ehdokkaisiin.

Tutkimissani vaalipääkirjoituksissa käsitellään melko tavanomaisia ja yllätyksettömiä teemoja kuten ehdokasasettelua, vaaliasettelmaa ja kannatusmittauksia sekä vaalikampanjointia. Sen sijaan vaalipääkirjoitusten vastakkainasettelut ovat pääosin ideologisia: useimmiten vastakkain asetetaan istuva presidentti ja hänen haastajansa sekä vasemmisto ja porvarit. Aamulehti ja Keski-suomalainen asettuvat näissä vastakkainasetteluissa usein haastaja- ja porvariehdokkaiden puolelle. Tätä kuvaa se, että Keski-suomalaisen yleisimpien tarinalinjojen päämäärät ovat toimiva porvari yhteistyö ja keskustan presidenttiehdokkaan vaalimenestys. Aamulehden kertoja puolestaan vaatii presidentti Tarja Halosen haastamista. Helsingin Sanomien kertoja ei valitse puoltaan yhtä selvästi kuin muiden lehtien kertojat. Helsingin Sanomissa esiin nostetut tarinalinjat ja vastakkainasettelut ovat useimmiten sellaisia, joihin kertoja pystyy ottamaan kantaa puolueettomasti.

Eroistaan huolimatta kaikilla aineistoni lehdillä on myös yksi yhteinen tarinalinja ja päämäärä. Kaikkien lehtien pääkirjoituksissa kampanjoidaan todellisen ja aidon vaalikamppailun puolesta, ja kertojat asettuvat puolustamaan demokratiaa, kansanvaltaa, avoimuutta ja julkisuutta.

Tutkimukseni osoittaa, etteivät kaikki sitoutumattomien sanomalehtien vaalipääkirjoitukset olleet puolueettomia vuoden 2006 vaaleissa. Aamulehden pääkirjoituksissa kriittiset arviot kasautuivat Tarja Haloselle, kun taas Helsingin Sanomissa Haloselle kasaantuivat positiiviset arviot. Keski-suomalainen puolestaan kannusti pääministeri Matti Vanhasta ja suhtautui epäluuloisimmin presidentti Haloseen ja hänen tukijoukkoihinsa. Näyttääkin siltä, että presidentinvaalien aikana sanomalehtien vanhat sidokset ja perinteiset tavat käsitellä eri puolueiden ehdokkaita voivat nousta pääkirjoituksissa pintaan.

Aineistoni pääkirjoituksista vain noin kaksi kolmasosaa täytti pysäytetyn kertomuksen tunnuspiirteet. Osuus olisi todennäköisesti ollut suurempi, jos tutkimieni pääkirjoitusten aiheena olisi ollut jokin ongelma tai uhka, jota käsitellessään sitoutumattomat sanomalehdet olisivat voineet legitimitä valita puolensa. Tutkimukseni kuitenkin osoitti, että pysäytetyn kertomuksen teoria tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan vaalipääkirjoitusten ideologisten valintojen tutkimiseen.

Asiasanat: presidentinvaalit, pääkirjoitukset, narratologia, pysäytetty kertomus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 PRESIDENTINVAALIT TUTKIMUKSEN JA MEDIAN KONTEKSTINA: MEDIAN ROOLI VAALEISSA	5
2.1 Poliitikan ja vaalien viestinnällistyminen	5
2.2 Median ja pääkirjoitusten valta ja vaikutus	9
2.2.1 Vaikutustutkimusten anti	10
2.2.2 Median ja pääkirjoitusten vaikutusmahdollisuudet vaaleissa	13
2.3 Sanomalehtien sitoutumattomuus, puolueettomuus ja kantaaottavuus	15
2.4 Tarkastelun keskiössä vuoden 2006 presidentinvaalit.....	21
2.4.1 Vaalin erityispiirteet.....	21
2.4.2 Mediaraportoinnin juonenkäännteet	24
3 PÄÄKIRJOITUKSET TUTKIMUSKOHTEENA: KATSAUS PÄÄKIRJOITUSGENREEN JA VAAALIPÄÄKIRJOITUKSIIN	29
3.1 Pääkirjoitus lehden institutionaalisen kannanottona.....	29
3.2 Päätoimittajien näkemys pääkirjoitusten nykyroolista	32
3.3 Pääkirjoituksen ominaispiirteitä staattisuudesta uutismaisuuteen	34
3.4 Kuka kirjoittaa ja kenelle?	36
3.5 Pääkirjoitusten rooli vaalien aikana	38
3.5.1 Lisääkö vaalien läheisyys pääkirjoitusten kantaaottavuutta ja puolueellisuutta?	38
3.5.2 Pääkirjoitukset puolueettomia vuoden 1994 presidentinvaaleissa.....	39
3.5.3 Pääkirjoitukset poliittisina toimijoina vuoden 2000 presidentinvaaleissa	40
3.5.4 Vuoden 2006 vaalikirjoitukset päätoimittajien silmin nähtynä	43
4 KYSYMYKSIÄ VAAALIPÄÄKIRJOITUKSILLE	44
4.1 Millaisia tarinoita vaaleista kerrotaan ja miten ne kerrotaan?	44
4.2 Aineistona kolmen sanomalehden pääkirjoitukset	45
4.2.1 Aineiston rajaus, kerääminen ja jakaminen kolmeen osaan	46
4.2.2 Aineiston karkea kuvailu	48
5 NARRATOLOGIAN TARJOAMAT ANALYYSIVÄLINEET.....	49
5.1 Narratologia journalismin tutkimuksessa	49
5.2 Mistä osista kertomus koostuu ja miten kertomusta voi tutkia?.....	50
5.3 Pääkirjoitusten makrorakenne tutkimuksen lähtökohtana.....	53
5.4 Pysäytetyn kertomuksen teoria analyysivälineenä	55
5.4.1 Pysäytetty kertomus ja kaksoisartikulaation käsite.....	59
5.4.2 Pysäytetty kertomus ja retoriset vaikutuskeinot.....	60
5.5 Kertojaa ja hänen asennettaan analysoimassa	62
5.5.1 Kuka on pääkirjoitusten kertoja?	62
5.5.2 Kertojan asenteen analysoiminen.....	65

6 PÄÄKIRJOITUSTEN TEEMAT JA VASTAKKAINASETTELUT	67
6.1 Aamulehden vastakohtina muutos ja pysähtyneisyys.....	68
6.2 Helsingin Sanomat asettaa vastakkain Halosen ja haastajat.....	71
6.3 Keski-suomalaisessa vastakkain ovat porvarit ja vasemmisto.....	74
6.4 Tausta-aineistoon kuuluvien pääkirjoitusten pääaiheet.....	77
6.5 Pääteemojen ja vastakkainasettelujen vertailua ja yhteenvetoa	78
7 PÄÄKIRJOITUSTEN TARINALINJAT JA NIIDEN OIKEUTTAMINEN	84
7.1 Aamulehti kehottaa todelliseen ja asiapitoiseen kilpaan	85
7.1.1 Vaalitaistelun ja -keskustelun on oltava värikäs ja moniarvoinen.....	85
7.1.2 Linjakysymysten pitää ratkaista vaalit	87
7.1.3 Halonen ja demarit on haastettava	91
7.1.4 SAK:n on pidettävä näppinsä erossa vaaleista.....	94
7.2 Helsingin Sanomissa paljon yksittäisiä tarinalinjoja	94
7.2.1 Vaalikeskustelu ei saa olla vain turvatakuista jauhamista	95
7.2.2 Presidentinvaaleissa täytyy käydä kunnon kamppailu.....	96
7.2.3 Äänestysinto on säilytettävä korkeana	98
7.2.4 Yksittäiset tarinalinjat	98
7.3 Keski-suomalainen asettuu porvariyhteistyön kannattajaksi	101
7.3.1 Porvariyhteistyö on saatava toimimaan	102
7.3.2 Vanhasen on menestyttävä vaaleissa	104
7.3.3 Vaalikilvan on oltava reilu ja rehellinen.....	106
7.3.4 Harvoin esiintyvät tarinalinjat.....	107
7.4 Tarinalinjojen yhteenvetoa ja vertailua.....	110
8 KERTOJEN ASENNOITUMINEN VAALEIHIN JA EHDOKKAISIIN.....	114
8.1 Kerronnan tyyleissä eroja	114
8.2 Kertojien valitsemat näkökulmat ja päähenkilöt	115
8.3 Ehdokkaiden ja puolueiden kuvaaminen asenteiden mittarina.....	116
8.3.1 Aamulehti kritisoi kaikkia pääehdokkaita.....	117
8.3.2 Helsingin Sanomat suhtautuu myönteisimmin Haloseen.....	119
8.3.3 Keski-suomalainen kannustaa Vanhasta	122
8.4 Asennoituminen vaaleihin ja vaalikampanjaan	124
8.5 Kertojien asennoituminen vaalien ensimmäisen kierroksen tulokseen.....	127
8.6 Kertojien asenteissa selviä eroja	130
9 TULOSTEN YHTEENVETOJA JA POHDINTAA.....	133
9.1 Vaalipääkirjoituksissa kerrotut tarinat ja toimintaehdotukset	133
9.3 Vaakakupissa vaalipääkirjoitusten puolueettomuus	138
9.3 Pysäytetyn kertomuksen ja asenneanalyysin koettelu	140
LÄHTEET	143
AINEISTO.....	149
LIITTEET	

1 JOHDANTO

”Ensi tammikuussa pidettävien presidentinvaalien asetelmat alkavat selkiytyä. Vain ehdokkaat puuttuvat.” (Aamulehden pääkirjoitus, 16.3.2005)

Spekulaatiot vuoden 2006 presidentinvaaleista ja ehdokkaista alkoivat lehtien sivuilla jo kauan ennen ensimmäisten ehdokkaiden esiin astumista. Vaikka ehdokkaat olivat vielä nimeämättä, lehdissä kaivettiin presidenttikilvan lähtökuoppia ja arvioitiin ehdokkaiden mahdollisuuksia vuoden päästä käytävissä vaaleissa. Tämä Aamulehden lukijana tekemäni havainto herätti minut pohtimaan sitä, millä tavoin sanomalehdissä rakennetaan vaaliasetelmaa sekä miten lehdet määrittelevät ja oikeuttavat lukijoille sen, mistä vaaleissa on niiden mielestä kysymys. Tämä pohdinta oli ensimmäinen sysäys pro gradu -työlleni ja tutkimukseni kysymystenasettelulle.

Toinen tärkeä sysäys tutkimuskysymysteni muotoutumiselle oli tuttavapiirini esittämät kommentit sanomalehtien vaaliuutisoinnista. Osa tamperelaisista tuttavistani oli sitä mieltä, että Aamulehti asettui kirjoituksissaan kokoomuksen presidenttiehdokkaan Sauli Niinistön kannalle. Pääkaupunkiseudulla asuva tuttavaperheeni puolestaan harkitsi Helsingin Sanomien tilauksen lopettamista, koska heidän mielestään Helsingin Sanomien uutisoinnissa suosittiin sosiaalidemokraattien ehdokasta Tarja Halosta. Nämä kommentit saivat minut kiinnostumaan siitä, ovatko sitoutumattomat lehdet oikeasti puolueettomia vaalien aikana vai voiko niiden teksteistä havaita, että tiettyä presidenttiehdokasta käsitellään eri tavalla kuin muita.

Näiden arkisten havaintojen pohjalta päätin valita pro gradu -työni aiheeksi vuoden 2006 presidentinvaaleja käsittelevät pääkirjoitukset. Epäilemättä valintani taustalla vaikutti sama seikka, joka on ajanut jo monet viestinnätutkijat ennen minua tutkimaan vaalien aikaista viestintää: vaalikampanjan aikana viestinnällä on mahdollista vaikuttaa vaalien lopputulokseen ja jopa koko yhteiskunnan kehitykseen, ja vain harvoin viestinnällä voidaan nähdä yhtä selvästi merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. (Aarnio & Isotalus 2000, 8.) Voidaan siis sanoa, että tutkimukseni tarpeellisuus kumpuaa toisaalta hyvin arkisista havainnoista ja toisaalta pitkästä tutkimusperinteestä.

Tutkimusaineistokseni valitsin uutisten sijasta pääkirjoitukset, sillä perinteisen määritelmänsä mukaisesti ne edustavat lehden institutionaalista kantaa. Lisäksi niiden on arvioitu määrittelevän vaalien toimintatilannetta muita juttutyyppejä avoimemmin ja selkeämmin (Aarnio 2000, 107–108). Varsinainen tutkimusaineistoni koostuu kolmessa sitoutumattomassa sanomalehdessä, Aamulehdes-

sä, Helsingin Sanomissa ja Keski-suomalaisessa 1.1.2005–16.1.2006 julkaistuista pääkirjoituksista, jotka käsittelevät presidentinvaaleja pääaiheenaan. Tällaisia pääkirjoituksia oli yhteensä 93.

Pääkirjoituksia ei pidetä kovin mediaseksikkäänä tutkimuskohteena tai tekstigenrenä. Stereotypian mukaan pääkirjoitukset ovat vanhanaikainen jäännös, kuivakka teksti, jota vain harvat lukijat jaksavat lukea. Tutkimusaineistostani kuullessaan moni tuttavani huokaisikin myötätuntoisesti ja erityisen kuvaavaa on erään toimittajan leikkisä toteamus ”miten ihmeessä jaksat edes lukea ne loppuun asti”. Toisaalta moni myönsi, että pääkirjoitukset ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde ja instituutio. Kuulemani kommentit saivat minut vakuuttumaan siitä, että olen valinnut oikean aineiston. Pääkirjoitusten tutkiminen onkin osoittautunut mielenkiintoiseksi tutkimusmatkaksi itselleni entuudestaan melko tuntemattoman tekstigenren maailmaan.

Tutkimukseni varsinaisen tarkoituksen voi tiivistää kolmeen päämäärään. Ensimmäinen pyrin selvittämään, millaisia kertomuksia sitoutumattomien lehtien vaalipääkirjoituksissa kerrotaan presidentinvaaleista ja presidenttiehdokkaista sekä millaisia toimintaohjelmia pääkirjoituksissa suositetaan lukijoille. Toinen tavoitteeni on tutkia sitä, ovatko aineistooni kuuluvien sitoutumattomien sanomalehtien pääkirjoitukset puolueettomia. Kolmanneksi tarkastelen pääkirjoitusten rakennetta: ovatko ne pysäytettyjä kertomuksia, jotka asettavat lukijaryhmälle jonkin tietyn päämäärän ja kehottavat lukijoitaan toimimaan tietyllä tavalla, jotta lehden asettama päämäärä saavutettaisiin?

Kuten kysymyksenasettelustani käy jo ilmi, tarkastelen pääkirjoituksia nimenomaan tarinoiden kerrontana. Risto Kuneliuksen (2000, 5) mukaan tarinoiden kertominen on tiedon välittämisen, julkisen keskustelun ylläpitämisen ja kansalaisten julkisen toiminnan resurssina toimimisen lisäksi yksi hyvän journalismin tärkeistä tehtävistä, yksi journalismin neljästä jalasta. Tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan erityisesti tätä journalismin kerronnallista puolta ja etsin tutkimuskysymyksiini vastauksia narratologisten analyysimenetelmien avulla.

Tutkimukseni perustuu hyvin pitkälti Jukka Törrösen (1997; 2002) esittelemään pysäytetyn kertomuksen teoriaan, joka on tiedotusopillisessa tutkimuksessa vielä melko vieras. Törrösen mukaan pääkirjoitukset ja ylipäänsä suostuttelevat tekstit ovat usein pysäytettyjä kertomuksia, joissa teksti osoittaa lukijalle tai jollekin lukijaryhmälle tietyn päämäärän sekä motivoi ja valmistaa lukijan tavoittelemaan tuota päämäärää pääkirjoituksen ehdottamilla tavoilla. Pysäytetyssä kertomuksessa tarinan loppuun saattaminen jää siis tekstin ulkopuolisen henkilön eli lukijan vastuulle eikä kerto-

musta kerrota tekstissä loppuun asti. Toisin sanoen pääkirjoitus toteuttaa A. J Greimasin narratiivisesta kaaviosta vain kertomuksen ensimmäisen osan: valmistelevan tarinan.

Jukka Törrösen esittämän teorian avulla tarkastelen pääkirjoituksissa esiintyviä teemoja, vastakainasetteluja ja pääkirjoitusten tarinalinjoja eli sitä, millaisia toimintaohjelmia pääkirjoituksissa lukijoille ehdotetaan. Tarkastelen analyysissäni myös sitä, miten pääkirjoitusten kertojat asennoituvat vaaleihin ja ehdokkaisiin vaalien loppusuoralla. Kertojan asenteen analysoimisessa hyödynnän Anna-Leena Siikalan (1984) esittelemää kielellisten valintojen listaa, jonka avulla on mahdollista pureutua kertojan tekemiin valintoihin ja niihin arvotuksiin, joita kertoja kohdistaa kertomuksessa esiintyviin toimijoihin ja asioihin.

Graduni nojaa siis pitkälti narratiiviseen teoriaan ja narratologialle ominaiseen konstruktivistiseen näkökulmaan eli ajatukseen siitä, että kertomukset eivät vain kerro todellisuudesta vaan ne myös rakentavat todellisuutta ja vaikuttavat siihen, millaisena todellisuus nähdään. Muut tärkeät graduani ohjaavat käsitteet ovat konteksti ja genre. Jotta pystyisi ymmärtämään, millaisia kertomuksia pääkirjoituksissa voidaan presidentinvaaleista kertoa, on mielestäni tärkeää tutustua siihen, millainen on presidentinvaalien pääkirjoituksille ja tutkimukselleni luoma konteksti ja millainen on pääkirjoitusten genre. Samalla yritän pohtia sitä, millaisia rajoja konteksti ja genre vaalipääkirjoituksille asettavat ja toisaalta millaisia mahdollisuuksia ne avaavat.

Graduni toisessa luvussa esittelenkin sitä, millaisen kontekstin presidentinvaalit pääkirjoituksille tarjoavat. Tarkastelen aiemman tutkimuksen avulla sitä, millainen median rooli on nykyvaaleissa, millaisia vaikutuksia medialla ja pääkirjoituksilla voi vaaleissa olla sekä ovatko oman aineistoni sanomalehdet olleet vaaleissa puolueettomia ja mitä puolueettomuus lopulta tarkoittaa. Luvun lopussa kohdistan tarkasteluni erityisesti vuoden 2006 presidentinvaaleihin, niiden erityispiirteisiin ja mediaraportointiin.

Kolmannessa luvussa tarkastelen sitä, millainen on pääkirjoitusten genre ja miten genren rajat vaikuttavat vaalipääkirjoitusten tarinoihin. Tarkastelen luvun aikana muun muassa sitä, ketkä pääkirjoituksia lukevat ja kirjoittavat, mikä on pääkirjoitusten rooli vaalien aikana ja mitkä ovat pääkirjoitusten ominaispiirteet. Käsittelen aihetta paitsi aiemman tutkimuksen myös päätoimittajille tekemiäni haastattelujen avulla.

Neljännessä luvussa lähestyn omaa empiiristä tutkimustani esittelemällä tutkimukseni tarkoituksen ja tutkimuskysymykset. Esittelen luvussa myös tutkimusaineistoni ja sen, miten olen valinnut, rajannut ja kerännyt aineistoni.

Viidennessä luvussa esittelen analyysissäni käyttämiäni narratologian teorioita, käsitteitä ja analyysivälineitä. Luvun pääpaino on Jukka Törrösen pysäytetyn kertomuksen teoriassa ja sen tarjoamissa analyysivälineissä. Lisäksi käsittelen sitä, mitä narratologiassa ja omassa tutkimuksessani tarkoitetaan kertojalla ja miten pääkirjoitusten kertojan asennetta voi analysoida.

Kuudennessa luvussa siirryn aineistoni analyysiin. Ensimmäisessä analyysiluvussa esittelen eri lehtien pääkirjoituksissa esiin nousevia pääteemoja ja vastakkainasetteluja. Luvun lopussa vertailen eri lehtien teemoja ja vastakkainasetteluja sekä pohdin, mitä löytämäni erot kertovat lehtien painotuksista ja pääkirjoitusten tarjoamista agendoista.

Seitsemännessä luvussa tarkastelen sitä, millaisia tarinalinjoja eri lehtien pääkirjoituksissa lukijoille tarjotaan eli millaisia toimintaohjelmia pääkirjoitukset lukijoilleen ehdottavat. Tutkin myös sitä, miten pääkirjoitukset oikeuttavat valitsemansa päämäärät sekä miten ne vetoavat lukijoihin ja motivoivat heitä toimimaan haluamallaan tavalla. Luvun lopussa vertailen eri lehtien tarinalinjoja ja pohdin, mitä tarinalinjat kertovat lehtien puolueellisuudesta ja puolueettomuudesta.

Kahdeksannessa luvussa eli työni viimeisessä analyysiluvussa käänän katseeni pysäytetystä kertomuksesta pääkirjoitusten kertojaan ja kertojan asenteen analysoimiseen. Esittelen luvussa sitä, miten pääkirjoituksissa kuvataan vaaleja ja ehdokkaita sekä millaisia eroja eri lehtien kuvauksista ja tyyli- ja näkökulmavalinnoista on löydettävissä. Tässä luvussa kiinnitän erityistä huomiota lehtien puolueellisuuden ja neutraaliuden arvioimiseen.

Yhdeksännessä eli viimeisessä luvussa vedän tutkimustulosteni langanpäät yhteen ja esitän arvioni siitä, millaisia kertomuksia vaalipääkirjoitukset kertovat ja ovatko pääkirjoitukset puolueettomia vai eivät. Arvioin kriittisesti myös sitä, kuinka hyvin pysäytetyn kertomuksen teoria soveltuu oman aineistoni tutkimiseen ja kuinka hyvin vaalipääkirjoitukset sopivat pysäytetyn kertomuksen rakennevaatimukseen. Tämä pohdinta on tärkeää, sillä yksi pro gradu -työni tarkoituksista on toimia pysäytetyn kertomuksen menetelmällisenä kokeiluna.

2 PRESIDENTINVAALIT TUTKIMUKSEN JA MEDIAN KONTEKSTINA: MEDIAN ROOLI VAALEISSA

Tässä luvussa luon katsauksen presidentinvaalien ja median suhteesta kirjoitettuihin tutkimuksiin. Tarkastelen melko tarkasti vuoden 2006 presidentinvaalien kontekstia ja median roolia vaaleissa, koska oman tutkimukseni kannalta on oleellista ymmärtää, millaisia vaikutuksia pääkirjoitusten kertomuksilla voi vaaleissa olla, miten sanomalehdissä suhtaudutaan puolueettomuuteen vaalien aikana sekä millaisia tapahtumia ja erityispiirteitä vuoden 2006 vaaleissa nousi esiin.

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen sitä, kuinka median rooli on viime vuosikymmeninä kasvanut presidentinvaaleissa, kun sekä politiikka että vaalit ovat viestinnällistyneet. Toisessa alaluvussa pohdin sitä, kuinka suuri valta ja vaikutus medialla ja erityisesti pääkirjoituksilla voi olla presidentinvaaleissa. Kolmannessa alaluvussa tarkastelen sanomalehtien puolueettomuutta ja kantaottavuutta vaalien aikana sekä teen katsauksen aineistooni kuuluvien sanomalehtien historiallisista sidoksista.

Lopuksi tarkastelen tutkimusaineistoni kontekstia esittelemällä vuoden 2006 vaalien erityispiirteitä ja mediaraportointia. Vaalien muodostamaan kontekstiin ja vaalikampanjaan tutustuminen auttaa ymmärtämään sitä, millaisia tarinoita vuoden 2006 vaaleista oli ylipäänsä mahdollista kertoa ja millaisia valintoja pääkirjoittajat ovat tehneet: mitä vaalikampanjassa esiin nousseita aiheita he ovat pitäneet niin tärkeinä, että ovat nostaneet ne pääkirjoitusten aiheiksi ja mitkä aiheet he ovat jättäneet huomiotta.

2.1 Poliitiikan ja vaalien viestinnällistyminen

Tiedotusvälineitä kutsutaan usein neljänneksi valtiomahdiksi. Vaikka tiedotusvälineillä ei ole mitään muodollista valtiosäännössä mainittua valtaa, ne vaikuttavat politiikkaan ja politiikka vaikuttaa niihin. Tiedotusvälineiden ja poliittisen koneiston suhteet ovat tiivistyneet vuosi vuodelta. (Wiberg 2006, 242.)

Median merkityksen kasvu näkyy siinä, että tavalliset ihmiset saavat nykyään suurimman osan politiikkaa ja vaaleja käsittelevästä tiedoistaan median välityksellä, toisen käden tietona. Vain harvoilla äänestäjillä on suoria yhteyksiä poliitikkoihin tai puolueisiin. Myös puolueille kuuluneet tehtävät

ovat alkaneet siirtyä tiedotusvälineille puoluejärjestelmän heikennyttyä, ja tiedotusvälineet ovat korvanneet puolueet mielipiteenmuodostuksen kanavina. (Pernaa, Pitkänen, Railo 2006, 280.)

Tiedotusvälineet ovatkin jälleen politisoituneet, tosin eri tavoin kuin poliittisen lehdistön aikakaudella: nykymedia vaikuttaa julkaisupäätöksillään huomattavasti politiikan päiväjärjestyksen ja keskustelunaiheiden muotoutumiseen. Myös poliitikkojen suhde kansalaisiin hoituu yhä enenevässä määrin tiedotusvälineiden kautta. (Wiberg 2006, 248.)

Edellä kuvailtua median merkityksen kasvua poliittisessa julkisuudessa kutsutaan politiikan viestinnällistymiseksi (Borg & Moring 2005, 48). Poliitiikan viestinnällistyminen on kansainvälinen suuntaus, sillä puolueiden ja niiden toimintaympäristöjen sekä vaalikampanjoiden muutokset ovat olleet hyvin samankaltaisia eri puolilla maailmaa. Oleellisia kehityspiirteitä ovat olleet muun muassa vaalikampanjoinnin keskittyminen mediaan, kampanjoinnin ammatillistuminen, politiikan henkilöityminen sekä yksityisen ja julkisen sekoittuminen politiikassa. Suomessa näiden kehityspiirteiden on katsottu lisääntyneen jo 1980- ja 1990-luvuilta lähtien. (Aarnio & Isotalus 2000, 18–19.)

Tom Moring ja Hal Himmelstein (1993, 19–20) ovat selittäneet edellä kuvailtua kehitystä viestinnällistymishypoteesilla, joka rakentuu neljälle perusolettamukselle. Hypoteesissa oletetaan ensinnäkin, että yhteiskunnassa vallitsee informaation ylitarjontasuhde. Tämä tarkoittaa sitä, että poliittisen toimijan on menestyäkseen tarjottava sanomansa niin tehokkaasti ja houkuttelevasti, että hän saa sen läpi tiedotusvälineissä.

Toiseksi viestinnällistymishypoteesissa oletetaan, että tiedotusvälineiden toimintaa ohjaa suhteellisen autonominen ja ammatillistunut medialogiikka. Suomessa journalismia ovat tähän suuntaan vieneet tiedotusvälineiden ja poliittisten sidosryhmien etäisyyden kasvaminen eli esimerkiksi lehti-
en irrottautuminen puoluesiteistä, toimittajien ammatti-identiteetin muutos ja kriittisen etäisyyden ottaminen poliitikkoihin sekä viestinnän kansainvälistyminen ja mallin ottaminen amerikkalaisesta uutisoinnista. (Mt., 19, 22.) Joukkotiedotusvälineiden onkin katsottu muuttuneen itsenäisemmiksi suhteessa poliitikkoihin. Tästä todisteena on poliitikkoihin kohdistuvan negatiivisen julkisuuden lisääntyminen ja sen kärjistyminen. Toisaalta nykyään saatetaan myös kehua poliitikkoja tavalla, joka olisi ollut mahdotonta muutamaa vuosikymmentä aiemmin. (Pernaa, Pitkänen, Railo 2006, 277–278.)

Kolmas viestinnällistymishypoteesin oletus on, että poliittiset toimijat ottavat julkisuuden huomi-oon suunnitellessaan toimintaansa (Moring & Himmelstein 1993, 19). Tämä näkyy selvästi suomalaisessa politiikassa: nykyään poliitikot tekevät politiikkaa yhä useammin viestimissä, jossa he myös pyrkivät esittämään tärkeitä poliittisia aloitteita. Myös poliittisen puheen tyyli on muuttunut mediaan sopivaksi, ja aloitteiden tekemisen ajoitus ja tyyli suunnitellaan siten, että tehty aloite saa mahdollisimman paljon julkisuutta. (Borg & Moring 2005, 49.)

Neljäs viestinnällistymishypoteesin oletus on, että viestintä vaikuttaa äänestäjien käyttäytymiseen enemmän kuin ennen. Tätä viestinnän merkityksen kasvua ei ole helppo todistaa, sillä äänestyspäätökseen vaikuttavien asioiden tutkiminen on monimutkaista. Olettamuksen oikeellisuutta voidaan kuitenkin lähestyä tutkimalla sitä, onko tiedotusvälineiden asema äänestäjien kosketuspintana politiikkaan lisääntynyt tai onko tiedotusvälineiden välityksellä tapahtuvan viestinnän vaikutusaika lisääntynyt. (Moring & Himmelstein 1993, 19, 26.)

Oletusta tukee se, että Wibergin (2006, 90, 93–94) mukaan liikkuvien äänestäjien määrä on lisääntynyt ja äänestyspäätöksen ajankohta on siirtynyt 1990-luvulla selvästi lähemmäs äänestyspäivää. Hänen mukaansa uusi, suora presidentinvaalitapa on saanut ihmiset pohtimaan ratkaisuaan viime hetkeen asti. Tämä tarkoittaa sitä, että viestinnän potentiaalinen vaikutustila ja -aika ovat lisääntyneet, koska äänestyspäätöksen tekeminen on siirtynyt yhä lähemmäs vaalipäivää.

Myös viestintien asema äänestäjien kosketuspintana politiikkaan ja vaalikampanjaan vaikuttaa lisääntyneen: äänestyspäätökset tehdään entistä enemmän sen perusteella, minkälaisen kuvan äänestäjät ovat saaneet viestintien välityksellä asioista ja ehdokkaista (Borg & Moring 2005, 49).

Esimerkiksi vuoden 2003 eduskuntavaaleissa sanomalehtien uutis- ja ajankohtaisjutut, television uutis- ja ajankohtaisohjelmat sekä television vaaliohjelmat nousivat kärkisijoille äänestyspäätökseen vaikuttaneen tärkeän tiedon lähteinä. Tulokset olivat samansuuntaisia kuin vuoden 1995 eduskuntavaaleissa. Borg ja Moring arvioivatkin, että vaalien viestinnällistyminen on vahvistunut 1990-luvulla, mutta tasaantunut 2000-luvun alkuvuosina. (Ma., 69–71.)

Jos viestinnällistymisen edellytyksenä pidetään Moringin ja Himmelsteinin määrittelemää neljää oletusta, Suomen politiikan voidaan arvioida viestinnällistyneen. Voidaankin sanoa, että politiikan ja mediajulkisuuden suhde muuttunut symbioottiseksi. Poliitikka tuottaa medialle aiheita, kun taas

poliitikot saavat median avulla julkisuutta, jota tarvitaan kansalaisten tavoittamiseen. (Pernaa, Pitkänen, Railo 2006, 280–281.)

Yksi politiikan ja vaalien viestinnällistymistä vauhdittanut tekijä on epäilemättä ollut presidentinvaalien muuttuminen suoraksi kaksivaiheiseksi kansanvaaliksi vuonna 1994. Pertti Suhonen (2000, 63) arvioi, että vaalitavan uudistaminen muutti poliittisen järjestelmän toimintaa enemmän kuin osattiin odottaa: vaaleista tuli ennen kaikkea äänestäjien ja ehdokkaiden välinen tapahtuma, ja puolueiden merkitys heikkeni. Sen sijaan kampanjatoimistot ja joukkoviestimet vahvistivat asemiaan ja mielipidetutkimukset saivat keskeisen roolin äänestäjien ja ehdokkaiden välisessä vuorovaikutuksessa sekä vaalien lopputuloksen muotoutumisessa.

Ensimmäistä suoraa presidentinvaalia onkin usein kuvailtu Suomen ensimmäiseksi varsinaiseksi mediavaaliksi. Tiedotusvälineiden mielenkiinto vaaleja kohtaan oli ennennäkemätön samoin kuin ehdokkaiden halu näkyä mediassa. Tiedotusvälineet ohjailivat kannatuskyselyjensä avulla sekä puolueiden ehdokasvalintoja että kansalaisten äänestyspäätöksiä (Uimonen & Ikävalko 1996, 108–109). Vuoden 2000 vaaleissa median rooli vahvistui entisestään (Pitkänen 2006, 195).

Suoraan kansanvaaliin siirtymisen jälkeen presidentinvaalit ovat muuttuneet myös entistä selvemmin henkilövaaleiksi. Suorissa presidentinvaaleissa ehdokkaan on saavutettava selvästi puoluekannatusta suurempi ääniosuus (Borg 2007, 41), joten ehdokkaiden täytyy miellyttää mahdollisimman suurta osaa kansasta. Tästä syystä ehdokkaat pyrkivät karttamaan jyrkkiä kannanottoja ja häivyttämään perinteisiä poliittisia ristiriitoja. Myös presidentinvaltaoikeuksien kaventaminen vuonna 2000 on omalta osaltaan vahvistanut ehdokkaiden henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitystä. Nämä tekijät puolestaan ovat vaikuttaneet siihen, että median rooli on entisestään korostunut vaalikampailussa. (Pitkänen 2006, 194–195.)

Kalle Virtapohjan (2002, 133) mukaan presidentinvaalit toimivat yhä enenevässä määrin mediaa varten rakennettujen ja median varassa elävien mediatapahtumien tavoin. Myös Risto Uimonen (2001, 310) kuvailee nykyisiä presidentinvaaleja lähes vuoden kestäväksi mediatapahtumaksi, joka pakottaa ehdokkaat toimimaan julkisuuden ehdoilla ja mediayhteiskunnan pelisäännöillä. Heikki Heikkilän (1993, 41) mukaan tiedotusvälineiden merkitys politiikassa onkin kasvanut nimenomaan siksi, että journalismin ja politikoinnin muodot ovat samankaltaistuneet. Poliitikko on muuttunut kerronnalliseksi, koska tiedotusvälineet luovat politiikasta käsitystä ensisijaisesti henkilökeskeiseksi.

sinä ja konflikteina. Toinen syy politiikan kerronnallistumiseen on maailman monimutkaistuminen: monimutkaisten asioiden ymmärtäminen onnistuu vain niitä jäsentävien kertomusten avulla.

Heikkilän ajatus siitä, että politiikan viestinnällistyminen tarkoittaisi nimenomaan politiikan kerronnallistumista, tuntuu kutkuttavalta – onhan oma tutkimusotteeni nimenomaan narratologinen. Omassa tutkimuksessani en kuitenkaan seuraa Heikkilän ajatusta ja lähde tutkimaan sitä, millaisia kertomuksia politiikassa esitetään, vaan tarkastelen ainoastaan sitä, millaisia kertomuksia pääkirjoituksissa kerrotaan politiikasta, tarkemmin sanottuna presidentinvaaleista.

2.2 Median ja pääkirjoitusten valta ja vaikutus

Tutkimukseni sivuaa pääkirjoitusten valtaa ja vaikutuksia hyvin läheltä: analyysissäni tutkin sitä, millaisia vaikutuskeinoja pääkirjoituksissa käytetään ja millaisen kuvan pääkirjoitukset rakentavat ehdokkaista ja vaaleista. Tutkimukseni yksi peruslähtökohta onkin se, ettei ole yhdentekevää, millaisia kertomuksia vaaleista kerrotaan. Toisin sanoen oletan, että pääkirjoituksilla on jonkinlaista valtaa ja vaikutuksia lukijoihin. Oman tutkimukseni puitteissa on kuitenkin mahdotonta tutkia empiirisesti, millaisia vaikutuksia aineistoni pääkirjoituksilla on. Tästä syystä esittelen aikaisemman tutkimuksen avulla sitä, millaisia erilaisia vaikutuksia medially ja erityisesti pääkirjoituksilla voi vaalien aikana olla.

Valtaosa suomalaisista (84 %) uskoo, että medially on suuri valta tavallisten ihmisten mielipiteisiin ja selvästi yli puolet vastanneista arvelee, että medially on suuri vaikutus myös tärkeisiin poliittisiin päätöksiin. (TNS Gallup, 2007.) Vaikka median vallasta puhutaan julkisuudessa paljon ja sen merkittävyyteen uskotaan, vallan määrittäminen ei ole niin helppoa kuin voisi kuvitella.

Sanakirjan mukaan valta tarkoittaa jonkin tahon oikeutta tai mahdollisuutta hallita jotakin tai määrätä tai päättää jostakin (Kielitoimiston sanakirja). Median vallalla voidaan yksinkertaisesti tarkoittaa median kykyä ja mahdollisuutta vaikuttaa yleisön toimintaan ja kansalaisten kykyyn tehdä poliittisia päätelmiä (Holmberg 2004, 29). Median valta on kuitenkin vielä monimutkaisempi ja moniulotteisempi asia. Esimerkiksi Michel Foucault (1980, 35) kytkee vallan ja tiedon toisiinsa. Hänen mukaansa valta ja tieto edellyttävät toinen toisiaan: ei ole olemassa valtasuhdetta, jolle ei muodostuisi sitä vastaavaa tietoa, eikä tietoa, joka ei edellyttäisi ja muodostaisi valtasuhteita. Foucaultin näkemyksen perusteella voidaan ajatella, että tietoa välittäessään media on jatkuvasti tekemisissä

vallan kanssa. Denis McQuailin (2005, 464) mukaan media käyttääkin kommunikatiivista valtaansa monin tavoin: informoimalla yleisöä, kannustamalla sitä toimintaan, suuntaamalla yleisön huomiota tietyllä tavalla, suostuttelemalla yleisöä tai määrittelemällä tilanteita ja kehystämällä todellisuutta. McQuailin määritelmän perusteella myös omat tutkimuskysymykseni sivuavat pääkirjoitusten valankäyttöä, koska tutkin sitä, millä tavoin pääkirjoitukset kannustavat ja suostuttelevat lukijoita toimimaan ehdottamansa päämäärän saavuttamiseksi.

Median valta on läheisessä yhteydessä median vaikutuksiin, mutta silti nämä kaksi termiä on syytä erottaa toisistaan. Median vaikutuksilla tarkoitetaan muun muassa tiedon, asenteiden tai käyttäytymisen muuttumista, muutospaineiden torjumista tai entisten asenteiden vahvistumista joko lyhyellä tai pitkällä aikavälillä. Median vaikutukset voivat kohdistua yksilöihin, ryhmiin, koko suureen yleisöön, yleiseen mielipiteeseen tai yhteiskuntaan ja sen toimintamekanismeihin. (Kunelius 2000, 113.) Pertti Suhosen (1994, 45) tavoin ajattelen, että vaikutukset eivät edellytä viestivien tahojen, kuten sanomalehtien, tietoista pyrkimystä vaikuttamiseen. Myös tarkoittamattomat muutokset ja pysyvyys voivat olla ilmauksia vaikutuksesta. Vaikutus ei myöskään edellytä vastaanottajan passiivisuutta, vaan vaikutuksesta on kyse silloinkin, jos informaatiota etsivä vastaanottaja saa tarpeensa tyydytettyä.

Seuraavaksi tarkastelen median vaikutuksista tehtyjä tutkimuksia ja pyrin niiden perusteella arvioimaan, millaisia vaikutusmahdollisuuksia pääkirjoituksilla voi olla presidentinvaalien aikana.

2.2.1 Vaikutustutkimusten anti

Vaikutustutkimuksessa tapahtui merkittävä käänne 1930-luvulla, kun MCR-perinne syntyi. MCR-perinne kiinnitti huomiota erityisesti joukkoviestinnän mahdollisiin vaikutuksiin, ja perinteen keskeisiä tunnuspiirteitä olivat tutkimuspainotteisuus, kausaalis-määrällinen tutkimusote, lyhyen aikavälin vaikutusten tutkiminen yksittäisissä ihmisissä ja viestinnän tarkastelu prosessina, jossa keskeistä on sanomien siirtyminen lähettäjiltä viestinten kautta vastaanottajille (Pietilä 1995, 157, 161–165, 188.)

Joseph T. Klapper (1960) kiteytti MCR-perinteen hengessä tehtyjen vaikutustutkimusten tulokset seuraaviin yleistyksiin. Ensinnäkin joukkoviestintä vaikuttaa pääsääntöisesti tukemalla ja vahvistamalla ihmisillä jo olevia mielipiteitä ja asenteita. Media voi myös aiheuttaa pienehköjä muutoksia

mielipiteiden intensiteetissä. Sen sijaan mielipiteen muuttuminen on harvinaista. Joukkoviestinnän vaikutukset syntyvät yleensä yhdessä välittävien tekijöiden kanssa, joita ovat muun muassa yksilöiden ennakkotaipumukset ja näistä johtuva sanomien valikoiva vastaanotto, havaitseminen sekä muistaminen, ryhmänormit, joukkoviestinnän välittyminen keskusteluissa, mielipidejohtajien vaikutus ja viestinten luonne vapaan yritystoiminnan yhteiskunnassa. Myös lähettäjän luotettavuus vaikuttaa viestin vaikuttavuuteen. Klapper korosti myös sitä, että silloin kun ihmisillä ei vielä ole mielipidettä jostain asiasta, viestimet voivat vaikuttaa sen muotoutumiseen hyvinkin suoraan. (Ks. Pietilä 1997, 186–188.)

MCR-perinteessä syntyi myös kognitiivisen dissonanssin teoria, jonka mukaan ihmiset kokevat omien käsityksensä ja vastaanottamiensa tietojen väliset ristiriidat epämiellyttävinä. Tästä syystä ihmiset pyrkivät välttämään dissonanssia aiheuttavia tilanteita ja valikoimaan viestimistä omia käsityksiään vastaavia viestejä. Dissonanssin poistamiseksi tai vähentämiseksi ihmisen on kuitenkin joko omaksuttava uusi tieto tai muutettava olemassa olevia käsityksiään. (Pietilä 1997, 179–181.)

Oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoisin MCR-perinteen tutkimus on USA:n vuoden 1940 presidentinvaaleista tehty *The People's Choice* -tutkimus, jossa selvitettiin ihmisten äänestymiskäyttäytymiseen vaikuttavia seikkoja (Lazarsfeld, Berelson & Gaudet [1944] 1968, 1). Tutkijat toteivat, ettei viestinnällä ole juuri mitään vaikutusta, jos vaikutuksella tarkoitetaan vain äänestyspäätöksen muuttamista. Toisaalta viestintä aktivoi välinpitämättömiä ihmisiä äänestämään, vahvistaa kannattajien näkökulmaa ja alkuperäistä äänestyspäätöstä sekä käännäyttää joitakin, tosin hyvin harvoja epävarmoja äänestäjiä. (Mt., 87, 94, 101.)

Tutkimuksessa nousi esiin myös mielenkiintoinen havainto, jonka mukaan ihmisten väliset keskustelut ovat viestimiä tehokkaampia vaikuttajia. Henkilökohtainen vaikutus korostuu etenkin vaaleista vähiten kiinnostuneiden, epävarmimpien ja äänestyspäätöksensä vasta vaalien loppusuoralla tekevien äänestäjien kohdalla. Sen sijaan niin sanotut mielipidejohtajat pitävät median vaikutusta merkittävämpänä kuin muiden ihmisten vaikutusta. Näiden havaintojen perusteella tutkijat kehittivät kaksivaihehypoteesin, jonka mukaan ajatukset ja mielipiteet virtaavat mediasta mielipidejohtajille ja kulkeutuvat heidän kauttaan myös vähemmän aktiivisten kansalaisten ulottuville. (Mt., 150–151.)

MCR-perinteen jälkeen median vaikutuksia on lähestytty usein sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta, jonka mukaan media vaikuttaa rakentamalla merkityksiä, joita se tarjoaa yleisölle. Yleisö puolestaan rakentaa näistä median tarjoamista merkityksistä oman näkemyksensä sosiaalisesta to-

dellisuudesta. (McQuail 2005, 461.) Oma tutkimukseni nojaa pitkälti tähän tutkimusperinteeseen. Tutkimukseni perusolettamuksena on, että pääkirjoitusten kertomukset vaikuttavat yleisöön rakentamalla vaalien toimintatilannetta, ehdottamalla lukijoille omaa tulkintaansa ja suostuttelemalla yleisöä hyväksymään tämän tulkinnan. Tosin analyysissä hyödyntämäni pysäytetyn kertomuksen teoria nojaa vielä vahvempaan vaikutusajatteluun. Sen mukaan pääkirjoituksella pyritään saamaan aikaiseksi suoria vaikutuksia ja kannustamaan lukijoita todella toimimaan pääkirjoituksessa annetun toimintaohjelman mukaisesti.

Yksi konstruktivistiseen ajatteluun nojaavista vaikutusteorioista kehystäminen, joka tarkoittaa sitä, että tiedotusvälineet suosivat tiettyjä rajoituksia ja näkökulmia asioihin ja tarjoavat näitä systemaattisesti yleisölle. Yksi esimerkki kehystämisestä on poliittisessa journalismissa yleistynyt tapa nähdä politiikka pelinä. (Kunelius 1998, 128.)

Konstruktivismiin ideoiden suuntaiseksi vaikutusteoriaksi voidaan laskea myös agenda setting -teoria, joka usein suomennetaan päiväjärjestysteoriaksi. Agenda settingin perusajatus on se, että vaikka medialla on vain vähän vaikutusta mielipiteiden suuntaan ja vahvuuteen, niin se pystyy vaikuttamaan poliittisten kampanjoiden agendaan ja siihen, mistä asioista ihmisillä ylipäänsä on tärkeitä olla mielipide (McCombs & Shaw 1972, 176–177). Agenda setting -teorian mukaan joukkoviestinten tekemät aihevalinnat kiinnittävät yleisön huomion tiettyihin kysymyksiin, saavat heidät muodostamaan mielipiteensä juuri näistä aiheista ja pitämään niitä tärkeinä ja merkittävänä. Toisin sanoen aiheita ja uutisia valitsemalla ja painottamalla joukkoviestintä ja toimittajat tulevat muokanneeksi todellisuutta tai ainakin niitä merkityksiä, joiden perusteella yleisö rakentaa käsityksensä todellisuudesta (vrt. mt., 176).

Kolmas mielenkiintoinen teoria joukkotiedotuksen vaikutusmekanismeista on teoria hiljaisuuden spiraalista. Teorian mukaan ihmisten eristäytymisen pelko saa heidät jatkuvasti tarkistamaan, mitkä mielipiteet ja käyttäytymistavat ovat yhteiskunnassa hyväksyttäviä. Media puolestaan välittää tietoa siitä, mikä on hyväksyttävä julkinen mielipide. Jos ihmiset uskovat, että he ovat mielipiteineen vähemmistössä, he välttävät mielipiteensä esille tuomista. (Noelle-Neumann 1991, 259–260, 276.) Tosin esimerkiksi Pertti Suhonen (1994, 54) on huomauttanut, että nykyään tiheästi toistettavat mielipidetutkimukset ja niiden tulosten näkyvä julkaiseminen pitävät jatkuvasti peiliä yleisön edessä ja antavat yleisestä mielipiteestä usein erilaisen kuvan kuin median muu sisältö.

2.2.2 Median ja pääkirjoitusten vaikutusmahdollisuudet vaaleissa

Tässä luvussa pyrin tarkastelemaan edellä esittelemieni vaikutustutkimuksen teorioiden ja tutkimusten avulla sitä, millaisia vaikutuksia tiedotusvälineillä ja erityisesti pääkirjoituksilla voi olla vaalien aikana.

Denis McQuail (2005, 524) muistuttaa, että vain harvoissa tutkimuksissa on löydetty selviä todisteita siitä, että tiedotusvälineet vaikuttaisivat vaalien lopputulokseen. McQuail liikkuu selvästi MCR-perinteen jalan jäljissä ollessaan sitä mieltä, että tiedotusvälineillä on vain vähän suoraa vaikutusta äänestämiseen tai äänestämättä jättämiseen. Äänestäjien poliittiset asenteet ovat hänen mukaansa usein liian syvälle juurtuneita muuttuakseen suuresti, vaikkakin kasvava irtautuminen tiukasta puolueuskollisuudesta avaa mahdollisuuksia median vaikutuksen lisääntymiselle.

McQuail arvioi, että median on vaikea vaikuttaa suoraan yleisön mielipiteisiin ja asenteisiin: asenteet määräytyvät perustavanlaatuisen yksilöllisten olosuhteiden perusteella ja mielipiteisiin vaikuttavat mediaa enemmän ympäristö sekä sosiaaliset suhteet. Lisäksi ihmiset seuraavat mediaa valikoivasti ja poimivat tiedotusvälineistä lähinnä sellaisia viestejä, joiden kanssa he ovat samaa mieltä tai jotka vahvistavat heidän mielipiteitään. Myös ihmisten erilaiset motiivit seurata tiedotusvälineitä johtavat erilaisiin vaikutuksiin, eikä vaikutuksia ole helppo ennakoida. McQuail muistuttaa, että vaalien aikana tiedotusvälineet tarjoavat yleensä useita kilpailevia näkemyksiä, jotka voivat kumota toistensa vaikutukset. Vaikutuksia heikentää myös se, että yleisö pystyy vastustamaan suostutteluyrityksiä ja uudelleentulkitsemaan suostuttelevia tekstejä. (Mt., 515–516.)

McQuail kuitenkin myöntää, että media voi vaikuttaa mielipiteisiin jossakin tietyssä aiheessa. Lisäksi on todisteita siitä, että yleisö voi median välityksellä saada tietoa poliittisista kysymyksistä tai käsityksistä. Tämä opetusvaikutus voi olla tärkeä, jos se johtaa mielipiteen muuttumiseen tai todellisuuskäsityksen muotoutumiseen sellaiseksi, että se suosii jotain tiettyä puoluetta. (Mt., 524.)

Median vaikutusmahdollisuuksia lisää myös se, että suomalaisissa vaaleissa tiedotusvälineet eivät enää toimi pelkästään tiedon välittäjinä ja muokkaajina vaan myös tiedon tuottajina. Median rooli erilaisten tutkimusten ja gallupien teettäjänä korostuu erityisesti vaalien aikana. (Pitkänen 2006, 193, 198). Esimerkiksi vuoden 2000 presidentinvaalien aikana toteutetussa kyselyssä noin kolmannes vastaajista arveli, että galluptulokset vaikuttivat paljon äänestäjien ehdokasvalintoihin ja 16 prosenttia arvioi gallupien vaikuttaneen omaan valintaansa jonkin verran tai paljon (ks. Suhonen

2006, 126). Kannatuslukujen ja niiden julkaisemisen on katsottu vaikuttavan ainakin kolmen mekanismin, bandwagon-efektin, strategisen tai taktisen äänestämisen ja underdog-efektin avulla. Bandwagon-efekti tarkoittaa sitä, että äänestäjät haluavat olla voittajan puolella ja underdog-efekti sitä, että äänestäjät siirtyvät ennustetun häviäjän puolelle. Taktinen äänestäminen puolestaan tähtää mahdollisimman hyvään lopputulokseen vaaleissa: äänestäjä voi luopua parhaan ehdokkaan äänestämisestä ja äänestää hyvää ehdokasta, jotta ainakaan huono vaihtoehto ei voitvaisi. Tämä näkyy hyvin kaksivaiheisessa suorassa kansanvaalissa, jossa äänestäjät taktikoivat saadakseen hyvän ehdokkaan mukaan toiselle kierrokselle. (Mt., 127–131.)

Teettämällä, julkaisemalla ja kommentoimalla kannatusmittauksia tiedotusvälineet voivat siis vaikuttaa äänestäjien valintoihin. Lisäksi gallupien avulla voidaan vaikuttaa myös vaalikampanjoihin ja keskusteluihin: kannatusmittausten lisäksi ainakin Helsingin Sanomissa ovat yleistyneet gallupit, joissa kansalaisjournalismin hengessä mitataan esimerkiksi puolueiden, ehdokkaiden ja kansalaisten näkemyksiä vaaliteemoista tai presidenttiin kohdistuvia odotuksista (ks. mt., 106–107, 110).

Joukkoviestinnän vaalien aikaisia vaikutuksia voi arvioida myös vaikutusteorioita hyödyntämällä. Vaikka pääkirjoitukset eroavat vaikutustutkimuksen ydinalueeseen kuuluvista joukkoviestinnän genreistä kuten uutisista tai televisioviitteestä, niin vaikutustutkimuksen tarjoamia tietoja voi mielestäni aivan yhtäläillä soveltaa myös pääkirjoituksiin.

Jos vallan ja vaikutusten suuruutta mitataan sillä, kuinka suuren yleisön viesti pystyy saavuttamaan, pääkirjoitusten vaikutukset jäävät vähäisiksi – pääkirjoituksia lukee vain vähemmistö sanomalehtien lukijoista. Suurien massojen sijasta pääkirjoituksia lukevat aktiiviset kansalaiset, poliitikot ja toimittajat (ks. luku 3.4), joten pääkirjoitusten merkitys ei niinkään perustu massiiviseen populaariin vaikutukseen vaan pikemminkin pääkirjoituksen eliitteihin ja vaikuttajiin tekemään vaikutukseen (Ks. esim. van Dijk 1996). On todennäköistä, että pääkirjoituksia lukevien, aktiivisten kansalaisten joukossa on mielipidejohtajia, jotka siirtävät pääkirjoituksessa esitettyjä näkemyksiä sosiaaliseen ympäristöönsä. Pääkirjoitukset voivat siis vaikuttaa edellisessä aluvussa kuvaillun kaksivaihehypoteesin tavoin. Pääkirjoituksen kannanotoilla voi olla vaikutusta myös lehden uutisten ja muiden artikkelien näkökulmiin, sillä osa toimittajista katsoo pääkirjoitusten linjan sitovan myös toimittajien uutistyötä ja näkökulmien valintaa (ks. luku 3.2).

Pääkirjoitusten kannanottojen vaikuttavuutta parantaa se, että pääkirjoituksia pidetään yleensä melko arvovaltaisina artikkeleina. Vaikutusten merkittävyyttä lisää entisestään se, jos lukija pitää pää-

kirjoituksen julkaissutta usein pääkirjoitus ottaa avoimesti kantaa tietyn näkökulman tai asian puolesta.

Pääkirjoitukset vaikuttavat myös luomalla päiväjärjestystä. Pääkirjoitusten agendalle nostamat asiat vaikuttavat todennäköisesti enemmän päättäjiin kuin tavallisiin kansalaisiin, mutta tällä tavoin niillä voi olla vaikutusta esimerkiksi ehdokkaiden kampanjan aikana tekemiin kannanottoihin ja vaalikampanjan muotoutumiseen. Pääkirjoitukset myös kehystävät eri aiheita ja tapahtumia. Ne myös luovat omilla kannanotoillaan lukijoille kuvaa siitä, millaiset mielipiteet ovat lehden mielestä hyväksyttävissä eli ne voivat olla luomassa edellisessä alaluvussa kuvailtua hiljaisuuden spiraalia. Omalta osaltaan pääkirjoitukset siis rakentavat kuvaa todellisuudesta ja samalla ne vaikuttavat todellisuuteen (Heikkinen 1999, 23).

Kysyin aineistooni kuuluvien lehtien päätoimittajilta, millaisia vaikutuksia pääkirjoituksilla heidän mielestään on. Keskisuomalaisen päätoimittaja Erkki Laatikainen arvioi, että pääkirjoitusten suurin vaikutus on keskustelun herättäminen ja näin ollen kansanvallan edistäminen. Laatikainen ei usko, että pääkirjoituksilla voisi olla manipulatiivista vaikutusta 2000-luvulla, jolloin kansalaisilla on tieto- ja näkemysläheteitä sekä vertailemisen mahdollisuuksia enemmän kuin koskaan aikaisemmin. (Laatikainen 2007.) Myös Helsingin Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen uskoo, että pääkirjoituksilla on vaikutusta. Hänen mukaansa pääkirjoitusten avulla pystytään nostamaan esiin sellaisia asioita ja epäkohtia, jotka muuten hukkuisivat nykypäivän valtavaan mediakaaokseen. Hänen mukaansa vaikutukset voivat olla hyvin pieniä, mutta yksittäisille ihmisille tärkeitä. (Virkkunen 2008.) Aamulehden päätoimittaja Matti Apunen korostaa, että pääkirjoitukset ovat instituutio, joka vaikuttaa ensisijaisesti toisiin instituutioihin. Pääkirjoitukset viestittävät näille instituutioille lehden asialistan eli ne kysymykset, joihin lehti haluaa vaikuttaa. Lukija puolestaan saa pääkirjoitusten avulla tietää, minkälaisen vaikuttajan kanssa hän on tekemisissä. (Apunen 2008.)

2.3 Sanomalehtien sitoutumattomuus, puolueettomuus ja kantaaottavuus

Tutkimukseni yhtenä tarkoituksena on tutkia sitä, ovatko pääkirjoitusten vaaleista kertomat kertomukset puolueettomia. Tässä luvussa tarkennan sitä, mitä tutkimuksessani tarkoitetaan sitoutumattomuudella, puolueettomuudella ja kantaaottavuudella. Taustoitan myös tutkimusaineistooni kuuluvien sanomalehtien taustaa ja sitoumuksia saadakseni vertailupohjan analyysissäni mahdollisesti esiin nouseville puolueellisille kertomuksille.

Sitoutumattomuus tarkoittaa tässä tutkimuksessa ensisijaisesti sitä, että lehti ei ole puoluepoliittisesti sitoutunut. Sitoutumaton lehti ei voi myöskään olla minkään etujärjestön tai yhteiskunnallisen ryhmän kannattaja. Vaikka suurin osa suomalaisista sanomalehdistä on nykyään sitoutumattomia, lehdillä on edelleen omat taustavoimansa, peruslinjansa ja oma lukijakuntansa, joihin lehdet sitoutuvat. (Salokangas 1987, 331.) Sanomalehtien muututtua sitoutumattomiksi nuoremman polven päätoimittajat sitoivat lehtensä puolueiden sijaan usein taloudellisiin ja journalistisiin tavoitteisiin. Samalla oman alueen tukeminen nostettiin monen lehden ykköstehtäväksi. (Holmberg 2004, 73.)

Sitoutumaton lehti ei voi kiinnittää edellä kuvailtuja arvoja mihinkään tiettyyn puolueeseen (Salokangas 1987, 331). Lehti voi kuitenkin ottaa hyvin kärkevästi kantaa joko asioiden puolesta tai niitä vastaan, kunhan se ei anna johdonmukaisesti tukeaan jollekin puolueelle tai ajatussuunnalle (Holmberg 2004, 70; Teikari 1990, 58). Selkein poikkeus edellä kuvaillusta säännöstä nähtiin vuoden 1966 eduskuntavaalien alla, jolloin sitoutumaton Helsingin Sanomat vetosi pääkirjoituksessaan kansalaisiin kommunistien vaikutusvallan estämiseksi. Pääkirjoituksissa esitettiin myös epäsuoria varoituksia sosiaalidemokraattien ja keskustan äänestämisestä. (Suhonen 2006, 94–95.) Tällaisen suoran kampanjoinnin jonkin puolueen puolesta tai jotakin puoluetta vastaan ei katsota sopivan sitoutumattomalle lehdelle. Toisaalta sitoutumattoman lehden ei kuitenkaan tarvitse olla puolueeton tärkeissä yhteiskunnallisissa kysymyksissä (Salokangas 1987, 331), kuten vaikkapa EU- ja Nato-kysymyksissä tai maakunnan etua koskevissa asioissa.

Holmbergin (2004, 72) mukaan sitoutumattomat lehdet ovat korostaneet puolueetonta uutispalvelua ja kannanottojen siivoamista artikkelisivuille tai erillisiin kommenttilaatikoihin. Toisin sanoen politiikan tekeminen siirrettiin sitoutumattomuuden myötä uutissivuilta pääkirjoitussivulle, ja joidenkin lehtien pääkirjoituksissa poliittinen sidonnaisuus näkyi vielä pitkään sitoutumattomaksi julistautumisen jälkeenkin (Mervola 2002, 102).

Vaikka pääkirjoituksissa ja kommentteissa lehti ja toimittajat voivat esittää omia mielipiteitään, Holmberg (2004, 242) muistuttaa, että lehden lukijat arvioivat lehteä kokonaisuutena: jos pääkirjoituksissa ja toimittajien uutiskommenteissa suorasukaisesti puolletaan jotain tiettyä poliittista suuntaa, ei uutisten objektiivisuus riitä hälventämään lehden poliittista leimaa. Tämän näkemyksen mukaan sitoutumattomien lehtien pitäisi myös pääkirjoituksissaan ja kommentteissaan olla ainakin puoluepoliittisesti puolueettomia.

Puolueettomuuden, kantaaottavuuden ja sitoutumattomuuden suhdetta ja eroja selventää Holmbergin (2004, 20) nelikenttä, jossa hän ryhmittelee uutiset puolueellisuuden ja kantaaottavuuden perusteella (ks. kuvio 1).

Kuvio 1. Sanomalehdet ryhmiteltynä uutisten puolueellisuuden ja kantaaottavuuden mukaan (Holmberg 2004, 20).

	KANTAAOTTAVA	NEUTRAALI
PUOLUEELLINEN	perinteinen puoluelehti, mm. pää-äänenkannattaja	puoluetaustainen ykköslehti
PUOLUEETON	esim. sitoutumaton iltapäivälehti	Sitoutumattoman sanomalehden ideaali

Sitoutumattomien sanomalehtien pääkirjoitukset voi Holmbergin jaottelussa sijoittaa puolueettomuuden ja kantaaottavuuden lokeroon, sillä uutisista poiketen niiltä odotetaan kannanottoja. Pääkirjoitus voisi toki sijoittua myös puolueellisuuden ja kantaaottavuuden lokeroon, koska edes sitoutumattoman lehden ei odoteta olevan kaikissa kysymyksissä puolueeton. Toisaalta kaikki pääkirjoitukset eivät myöskään ole kantaaottavia, joten osa pääkirjoituksista saattaisi sijoittua jopa neutraaliin lokeroon (vrt. luku 3.1).

Holmbergin mukaan tekstien puolueettomuutta voidaan selvittää tarkastelemalla niiden tasapuolisuutta ja neutraaliutta. Eri toimijoiden tasapuolista huomioimista voidaan arvioida vertailemalla eri lehtien samasta aiheesta tehtyjä juttuja ja puolueettomuutta puolestaan vertaamalla, esitetäänkö toimijoista lähinnä negatiivisia vai positiivisia puolia vai tasapuolisesti molempia. Esitystapa on neutraali silloin, jos kertoja ei samaistu tai ota etäisyyttä kertomuksen osapuoliin eli ei käytä toimijoista positiivisia tai negatiivisia arvostuksia sisältäviä ilmaisuja tai sanoja. (Mt., 19–20.)

Puolueettomuutta, tasapuolisuutta ja neutraaliutta tarkastelen omassa analyysissäni vertailemalla kolmen eri sanomalehden pääkirjoitusten tarinalinjoja ja kertojien asennetta. Saadakseni vertailupohjaa analyysilleni esittelen seuraavaksi aineistooni kuuluvien sanomalehtien poliittista taustaa, lehtien puolueettomuudesta tehtyjä tutkimuksia ja sitä, millaisia linjauksia lehtien päätoimittajat ovat esittäneet lehtien sitoutumattomuudesta ja puolueettomuudesta.

Tutkimusaineistooni kuuluvat sanomalehdet Aamulehti, Helsingin Sanomat ja Keski-suomalainen ovat nykyään sitoutumattomia, mutta historiansa aikana niillä kaikilla on ollut kytköksiä puoluei-

siin. Vuonna 1881 perustettu Aamulehti ryhtyi kokoomuspuolueen äänenkannattajaksi vuonna 1918 (Landgren, Leino-Kaukiainen, Salokangas & Salminen 1988, 13). Aamulehti luopui kokoomusteestään lopulta vuonna 1992 ja julistautui sitoutumattomaksi lehdeksi (Tommila & Salokangas 1998, 306). Jukka Holmbergin (2004, 84) vuonna 2004 haastattelema Aamulehden päätoimittaja Matti Apunen¹ määritteli lehden arvoperustaksi empaattisen arvokonservatiivisuuden, joka Apusen mukaan tarkoittaa arvokonservatismia yleisenä yhteiskunnallisena asenteena, ei niinkään puoluepoliittista konservatismia kuten oikeistolaisuutta tai kokoomuslaisuutta. Apusen mukaan ainoa asia, johon Aamulehti on sitoutunut, on sen oma levikkialue.

Helsingin Sanomat puolestaan oli alun perin nuorsuomalaisen päälehti, mutta muuttui vuoden 1918 jälkeen edistyspuolueen päälehteksi. Helsingin Sanomat irtaantui edistyspuolueesta asteittain jo 1930-luvun aikana (Tommila & Salokangas 1998, 143, 248), ja julistautui muihin suomalaisiin sanomalehtiin verrattuna poikkeuksellisen varhain sitoutumattomaksi lehdeksi. Holmbergin (2004, 88–89) vuonna 1998 haastatteleman Helsingin Sanomien päätoimittajan Janne Virkkusen² mukaan Helsingin Sanomat on asiasidonnainen lehti. Se on sitoutumaton suhteessa yhteiskunnassa toimiviin instituutioihin, mutta pyrkii edistämään oikeina ja tärkeinä pitämiään asioita. Lehti on sitoutunut paitsi lukijoihinsa myös lehden perinteeseen: tätä arvopohjaa edustavat mielipiteen- ja sananvapauden sekä sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolustaminen, demokraattisen yhteiskunnan edistäminen, pohjoismainen ja eurooppalainen suuntautuminen sekä vapaamielinen asennoituminen yhteiskunnan asioihin. Virkkusen mukaan lehdellä on etäisen asialliset välit kaikkiin puolueisiin. Enemmistöparlamentarismien aikana lehti on saattanut näyttää olevan lähellä valtaa, koska hallituksen päätöksentekoa seurataan lehdessä tarkasti. Virkkusen mukaan linjana on kuitenkin ollut kertoa eri poliittisten suuntien kannat kaikissa olennaisissa kysymyksissä.

Keskisuomalainen puolestaan oli vuosina 1920–1932 edistyspuolueen lehti, kunnes maalaisliittolaiset ostivat lehden vuonna 1932 ja vaihtoivat sen puoluekannan (Tommila & Salokangas 1998, 245). Keskustan äänenkannattajana toiminut Keskisuomalainen aloitti alueellisten valtalehtien sitoutu-

¹ Yhteiskuntatieteiden maisteri Matti Apunen (s. 1960) on toiminut Aamulehden vastaavana päätoimittajana vuodesta 2000 alkaen. Sitä ennen hän on työskennellyt Aamulehdessä päätoimittajana, varapäätoimittajana, kehityspäällikkönä ja kulttuuritoimittajana. Lisäksi Apunen on toiminut Imagen päätoimittajana vuosina 1997–1998. (Holmberg 2004, 84; Alma Media -konserni.)

² Janne Virkkunen (s. 1948) on toiminut Helsingin Sanomien vastaavana päätoimittajana vuodesta 1991. Tätä ennen hän on toiminut Helsingin Sanomissa kotimaan osaston toimittajana, poliittisen toimituksen toimittajana ja varaesimiehenä, toimituspäällikkönä ja vuosina 1989–1990 päätoimittajana. Virkkunen oli opiskeluaikanaan hetken aikaa mukana sosiaalidemokraattien toiminnassa. Virkkunen sanoo olleensa toimittajana koko ajan sitoutumaton, eikä vanha poliittinen tausta vaikuta hänen työhönsä päätoimittajana. (Holmberg 2004, 88.)

mattomuussuuntauksen vuonna 1986 ilmoittamalla, ettei lehti enää lukeudu keskustapuolueen äänenkannattajiin. Samalla lehti kuitenkin ilmoitti jatkavansa keskustalaisena sanomalehtenä eli se säilytti muodollisessa mielessä puoluesuuntauksensa, vaikka hylkäsi puoluesidonnaisuuden. (Mt., 305.)

Holmbergin vuonna 2004 haastatteleman Keski-suomalaisen päätoimittajan Erkki Laatikaisen³ mukaan sitoutumattomuuslinjauksessa mainittu keskustalainen henki liittyi enemmän pääkirjoituksiin ja pääkirjoittajien kolumneihin kuin uutisiin, joiden haluttiin olevan monipuolisia ja kilpailukykyisiä. Laatikainen on sitä mieltä, että pääkirjoitusten tai päätoimittajan kolumnien keskustalaisuus on sataprosenttisesti päätoimittajan harkinnassa. Niillä ei saisi olla vaikutuksia uutisiin. (Holmberg 2004, 91.) Joulukuussa 2007 Laatikainen kuvaili Keski-suomalaista keskustaporvarilliseksi, puolueisiin sitoutumattomaksi sanomalehdeksi ja korosti edelleen, että uutisellisuus on arvossaan uutispalstoilla ja kantaottavuus ja eritteleväisyys pääkirjoituksissa (Laatikainen 2007).

Aineistooni kuuluvien lehtien suhtautumisesta eri puolueisiin on olemassa joitakin tutkimustuloksia. Jukka Holmberg (2004, 226–228) on tutkinut väitöskirjassaan vuosien 1987, 1995, 2001 ja 2003 eduskuntavaalien aikaisten etusivujen uutisointia. Hän arvioi, että Aamulehden kokoomusside laimentui vuosien aikana porvarilliseksi näkökulmaksi. Suoranaista kokoomuksen tukemista vahvemmin sen politiikan uutisissa näkyivät laajemmat porvarilliset arvotukset. Helsingin Sanomien uutisoinnissa puolestaan nousivat esille palkansaajien suhteellinen suosiminen työnantajiin verrattuna, hallituksen ja sen pääpuolueiden myötäily sekä tasavallan presidentin arvostaminen. Holmbergin tulkinnan mukaan Helsingin Sanomissa tuetaan sopimusyhteiskuntaa ja yhdessä päättämistä.

Holmbergin mukaan Keski-suomalaisen pääuutissivujen politiikan uutiset puolestaan sopivat riippumaton keskustalaisuus -nimikkeeseen alle. Keskimääräisen tasapuolisuuden joukosta pilkkotti välillä vanhan taustapuolueen tukeminen. Keski-suomalainen esimerkiksi poikkesi sitoutumattomien lehtien yleisestä taipumuksesta myötäillä uutta hallitusta ja jättää oppositioon pudonnut puolue muita

³ Yhteiskuntatieteiden maisteri Erkki Laatikainen (s. 1946) on toiminut Keski-suomalaisen vastaavana päätoimittajana jo vuodesta 1975 alkaen. Laatikainen jättää päätoimittajan ja sanomalehtiyhtiön toimitusjohtajan tehtävät seuraajalleen Pekka Mervolalle 1. syyskuuta 2008 ja jää eläkkeelle tammikuussa 2009. Laatikainen on työskennellyt ennen päätoimittajuuttaan myös Keski-suomalaisen kunnallistoimittajana, artikkelitoimittajana ja varapäätoimittajana. Laatikainen on toiminut keskustapuolueen vahvana taustavaikuttajana, vaikkei hänellä ole ollut puolueessa muodollista asemaa. Laatikainen lakkasi maksamasta keskustan jäsenmaksuja 1980-luvun lopulla. Hän uskoo, että monet pitävät häntä keskustalaisena, ja hän myöntää olevansa sitä ajattelultaan. Kuitenkin Laatikainen kuvaa suhdettaan keskustaan aika lailla neutraaliksi. (Holmberg 2004, 74, 90, 92; Keski-suomalaisen pörssitiedote.)

vähemmälle huomiolle. Keskisuomalaisen harjoittama suosiminen oli Holmbergin arvion mukaan lievää ja erottui selvästi puoluelehtien selvästä uutisseulonnasta. (Mt., 231.)

Holmberg kuvailee, että sitoutumattomissa lehdissä otsikkojen myönteiset kannanotot kasautuivat herkästi vanhalle taustapuolueelle: Aamulehdessä kokoomukselle ja Keskisuomalaisessa keskustal-
le. Oma taustapuolue saattoi saada yhtä paljon tai jopa enemmän julkisuutta kuin hallituksen pää-
puolueet. Helsingin Sanomien otsikoiden kannanotoissa vaalivoittaja ja uuden hallituksen pääminis-
teripuolue saivat myönteisimmän kohtelun. (Mt., 235–237.)

Holmbergin tutkimuksessa Helsingin Sanomat antoi eniten näkyvyyttä hallitukselle ja presidentille puoluetustasta riippumatta. Suurimman osan tutkimusajasta sosiaalidemokraatit olivat hallitukses-
sa, ja kaikki tutkimusajan presidentit olivat lähtöisin SDP:stä. Kun tähän vielä lisätään se, että Hel-
singin Sanomat suhtautui myötämielisesti ay-liikkeeseen, voisi valtalehden sanoa olevan demari-
myönteinen. Holmberg hälventää epäilyä lehden demarisympatioista muistuttamalla, että myös
kokoomus ja keskusta saivat myönteisen julkisuusryöpyn noustessaan valtaan. Holmbergin mukaan
sitoutumaton uutisjournalismi on usein taipuvainen myötäilemään vallanpitäjiä, koska näillä on
enemmän valtaa uutisten lähteinä. Myös Helsingin Sanomat uutisoi asioita usein läheltä vallanpitä-
jiä, mikä on viime vuosina tarkoittanut asioiden uutisoimista läheltä sosiaalidemokraatteja. (Mt.,
238–239.)

Helsingin Sanomien demarimyönteisyyttä on epäilty muissakin kannanotoissa. Esimerkiksi Jarmo
Virmavirta (2005, 150) piikittelee, että päivälehdistä sitoutumattomin on Helsingin Sanomat, joka
aina lopulta asettuu demarin kannalle. Esko Salminen (2006, 224) puolestaan muistuttaa, että vuo-
den 2006 vaalikampanjan aikana SanomaWSOY:n pääomistaja Aatos Erkko arvosteli Keskisuoma-
laisessa 4. syyskuuta 2005 Matti Vanhasta kalvinistiksi. Halosen Erkko sen sijaan oli tyytyväinen.
Erkko kehui Halosen toimintaa myös Ulkopoliittika-lehden 2/2005-numerossa. Salminen arvioi,
että näillä kannanotoilla on oma vaikutuksensa SanomaWSOY:n lehtiin. Tosin esimerkiksi Helsin-
gin Sanomien toimittaja Unto Hämäläinen kirjoitti vaaliblogissaan, että Erkon mielipiteistä puhu-
taan jonkin verran talon sisällä, mutta olisi mielikuvituksellista ajatellakaan, että Erkko ohjailisi
lehden toimitusta.

Vuoden 2006 presidentinvaalien uutisoinnin puolueellisuutta selvitti myös City-lehti, joka teetti
lukijoidensa pyynnöstä suppean selvityksen Niinistön, Vanhasen, Hautalan ja Halosen asemasta
lehtijulkisuudessa. Selvityksessä vertailtiin kuvien ja kirjoitusten määrää sekä sävyä Helsingin Sa-

nomissa sekä iltapäivälehdissä. Selvityksen perusteella Niinistö sai lähinnä kritiikkiä ja Halonen hämmästyttävän vahvaa tukea erityisesti Helsingin Sanomilta ja Ilta-Sanomilta. Esko Salminen muistuttaa, että kartoituksesta puuttuivat Niinistölle usein myönteiset tiedotusvälineet, kuten esimerkiksi Aamulehti ja Suomen Kuvalehti, joten selvityksen perusteella ei voida tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä siitä, suosivatko valtamediat Halosta. (Salminen 2006, 223–224.)

2.4 Tarkastelun keskiössä vuoden 2006 presidentinvaalit

Vuoden 2006 vaalit ovat aineistooni kuuluvien pääkirjoitusten yksi tärkeimmistä konteksteista. Muodostavathan vaalien tapahtumat sen aihejoukon eli aineksen (ks., luku 5.2), josta pääkirjoitusten kirjoittajat ovat nostaneet esiin valitsemansa aiheet ja kertomukset yleisölle kerrottaviksi.

Tässä luvussa pyrin esittelemään sitä, mistä vuoden 2006 vaaleissa oli kyse: ketkä olivat ehdokkaina, miten vaalikampanjat etenivät, mistä asioista keskusteltiin, mitkä asiat nousivat vaalien erityispiirteiksi ja miten vaaliasetelma erosi aikaisemmista vuosista. Toisekseen käsittelen sitä, miten vaaleista raportoitiin mediassa, ja vertailen, nousivatko koko mediakenttää hallinneet puheenaiheet esiin myös aineistoni pääkirjoituksissa.

2.4.1 Vaalin erityispiirteet

Vuoden 2006 presidentinvaalit olivat kolmannet vaalit, joissa Suomeen valittiin presidentti suoralla ja kaksivaiheisella kansanvaalilla. Yhtäläisyyksistään huolimatta nämä kolme presidentinvaalia ja vaalikampanjaa ovat eronneet toisistaan huomattavasti.

Vuoden 2006 presidentinvaalien asetelma oli poikkeuksellinen, sillä ensimmäistä kertaa suorassa kansanvaalissa oli ehdolla sekä istuva presidentti että istuva pääministeri. Näiden kahden instituution ehdokkuus toi uusia piirteitä vaalikampanjointiin. (Isotalus & Borg 2007, 7.) Yksi vaalien leimallisimmista piirteistä olikin ennalta lukkoon lyöty vaaliasetelma. Mielipidemittausten perusteella voittaja oli selvillä jo syksyllä 2005, sillä presidentti Tarja Halosen suosio oli niin vahva. Vaalikampanjan alkuvaiheessa Tarja Halosta pidettiin jo vaalien voittajana, kun taas Sauli Niinistön ja Matti Vanhasen uskottiin kamppailevan kakkossijasta. Muut ehdokkaat luokiteltiin lähinnä vaalikeskustelun rikastuttajiksi. (Pitkänen 2006, 198.)

Epäedullisista ennakoasetelmista huolimatta seitsemän ehdokasta uskaltautui haastamaan istuvan presidentin. Kilvassa oli mukana kaksi puolueensa puheenjohtajaa: keskustan puheenjohtaja, istuva pääministeri Matti Vanhanen ja perussuomalaisten puheenjohtaja, kansanedustaja Timo Soini. Ehdoille asetettiin myös kolme puolueidensa entistä puheenjohtajaa: vihreiden kansanedustaja Heidi Hautala, kristillisdemokraattien kansanedustaja Bjarne Kallis ja kokoomuksen ehdokkaana Euroopan investointipankin varapääjohtaja Sauli Niinistö. Lisäksi ehdokkaina olivat ruotsalaisen kansanpuolueen europarlamentaarikko Henrik Lax ja sitoutumaton professori Arto Lahti, joka valittiin ehdolle valitsijajyhdistyksen avulla. (Ma., 197.)

Huomionarvoista ehdokasasettelussa on se, että kaikkien pääpuolueiden ehdokkaat valittiin ilman esivaaleja toisin kuin vuonna 2000. Suurin osa presidenttiehdokkaista ilmoitti ehdokashalukkuudestaan keväällä tai alkukesällä 2005, mutta virallisesti vaalikampanjat käynnistyivät vasta lokamarraskuussa. Käytännössä virallisten kampanjoiden avaus oli kuitenkin jo kampanjan loppupeliä (Isotalus 2007, 26).

Toinen mielenkiintoinen seikka vuoden 2006 presidenttiehdokkaissa on se, että suurin osa heistä oli ollut näkyvästi esillä puoluepolitiikassa, joko puolueensa nykyisenä tai entisenä puheenjohtajana. Vuoden 2006 vaaleissa ei pyrittykään samalla tavalla häivyttämään puolueen roolia kuin vuonna 2000 (ma., 28), vaikkakin pääehdokkaiden kampanjoissa toki tavoiteltiin laajaa äänestäjäkuntaa ja jokainen ehdokas korosti olevansa vaaleissa koko Suomen asialla (Pitkänen 2006, 202). Poikkeuksellista oli myös yhteistyö puolueiden välillä: vasemmistoliitto asettui tukemaan sosiaalidemokraattien ehdokasta Tarja Halosta, ja myös keskusta ja kokoomus sopivat tekevänsä yhteistyötä vaalin toisella kierroksella.

Isotaluksen (2007, 27) arvion mukaan vuoden 2006 vaaleissa ehdokkaita käsiteltiin mediassa asiapi- toisemmin kuin aiemmissa suorissa vaaleissa. Keskustelua hallitsivat ulkopoliittiset aiheet, kuten Suomen rooli EU:ssa, turvallisuuspolitiikka, Nato ja Suomen suurvaltasuhteet. Kuitenkin vaalikeskusteluissa nousivat esiin myös monet sellaiset asiat, kuten talous- ja sosiaalipolitiikka, joissa presidentillä ei ole mielipidevaikuttajaa vahvempaa roolia (Wiberg 2007, 237).

Vuoden 2006 vaaleissa myös internetsivut ja vaalikirjat saivat runsaasti huomiota. Sen sijaan vaaleissa ei palattu perhettä koskeviin keskusteluihin, joita käytiin runsaasti vuoden 2000 presidentinvaaleissa (Niemi 2006, 231). Muutkin yksityiselämään liittyvät seikat saivat viime vaaleja vähemmän julkisuutta, eikä sukupuolikysymys noussut samoissa määrin esiin kuin edellisissä vaaleissa.

Vuoden 1994 vaalien tavoin vuoden 2006 vaalikampanjan aikana keskustelua herättivät television kriittiset ehdokashaastattelut sekä negatiivinen kampanjointi. (Isotalus 2007, 27–28).

Vuoden 2006 vaalikamppailua rytmittivät erilaiset mielipidemittaukset, gallupit ja vaalitentit. Vaaleja voidaankin kutsua edellisten suorien vaalien tavoin niin sanotuiksi gallupvaaleiksi. Pertti Suho-
nen (2007, 56) arvioi, että vaalien alla tehtiin jopa enemmän mielipidemittauksia kuin koskaan aiemmin, vaikkakaan mielipidemittauksilla ei kenties ollut yhtä paljon vaikutusta vaalien tulokseen kuin aiemmissa vaaleissa. Vaalien yksi erikoispiirre olikin se, että ehdokkaiden kannatusluvut pysyivät poikkeuksellisen vakaina: suurin osa muutoksista mahtui virhemarginaaliin (Pitkänen 2006, 198).

Presidentinvaalien ensimmäinen kierros käytiin 15. tammikuuta. Vaalikampanjan loppusuora oli jännittävä, ja alkoi näyttää todennäköiseltä, ettei vaali ratkea vielä ensimmäisellä kierroksella. Ensimmäisen kierroksen äänistä Tarja Halonen sai 46,3 prosenttia, Sauli Niinistö 24,1 prosenttia ja Matti Vanhanen 18,6 prosenttia. Muista ehdokkaista eniten ääniä annettiin Heidi Hautalalle, joka sai 3,5 prosenttia äänistä. (Borg 2007, 35.)

Toiselle kierrokselle jatkoivat siis Halonen ja Niinistö. He kävivät tiiviin vaalikamppailun ennen vaalin toista kierrosta, jonka varsinainen äänestyspäivä oli 29. tammikuuta. Vaalitulokset lopulta erittäin tasaväkinen: Tarja Halonen voitti vaalit saaden 51,8 prosenttia äänistä. Sauli Niinistö sai 48,2 prosenttia äänistä. (Ma., 39.)

Borgin (2007, 53) mukaan vuoden 2006 vaalien tuloksia ja ratkaisevia seikkoja yhdisti äänestäjien enemmistön halu säilyttää olemassa olevat valta-asetat ja politiikan päälinjat. Viimeisiä hetkiä lukuun ottamatta Halosen varmahko uudelleenvalinta leimasi vaalikampanjaa.

Borg arvioi, että vuoden 2006 vaalit toivat selvästi esiin joitakin suoran presidentinvaalin kehityssuuntia. Huomion keskittyminen kärkiehdokkaisiin näkyi kannatusluvuissa – kaksivaiheisessa vaalissa keskisuurten ja pienten puolueiden ehdokkaiden on vaikea saavuttaa taustapuolueensa kannatuslukemia tai nousta niiden yläpuolelle. Myös kansalaisten osallistumisinto on vähentynyt: vuoden 2006 vaaleissa äänestysprosentti oli ensimmäisellä kierroksella kaikki äänioikeutetut mukaan laskien vain 70,8, kun vuoden 1994 presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella kaikkien äänioikeutettujen äänestysprosentti oli 78,4. (Ma., 36–37.)

2.4.2 Mediaraportoinnin juonenkäänteet

Edellisessä luvussa esittelemäni vaalikampanjan erityispiirteet liittyvät monilta osin median toimintaan vaalien aikana tai ovat jopa seurausta siitä.

Pekka Isotaluksen (2007, 10–11, 13) mukaan presidentinvaalit nousivat median agendalle jo keväällä 2004. Isotalus pitää ensimmäisenä vaaliraportoinnin juonenkäänteenä kahta huhtikuun lopussa tehtyä kannanottoa: ensinnäkin pääministeri Matti Vanhanen sanoi keskustan kokouksessa, että puolue aikoo asettaa oman ehdokkaansa ja seuraavana päivänä Elinkeinoelämän valtuuskunnan johtaja Risto E. J. Penttilä kritisoi Helsingin Sanomien sunnuntaisivuilla voimakkaasti presidentti Tarja Halosta.

Vuoden 2004 aikana mediassa luotiin asetelmia ensisijaisesti Halosen ja Vanhasen välille, vaikka loppuvuodesta sekä perussuomalaisten että kokoomuksen puheenjohtajat sanoivat jo selvästi, että puolueet aikovat asettaa omat ehdokkaansa. Vanhanen sai mediassa myönteistä nostetta haastajaksi, kun taas Halosta kritisoitiin aiempaa enemmän. Samalla pidettiin kuitenkin selvänä, että Halonen valitaan presidentiksi, jos hän vain asettuu ehdolle. (Ma., 13.)

Oma tutkimusaineistoni alkaa vuoden 2005 alusta. Isotaluksen mukaan vuoden 2005 keskustelu käynnistyi Harri Holkerin Turun Sanomissa 11. tammikuuta ilmestyneestä kolumnista, jossa hän piti Halosen valintaa niin varmana, ettei muiden ollut hänen mukaansa järkeä asettua ehdolle (mt., 14). Sekä Helsingin Sanomien että Keskisuomalaisen pääkirjoituksissa viitattiin heti 12. tammikuuta Holkerin kirjoitukseen ja kritisoitiin hänen näkemyksiään. Aamulehdessä ei suoranaisesti viitata Holkerin kommenttiin, mutta 13. tammikuuta julkaistussa pääkirjoituksessa käsitellään samaa aihetta ja toivotaan, ettei presidentinvaalista tule vuosien 1982 ja 1988 tapaista näytelmää. Helsingin Sanomissa Holkerin mielipiteisiin viitataan uudelleen vielä helmi- ja huhtikuussa julkaistuissa pääkirjoituksissa, joten Holkerin kolumnia voidaan pitää myös pääkirjoitusten perusteella merkittävänä keskustelun avauksena.

Halosen ehdolle asettuminen säilyi median keskeisimpänä kysymyksenä koko vuoden 2005 alkupuoliskon ajan (ma., 18). Tammikuussa SDP ilmoittivat harkitsevansa lyhyttä vaalikampanjaa ja ehdokkaan nimeämisestä vasta syksyllä. Tämä ilmoitus herätti kritiikkiä, ja keskustelu vaalikampanjan sopivasta pituudesta jatkui vielä helmikuussakin. (Ma., 14). Aamulehti tarttui aiheeseen pääkirjoituksessaan heti SDP:n ilmoituksen jälkeen ja kritisoi ehdokkaan panttaamista. Myös helmi-

kuussa lehti vetosi pitkän vaalikamppailun puolesta. Kaiken kaikkiaan tammi- ja helmikuussa pääkirjoitukset keskittyivät arvuuttelemaan ja spekuloidaan ehdokasasettelua.

Maaliskuussa 2005 keskustelu siirtyi porvariyhteistyön mahdollisuuteen (ma., 18). Isotaluksen kaksi vuotta kestäneessä mediaseurannassa porvariyhteistyö nousi jopa vaaliraportoinnin suosituimmaksi uutisaiheeksi (ma., 26). Myös pääkirjoituksissa porvariyhteistyö nousee keskeiseksi teemaksi. Maaliskuussa Keski-suomalainen käsitteli aihetta peräti kahdessa pääkirjoituksessa. Maaliskuussa Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa julkaistiin kummassakin vain yksi presidentinvaaleja käsittelevä pääkirjoitus ja molemmissa aiheena oli nimenomaan porvariyhteistyö. Porvariyhteistyö säilyi pääkirjoitusten vakioaiheena aina vaalikamppailun loppusuoralle asti, etenkin Aamulehdessä ja Keski-suomalaisessa.

Maaliskuun lopussa vaalikeskustelu sähköistyi, kun Sauli Niinistö kertoi suostuvansa kokoomuksen ehdokkaaksi. Media arvioi Niinistön ehdokkuuden tekevän vaaleista niin sanotusti oikeat presidentinvaalit. (Isotalus 2007, 15.) Tarkastelemistani lehdistä Aamulehti ja Helsingin Sanomat kommentoivat Niinistön ratkaisua heti seuraavan päivän pääkirjoituksessaan, sen sijaan Keski-suomalaisen pääkirjoituksessa Niinistön ehdokkuutta ei kommentoitu.

Huhtikuun aikana presidentinvaaleja käsiteltiin pääkirjoituksissa selvästi useammin kuin muina kevään tai kesän kuukausina. Tämä ei ole ihme, sillä huhtikuu oli täynnä tapahtumia: ensin Niinistö asettui ehdolle, sitten uutisoitiin pääministeri Matti Vanhasen avioerosta sekä spekulointiin pääministerin ja Tanja Karpelan suhdetta ja lopulta 16. huhtikuuta eli kymmenen päivää eroutuksen jälkeen Vanhanen ilmoitti ehdokkuudestaan (ma., 16). Keski-suomalainen oli tarkastelemistani lehdistä ainoa, jossa julkaistiin nimenomaan Vanhasen avioeroa käsittelevä pääkirjoitus. Muissa lehdissä eroon viitattiin vain muutamalla lauseella. Mielenkiintoista on sekin, että Aamulehdessä ei julkaistu muiden lehtien tavoin pääkirjoitusta Matti Vanhasen ehdokkuudesta.

Loppukeväällä ja alkukesällä median raportointia hallitsi ehdokasasetelmien selviäminen: kesäkuun loppuun mennessä kaikki eduskuntapuolueet vasemmistoliittoa lukuun ottamatta olivat asettaneet omat ehdokkaansa (ma., 15). Halonen ilmoitti ehdokkuudestaan 19. toukokuuta, ja vasemmistoliitto ilmoitti saman tien tukevansa Halosen valintaa (ma., 17). Jokainen tarkastelemistani lehdistä käsittelee asiaa seuraavan päivän pääkirjoituksessaan. Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen pääkirjoituksissa paino oli Halosen suuressa etumatkassa, kun taas Aamulehdessä painotettiin porvariyhteistyön merkitystä, johon myös muut lehdet viittasivat.

Heinäkuussa Matti Vanhasen naisasioita ruotivat uutiset saivat jatkoa, kun 7 päivää -lehti kertoi kesän suurimman kohu-uutisen Vanhasen seksisuhteesta ”Kaarina”-nimiseen naiseen. Vanhanen joutui Suomen mittakaavassa poikkeuksellisen laajan negatiivisen julkisuuden kohteeksi, kun hänen naisasioitaan ruodittiin julkisuudessa useaan otteeseen. Tosin Isotaluksen mukaan heinäkuuta leimasi kaiken kaikkiaan negatiivinen kampanjointi: myös Tarja Halosta kritisoitiin niin Itä-Saksayhteyksiensä pimittämisestä kuin uskalluksen puutteesta keskusteluissa Venäjän presidentin Putinin kanssa. (Ma., 16, 18.) Aineistooni kuuluvissa pääkirjoituksissa näitä asioita ei kommentoitu. Vasta elokuun lopulla julkaistuissa, mielipidemittauksia käsittelevissä pääkirjoituksissaan Helsingin Sanomat ja Keski-suomalainen viittaavat lyhyesti pääministerin naisasioihin.

Vuoden 2005 syksyllä mediassa alettiin raportoida ehdokkaiden kampanjoinnista. Isotaluksen mukaan ahkerimmin kampanjoi Niinistö, joka kritisoi erityisesti Halosta, mutta myös Vanhasta sekä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Syksyn keskeisiksi keskustelunaiheiksi mediassa nousivat Niinistön lokakuun lopussa lanseeraama ”työväen presidentti” -kampanja, kriisinhallintalaki, turvakuut sekä Halosen SAK:lta saama tuki. (Ma., 20, 22.) Kampanjoiden käynnistyminen näkyy myös siinä, että tutkimusaineistooni kuuluvissa lehdissä presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten määrä lisääntyy lokakuussa selvästi.

Isotaluksen mukaan syksyn 2005 aikana mediassa uskottiin yleisesti, että Halonen voittaa vaalit ja asetelman pelättiin vähentävän äänestäjien kiinnostusta. Vanhasen menestyksellä puolestaan katsottiin olevan suora vaikutus vuoden 2007 eduskuntavaalien menestykseen. (Ma., 22.) Isotaluksen mukaan kaiken kaikkiaan vaaliraportoinnissa oli silmiinpistävä se, että presidentinvaaleja pidettiin tulevien eduskuntavaalien asetelmien rakentamisena. (ma., 26–27.) Isotaluksen havaintoa tukee myös Matti Wiberg (2006, 203), jonka mukaan puolueet tähtäävät nykyään hyvään presidentinvaalimenestykseen pitkälti siksi, että puolue menestyisi myös eduskuntavaaleissa. Myös aineistoni pääkirjoituksissa pohditaan usein presidentinvaalien vaikutuksia eduskuntavaaleihin.

Kuten edellisessä luvussa jo mainitsin, vuoden 2006 vaaleja voidaan kuvailla gallupvaaleiksi. Eri-laiset mielipidemittaukset, gallupit ja vaalitentit rytmittivät uutisointia koko vaalikamppailun ajan ja kannatusmittaukset toimivat eräänlaisina väliaikatiетoina vaalipäivää lähestyttäessä (Pitkänen 2006, 193, 198). Vaikka ehdokkaiden kannatusluvut pysyivät vaalikamppailun ajan poikkeuksellisen vakaina, mediassa näitä muutoksia käytettiin ehdokkaiden toiminnan arvioimiseen. Kannatuslukujen muutosten arvioitiin vaikuttavan esimerkiksi ehdokkaiden esiintymiseen joulukuun alussa alkaneis-

sa vaalitenteissä. Asiakysymyksiä mittaavien kyselyiden puolestaan uskottiin vaikuttavan vaalien asialistaan. (Ma., 198–199). Myös aineistooni kuuluvissa pääkirjoituksissa mielipidetiedustelujen tuloksista kirjoitetaan usein. Erityisesti Helsingin Sanomien pääkirjoitukset liittyvät usein erilaisiin kyselyihin.

Mielipidetiedustelujen lisäksi joulukuussa keskustelua herättivät kampanjointi ja television vaalikeskustelut ja -ohjelmat. (Isotalus 2007, 22). Suurimman huomion saivat TV1:n A-pisteen kielteis-sävytteiset henkilökuvat sekä saman kanavan haastattelusarja, jossa Juho-Pekka Rantala haastatteli ehdokkaita tiukkasävyisesti (ks. Pitkänen 2006, 208–216). Televisioväittelyitä ja ehdokkaiden esiintymistä kommentoitiin myös muutamissa pääkirjoituksissa. Sen sijaan kohutut haastattelut saivat pääkirjoituksissa huomiota vain sivulauseen verran.

Tammikuun 2006 ensimmäiset viikot olivat tiivistä kampanjointiaikaa, sillä ennakkoäänestys alkoi jo 4. tammikuuta ja ensimmäinen vaalipäivä oli 15. tammikuuta. Tammikuussa keskustelun keski-öön nousi yllättäen Nato, kun Suomen joukkojen harjoittelu yhdessä Naton nopean toiminnan joukkojen eli nrf-joukkojen kanssa aiheutti paljon keskustelua (ks. Antin 2007). Vaalien loppusuoran muita hallitsevia puheenaiheita olivat kysymykset siitä, miten vaaleissa käy, tarvitaanko toista kierrosta ja kuinka korkeaksi äänestysprosentti nousee. (Isotalus 2007, 23.) Näitä teemoja käsiteltiin myös aineistoni pääkirjoituksissa.

Tammikuussa keskustelua herätti myös Halosen kampanjapäällikkö Markku Jääskeläinen, joka ensimmäisenä ennakkoäänestyspäivänä kehotti naisäänestäjiä säästämään valtion rahoja ja äänestämään Halosen jatkoon jo ensimmäisellä kierroksella. Lausuntoa kritisoitiin runsaasti, ja Jääskeläinen pyysi lopulta anteeksi puheitaan. (Ma., 23.) Tarkastelemistani lehdistä ainoastaan Keski-suomalaisen pääkirjoituksessa otettiin kantaa Jääskeläisen kommenttiin.

Borg (2007, 36) arvioi, että vaalien ratkeaminen yhden kierroksen perusteella olisi ollut joillekin viestimille jo sinänsä pettymys, ainakin jännitysnäytelmän ja ehkä myös mainostulojen menettämisen vuoksi. Hänen mukaansa viestimillä oli vahva tilaus toisen kierroksen mahdollisuudelle. Pääkirjoituksissa tämä näkyi etenkin vaalikamppailun alkumetreillä, jolloin pääkirjoittajat olivat huolissaan siitä, löytyykö Haloselle vastaehdokkaita ja saataisiinko aikaiseksi niin sanotut kunnolliset vaalit. Vaaleja edeltäneissä pääkirjoituksissa lehdet uskoivat tai toivoivat, että mahdollinen toinen kierros toisi vaalikeskusteluun sitä sähköä ja selkeyttä, jota ensimmäiseltä kierrokselta jäätin kaipaamaan. Pääkirjoituksissa ei suorasanaisesti toivota toista kierrosta, vaikkakin esimerkiksi Aamu-

lehdessä todetaan äänestäjien epävarmuuden lisäävän huomattavasti sitä mahdollisuutta, että presidentinvaalissa todella tarvitaan toinenkin kierros.

Viestinten toive toteutui: presidentinvaalien voittaja ei ratkennut vielä ensimmäisellä äänestyskeralla, vaan Halonen ja Niinistö jatkoivat toiselle kierrokselle. Toisella kierroksella mediassa nousi esiin keskustelu kampanjan likaisuudesta sekä kysymys puolueiden ja etenkin porvaripuolueiden yhteistyön onnistumisesta. Mediassa korostettiin myös vaalitaistelun ideologista vasemmisto vastaan oikeisto -jännitettä. (Isotalus 2007, 25.) Omassa tutkimuksessani keskityn kuitenkin ainoastaan ensimmäistä kierrosta edeltäneisiin pääkirjoituksiin ja jätän ensimmäisen kierroksen jälkeiset kirjoitukset tarkasteluni ulkopuolelle.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että vaalien ensimmäistä äänestyspäivää edeltäneen mediaraportoinnin ensimmäisiä merkittäviä juonenkäänteitä olivat ehdokasasettelun spekulointi ja ehdokkaiden varmistuminen. Ehdokkaiden selvittyä vaaliasetelma oli poikkeuksellisen selvä: kannatusmittauksissa Halonen oli selvä ykkönen alusta asti ja kakkossijasta kamppailivat kokoomuksen Niinistö ja keskustan Vanhanen. Muut ehdokkaat olivat kaukana kärjestä. Tämä asetelma säilyi läpi vaalikamppailun, ja median huomio kiinnittyi kolmeen pääehdokkaaseen sekä heidän kannatuslukujensa ja kampanjointinsa seuraamiseen (Pitkänen 2006, 198). Toiseksi vaaliraportoinnin merkittäviksi juonenkäänteeksi nousivat pääpuolueblokkien tekemät yhteistyöpäätökset, jotka houkuttelivat median korostamaan erityisesti oikeisto–vasemmisto- ja porvari–vasemmisto-jakoa (Borg 2007, 33).

3 PÄÄKIRJOITUKSET TUTKIMUSKOHTENA: KATSAUS PÄÄKIRJOITUSGENREEN JA VAALIPÄÄKIRJOITUKSIIN

Analyysini kannalta on oleellista tietää, millaiset säännöt ja konventiot määrittävät sitä, millaisia pääkirjoituksia sanomalehdissä kirjoitetaan ja millaisia kertomuksia pääkirjoituksissa voidaan presidentinvaaleista kertoa. Myös kertojan asennetta tutkiessaan tutkijan on pystyttävä erottamaan kertojan mielipiteitä ja kannanottoja ilmaiseva aines sellaisesta kerronnasta, joka kytkeytyy pääkirjoituksen kerronnan konventioihin (Siikala 1984, 37). Tästä syystä tutustun tässä luvussa pääkirjoitusten genreen, jolla tarkoitetaan sekä pääkirjoitusten lajityyppiä että sitä sääntöjen tai konventioiden kokonaisuutta, joka ohjaa sekä pääkirjoitusten tuottamista että niiden luentaa. (Väliverronen & Åberg 2007.)

Lähestyn pääkirjoitusten genreä ja sen vaalipääkirjoituksille luomia rajoituksia ja mahdollisuuksia tarkastelemalla pääkirjoitusten perinteistä tehtävää kannanottojen esittäjänä, pääkirjoitusten nykyistä roolia tutkimusaineistoni lehdissä sekä pääkirjoitusten tyypillisimpiä erityispiirteitä. Esittelen tässä luvussa myös pääkirjoitusten lukijoita ja kirjoittajia, sillä pyrin ottamaan narratologisessa tulokinnassani huomioon myös sen, keitä kertomusten tuottajat ja vastaanottajat yleisesti ottaen ovat. Tämänkaltaisten taustatietojen avulla voin tehdä karkeita oletuksia siitä, mitä analysoidut kertomukset saattavat merkitä vastaanottajille ja millaisia vaikutuksia niillä voi olla. (Apo 1990, 75–76.)

Luvun lopussa tarkastelen erityisesti vaalipääkirjoituksia ja pyrin edeltävän tutkimuksen avulla selvittämään, kuinka kantaaottavia ja puolueettomia pääkirjoitukset ovat olleet vaalien aikana ja millaisia erityispiirteitä vaalipääkirjoituksissa on havaittavissa.

3.1 Pääkirjoitus lehden institutionaalisen kannanottona

Pääkirjoitusten ensisijaisena tehtävänä pidetään yleensä lehden mielipiteen esittämistä. Pertti Hemánus (1972, 5) määrittelee pääkirjoituksen tekstiksi, jossa lehdellä on legitiimi oikeus esittää omat arvostuksensa ja mielipiteensä ja jossa niitä journalistisen käytännön mukaisesti useimmiten esitetään. Pääkirjoituksessa toimitus voi siis ilmaista oman kantansa, joka ei saa näkyä uutisissa (Teikari 1990, 56).

Pääkirjoituksen yksi leimallisimmista piirteistä onkin se, että pääkirjoitusta pidetään lehden institutionaalisen kannanottona (Teikari 1990, 56). Kirjoituksen ei siis katsota edustavan vain kirjoittajaansa vaan koko lehteä instituutiona. Tämän institutionaalisuuden takia pääkirjoituksissa tehdyt valinnat eivät edusta vain yhtä toimittajaa vaan niiden voidaan katsoa edustavan koko lehteä.

Pääkirjoitukseen poimitaan yleensä asioita, joita lehti pitää muita tärkeämpinä (Heikkinen 1999, 59). Pääkirjoitus keskittyykin usein käsittelemään jotakin ajankohtaista asiaa ja sen puolesta tai sitä vastaan esitettyjä näkökohtia, punnitsemaan niitä ja esittämään tuon kaiken pohjalta oman arvionsa tai mielipiteensä. Pääkirjoitusta voidaankin kuvailla artikkelitoimittajan aika ajoin laatimaksi inventaarioksi jonkin poliittiseen kysymyksen argumenteista. (Alasuutari 1996, 29–30.)

Aamulehden päätoimittaja Matti Apunen kuvailee, ettei pääkirjoituksia saa koskaan kirjoittaa niin, että on kirjoituksessaan vain 60-prosenttisesti jonkin asian puolella. Pääkirjoitus pitää kirjoittaa ikään kuin olisi sataprosenttisesti asiansa takana. (Apunen 2008.) Pääkirjoitukset ovatkin tekstityypiltään usein argumentoivia: ne argumentoivat esittämiensä mielipiteiden puolesta ja toivovat lukijan omaksuvan ne. Mielipiteiden ilmaisemisen lisäksi pääkirjoitusten yhtenä tarkoituksena onkin usein pidetty pyrkimystä vaikuttaa lukijoiden mielipiteisiin ja johtaa heitä halutunlaiseen toimintaan. (Teikari 1990, 57–58.)

Hemánuksen (1972, 6) mukaan pääkirjoituksissa pyritään avoimesti vaikuttamaan lukijoihin ja pääkirjoitukset voidaan kiistatta lukea ennemmin propagandan kuin piilovaikuttamisen luokkaan. Hemánus uskoo, että myös pääkirjoituksen lukijat tietävät ja tunnistavat tämän pyrkimyksen. Teun A. van Dijk (1996) puolestaan uskoo, että suurin osa pääkirjoitusten mielipiteistä ilmaistaan epäsuorasti. Vesa Heikkisen (1999, 224–225) tutkimissa politiikkapääkirjoituksissa oli nähtävissä pyrkimystä sekä avoimeen vaikuttamiseen että piilovaikuttamiseen, ja useimmissa teksteissä oli löydettävissä näitä molempia vaikuttamistapoja.

Myös Hemánus myöntää, että kaikissa pääkirjoituksissa ei esitetä yhtä selviä kannanottoja. Hänen mukaansa pääkirjoitukset voidaan kuvata jatkumoksi, jonka toisessa ääripäässä ovat vahvasti kantaaottavat, jopa tietoisesti propagandan keinoja käyttävät pääkirjoitukset ja toisessa ääripäässä ovat objektiivisuuteen pyrkivät, heikosti kantaaottavat pääkirjoitukset (Hemánus 1972, 30).

Hemánus jakaa pääkirjoitukset neljään eri tyyppiin (ks. kuvio 2) sen mukaan, esitetäänkö pääkirjoituksessa arvostuksia ja arvostusluontoisia kannanottoja ja tarjotaanko siinä lukijalle vaihtoehtoisia

kannanottoja eli informoidaanko lukijaa siitä, millä tavoin asiaan voidaan ottaa kantaa tai miten jotkut tietyt tahot ovat ottaneet asiaan kantaa. (Hemánus 1972, 17–18.)

Kuvio 2. Pääkirjoitusten luokittelu niiden kantaaottavuuden ja vaihtoehtojen tarjoamisen perusteella (Hemánus 1972, 19).

		Kantaaottavuuden aste	
		Ei esitetä arvostuksia eikä arvostusluonteisia kannanottoja	Esitetään arvostuksia tai arvostusluonteisia kannanottoja
Vaihtoehtojen tarjoamisaste	Mainitaan vaihtoehtoisia kannanottoja	1. Pohdiskeleva pääkirjoitus	2. Erotteleva pääkirjoitus
	Ei mainita vaihtoehtoisia kannanottoja	3. Taustaa valottava pääkirjoitus	4. Linjaa viitoittava pääkirjoitus

Pohdiskelevassa pääkirjoituksessa (1.) ei esitetä käsiteltävää asiaa koskevia arvostuksia vaan mainitaan useampia vaihtoehtoisia kannanottoja. Yksinkertaistetusti tällaista pääkirjoitusta voi kuvailla ”toisaalta toisaalta” -pohdiskeluksi, jossa ei haluta asettua selvästi millekään kannalle. Erottelevassa pääkirjoituksessa (2.) esitetään arvostuksia, mutta siinä mainitaan useampia vaihtoehtoisia kannanottoja. Pääkirjoitus kuitenkin suosittelee lukijalle jotain tiettyä mielipidettä. Taustaa valottavassa pääkirjoituksessa (3.) ei esitetä asiaa koskevia arvostuksia eikä vaihtoehtoisia kannanottoja. Pääkirjoitusta voidaankin kuvailla lähinnä uutisen taustaselvitykseksi. Linjaa viitoittavalle pääkirjoitukselle (4.) on ominaista, että siinä käsitellään arvostuksia mainitsematta muita mahdollisia kannanottovaihtoehtoja. (Hemánus 1972, 19, 22, 25, 27.)

Hemánuksen jaottelussa vain erotteleva ja linjaa viitoittava pääkirjoitus kuuluvat niihin kirjoituksiin, joilla pyritään tarkoituksellisesti vaikuttamaan lukijoiden mielipiteisiin, asenteisiin ja arvoihin (mt., 30.) Analyysivälineenä käyttämäni pysäytetyn kertomuksen -teoria (ks. luku 5.4) perustuu ajatukseen, jonka mukaan pääkirjoitus on vaikuttamaan pyrkivä tekstityyppi. Toisin sanoen käyttämäni analyysiväline edellyttää, että aineistoni pääkirjoitukset kuuluisivat Hemánuksen nelijaossa

erotteleviin tai linjaa viitoittaviin pääkirjoituksiin. Jos Hemánuksen jaottelu pitää paikkansa, saattaa aineistoni tutkiminen pysäytetyn kertomuksen teorian avulla osoittautua haasteelliseksi. Yksi tutkimukseni tarkoituksista onkin selvittää, ovatko aineistoni pääkirjoitukset kantaaottavia pysäytettyjä kertomuksia vai onko joukossa esimerkiksi Hemánuksen kuvailemia pohdiskelevia tai taustaa valottavia pääkirjoituksia, jotka eivät toimi pysäytetyn kertomuksen logiikan mukaisesti.

3.2 Päätoimittajien näkemys pääkirjoitusten nykyroolista

Tässä luvussa esittelen aineistooni kuuluvien sanomalehtien päätoimittajien näkemyksiä pääkirjoitusten nykyroolista ja pääkirjoitusten asemasta lehden linjan viitoittajana.

Aamulehden päätoimittajan Matti Apusen mukaan pääkirjoitusten tehtävä on ilmaista lehden kanta ja lisätä näin lehden poliittista ja yhteiskunnallista läpinäkyvyyttä. Apunen kuvailee, että parhaimmillaan pääkirjoitus ei ole julistus vaan sivistynyttä keskustelua, jossa lehti ilmaisee selkeästi omat näkemyksensä ja argumentoi niiden puolesta. Pääkirjoitusten toinen tehtävä on kohottaa levikkialueen henkeä ja tulevaisuudenuskoa: Aamulehti esimerkiksi ilmoittaa toimivansa Pirkanmaan puolesta ja lehdessä nostetaan esiin sellaisia asioita, joiden uskotaan edistävän levikkialueen hyvinvointia. Apunen muistuttaa, että pääkirjoitusten formaatti on säilynyt pitkään muuttumattomana: alan vanhan, humoristisen sanonnan mukaan pääkirjoituksen rakenneosat ovat alkukangertelu, välipyörittely ja loppuhurskastelu. Apunen uskookin, että lähitulevaisuudessa osa lehdistä saattaa muuttaa tätä vanhaa pääkirjoitusformaattia. (Apunen 2008.)

Keskisuomalaisen päätoimittajan Erkki Laatikaisen mielestä pääkirjoitusten tehtävä on arvioida olennaisia ja kiinnostavia ajankohtaisia asioita sekä tarjota sanomalehden lukijoille aineksia omien arvioiden tekemiseen. Laatikainen uskoo, että pääkirjoitusten suurin vaikutus on keskustelun herättäminen ja kansanvallan edistäminen. Keskisuomalaisessa aitoa keskustelua pyritään edistämään sillä, että lehti tarjoaa palstoillaan ja verkossa auliisti tilaa pääkirjoitusten ja niiden sisällön kommentoinnille. (Laatikainen 2007.)

Helsingin Sanomien päätoimittajan Janne Virkkusen mukaan pääkirjoitusten tehtävä on kertoa lehden kanta yhteiskunnallisesti merkittäviksi arvioiduista asioista. Virkkunen kuvailee, että lehti on kuin laiva, joka kulkee tiettyä väylää pitkin, ja hyvin toimiessaan pääkirjoitus pitää lehden tällä väylällä eli määrittelee lehden peruslinjaukset. Virkkunen muistuttaa, että pääkirjoitusten avulla pysty-

tään myös nostamaan esiin asioita, jotka muuten hukkuisivat valtavaan mediakaaokseen. (Virkkunen 2008.)

Virkkusen näkemyksen pääkirjoituksesta lehden linjan määrittelijänä haastavat Tuomo Mörän (1999, 73–74) tutkimustulokset, joiden mukaan pääkirjoitusten rooli on muuttunut sen jälkeen, kun lehdistön valtavirta irrottautui puoluepoliittisista kytköksistä. Vaikka pääkirjoitusten sanotaan edelleen ilmaisevan lehden linjaa, Mörän mukaan on vaikea määritellä, mitä tuolla linjalla oikeastaan tarkoitetaan. Mörän tekemien haastattelututkimusten perusteella pääkirjoitukset heijastelevat lähinnä kustantajan, päätoimittajan ja artikkelitoimituksen linjaa eivätkä niissä esitetyt kannanotot ainkaan suoraan sido lehden muita toimittajia. Mörän mukaan nykyään olisikin luontevampaa puhua pääkirjoituslinjasta kuin lehden linjasta.

Toisaalta se, että pääkirjoitus on sijoitettu näkyvälle paikalle eikä sitä ole signeerattu, viittaa siihen, että pääkirjoituksessa on edelleen kyse kirjoittajan henkilökohtaisista näkemyksistä laajemmasta ja tärkeämmästä kollektiivisesta kannanotosta. Myös osa Mörän haastattelemissa toimittajista ajatteli, että lehden pääkirjoituslinja suuntaa myös uutistyössä tehtäviä näkökulman valintoja. (Mt., 74–77.) Aineistooni kuuluvien sanomalehtien päätoimittajat ovat kuitenkin sitä mieltä, että pääkirjoituksissa tehtyjen kannanottojen ei pidä sitoa lehden muita osastoja eikä niiden toimittajia.

Aamulehden päätoimittajan Matti Apusen mielestä toimittajan ei tarvitse olla kaikessa samaa mieltä pääkirjoitusten kanssa. Aamulehti julkaisee jatkuvasti toimittajien kannanottoja, joiden näkemykset ovat toisensuuntaisia tai vastakkaisia kuin lehden oma kanta. Tämä journalismin moniarvoisuus kuuluu Aamulehden toimintaperiaatteisiin. Apunen kuitenkin muistuttaa, että tullessaan lehteen työhön toimittajan on hyväksyttävä lehden linja. Lehdellä on velvollisuus ilmaista linjansa selkeästi, ja toimittajalla on velvollisuus olla sille lojaali. (Apunen 2008.)

Keskisuomalaisen päätoimittaja Erkki Laatikainen (2007) on sitä mieltä, että nykyään pääkirjoitukset eivät vaikuta juuri koskaan muiden toimittajien työhön.

”Toimittajat tekevät journalismia ammatillisina, niin kuin tekevät pääkirjoitusten laatijat. Pääkirjoitusten tarkoituksena ei ole sitoa toimittajia eikä uutistoimittajien tarkoituksena ole sitoa pääkirjoittajia. Näin on hyvä.” (Laatikainen 2004.)

Samoilla linjoilla on Helsingin Sanomien Janne Virkkunen (2008). Hänen mukaansa pääkirjoitussivulla tehdyt linjaukset eivät sido muuta toimitusta Helsingin Sanomien kaltaisessa vapaamielisessä lehdessä ja toimitusperinteessä.

”Ajoittain näkee selvästi, että samassakin lehdessä voi olla yksi pääkirjoituskanta ja lehden uutissivuilla ihan selkeästi toinen kanta. Se on täysin mahdollista. Tämä on moniarvoinen lehti, eikä täällä pakoteta ihmisiä ajattelemaan yhdellä tavalla. Me toimimme näin.” (Virkkunen 2008)

3.3 Pääkirjoituksen ominaispiirteitä staattisuudesta uutismaisuuteen

Edellisissä luvuissa kuvailemani pääkirjoitusten tehtävät ja roolit vaikuttavat myös pääkirjoituksen rakenteeseen, maailmaan ja kielenkäyttöön. Pääkirjoituksen makrorakenteeseen palaan tarkemmin luvuissa 5.2 ja 5.3, joissa esittelen pääkirjoitusten rakennetta narratologisesta näkökulmasta. Tässä luvussa pyrin taustoittamaan muita pääkirjoituksen genrelle ominaisia piirteitä ja kielellisiä käytäntöjä.

Pääkirjoituksen institutionaalisuus ja vakiintuneisuus näkyy siinä, että pääkirjoitus pysyy vuodesta toiseen ulkoasultaan ja sijainniltaan muuttumattomana. Suomalaisissa sanomalehdissä pääkirjoitus sijaitsee yleensä lehden alkupuolella, toisen, kolmannen tai neljännen sivun yläosassa. Pääkirjoituksen vakiintunut muoto rajoittaa kirjoittajan mahdollisuuksia ja normittaa pääkirjoituksen ominaislaatua. (Heikkinen 1999, 178–180.) Pääkirjoitusten institutionaalinen luonne näkyy myös tekstien rakenteessa: pääkirjoitukset ovat yleensä anonyymeja, signeerattomia, persoonattomia ja ne keskittyvät yleisiin tapahtumiin sekä tukevat usein yleisiä mielipiteitä. Pääkirjoituksen institutionaalisuus, julkisuus ja virallisuus vaikuttavat myös sanastoon, lauserakenteisiin ja argumentaatiokäytäntöihin. (van Dijk 1996.)

Politiikkapääkirjoituksia tutkinut Vesa Heikkinen (1999, 187, 126) kuvailee pääkirjoitusten maailmaa ennemminkin abstraktiksi ja staattiseksi kuin konkreettiseksi ja dynaamiseksi. Pääkirjoituksissa pyritään pysäyttämään ja abstrahoimaan tekstinulkoinen maailma: onhan tilannetta helpompi kuvata ja hallita kuin prosessia ja samalla myös mielipiteiden ilmaiseminen helpottuu. Lisäksi pääkirjoituksissa kuvataan usein arjelle vierasta maailmaa ja asiat esitetään niin kuin ne tapahtuisivat itsestään (mt., 136). Staattisuuden tunnetta ja etäännyttämistä lisää myös se, että toiminta esitetään

ennemmin jonkin ryhmän kuin yksilön aikaansaamana. Pääkirjoituksissa käytetään myös runsaasti staattista olla-verbiä ja passiivimuotoja. (Mt., 146, 274–275.)

Pääkirjoituksen aikarakenteelle puolestaan on tyypillistä tulevaisuuteen avautuminen. Pääkirjoituksille on tavallista myös välttämättömyyspuhe ja maailman esittäminen vaihtoehdottomana. Puhe tulevaisuudesta on välttämättömyyden edellyttämä kumppani: jos nyt joudutaan tekemään välttämättömiä asioita, yhtä tärkeää on osoittaa, että uudet ongelmat tiedetään ja pyritään hyvään. (Mt., 187, 189; vrt. luku 5.4; Aarnio 2000, 109.)

Yllättävää on se, että Heikkisen mukaan pääkirjoitukset ovat monin osin uutismaisia. Tästä osoitukseksi ovat uutismaiset otsikot ja ajankohtaiset aiheet, vaikka pääkirjoitukset eivät aina perustukaan yksittäisiin tapahtumiin vaan pitkäaikaisiin tapahtumasarjoihin. Pääkirjoitusteksteissä pyritään uutisten tavoin luomaan objektiivisuusvaikutelmaa vetoamalla erilaisiin tilastoihin, numerotietoihin, gallupeihin ja asiantuntijoiden lausuntoihin tai yleiseen tietoon. (Mt., 193–194, 199, 277.)

Heikkisen mukaan pääkirjoitukset ovat usein myös keskustelevia, sillä niissä keskustelutetaan ihmisten ja ryhmien esittämiä näkemyksiä ja asioita (mt., 204). Tämä näkyy pääkirjoituksen dialogimaisuutena. Aiemmin esitetyt käsitykset ilmaistaan yleensä passiivimuodoin ja myönnyttelevin sanoin: vaikka, tosin, tietysti ja kieltämättä. Kirjoittajan näkemyksiä tulkitaan usein kieltoilmauksin ja vastakohtapartikkelein: kuitenkin, toisaalta, silti, sittenkään ja siitä huolimatta. (Teikari 1990, 58–60.) Heikkinen muistuttaa, että pääkirjoitusten joukossa on myös myyviä tekstejä, joissa ikään kuin mainostetaan jotain tiettyä ideologiaa tai mielipidettä esimerkiksi ennen vaaleja (mt., 207–211).

Heikkisen tutkimuksen perusteella pääkirjoitus pyrkii vaikuttamaan ja osallistumaan vallankäyttöön mieluummin kuin vain kuvaamaan valtaa. Toisaalta pääkirjoitus mieluummin vahvistaa vakiintuneita sosiokulttuurisia rakennelmia kuin kritisoi niitä. (Mt., 187) Vaikuttamaan pyrkivä pääkirjoitus pikemminkin myöntää kuin kieltää, kehottaa todeten ja esittää asiat useammin varmoina kuin mahdollisina (mt., 298).

Heikkisen mukaan pääkirjoitusta luonnehtii tekstilajina ideologisten vastakkainasettelujen käyttäminen (mt., 283). Omassa aineistossani korostuivat esimerkiksi porvareiden ja vasemmiston sekä Tarja Halosen ja haastajien väliset vastakkainasettelut. Luvussa 6 peilaan omasta aineistostani löytyneitä vastakkainasetteluja Heikkisen tuloksiin.

Pertti Hemánus (1972, 56) nostaa pääkirjoituksen keskeiseksi vaikutuskeinoksi sisä- ja ulkoryhmän rajaamisen. Näitä ryhmiä etsin myös omasta aineistostani tarkastellessani sitä, miten pääkirjoitusten kertojat asennoituvat kertomaansa (ks. luku 8). Samassa luvussa tarkastelen myös muita pääkirjoitusten vaikutuskeinoja kuten erityyppisten kannanottojen esittämistä ja presuppositioiden eli tekstin sisään upotettujen väittämien käyttöä sekä sanavalintoja (Hemánus 1972, 49–50, 52; Teikari 1990, 60).

3.4 Kuka kirjoittaa ja kenelle?

Pääkirjoitusten lukijoihin tutustuminen helpottaa sen arviointia, millaisia vaikutuksia ja merkityksiä pääkirjoituksilla voi olla. Kirjoitusproessin ja kirjoittajien tunteminen puolestaan mahdollistaa sen arvioimisen, miten pääkirjoitusten linjaukset ja valinnat syntyvät.

Suomessa pääkirjoituksen tekee tavallisesti päätoimittaja tai artikkelitoimittaja (Teikari 1990, 56.) Seuraavaksi esittelen, ketkä vastasivat aineistooni kuuluvien vaalipääkirjoitusten kirjoittamisesta ja suunnittelusta.

Aamulehdessä pääkirjoituksia kirjoittaa kolme artikkelitoimittajaa ja kaksi päätoimittajaa. Joskus harvoin myös asiantuntijatoimittajat voivat toimia artikkelitoimituksen vahvistuksena. Artikkelitoimituksessa keskustellaan aihevalinnoista ja näkökulmista päivittäin ja viikoittain. (Apunen 2008.)

Keskisuomalaisessa pääkirjoituksia kirjoittavat vastaavan päätoimittajan ohella pääkirjoitustoimittaja ja sängen harvoin joku muu toimittaja. Keskisuomalaisessa on ollut käytäntönä, että vastaava päätoimittaja huolehtii turvallisuuspoliittisista ja valtiollisista linjauksista eli myös presidentinvaa-leista. Sisäisiä pohdintoja käydään tarpeen mukaan aina silloin, kun on tarve "sondeerata". Päätoimittaja Erkki Laatikainen kuvailee, että työssä korostuu päätoimittajan ja pääkirjoitustoimittajan henkinen yhteistyö. Laatikaisen mukaan pääkirjoitustoimittajan vapaus on huomattavan suuri muissa kuin turvallisuuspolitiikassa ja valtiollisissa linjauksissa. (Laatikainen 2007.)

Helsingin Sanomissa on kuusihenkinen pääkirjoitustoimitus, jonka työtä päätoimittaja Janne Virkkunen johtaa. Pääkirjoitustoimituksella on päivittäin kokous, jossa keskustellaan aiheista, pohditaan argumentteja sekä päätetään pääkirjoitusten aiheista ja käsittelytavoista. Kokouksen jälkeen kukin yksittäinen toimittaja pukee aiheen pääkirjoituksen muotoon. Virkkusen mukaan esimerkiksi presi-

dentinvaalien aikana pääkirjoitustoimituksessa keskustellaan yleisesti vaaleista ja ehdokkaista ja päiväkohtaisesti sovitaan siitä, mitä kirjoitetaan. Vuoden 2006 vaalien aikana toimituksessa sovittiin erikseen se, kuka toimittajista seuraa ehdokkaiden turvallisuuspoliittisia kannanottoja ja kuka sosiaalipoliittisia kannanottoja. Tämän lisäksi kaikki toimittajat seurasivat vaalikeskustelua ja siinä esiin nousevia teemoja. (Virkkunen 2008.)

Pääkirjoitustoimitusten tuottamien kirjoitusten lukijakunta ei ole kovin suuri. Esimerkiksi Maakuntien Ykköslehtien (1987) ja Satakunnan Kansan (1980) huomionarvotutkimusten mukaan vain 7–10 prosenttia lukijoista lukee pääkirjoitukset vähintään yli puolenvälin (ks. Teikari 1990, 63). Aineistoni sanomalehdissä luvut ovat päätoimittajien mukaan korkeampia. Aamulehden pääkirjoitussivua seuraa vuoden 2006 lukujen perusteella säännöllisesti 116 000 Aamulehden lukijaa. Tämä tarkoittaa sitä, että pääkirjoituksia lukee säännöllisesti noin 36 prosenttia Aamulehden lukijoista. (Apunen 2008.) Keskisuomalaisen päätoimittaja Erkki Laatikainen muistelee, että vuosia sitten tehdyissä tutkimuksissa pääkirjoituksia ilmoitti lukevansa 20–35 prosenttia lukijoista. Laatikainen pitää lukua suunta-antavana. (Laatikainen 2007.) Päätoimittaja Janne Virkkusen mukaan Helsingin Sanomien pääkirjoituksia lukee noin puoli miljoona ihmistä, sillä lukijatutkimuksissa saatujen vastausten perusteella pääkirjoituksia lukevien määrä vaihtelee 45–55 prosentin välillä. (Virkkunen 2008.)

Aamulehden päätoimittaja Matti Apunen sanoo, että pääkirjoituksia kirjoitetaan kaikille yhteiskunnallisista asioista kiinnostuneille ihmisille. Näiden ihmisten Apunen uskoo myös lukevan pääkirjoituksia. (Apunen 2008.)

Myös Keskisuomalaisen päätoimittaja Laatikainen arvioi, että pääkirjoitusten lukijat lienevät yhteiskunnallisia asioita valppaasti seuraavia ja niistä eri tavoin ajattelevia ihmisiä eli niin sanottuja mielipidejohtajia. Keskisuomalaisen pääkirjoitukset kirjoitetaan kaikelle kansalle. Kirjoittajat kuitenkin tietävät, että useat lukijat ovat avainhenkilöitä ja mielipidejohtajia, joiden keskusteluihin ja kannanottoihin pääkirjoitukset tarjoavat virikkeitä. Laatikaisen mukaan myös muu media on yksi pääkirjoitusten kohderyhmistä. (Laatikainen 2007.)

Helsingin Sanomien päätoimittaja Janne Virkkunen uskoo, että Helsingin Sanomien pääkirjoitusten lukijat koostuvat kaikista ihmisryhmistä, mutta päättäjakerroksessa lukijaprosentti on toki isompi kuin vaikkapa työntekijöiden ryhmässä. Virkkusen mukaan pääkirjoitusten viestiä ei kohdisteta yksiselitteisesti päättäjakerrokseen, vaan pääkirjoitukset on tarkoitettu kaikille lukijoille: teksteissä

pyritään käsittelemään ja nostamaan esiin sellaisia aiheita, joiden uskotaan olevan tärkeitä lehden lukijoille.

Päätoimittajien arvioita tukee Lars Nordin (2001, 192–193) Ruotsissa tekemä tutkimus. Nordin tutkimuksen mukaan eniten pääkirjoituksia lukevat poliittisten mielipiteiden muokkaajat: toimittajat ja poliitikot. Vuonna 1998 tehdyssä kyselytutkimuksessa päivittäin pääkirjoitussivulta ainakin jotakin luki toimittajista 36 prosenttia, poliitikoista peräti 53 prosenttia ja muista kansalaisista vain 21 prosenttia. Nordin mukaan Ruotsissa nuoret sekä vaaleissa tyhjää äänestävät tai äänestämättä jättävät henkilöt lukevat pääkirjoituksia selvästi muita harvemmin (mt., 237).

3.5 Pääkirjoitusten rooli vaalien aikana

Tässä luvussa pyrin valottamaan aikaisempien tutkimusten avulla sitä, millaisia pääkirjoituksia vaalien aikana kirjoitetaan sekä kuinka kantaaottavia ja puolueettomia pääkirjoitukset ovat vaalien aikana. Ensin tarkastelen ruotsalaisen Lars Nordin (2001) tutkimukseen pohjautuen sitä, miten vaalien läheisyys vaikuttaa pääkirjoitusten kannanottoihin. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksia, jotka käsittelevät sitä, miten vuoden 1994 ja 2000 suorista presidentinvaaleista on kirjoitettu suomalaisten sanomalehtien pääkirjoituksissa. Lopuksi tarkastelen haastattelemieni päätoimittajien näkemyksiä siitä, miten vuoden 2006 vaaleja käsiteltiin kunkin lehden pääkirjoituksissa.

3.5.1 Lisääkö vaalien läheisyys pääkirjoitusten kantaaottavuutta ja puolueellisuutta?

Ruotsalaisen Lars Nordin (2001, 156) mukaan nykypäivänä voidaan puhua puoluelehdistön sijaan vaalilehdistöstä, joka aktivoituu ottamaan kantaa erityisesti vaalien aikaan. Nordin ruotsalaisista lehdistä tekemän tutkimuksen perusteella vaalikampanjoiden ja poliittisten kriisien aikana lehdet ottavat rohkeasti kantaa politiikkaan ja asettuvat tukemaan tiettyjä puolueita, vaikka muuten pääkirjoitusten puoluelojaalisuus on selvästi vähentynyt ja menettänyt merkitystään (mt., 236).

Nord tutki Ruotsin valtiopäivävaalien aikaisia pääkirjoituksia 15 ruotsalaisesta sanomalehdestä (mt., 128). Poliittisen ajanjakson intensiteetti tuntui vaikuttavan huomattavasti puoluepolitiikkaa mukailevien pääkirjoitusten määrään. Vaalikampanjan loppusuoralla esiintyi noin neljä kertaa enemmän tiettyä puoluetta tukevia pääkirjoituksia kuin kaksi kuukautta ennen vaaleja ja kaksi kuukautta niiden jälkeen. Nordin mukaan vaalikampanja antaa pääkirjoittajille syyn tukea tiettyä puoluetta varauksettomammin kuin muissa tilanteissa. (Mt., 134.)

Myös vastustajia kritisoivien juttujen määrä kasvoi selvästi vaalien loppusuoralla. (mt., 136.) Oppositiolehdissä poliittista kritiikkiä esiintyi enemmän kuin muissa lehdissä (mt., 138). Sitoutumattomista lehdistä edelleen joka kolmas lehti suhtautui vanhoihin vastustajiin kriittisesti, vaikkakin mielipiteiden muodostus oli itsenäisempää kuin muissa lehdissä eivätkä mielipiteet mukailleet puolueen linjaa (mt., 150).

Suomalaisista pääkirjoituksista vastaavia tutkimuksia ei ole tehty. Lehtien etusivujen poliittisuutta tutkinut Jukka Holmberg (2004, 241) arvelee, että vaalien aikana harva yleissanomalehti kertoo edes pääkirjoituksessaan, mitä puoluetta lukijoiden olisi syytä äänestää. Holmbergin tuntuma on, että suomalaisissa journalismissa on sallitumpaa ottaa kantaa henkilöihin kuin puolueisiin. Lehdissä otetaan mieluummin kantaa sellaisiin asioihin, jotka eivät jaa ihmisiä perinteisen puoluejaon mukaan. Tästä hyvinä esimerkkeinä toimivat joidenkin sanomalehtien avoimet kannanotot EU- tai Nato-jäsenyyden puolesta.

Seuraavassa alaluvussa esittelemäni Eeva Isotalon (1994) tutkimus tukee enemmän Holmbergin kuin Nordin näkemyksiä. Isotalon mukaan vuoden 1994 presidentinvaaleja käsittelevissä pääkirjoituksissa ei asetuttu tukemaan ehdokkaita ja pääkirjoitusten esittämä kritiikki oli tasapuolista (mt., 40–41), vaikkakin vaalien jälkeen julkisuudessa etenkin Paavo Väyrynen syytti lehtiä mediapelistä. Sen sijaan luvussa 3.5.3 esittelemäni Eeva Aarnion (2000) tutkimus osoittaa, että vuoden 2000 presidentinvaaleissa sitoutumattomienkin sanomalehtien pääkirjoituksissa tuettiin tiettyjä ehdokkaita.

3.5.2 Pääkirjoitukset puolueettomia vuoden 1994 presidentinvaaleissa

Eeva Isotalo (1994) tarkasteli toimittajatutkimuksen tutkielmassaan vuoden 1994 presidentinvaaleja neljässä sitoutumattomassa sanomalehdessä. Tutkimuksen yhtenä osa-alueena oli lehtien pääkirjoitusten tarkasteleminen.

Isotalo pyrki selvittämään, mitkä ovat yleisimmät vaalikampanjasta ja presidenttiehdokkaista esiin tuodut seikat sekä asettuvatko pääkirjoitustoimittajat argumenteissaan selvästi tietyn ehdokkaan kannalle. Aineistona oli Helsingin Sanomien, Turun Sanomien, Aamulehden ja Kalevan presidentinvaaleja käsittelevät pääkirjoitukset syyskuusta 1993 helmikuuhun 1994. Kaikkiaan tutkimuksessa oli mukana 76 pääkirjoitusta. (Mt., 7–8.)

Pääkirjoitustoimittajien puolueellisuuden kriteereiksi Isotalo määritteli ehdokkaan henkilöön ja kampanjaan liittyvien edullisten seikkojen esille tuomisen selvästi useammin kuin muiden ehdokkaiden kohdalla ja ehdokkaan vaaliohjelmalle esitetyn suoran kannatuksen (mt., 11). Tutkimustulosten perusteella pääkirjoituksissa ja kolumneissa käsiteltiin erityisesti vaalikamppailun luonnetta ja median valtaa. Vaalikamppailun luonteen katsottiin muuttuneen huonompaan suuntaan, ja pääkirjoituksissa korostui väsyminen vaalikamppailun pituuteen. Ehdokkaiden vaaliohjelmien sisältöön puuttuivat tutkimusaineiston lehdistä useimmiten Helsingin Sanomat ja Aamulehti, jotka kritisoivat selvimmin ehdokkaiden vaalipropagandaa. (Mt., 34–35, 42.)

Isotalon tutkimuksen mukaan Helsingin Sanomien, Turun Sanomien, Aamulehden ja Kalevan pääkirjoitukset eivät selvästi asettuneet kenenkään ehdokkaan kannalle. Toisella kierroksella yksikään lehti ei pitänyt jonkun tietyn ehdokkaan valitsemista itsestäänselvyytensä ja vaalipäivän lähestyessä tuloksesta oltiin aiempaa epävarmempia. Toisaalta pääkirjoitukset eivät arastelleet ehdokkaiden arvostelua, mutta arvostelu ei kasaantunut kenenkään yksittäisen ehdokkaan kohdalle. (Mt., 40–41.)

3.5.3 Pääkirjoitukset poliittisina toimijoina vuoden 2000 presidentinvaaleissa

Vuoden 2000 presidentinvaaleja käsitelleitä pääkirjoituksia tutkinut Eeva Aarnio (2000, 106–107) pyrki selvittämään, miten toimittajat määrittelevät pääkirjoituksissa vaalien toimintatilanteen ja mitä tietoa he antavat lukijoille tämän toimintatilanteen arvioimiseksi. Aarnio tarkasteli myös pääkirjoitusten vaikuttamiskeinoja: millaisia tiedonpoliittisia valintoja toimittajat tekivät ja mitä retorisia välineitä he käyttivät vahvistaessaan ja tuottaessaan tiettyjä näkemyksiä vaalikierrosten välissä. Aarnion tutkimusaineistoon kuuluivat Demarin, Helsingin Sanomien, Ilkan, Kansan Uutisten, Keski-suomalaisen ja Pohjalaisen pääkirjoitukset, jotka kirjoitettiin vuoden 2000 presidentinvaalien ensimmäisen ja toisen kierroksen välillä.

Vuoden 2000 vaalien ensimmäisen ja toisen kierroksen välissä julkaistuissa pääkirjoituksissa käytiin jatkuva ja teemoiltaan kehittyvä debatti, jonka argumentointi oli jopa jakavampaa ja kärjistävämpää kuin ehdokkaiden tai kampanjaorganisaatioiden puhe. Pääkirjoittajat toivat esille ensisijaiselle yleisölleen keskeisiä teemoja. Tästä paikallisesta aktivoitumisesta aiheutui muun muassa kaupunki–maaseutu-ulottuvuuden korostuminen. (Ma., 124.)

Ensimmäisen kierroksen jälkeen pääkirjoituksissa käsiteltiin vaalitulosta useimmiten tulevaisuusperspektiivissä sen sijaan, että vaalituloksesta olisi kirjoitettu menneenä tapahtumana: kirjoituksissa toki käsiteltiin ehdokkaiden karsiutumisen syitä, mutta lähinnä niissä arvioitiin Halosen ja Ahon menestymisen mahdollisuuksia ja pohdittiin erityisesti kodittomien äänten kohtaloa seuraavassa äänestyksessä (ma., 109). Pääkirjoituksissa merkityksellistettiin vaalien toimintatilannetta ja pohjustettiin mahdollista äänestysuositusta (ma., 109), mutta varottiin arvostelemasta karsiutuneita ja heidän äänestäjiään (ma., 114).

Erityisen kiinnostavaa Aarnion tutkimuksessa on omaan tutkimusaineistooni kuuluvien lehtien eli Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen pääkirjoitusten analysoiminen. Aarnion mukaan Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa ensimmäisen vaalin jälkeisen analyysin keskeiseksi väitteeksi nousi se, että kyseessä on henkilövaali, jolle puolueiden antamat äänestysohjeet ovat vieraita. Aarnion mukaan pääkirjoituksen perustelut oli koottu tukien Halosen valintaa. (Ma., 111.) Keski-suomalaisen vaalien jälkeen julkaistu pääkirjoitus puolestaan ennakoi kampanjointia pelin näkökulmasta ja korosti muuttuvien tilanteiden ja yllättävien yksityiskohtien merkitystä. Pääkirjoittaja ei uskonut porvarillisuuden ratkaisevan äänestyspäätöksiä. (Ma., 113.) Molemmat lehdet kuitenkin muuttivat vaalien merkityksellistämisen strategiaansa toista vaalia lähestyttäessä (ma., 114). Ensimmäisen ja toisen kierroksen välissä Helsingin Sanomien pääkirjoittajat ja Merkintöjä-palstan kirjoittajat tuottivat vaalien toimintatilannetta useimmiten sellaisten toimintaratkaisujen avulla, jotka antoivat mahdollisuuden käsitellä teemoja kummankin ehdokkaan näkökulmasta. Tällaisia teemoja olivat muun muassa kampanjarahoitus, imagonrakentaminen ja mielipidemittaukset. Toisen vaalin lähestyessä Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa ei muista lehdistä poiketen esitetty lukijoille toimenpidesuosituksia. (Ma., 118.) Keski-suomalainen sen sijaan alkoi toisen vaalin lähestyessä korostaa vasemmisto-porvarit-vastakkainasettelua, ideologisuutta ja porvariyhteistyötä. Lehden mukaan vaalissa oli kyse henkilövaalia laajemmasta tapahtumasta, jonka tulokseen porvaripuolueiden johto voisi vaikuttaa. (Ma., 118.)

Aarnion mukaan kaikki pääkirjoittajat yksinkertaistivat vaalien toimintatilanteen, vaikka he olisivat voineet analysoida vaalitulosta monin eri tavoin. Toisin sanoen pääkirjoittajilla on vakiintuneita tapoja käsitellä presidentinvaalia: retorisisina vaikutuskeinoina käytettiin muun muassa toistoa, ideologisen jaon korostamista ja ehdokkaiden vertailua henkilökohtaisten ominaisuuksien, imagonrakentamisen tai kannatusmittauksien perusteella (ma., 110, 114–119). Pääkirjoituksissa vedottiin myös suoraan vaalitapaan liittyviin kokemuksiin ja käytäntöihin, vaikka takana olivat vasta yhdet suorat presidentinvaalit (ma., 109).

Ehdokkaiden välisiä jakolinjoja tuottaessaan kirjoittajat hyödynsivät perinteisiä poliittisia käsitteitä, joko niihin vedoten tai niistä loitontuen. Ahoa tukeneissa kirjoituksissa päällimmäisiksi nousivat puolue-elämässä vakiintuneet käsitteet, kuten porvarius, ideologia ja vasemmistolaisuus. Lisäksi korostettiin henkilön ja aatteen merkitystä. Ahoa tukeneissa pääkirjoituksissa alleviivattiin myös vaalien tuloksen merkitystä puolueyhteistyölle. Halosen tueksi kirjoitetuissa teksteissä sen sijaan otettiin etäisyyttä puoluekielelle ja toimintatilannetta merkityksellistettiin inhimillisten ominaisuuksien ja liikettä kuvaavien termien avulla. Vastapoolia käsitellessään pääkirjoittajat kontekstualisoivat vakiintuneita käsitteitä uudelleen, rakensivat niistä alkuperäisestä poikkeavia merkityksiä ja sinkosivat ne takaisin vastapoolin suuntaan. (Ma., 121, 123.)

Aarnion havaintojen perusteella vuoden 2000 presidentinvaaleissa pääkirjoitukset tukivat vaalien henkilövaaliluonnetta ja kielsivät puoluevaaliluonteen – ainakin tuettavan ehdokkaan kohdalla. Kuitenkin kirjoittajat käyttivät runsaasti puolue toimintaan liittyviä taustaoletuksia määritellessään presidentinvaalien toimintatilannetta, ja argumentaation perustan muodostivat vasemmisto–oikeistolottuvuus ja maaseutu–kaupunki-vastakkainasettelu. Myös kärjekkäimmät argumentit haettiin puolue-elämän piiristä. Tämän Aarnio tulkitsee niin, että pääkirjoituksissa keskityttiin sättimään puolueita ehdokkaiden sijasta. (Ma., 120–124.)

Vuoden 2000 vaaleja käsitelleissä pääkirjoituksissa manifestoitiin avoimuutta ja henkilökohtaista valinnanvapautta, mutta toisaalta pääkirjoitusten jatkuva vetoaminen auktoriteetteihin ja peräänkukulutettavaan mallitoimintaan kertoi muusta. Tutkimuksessaan Aarnio ei ota kantaa pääkirjoituksissa käydyn keskustelun vaikuttavuuteen. Hän kuitenkin arvelee, että Halosen tueksi kirjoitetuissa pääkirjoituksissa onnistuttiin merkityksellistämään vaalien toimintatilanne modernimmin kuin Ahoa tukeneissa kirjoituksissa ja niissä onnistuttiin paremmin ottamaan etäisyyttä vaalien puolueluonteeseen ja ehdokkaan puoluetusta. (Ma., 123–124.)

Aarnion näkemystä pääkirjoituksista poliittisina toimijoina vuoden 2006 vaaleissa tukevat myös Kalle Virtapohjan havainnot lehtien näkökulmista ja kannanotoista. Virtapohjan (2002, 140–141) arvion mukaan Keski-suomalaisen päätoimittaja otti vaalin toisella kierroksella voimakkaasti kantaa keskustan presidenttiehdokkaan Esko Ahon puolesta. Sen sijaan Helsingin Sanomat sympatisoi ajoittain niin Tarja Halosta kuin Esko Ahoakin, mutta lehden kriittisyys kohdistui enemmän Ahoon kuin Haloseen. Virtapohjan tietojen mukaan vaalikirjoittelun aikana sekä Helsingin Sanomat että Keski-suomalainen menettivät joitakin tilauksia.

3.5.4 Vuoden 2006 vaalikirjoitukset päätoimittajien silmin nähtynä

Päätoimittaja Matti Apusen mukaan vuoden 2006 presidentinvaalien aikana Aamulehden pääkirjoituksissa tehdyt linjaukset koskivat lähinnä presidentin perustuslaillista asemaa, eikä lehdessä tehty linjausta kenenkään ehdokkaan puolesta tai ketään ehdokasta vastaan. Apunen korostaa, että Aamulehdellä ei ole vaaleissa omia ehdokkaita, kuten eräillä muilla viestimillä. Koska Aamulehden näkemyksen mukaan presidentin tehtävä on käydä arvokeskustelua ja johtaa sitä, pääkirjoituksissa nostettiin näitä arvoteemoja hetkittäin esiin. Muilta osin pääkirjoitusten aiheet ja asioiden kommentointi lähti liikkeelle ehdokkaiden omista kannanotoista ja dialogista. (Apunen 2008.)

Päätoimittaja Erkki Laatikaisen mukaan Keskisuomalainen on presidentinvaaleissa perinteisesti porvarillisen kandidaatin takana pääkirjoituksissaan, mutta samalla lehti antaa auliisti tilaa muille näkemyksille mielipidepalstoilla ja uutissivut toimitetaan mahdollisimman monipuolisesti ja neutraalisti. Laatikainen myöntää avoimesti, että Keskisuomalaisen pääkirjoitukset sympatiseräsivat toisen kierroksen aikana Niinistöä, mutta Halosen voitto ei silti aiheuttanut varsinaisia surunilmauksia. Laatikaisen mukaan Keskisuomalaisen pääkirjoituksissa korostui presidentinvaalien aikana erityisesti turvallisuuspolitiikka: vuoden 2006 presidentinvaalien erikoisuus oli se, että keskustan ja oikeiston tukeman Sauli Niinistön turvallisuuslinja oli kauempana Keskisuomalaisen perinteisestä linjasta kuin sosiaalidemokraattien ehdokkaan Tarja Halosen näkemykset. (Laatikainen 2007.)

Helsingin Sanomien suhtautuminen ehdokkasiin poikkeaa Keskisuomalaisesta selvästi. Lehden päätoimittaja Janne Virkkunen kertoo kirjoittaneensa lehden sisäiseen verkkoon koko toimitusta koskevan ohjeen, jonka mukaan lehti suhtautuu tasapuolisesti kaikkiin ehdokkasiin eikä suosi ketään. Virkkunen sanoo korostaneensa ohjeessa sitä, että Helsingin Sanomilla ei ole omaa ehdokasta. Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksissa seurattiin erityisen tarkasti ehdokkaiden ulko- ja turvallisuuspoliittisia mielipiteitä, koska juuri ulko- ja turvallisuuspolitiikka on presidentin keskeisin tehtäväalue. Lisäksi pääkirjoituksissa seurattiin ehdokkaiden sosiaalipoliittisia näkemyksiä ja käsiteltiin vaalikeskustelusta nousseita teemoja. Päätoimittaja Virkkunen muistuttaaakin, että pääkirjoituksissa on reagoitava keskusteluun, jota yhteiskunnassa käydään. (Virkkunen 2008.)

4 KYSYMYKSIÄ VAALIPÄÄKIRJOITUKSILLE

Edellisissä luvuissa olen hahmottanut tutkimukseeni liittyviä teoreettisia lähtökohtia ja esitellyt sitä kontekstia, jossa aineistooni kuuluvat pääkirjoitukset on kirjoitettu. Tässä luvussa siirryn esittelemään omaa empiiristä tutkimustani. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen tutkimukseni tarkoituksen ja tutkimuskysymykseni. Toisessa alaluvussa käsittelen tutkimusaineistoni rajausta ja määrällisiä ominaisuuksia. Pysin aineistoluvussa vastaamaan muun muassa siihen, miksi valitsin aineistokseni juuri pääkirjoitukset, miksi valitsin lehdeksi Aamulehden, Helsingin Sanomat ja Keski-suomalaisen sekä miten rajasin aineistoni.

4.1 Millaisia tarinoita vaaleista kerrotaan ja miten ne kerrotaan?

Tutkielmani tarkoituksen voi yksinkertaistaa kolmeen päämäärään. Haluan selvittää, millaisia kertomuksia vaaleista kerrotaan pääkirjoituksissa ja mihin suuntaan kertomuksissa pyritään ohjaamaan ehdokkaiden, puolueiden ja äänestäjien toimintaa sekä vaalien toimintatilannetta. Toisekseen haluan selvittää, ovatko sitoutumattomien sanomalehtien pääkirjoituksissa presidentinvaaleista kerrotut tarinat puolueettomia ja tasapuolisia. Tutkimukseni kolmas päämäärä liittyy käyttämäni tutkimusmenetelmään: pyrin tarkastelemaan sitä, ovatko vaalipääkirjoitukset makrorakenteeltaan pysäytettyjä kertomuksia, joissa tarinan loppuunsaattaminen jätetään lukijan vastuulle.

Löytääkseni vastaukset pääkysymyksiini tutkin pääkirjoitusten kertomuksia Jukka Törrösen esittelemän pysäytetyn kertomuksen teorian avulla ja analysoimalla kertojan asennetta muun muassa Anna-Leena Siikalan esittelemän kymmenkohtaisen listan avulla. Etsin näiden analyysimenetelmien avulla vastauksia seuraavaan kuuteen kysymykseen: millaisia teemoja ja millaisia vastakainasetteluja pääkirjoitukset nostavat presidentinvaaleista esiin, millaisia tarinalinjoja pääkirjoituksissa rakennetaan eli mihin suuntaan pääkirjoitukset pyrkivät ohjaamaan vaalien toimintatilannetta, miten pääkirjoitukset oikeuttavat ehdottamansa toiminnan oikeellisuuden, keihin pääkirjoitukset pyrkivät vetoamaan toiminnan toteuttamiseksi sekä miten pääkirjoitusten kertojat asennoituvat kertomaansa eli presidentinvaaleihin ja presidenttiehdokkaisiin.

Aion vertailla näihin kuuteen kysymykseen saamiani vastauksia aineistooni kuuluvien kolmen sanomalehden välillä ja etsiä tällä tavoin vastausta siihen, eroavatko eri lehtien pääkirjoitusten kertomukset, kertojien asenteet ja pääkirjoitusten tarinalinjat toisistaan. Tällä tavoin toivon löytäväni

vastauksen siihen, ovatko lehtien kertomukset ja kertojat puolueellisia. Toki jo yksittäisiin kysymyksiin saamani vastaukset antavat viitteitä kertomusten puolueettomuudesta ja kertojien arvostuksista.

Kolmanteen pääkysymykseeni etsin vastausta analysoidessani pääkirjoitusten teemoja, vastakainasetteluja, tarinalinjoja ja tarinalinjan oikeuttamista. Analyysini aikana tarkastelen sitä, sopiiko tiedotusopillisessa tutkimuksessa vielä melko tuntematon pysäytetyn kertomuksen teoria vaalipääkirjoitusten analysoimiseen ja ovatko edellä mainitut pysäytetyn kertomuksen keskeiset rakennepiirteet löydettävissä aineistoni pääkirjoituksista.

4.2 Aineistona kolmen sanomalehden pääkirjoitukset

Tutkimusaineistoni koostuu kolmen sanomalehden Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen presidentinvaaleja käsittelevistä pääkirjoituksista.

Valitsin tutkimusaineistokseni pääkirjoitukset, koska tutkin niitä jo proseminaari-tutkielmassani syksyllä 2006. Koska proseminaarissani analysoimani Aamulehden pääkirjoitukset osoittautuivat mielenkiintoiseksi ja hedelmälliseksi aineistoksi, halusin jatkaa pääkirjoitusten tutkimista myös pro gradu -työssäni. Toinen pääkirjoitusten valintaan vaikuttanut seikka oli se, että pääkirjoitus luokitellaan yleensä koko lehteä edustavaksi mielipiteeksi. Tutkimalla pääkirjoituksia en siis tutki pelkästään yhden toimittajan tekemiä valintoja vaan pääsen tutkimaan valintoja, jotka pääkirjoituspaikalla julkaistuna edustavat perinteisen käsityksen mukaan koko lehden linjaa.

Pääkirjoitusten valintaan vaikutti myös se, että ne sopivat hyvin itseäni kiinnostavien tutkimuskysymysten aineistoksi. Esimerkiksi Pertti Alasuutari (1996, 29–30) on kuvaillut pääkirjoituksia mainioksi aineistoksi, koska niissä keskitytään lähes yksinomaan jottain kysymystä tai kiistaa koskeviin arvonäkökohtiin tekstimäärältään suppeassa muodossa. Tapahtumien kuvailu ja tietojen esittäminen on karsittu minimiin, ja ne palvelevat vain tekstissä esitettyä tai siteerattua argumenttia. Pääkirjoitusten valintaa puolsi myös vuoden 2000 presidentinvaaleja tutkineen Eeva Aarnion (2000, 107–108) havainto siitä, että pääkirjoituksissa toimintatilanteen tuottaminen eli sen ilmaiseminen, mistä presidentinvaaleissa on kirjoittajan mukaan kysymys, on yleensä ilmeisempää kuin raportoivissa artikkeleissa. Pääkirjoitukset soveltuvat uutisia helpommin myös narratologisen tutkimuksen kohteeksi.

Tutkimusaineistoni lehdiksi valitsin sitoutumattomat sanomalehdet Aamulehden, Helsingin Sanomat ja Keskisuomalaisen, jotka ovat taustaltaan hyvin erilaisia. Kuten luvussa 2.3 kävi ilmi, näiden lehtien voidaan olettaa suhtautuvan vaaleihin eri tavoin: Aamulehdellä on historiallinen side koomukseen ja Keskisuomalaisella keskustaan. Helsingin Sanomat puolestaan kannattaa useimmissa olevia päättäjiä, ja lehteä on jopa syytetty sosiaalidemokraattien suosimisesta. Yksi aineiston tärkeimmistä valintaperusteista olikin lehtien erilainen poliittinen tausta ja lehtien mahdollisesti erilainen asennoituminen vaaleihin ja vaalien kolmeen pääehdokkaaseen.

Aineistoni lehdillä on myös erilainen omistajatausta. Helsingin Sanomat kuuluu SanomaWSOY-mediakonserniin, joka internetsivujensa mukaan on Pohjoismaiden johtava mediakonserni ja toimii viestinnän eri osa-alueilla yli 20:ssä Euroopan maassa (SanomaWSOY-konserni). Aamulehti puolestaan on osa Alma Media -konsernia, joka omistaa yli 20 tilattavaa sanomalehteä, yli kymmenen kaupunkilehteä ja useita internetmarkkinapaikkoja (Alma Media -konserni). Keskisuomalaista julkaisee Keskisuomalainen-konserni, joka hallinnoi myös kahta muuta seitsemänpäiväistä lehteä, yhtä kuusipäiväistä lehteä sekä useita paikallis- ja kaupunkilehtiä. (Keskisuomalainen-konserni.)

Lisäksi aineistoni lehdet ovat paljon luettuja lehtiä. Suomen ainoaksi valtakunnalliseksi sanomalehdeksi luokiteltava Helsingin Sanomat on Suomen ylivoimaisesti luetuin sanomalehti, jolla on lukijoita peräti 995 000. Pirkanmaalla ilmestynvä Aamulehti on Suomen neljänneksi luetuin sanomalehti heti iltapäivälehtien jälkeen 313 000 lukijallaan, ja Jyväskylän seudulla ilmestynvä Keskisuomalainen on kymmeneksi luetuin lehti 180 000 lukijallaan. (Lukijamäärät 2007.) Lehtien kokoa kuvaavat myös niiden levikkimäärät: Helsingin Sanomien levikki on 419 791, Aamulehden levikki on 139 165 ja Keskisuomalaisen 74 945 (Levikkitilasto 2007).

4.2.1 Aineiston rajaus, kerääminen ja jakaminen kolmeen osaan

Tutkimusaineistooni kuuluvat Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Keskisuomalaisen 1.1.2005–16.1.2006 ilmestyneet pääkirjoitukset, jotka käsittelevät presidentinvaaleja.

Keräsin aineistoni pääkirjoitukset yli vuoden mittaiselta ajalta. Halusin aineistooni mukaan myös ennen varsinaisten vaalikampanjoiden alkua kirjoitettuja pääkirjoituksia, sillä vaalien toimintatilannetta spekuloidiin lehdissä jo kauan ennen ehdokkaiden asettamista ja kampanjoiden alkua. Sen sijaan päätin rajata vaalien toisen kierroksen tarkasteluni ulkopuolelle, koska halusin tutkia vaalikampanjan sitä vaihetta, jossa kaikki kolme pääehdokasta ovat vielä mukana. Sisällytin aineistooni kui-

tenkin vaalipäivää seuraavan päivän pääkirjoitukset, koska niissä arvioidaan kaikkien kolmen pääehdokkaan onnistumista.

Keräsin aineistoni selaamalla kaikki tutkimusaikana ilmestyneet Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen pääkirjoitukset paperilehdistä. Aamulehdessä ilmestyneet pääkirjoitukset selasin sähköisestä Suomen Media-arkistosta. Keräysvaiheessa otin mukaan kaikki pääkirjoitukset, joissa viitattiin presidentinvaaleihin jollain tavalla. Tällaisia pääkirjoituksia oli kaikkiaan 137, kun luvusta on pudotettu pois sellaiset pääkirjoitukset, joissa vain mainitaan sana presidentinvaalit tai presidenttiehdokas sen enempää vaaleihin viittaamatta.

Seuraavaksi muodostin keräämistäni 137 pääkirjoituksesta kolme eri aineistoa: pääaineiston, suppean aineiston ja varsinaisen analyysini ulkopuolelle jäävän tausta-aineiston. Erottelin keräämäni pääkirjoitukset ensin kahteen osaan: pääkirjoituksiin, joiden pääaihe ovat presidentinvaalit ja pääkirjoituksiin, joissa presidentinvaaleihin tai presidenttiehdokkaisiin viitataan vain sivuaiheena. Pääaineistokseni kutsun niitä pääkirjoituksia, joiden pääaihe ovat presidentinvaalit, vaaleihin tiiviisti liittyvä tapahtuma tai presidenttiehdokas, jota käsitellään pääkirjoituksessa nimenomaan ehdokkaan roolissa, ei siis esimerkiksi presidenttinä tai pääministerinä. Edellä mainitut ehdot täyttäviä pääkirjoituksia on kaikkiaan 93. Näitä pääaineistooni kuuluvia pääkirjoituksia tutkin pysäytetyn kertomuksen teorian tarjoamien analyysivälineiden avulla.

Pääaineistooni kuuluvien pääkirjoitusten määrä on niin suuri, että tarkkaa lähilukua vaativaa kertojan asenneanalyysia varten rajasin aineistoani edelleen ja otin pääaineistostani mukaan vain sellaiset pääkirjoitukset, jotka ovat ilmestyneet vaalien loppusuoralla, vaalikamppailun kiihkeimmässä vaiheessa 1.12.2005–16.1.2006. Näitä suppeaan aineistoon kuuluvia pääkirjoituksia on yhteensä 23.

Pääkirjoitukset, joissa presidentinvaalit mainitaan vain sivuaiheena, jätän varsinaisen narratologisen analyysini ulkopuolelle. Näitä pääkirjoituksia on yhteensä 44. Analyysini kannalta on kuitenkin hyödyllistä tietää, millaisten aiheiden yhteydessä presidentinvaaleihin viitattiin, ja siitä syystä esittelen laajan aineistoni teemoja lyhyesti luvussa 6, jossa käsittelen varsinaiseen aineistooni kuuluvien kirjoitusten pääteemoja (ks. luku 6.4).

4.2.2 Aineiston karkea kuvailu

Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen 1.1.2005–1.1.2006 ilmestyneissä pääkirjoituksissa presidentinvaaleja käsiteltiin yhteensä 137 kertaa. Kaikkiaan 93 pääkirjoituksissa presidentinvaalit, presidenttiehdokas tai presidentinvaaleihin kiinteästi liittyvä tapahtuma olivat kirjoituksen pääaiheena. Lopuissa 44 pääkirjoituksessa presidentinvaalit olivat vain sivuteema. (Ks. liite 1.)

Eniten presidentinvaaleja pää- tai sivuaiheenaan käsitteleviä pääkirjoituksia oli Keski-suomalaisessa, jossa niitä julkaistiin yhteensä 49. Näistä pääkirjoituksista 33:n pääaihe olivat presidentinvaalit. Helsingin Sanomissa julkaistiin samana aikana 47 vaaleja käsittelevää pääkirjoitusta, joista peräti 35 käsitteli vaaleja pääaiheenaan. Tarkastelemistani lehdistä vähiten vaaleja käsitteleviä pääkirjoituksia oli Aamulehdessä, jossa niitä julkaistiin yhteensä 41. Pääaiheena presidentinvaaleja käsitteli niistä vain 25 eli kymmenen vähemmän kuin Helsingin Sanomissa. (Ks. liite 1.)

Vaaleja pää- tai sivuaiheenaan käsittelevien pääkirjoitusten kuukausittaisesta määrästä on nähtävissä vaalikamppailun kiihkeimmät ajat. Vuoden 2005 ensimmäisinä kuukausina vaaleja käsitellään vain muutamissa pääkirjoituksissa. Huhtikuussa vaalipääkirjoitusten määrä lisääntyy huomattavasti, ja tutkimissani sanomalehdissä julkaistiin yhteensä 16 vaaleja käsittelevää pääkirjoitusta. Kirjoittelun kiihtyminen selittyy sillä, että huhtikuussa useat ehdokkaat ilmoittivat asettumisestaan ehdokkaaksi presidentinvaaleihin. Touko–kesäkuun aikana pääkirjoituksissa käsiteltiin vaaleja hieman alkuvuotta enemmän, kunnes loppukesän ajaksi presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten määrä väheni jälleen alkuvuoden lukemiin. Vasta lokakuussa vaalipääkirjoitusten määrä lähentelee jälleen huhtikuun lukuja, sillä lokakuussa moni ehdokas avasi virallisen vaalikampanjansa. Marraskuussa vaalipääkirjoituksia julkaistiin tutkimissani lehdissä yhteensä 19 ja juhlapyhien rauhoittamassa joulukuussa 15. Vaalikamppailun loppusuoralla vaaleja käsitellään pääkirjoituksissa tiheästi: tammikuun ensimmäisten 16 päivän aikana aineistoni kolmessa sanomalehdessä julkaistiin yhteensä 19 vaaleja joko pää- tai sivuaiheenaan käsittelevää pääkirjoitusta. Tämä tarkoittaa sitä, että tammikuussa lehdet julkaisivat vaalipääkirjoituksia useammin kuin joka kolmas päivä. (Ks. liite 1.)

5 NARRATOLOGIAN TARJOAMAT ANALYYSIVÄLINEET

Tutkimukseni metodologiset juuret ovat narratologiassa eli kertomuksen tutkimuksessa. Tässä luvussa esittelen ensinnäkin sitä, millaisia tutkimusmahdollisuuksia narratologia avaa viestinnätutkijalle. Tarkastelen myös sitä, miten pääkirjoitusten genre suhtautuu kertomuksen muihin rakennesiiniin ja miten nuo rakennesiinat vaikuttavat siihen, miten kertomuksia voi tutkia. Tämän jälkeen täsmennän tarkasteluni siihen, millaisten analyysivälineiden avulla on mahdollista tutkia pääkirjoitusten kertomuksia ja niiden ehdottamia toimintaohjelmia. Luvussa 5.4 esittelen analyysini tärkeimmän työkalun eli pysäytetyn kertomuksen teorian. Lopuksi pohdin vielä sitä, kuka on pääkirjoitusten kertoja ja miten kertojan asennetta vaaleihin ja ehdokkaisiin on mahdollista tutkia pääkirjoituksista.

5.1 Narratologia journalismin tutkimuksessa

Narratologia on alun perin kirjallisuustieteellinen teoria, jota on alettu viime vuosikymmenien aikana hyödyntää myös tiedotusopillisessa tutkimuksessa. Etenkin angloamerikkalaisessa tiedotustutkimuksessa alettiin 1970- ja 1980-luvuilla esittää näkemyksiä, joiden mukaan journalismi on kerrontaa ja journalistiset tuotteet ovat kertomuksia (Pietilä 1995, 42).

Risto Kuneliuksen (2000, 6) mukaan tällaisen tutkimusotteen taustalla on yhteiskunnallisessa ja kulttuurintutkimuksessa edennyt paradigman muutos, jossa todellisuuden sosiaalinen rakentuneisuus nousi tutkimuksen vallitsevaksi lähtökohdaksi. Toisin sanoen kulttuurinen käänne sai journalismin tutkijat kiinnostumaan journalismin kertomista tarinoista ja kerronnan tekniikoista. Kriittistä kerronnan erittelyä on väljästi yhdistänyt pyrkimys sen näyttämiseen, että objektiiviselta vaikuttava kuvaus voi kriittisen tekstianalyysin avulla paljastua tiettyjä arvoja kaupittelevaksi, ristiriitaiseksi ja epäuskottavaksi kielelliseksi kyhäelmäksi. (Kunelius 2000, 8 & Ridell 1994, 182.)

Narratologisia menetelmiä on hyödynnetty muun muassa tarkasteltaessa journalistisia tekstejä yhteiskunnallista status quota ylläpitävinä ideologisina muotoina, jotka ehdottavat yleisölle tiettyä roolia. Lisäksi narratologiaa on käytetty tutkittaessa kertojan asemaa, valtaa ja suhdetta lukijoihin. (Ridell 1994, 104–105.)

Narratologian soveltaminen journalismin tutkimukseen ei ole kuitenkaan ollut kivutonta. Keskustelua ovat herättäneet perustavanlaatuiset kysymykset: voidaanko ei-fiktiivisiä journalistisia tekstejä ylipäättään pitää kertomuksina ja voidaanko niiden tutkimiseen soveltaa narratologisia menetelmiä? (ks. Ridell 1994 & Pietilä 1995.)

Veikko Pietilän (1995, 43) mukaan uutisen kertomukseksi ymmärtävät tiedotusoppineet lähtevät usein siitä, että mikä tahansa jonkun laatima ja toisen vastaanottama viesti voidaan ymmärtää kertomukseksi. Kirjallisuustieteessä kertomukselle on kuitenkin muotoiltu useita tarkkarajaisia määritelmiä: kapeimman määritelmän mukaan kertomuksena voidaan pitää vain tietyn tapahtuman kronologista ja juonellista selostusta. Pietilän mukaan kertomuksen ydintä ovatkin syy- ja seuraussuhteisiin jäsentyvät toiminnot sekä tapahtumia kuvaavat propositiot. Esimerkiksi Prince (1973, 31) on esittänyt kertomuksen minimiehdoksi sen, että tekstissä on oltava kolme toisiaan ajallisesti seuraavaa alkioita: ensin staattinen tilanne, sitten aktiivinen tapahtuma/toiminto, joka lopulta aiheuttaa ensimmäiselle tilanteelle käänteisen, staattisen tilanteen. On selvää, että läheskään kaikki journalistiset tekstit eivät täytä edes näitä kertomuksen minimiehtoja.

Mielestäni edellä mainitut rajoitteet eivät kuitenkaan estä pääkirjoitusten tutkimista narratologisten menetelmien avulla. Ensinnäkin pääkirjoitukset ovat uutisia helpommin mielletävissä kertomuksiksi, ja niihin voidaan näin ollen soveltaa kivuttomammin narratologisia analyysimenetelmiä. Toiseksi olen Seija Ridellin (1994, 103) kanssa samaa mieltä siitä, että tekstin erittelyssä on mahdollista hyödyntää narratiivisia menetelmiä riippumatta siitä, onko journalistinen teksti kertomuksen määritelmän täydellisesti täyttävä kertomus vai ei. Myös Rimmon-Kenanin (1991, 9) mukaan joitakin fiktiivisten kertomusten analyysissä käytettyjä keinoja on mahdollista soveltaa ei-fiktiivisiksi luokiteltuihin teksteihin, kuten pääkirjoituksiin ja uutisiin.

Omassa tutkimuksessani aion tehdä juuri näin: hyödynnän narratologiassa esiteltyjä analyysivälineitä niiltä osin kuin ne tuntuvat soveltuvan omiin tutkimuskysymyksiini ja aineistooni.

5.2 Mistä osista kertomus koostuu ja miten kertomusta voi tutkia?

Tässä luvussa tarkoitukseni on selvittää, millaisista erilaisista osasista pääkirjoitusten kertomukset koostuvat, miten genre vaikuttaa kertomuksen rakentumiseen ja millaisia asioita pääkirjoituksesta on narratologian avulla mahdollista tutkia.

Narratologit ovat jaotelleet kertomuksia monin eri tavoin. Usein kertomuksesta erotetaan kaksi eri puolta, joita voidaan kutsua tarinaksi ja diskurssiksi. Tarina on tekstin kronologinen tapahtumaines, joka sisältää myös tekstin henkilöt ja miljöön. Diskurssilla puolestaan tarkoitetaan tarinan kerrontaa eli tarinan esittämistä kulloisessakin tekstissä. Diskurssi siis koostuu niistä tekstuaalisista keinoista, joiden avulla tarina kommunikoidaan yleisölle. (Ks. Ridell 1994, 106; Pietilä 1995, 66.)

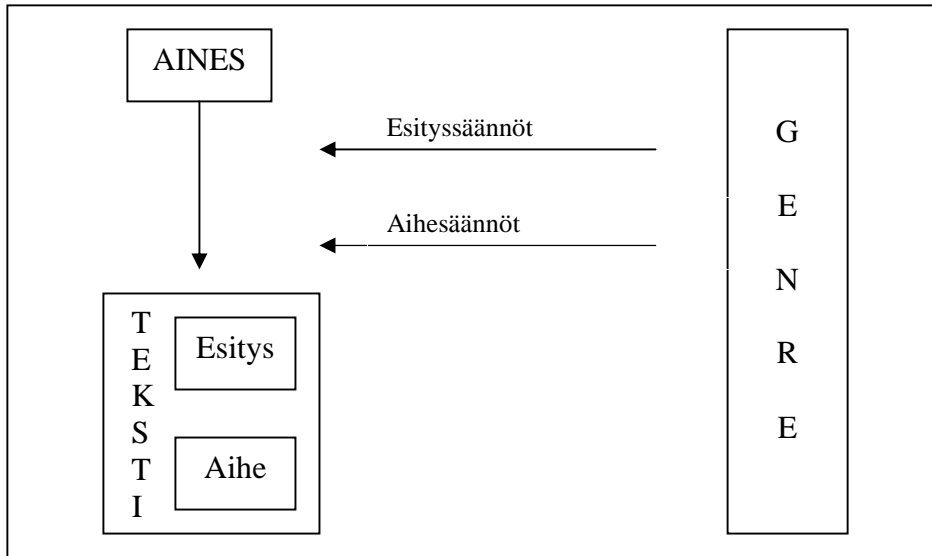
Rimmon-Kenanin (1991, 9–10) jaottelu eroaa hieman edellä kuvaillusta. Rimmon-Kenan nimeää kertomuksen perusaspektit tarinaksi, tekstiksi ja kerronnaksi. Tarina viittaa tässä jaottelussa kerrotuihin tapahtumiin, jotka on irrotettu tekstistä ja palautettu kronologiseen järjestykseensä. Lisäksi tarina viittaa tapahtumiin osallistuviin henkilöihin. Teksti puolestaan vastaa tapahtumien kertomisesta: teksti on se, minkä luemme. Rimmon-Kenanin jaottelun kolmas aspekti on kerronta, joka tarkoittaa tekstin tuottamista. Edellä kuvailluista kolmesta aspektista vain teksti on välittömästi lukijan käytettävissä. Vain tekstin välityksellä lukija saa tietoa tarinasta eli kertomisen kohteesta ja kerronnasta eli tarinan tuottamisprosessista (mt., 10). Tämä huomio tutkijan kannattaa muistaa tehdessään tulkintoja kertomuksista.

Esa Reunasen (1991, 48) mielestä edellä mainitun kaltaiset jaottelut ovat mielekkäitä myös journalistin tutkimuksessa. Reunanen on kuitenkin muuntanut perinteistä kahtiajakoa niin, että hän on korvannut termin tarina aiheella ja termin diskurssi esityksellä. Hän lisää mukaan myös termin aines, joka kuvaa sitä todellisuutta, josta aihe valitaan ja esitys rakennetaan. (Ks., kuvio 3.)

Aineksella Reunanen tarkoittaa materiaalia, josta osasta tuotetaan aihe ja esitys ja josta osa jätetään käyttämättä. Aiheeksi hän ymmärtää ulkoisen maailman ilmiöt sellaisina kuin ne voidaan jutusta rekonstruoida. Esitys puolestaan tarkoittaa jutun sisäistä rakennetta. (Mt., 49.) Omassa tutkimuksessani aineesta ovat siis presidentinvaalikampanjan todelliset tapahtumat, joista osa valikoituu pääkirjoitusten aiheiksi ja esityksiksi. Aihe tarkoittaa sitä, millaiseksi vaalitapahtumat voidaan pääkirjoitusten kertomusten perusteella rekonstruoida. Esitys puolestaan tarkoittaa sitä, miten nämä aiheeksi valikoidut tapahtumat pääkirjoituksessa järjestetään ja esitetään.

Omassa tutkimuksessani aion nojata erityisesti Reunasen jaotteluun. Synä tähän ovat jaottelun selkeys ja se, että Reunanen liittyy kolmijakoonsa myös genren käsitteen. Reunasen mukaan toimittajan tavoitteena on rakentaa teksti, joka täyttää mahdollisimman hyvin genren aihe- ja esityssäännöt. Seuraavasta kaaviosta käy ilmi, miten Reunanen jäsentää aineksen, aiheen, esityksen, tekstin ja genren suhteita. (Reunanen 1991, 49–50.)

Kuvio 3. Esa Reunasen jäsenyys kertomuksen rakenteesta sekä kertomuksen ja genren välisestä suhteesta.

Oman tutkimukseni kannalta Reunasen esittämä ajatus genren vaikutuksesta kertomuksen sisältöön ja rakenteeseen on mielenkiintoinen. Kuten luvusta 2 käy ilmi pääkirjoitusten genre on melko selkeä ja vakiintunut, joten esitys- ja aihesäännöillä on todennäköisesti merkittävä vaikutus siihen, mitä asioita pääkirjoituksissa käsitellään ja miten niistä kerrotaan. Tästä syystä en pysyttele analyysissäni pelkissä teksteissä, kuten perinteisessä narratologiassa tehtäisiin, vaan otan Esa Reunasen (1991), Seija Ridellin (1994) ja Veikko Pietilän (1995) tavoin analyysissäni huomioon myös genren ja konventioiden vaikutuksen presidentinvaaleista esitettyihin kertomuksiin.

Edellä kuvaillun kertomuksen rakenteen avulla voidaan eritellä myös sitä, miten kertomuksia voidaan tutkia. Kertomuksen aihe-/tarinapuolta korostavissa tutkimuksissa tarkastellaan muun muassa tekstin sisältämiä kulttuurisia myyttejä tai kertomuksen tapahtuma-aineksen jäsentymistä. Kertomuksen esityksen/diskursiivisuuden painottaminen tuottaa usein tutkimusta, jossa käsitellään tekstin kerrontarakennetta, retorisia аспектеja, mutta myös tarinapuolen erottelua. (Ridell 1994, 106.)

Oman tutkimukseni tarkoituksena on tarkastella presidentinvaaleja käsitteleviä pääkirjoituksia sekä aiheen että esityksen näkökulmasta. Aihetta tutkin eritellessäni pääkirjoitusten teemoja. Esitystä tutkin analysoimalla kertojan asennoitumista presidentinvaaleihin sekä pääkirjoituksissa esiintyviä pysäytetyille kertomukselle ominaisia diskursiivisia elementtejä: moraalista vastakkainasettelua, paremman maailman rakentamisen diskurssia ja totuusdiskurssia, joihin palaan tarkemmin luvussa 5.4.

5.3 Pääkirjoitusten makrorakenne tutkimuksen lähtökohtana

Narratologiassa on perinteisesti pyritty paljastamaan kirjallisten tai kerronnallisten mahdollisuuksiensa asteikko, universaali sääntöjärjestelmä, jota yksilölliset kertomukset ilmentävät (Tammi 1992, 167–168). Vaikka tätä pyrkimystä on kritisoitu, tehdään edelleen tutkimuksia, joissa etsitään tietyn tyyppisten kertomusten yhteisiä piirteitä. Tunnetuin esimerkki tästä tutkimusperinteestä lienee Vladimir Proppin (1970) teos *Sadun morfologia*, jossa Propp määrittelee satulajin juonikaavaksi 31 perustapahtumasta koostuvan ketjun.

Jos tutkija haluaa saada yleiskuvan jonkin kertomusjoukon toistuvista sisältöaineiksista, hän joutuu aloittamaan analyysinsa kertomusten tyypillisen tapahtumakulun kuvaamisesta. Kun analyysia lähdetään tekemään, on yksikkönä yksi kokonainen kertomus, esimerkiksi pääkirjoitus. (Apo 1990, 64–65.) Analyysin ensimmäisessä vaiheessa tutkija kirjoittaa kertomuksesta sisältöselostuksen, referaatin. Seuraavassa vaiheessa tutkija määrittelee tapahtumarakenteen yksiköt: segmentoi juonen sopiviin jaksoihin (tapahtumiin, episodeihin) ja kuvaa niitä semanttisesti. (Ma., 65.) Tutkija voi abstrahoida kertomuksen tapahtumat muodostamalla tapahtumia kuvaavia otsikoita tai lauseita eli narratiivisia propositioita. Tapahtumaotsikoiden ja propositioiden muodostamaa sarjaa kutsutaan parafrasiksi. (Rimmon-Kenan 1991, 22.) Lopulta tutkija pyrkii etsimään kertomusten parafraseista eli juonitiivistelmistä yhteisiä nimittäjiä ja muodostamaan niistä useille teksteille yhteisiä semanttisia makrorakenteita. (Apo 1990, 66.)

Omassa tutkimuksessani tällaisten rakenneanalyysien ja makrostruktuurien muodostaminen ei olisi mielekäästä, joten aion hyödyntää aikaisemmissa tutkimuksissa hahmoteltuja pääkirjoituksen makrorakenteita.

Perti Alasuutari (1999, 136) kuvailee Helsingin Sanomien pääkirjoituksista koostuvan aineistonsa perusteella pääkirjoituksen esitystavallista makrorakennetta neliosaiseksi. Hänen mukaansa pääkirjoitukset rakentuvat yleensä tuoreeseen uutistapahtumaan liittyvästä alkumotivoinnista, aiheeseen liittyvän ongelman esittelystä, ratkaisumallien käsittelystä ja mahdollisesti kirjoittajan omasta ehdotuksesta sekä loppuhuipennuksena ongelman kytkemisestä laajempaan yhteiskuntapoliittiseen viitekehykseen.

Alasuutarin mukaan kaikissa pääkirjoituksissa ei ole kertomukselle tyypillistä juonta, mutta niissä on nähtävissä kirjoittajan konstruoima argumentaatiostrukturi. Kirjoittaja hyväksyy tietyt premis-

sit, tavoiteltavat päämäärät ja käsittelee sitä, mitkä asiat estävät, vaikeuttavat tai edistävät päämäärän saavuttamista. (Mt., 138.) Alasuutari esitteleeekin päämäärärationaalista toimintaa kuvaavan analyysimallin, jossa erotetaan kuvatun toimintatilanteen toimijoiden päämäärät, keinot niihin pääsemiseksi, esteet tai vastustajat sekä vastustuksen keinot tai tavat, joilla kyseiset tekijät päämäärien saavuttamista estävät. Lisäksi analyysissa voidaan käsitellä samat kohdat sen mukaan, mitä pääkirjoituksen kertoja esittää omina ehdotuksinaan. (Mt., 30–33.)

Alasuutarin soveltama analyysimalli osoittaa, että juonirakenneanalyysin luonteista analyysia voidaan soveltaa myös muihin kuin varsinaisiin juonellisiin kertomuksiin. Päämääriä, keinoja ja esteitä sisältävä kuvaus voidaan periaatteessa esittää kertomuksen muodossa, vaikka alkuperäiskertomus ei sitä sellaisena esittäisikään. (Mt., 139, vrt. Rimmon-Kenan 1991, 10.)

Teun A. Van Dijk (1996) puolestaan jakaa pääkirjoituksen tyypillisen makrorakenteen kolmeen osaan: 1) tiivistelmä tapahtumasta, 2) tapahtuman arviointi, erityisesti toiminnan ja toimijoiden arviointi ja 3) käytännöllinen yhteenveto, jossa lukijoille ja päättäjille annetaan suosituksia, ohjeita ja varoituksia. Van Dijkin mukaan pääkirjoituksen ensimmäisen osan odotetaan olevan tosiasioihin perustuva, vaikkakin tapahtuman kuvailu saattaa sisältää arvottavia termejä. Toinen osuus puolestaan keskittyy esittelemään sanomalehden mielipiteitä. Tässä osuudessa ovat usein nähtävissä lehden arvot ja taustaideologiat. Pääkirjoituksen kolmas osa keskittyy siihen, mitä kirjoituksen käsittelemälle asialla pitäisi tehdä. Van Dijk kuitenkin muistuttaa, että jako on teoreettinen ja käytännössä kategoriat voivat olla erilaisia ja sekoittua toisiinsa.

Pääkirjoituksen tyypillisestä rakenteesta on esitetty myös useita muita erotteluja ja näkemyksiä (ks. esimerkiksi Bhatia 1993, 165; Heikkinen 1999, 187; Huovila 2001: 9, 24–30, 51; Katajamäki 2004, 71–72), mutta oman tutkimukseni kannalta kaikista hedelmällisin pääkirjoituksista muodostettu makrorakenne on Jukka Törrösen (1997) esittelemä malli, jossa pääkirjoitusta tarkastellaan pysäytettynä kertomuksena. Törrösen esittelemä makrorakenne mahdollistaa pääkirjoitusten luomien vastakkainasettelujen ja yleisölle tarjoamien toimintaehdotusten analyysin. Toisin sanoen Törrösen mallin avulla pystyn tarkastelemaan kerronnan ideologisia ulottuvuuksia paremmin kuin muiden pääkirjoituksesta esitettyjen makrorakenteiden avulla.

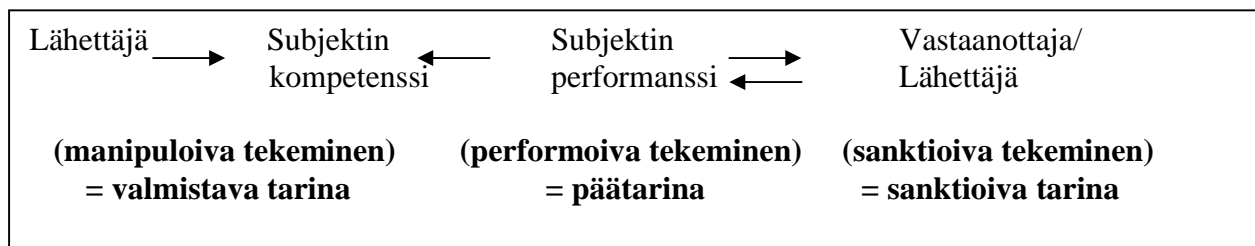
5.4 Pysäytetyn kertomuksen teoria analyysivälineenä

Jukka Törrösen (1997, 221, 233) mukaan pääkirjoituksissa ei useinkaan kerrota tarinaa loppuun asti, vaan kertomuksen loppuunsaattaminen siirretään lukijan vastuulle. Törrösen kutsuu tätä suosittulevissa teksteissä käytettyä kertomustyyppiä pysäytetyksi kertomukseksi. Tämä Törrösen esittelemä pysäytetyn kertomuksen -teoria on analyysini tärkein työkalu. Esittelen tässä luvussa teoriaa oman tutkimukseni valossa ja kuvaan samalla, miten hyödynnän sitä vaalipääkirjoitusten analyysissa.

Törrösen mukaan pääkirjoitusta voidaan kutsua pysäytetyksi kertomukseksi, koska se toteuttaa A. J. Greimasin narratiivisen kaavion kolmesta tarinasta ainoastaan ensimmäisen eli valmistavan tarinan (Törrönen 2002, 526). Ymmärtääkseen pysäytetyn kertomuksen logiikkaa on siis ensin tutustuttava Greimasin narratiiviseen kaavioon.

Narratiivinen kaavio koostuu kolmesta vaiheesta, joita Greimas kutsuu kvalifioivaksi testiksi, päätestiksi ja sanktioivaksi testiksi (Greimas & Courtés 1980, 220–223, ks. kuvio 4). Inkeri Korhosen ja Katja Oksasen (1997, 59) tavoin käytän näistä kolmesta vaiheesta testin sijasta käsitettä tarina, joka kuvaa paremmin vaiheiden ajallista jatkuvuutta.

Kuvio 4. Greimasin narratiivinen kaavio (Greimas & Courtés 1982, 68, 137, 204–206, 253; Korhonen & Oksanen 1997, 59; Salosaari 1989, 75)

Narratiivisen kaavion ensimmäinen tarina on kvalifioiva eli valmistava tarina. Valmistavassa tarinassa lähettäjä valmistelee subjektia eli päähenkilöä tehtävän suorittamiseen ja varustaa päähenkilön velvoitteella, motivaatiolla, kyvyllä ja kompetenssilla, jotta subjekti selviäisi lähettäjän antamasta tehtävästä. (Törrönen 1997, 224–225.)

Narratiivisen kaavion toinen tarina on päätarina, jossa päähenkilö tavoittelee objektia eli päämäärää ja hänen kykynsä joutuvat koetukselle vastustajan yrittäessä estää päämäärän saavuttamista. Narratiivisen kaavion viimeinen vaihe on sanktioiva eli vahvistava tarina, jossa toimijoiden menettelyä arvioidaan: päähenkilö voi saada tunnustuksen ja vastustaja rangaistuksen. (Greimas & Courtés 1982, 68, 137; Korhonen & Oksanen 1997, 59.)

Törrösen (2002, 526; 1997, 233) mukaan pysäytetyssä kertomuksessa kerrotaan narratiivisen kaavion tarinoista vain ensimmäinen eli valmistava tarina. Kertomus pysäytetään heti, kun ongelma on tunnistettu, tavoite on osoitettu ja subjekti on viritetty toimintavalmiuteen. Kaksi muuta kertomuksen osaa eli päätarina ja sanktioiva tarina eivät toteudu pysäytetyssä kertomuksessa, koska vastuu toiminnan loppuun viemisestä siirretään yleisölle. Toisin sanoen pysäytetyssä kertomuksessa varsinainen toiminta tapahtuu vasta kirjoitetun tarinan ulkopuolella.

Törrösen mukaan pääkirjoitukset ovat tyypillisiä esimerkkejä teksteistä, joissa pyritään pysäytetyn kertomuksen avulla muokkaamaan yleisön identiteettiä ja toiminta-alttius suotuisiksi halutuille poliittisille päämäärille. Törrönen arvioi, että tarinan pysäyttämällä pääkirjoitukset kiinnittävät yleisön huomion tulevaisuuden ennustamattomuudesta sen ennustettavuuteen. Pääkirjoituksessa annetaan ymmärtää, että tavoiteltu päämäärä voidaan saavuttaa vain, jos pääkirjoituksen lukija toimii oikealla, pääkirjoituksen ehdottamalla tavalla. (1997, 228, 237–238.)

Päästäkseni käsiksi siihen, millaisia poliittisia päämääriä vaalipääkirjoituksissa ehdotetaan lukijoille, keihin pääkirjoituksissa vedotaan ehdotetun päämäärän saavuttamiseksi, millaiset asiat hankaloittavat ja mitkä auttavat päämäärän saavuttamista sekä ketkä velvoittavat yleisöä toimintaan ja ketkä hyötyvät päämäärän saavuttamisesta, etsin omasta aineistostani narratiivisessa kaaviossa mainittuja toimijoita: lähettäjä, subjekti, objektia, vastaanottajaa sekä auttajia ja vastustajia.

Pysäytetyssä kertomuksessa lähettäjällä tarkoitetaan toimintaan velvoittavaa tahoja tai arvoideaalia (Törrönen 2002, 526). Aineistoni vaalipääkirjoituksissa lähettäjänä toimii usein esimerkiksi pääkirjoitusten kertoja tai demokratia ja kansanvalta.

Tarinan vastaanottajaksi puolestaan kutsutaan tahoja, jonka hyväksi kertomuksessa toimitaan (mt., 526). Omassa aineistossani vastaanottajina ovat esimerkiksi kansalaiset, äänestäjät, Suomen tulevaisuus, kansanvalta tai todellinen vaalikampanja.

Tarinan subjektiksi kutsutaan toimintaan velvoitettua päähenkilöä, joka pysäytetyssä kertomuksessa ymmärretään nimenomaan yleisönä tai yleisön tiettyä osana. (mt., 526.) Aineistoni pääkirjoituksissa subjektina on usein äänestäjä, presidenttiehdokas, puolue tai media. Pysäytetyn kertomuksen ydinajatus onkin se, että kertomuksen subjekti on tekstin ulkopuolella oleva toimija. Tältä osin pysäytetty kertomus eroaa perinteisistä kertomuksista, joissa toimija on tekstin sisällä oleva hahmo.

Objektilla tarkoitetaan päämäärää eli subjektin tahdon kohdetta (mt., 526). Tutkimissani vaalipääkirjoituksissa tarinan päämääräksi asetetaan muun muassa porvariyhteistyön toteutuminen, presidentti Tarja Halosen haastaminen ja aktiivinen vaalikeskustelu.

Päämäärän saavuttamista vaikeuttaa vastustaja tai vastasubjekti, joiksi pysäytetyissä kertomuksissa kutsutaan yleensä uhkaa ja jännitettä sekä niiden aiheuttajia (Törrönen 2002, 526). Vastasubjektit tuovat esille sen, millaisia vastuksia päähenkilön on voitettava ja millaiset keinot ovat ala-arvoisia ja kiellettyjä päämäärän tavoittelussa (Törrönen 1997, 225). Omassa aineistossani vastustajia ovat esimerkiksi Halosen vahva ylivoima, puolueiden haluttomuus asettaa ehdokkaita, haastajaehdokkaiden laimeat vaalikampanjat ja ehdokkaiden halu väistellä avointa keskustelua.

Päämäärän saavuttamista helpottavat auttajat, joilla tarkoitetaan erilaisia toiminnan keinoja, kuten subjektin kykyjä ja osaamista (mt., 526). Auttavat tahot ilmentävät myös sitä, millaisin keinoin haluttuja päämääriä kannattaa ja voi tavoitella (Törrönen 1997, 225). Tarkastelemissani vaalipääkirjoituksissa auttajina toimivat esimerkiksi ehdokkaiden erilaiset kyvyt, puolueiden itsetunto, porvari-puolueiden puoluejohtajien yhteistyökyky tai äänestäjien innokkuus ja valveutuneisuus.

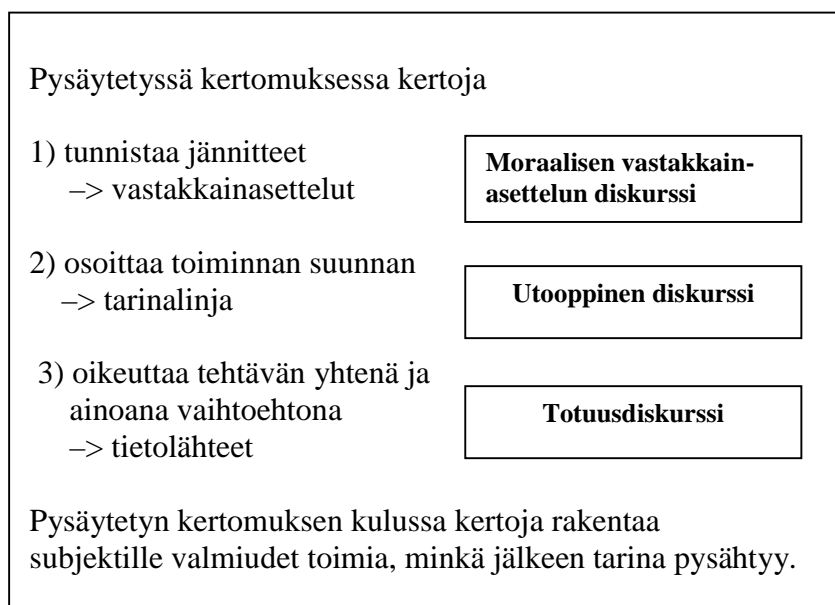
Pysäytetyissä kertomuksissa päähenkilöä valmistetaan ja rohkaistaan toimimaan paitsi erilaisten auttajien avulla myös luomalla subjektille velvoitteita ja haluja. Velvoitteena toimii usein lähettäjä, johon vedoten subjekti velvoitetaan toimimaan ja toiminta legitimoidaan. Omassa aineistossani velvoittajana toimii esimerkiksi demokratia. Velvoitteen lisäksi päähenkilölle luodaan usein myös halua ja tahtoa päämäärän tavoittelemiseksi. (Törrönen 1997, 225.) Tarkastelemissani vaalipääkirjoituksissa halua ja tahtoa luodaan erilaisten retoristen keinojen avulla.

Pysäytetyn kertomuksen varsinainen kulku voidaan tiivistää kolmeen osaan (ks. kuvio 5): Kertoja ensinnäkin tunnistaa jännitteet ja ilmentää ne yleisölle vastakkainasettelujen avulla. Toisekseen kertoja osoittaa toiminnan suunnan ja esittää subjektille toimintaehdotuksen. Toisin sanoen pääkirjoituksen kertoja osoittaa tarinan päähenkilölle toimintaohjelman, jota hänen toivotaan seuraavan.

Kolmanneksi kertoja oikeuttaa tehtävän yhtenä ja ainoana vaihtoehtona vetoamalla esimerkiksi tietolähteisiin tai jonkin toimijan kokemuksiin, mielipiteisiin tai tietoon auktorisoituna totuutena.

Näitä kolmea pysäytetyn kertomuksen eri osaa Törrönen kutsuu pysäytetyn kertomuksen diskursiivisiksi elementeiksi, joiden avulla yleisölle luodaan valmiuksia toimia pääkirjoituksessa asetetun päämäärän puolesta. Vastakkainasettelujen luomista Törrönen kutsuu moraalisen vastakkainasettelun diskurssiksi. Toiminnan viitoittamista ja subjektin varustamista velvoitteella, tahdolla, kyvyllä ja osaamisella Törrönen kutsuu paremman maailman rakentamisen diskurssiksi tai utooppiseksi diskurssiksi. Pääkirjoituksessa ehdotetun toimintaohjelman eli tarinalinjan oikeuttamisen Törrönen nimeää totuusdiskurssiksi. (Törrönen 2002, 525.)

Kuvio 5. Pysäytetyn kertomuksen tunnuspiirteet ja diskursiiviset elementit.
(Törrönen 2002, 525–526.)

Omassa analyysissäni tarkastelen kaikkia kolmea Törrösen esittelemää pysäytetyn kertomuksen diskursiivista elementtiä. Vaalipääkirjoitusten moraalisen vastakkainasettelun diskurssiin pureudun tarkastelemalla sitä, millaisia vastakkainasetteluja kertojat tuovat esiin pääkirjoitusten päätteistä. Utooppista diskurssia tutkin tarkastelemalla sitä, millaisia tarinalinjoja eli toimintaohjelmia pääkirjoituksissa tarjotaan yleisölle sekä millaisilla moraalilla velvoitteilla, motiiveilla ja resursseilla yleisö pääkirjoituksissa varustetaan. Totuusdiskurssia tutkin tarkastelemalla sitä, millaisten keinojen avulla pääkirjoituksessa konstruoitu toimintaohjelma oikeutetaan.

5.4.1 Pysäytetty kertomus ja kaksoisartikulaation käsite

Edellisessä luvussa kuvailtu valmisteleva tarina voi näkyä teksteissä joko lausuman eli tarinan tai enonsiaation eli kommunikaatorakenteiden ulottuvuudella. Jos valmisteleva tarina toimii tarinan tasolla, se motivoi tarinan fiktiivistä henkilöä toimintaan, kuten esimerkiksi kansankertomuksissa tapahtuu. Sen sijaan esimerkiksi pääkirjoituksissa valmisteleva tarina toimii enonsiaation ulottuvuudella ja motivoi toimintaan tekstin ulkopuolista subjektia – joko yleisöä kokonaisuudessaan tai yleisön jotakin tiettyä osaa tai ryhmää. (Törrönen 1997, 226)

Lausuman ulottuvuudella valmistava tarina konstruoi kerrottavana olevalle todellisuudelle ääriiviivat ja antaa toimijoille toiminnan suunnan. Tälle ulottavuudelle kertoja ulkoistaa todellisuutta koskevia tulkintojaan jäsentäen todellisuutta luokituksin, tarinoin, selityksin ja arvioin. Enonsiaation ulottuvuudella toimiessaan tarina rakentaa kertojalle ja yleisölle tietyn aseman ja identiteetin suhteessa toimintaan. Enonsiaatiossa rakentuu myös kertojan ja yleisön suhde sekä se, miten kertoja suhtautuu puheena olevaan todellisuuteen: mitä asioita hän pitää positiivisina, mitä negatiivisina tai mitä päämääriä hän pitää haluttavina ja mitä kartettavina. (Mt., 226–227.)

Toisin sanoen valmistava tarina siirtää vastaanottajan tekstin todellisuuteen, mutta samanaikaisesti se konstruoi vastaanottajalle tietynlaisen aseman ja näkökulman eteen aukeavien tapahtumien tarkastelemiseksi ja asettaa vastaanottajan identiteetin eräänlaiseen käymistilaan. (Mt., 226.)

Tätä tarinan ja kertojan jakautumista lausuman ja enonsiaation ulottuvuudelle Törrönen kutsuu kaksoisartikulaatioksi. Kaksoisartikulaation huomioiminen on tärkeää: erottamalla lausuma ja enonsiaatio on mahdollista analysoida, millaisen identiteetin kertoja itselleen ja vastaanottajalle toimintaan nähden peilaa ja millä tavoilla hän taivuttelee yleisöä samaistumaan konstruoimaansa yleisöpositioon ja toimintaohjelmaan. (Mt., 227.)

Vaikuttamaan pyrkivissä teksteissä yleisölle rakennetaan ja siirretään haluttua toimintaa varten tarvittavaa identiteettiä. Kertoja puolestaan voi asettua esimerkiksi auktoriteettiasemaan tai yleisön tasavertaiseksi kumppaniksi tai hän voi naamioitua kasvottomaksi. Yleisölle voidaan luoda toimintaan nähden esimerkiksi demokraatin tai vallankumouksellisen identiteetti, ja kertoja voi velvoittaa subjektia toimimaan uhkailemalla, lupaamalla palkintoja tai vetoamalla yhteiseen hyvään. (Mt., 228.)

5.4.2 Pysäytetty kertomus ja retoriset vaikutuskeinot

Törrönen (1997, 234) muistuttaa, ettei pysäytetyn kertomuksen rakenne itsessään kykene tekemään kertomuksen päämäärästä haluttavaa eikä synnyttämään yleisössä intohimoja päämäärän toteuttamiseksi. Jos valmisteleivassa tarinassa kuvailtu uhka, jännite tai puute tuntuu yleisöstä mitättömältä, ei pysäytetty kertomus saa yleisöä toimimaan toivotulla tavalla.

Jotta valmisteleiva tarina herättäisi yleisön toimimaan, kertojan on vakuutettava lukija. Näin Törrösen teoria pysäytetystä kertomuksesta kohtaa Aristoteleen aikanaan esittelemän opin retoriikasta. Aristoteleen (1997, 11, 198) mukaan yleisön vakuuttamisen keinoja on kolme: puhujan luonteeseen perustuvia (ethos), kuulijan mielentilaan tai tunteisiin perustuvia (pathos) ja kolmanneksi itse puheeseen tai argumentteihin (logos) perustuvia.

Toisin sanoen yleisö voidaan vakuuttaa eetoksen eli kertojan uskottavuuden, luonteen, kunnollisuuden tai taustan avulla (Karvonen 2007, 118). Pääkirjoituksen kertojan eetokseen voidaan ajatella vaikuttavan pääkirjoitusten asema lehden mielipiteiden kertojana ja perinteisesti arvostettuna juttutyypinä. Kertojan eetokseen vaikuttaa myös lehden asema ja imago – eri lukijat varmasti suhtautuvat eri lehtien pääkirjoituksiin eri tavoin ja voivat kokea toiset luotettavammiksi kuin toiset.

Pääkirjoittaja voi vakuuttaa yleisönsä myös vetoamalla tunteisiin (pathos): esimerkiksi kiihottaa yleisöä raivoon tai tyynnyttää harkitsevaksi. Sekä ethos että pathos liittyvät edellisessä luvussa kuvailtuun enonsiaation ulottuvuuteen eli puhujan ja yleisön väliseen kommunikaatiosuhteeseen. Sen sijaan logos eli järkeen vetoaminen erilaisten perusteluiden avulla kuuluu lausuman ulottuvuuteen eli itse asiasisällön vakuuttavuuteen. (Mt., 118; Törrönen 1997, 234.)

Chaïm Perelmanin mukaan yleisö voidaan saada vakuuttuneeksi asiasisällön oikeellisuudesta argumentoinnin avulla. Hänen mukaansa argumentaatiossa joko pyritään lisäämään tai vähentämään jonkin väitteen uskottavuutta. (Summa 1996, 66). Vakuutettava yleisö voi olla joko universaaliyleisö eli määrittelemätön yleisö tai erityisyleisö, jonka koostumus tiedetään. Universaaliyleisön vakuuttaminen edellyttää järkeen vetoavaa argumentointia. Sen sijaan erityisen yleisön voi suostutella sitoutumaan johonkin väitteeseen vetoamalla sen erityisiin intresseihin. (Summa 1996, 67–68). Pääkirjoitusten yleisöjen voidaan koostuvan osittain näistä molemmista ryhmistä: toisaalta yleisö koostuu laajasta ja heterogeenisestä lehden lukijakunnasta, toisaalta pääkirjoittajat tietävät melko tarkasti, ketkä pääkirjoituksia lukevat ja voivat näin vedota tähän yleisön osaan (ks. luku 3.4).

Perelmanin mukaan väitteiden uskottavuutta voidaan rakentaa neljän argumentaatiotekniikan avulla. Perelman jakaa argumentit kvasiloogisiin argumentteihin (kuten historialliset vertaukset tai matemaattista tarkkuutta jäljittelevät lausunnot jonkin tapahtuman todennäköisyydestä), todellisuuden rakenteeseen nojautuviin argumentteihin (kuten syy-seuraus-suhteisiin vetoaminen tai henkilön ja hänen tekojensa yhdistävä argumentointi), todellisuuden rakennetta määrittäviin argumentteihin (kuten esimerkit, analogiat ja metaforat) sekä vastakkainasetteluihin ja erotteluihin eli dissosiatiiiviin argumentteihin (kuten sen tekeminen selväksi, mistä vaaleissa ei ole kyse tai tiettyjen tulkintatapojen torjuminen). (Summa 1996, 71; Kuusisto 1996, 280–287.)

Toisen retoriikan klassikon Kenneth Burken mukaan retoriikassa keskeistä on samaistumisen eli identifikaation tuottaminen. Identifikaation avulla voidaan luoda perusta yleisön yhteistyöhalulle, mutta lisäksi identifikaatio selittää myös tyylillisten keinojen retorista tehoa. Yksi esimerkki tästä on poliittisessa puheessa usein toistuva retorinen tekniikka, ”meidän ja muiden” -vastakkainasettelu. (Summa 1996, 56, 58.) Pertti Hemánuksen (1972, 33, 38–41) mukaan pääkirjoituksissa tämä sisä- ja ulkoryhmän välinen vastakkainasettelu on keskeinen vaikutuskeino. Pääkirjoituksissa suhtaudutaan ulkoryhmään pääsääntöisesti kriittisesti tai kielteisesti: ulkoryhmän pyrkimykset esitetään epälegitiimeinä ja kohtuuttomina ja sen käsitykset leimataan perustelemattomiksi ja epäasiallisiksi.

Pysäytettyä kertomusta tutkineen Jukka Törrösen (1997, 237) mukaan kertojan on kuvattava kertomuksen tehtävä ja siihen kytkeytyvät toimintatavat intohimoja herättäviksi, jotta yleisö todella asettuisi subjektin paikalle ja toteuttaisi kertojan asettaman tehtävän. Törrösen mielestä kertoja voi säädellä yleisön intohimoja seuraavien retoristen keinojen avulla: hän voi korostaa epäkohdan yhteiskunnallista läpätunkevuutta, vastustajien häikäilemättömyyttä, objektin haltuun saamisen vaikeutta tai kauhistella vääryyksiä, joita subjektin passiivisuudesta seuraa. Toisekseen kertojan on onnistuttava sitouttamaan yleisö ehdottamansa toimintaohjelmaan intohimoja vahvistavalla tavalla. Törrösen mukaan kertojan retoriset resurssit tämän tekemiseen ovat erilaiset uhkailu- ja suostuttelustrategiat, fokalisaatio (eli se, kenen näkökulmasta asia esitetään), projektio (kenen kanssa kertoja liittoutuu ja kenen päämäärät ja pyrkimykset hän heijastaa omikseen) ja enonsatiivisen modaalisuuden eri lajit (Törrönen 1997, 237). Enonsatiivisen modaalisuuden lajeilla Törrönen tarkoittaa sitä, että lausuman todenperäisyyttä tai luotettavuutta voidaan luonnehtia joko maailmaa tarkkailevan kertojan tai muiden puhetta arvioivan kertojan näkökulmasta. Ensimmäisessä tapauksessa kertoja arvioi, miltä todellisuus näyttää siihen verrattuna, millainen se on. Toisessa tapauksessa kertoja arvioi vastaanottamaansa viestiä oman tietonsa valossa ja voi esimerkiksi kumota vastapuolen argumentin. (Mt., 237; Sulkunen & Törrönen 1997, 87–88.)

5.5 Kertojaa ja hänen asennettaan analysoimassa

Pääkirjoitusten presidentinvaaleista välittämien kertomusten lisäksi olen kiinnostunut siitä, kuka ne kertoo ja miten hän asennoituu kertomaansa. Seuraavassa alaluvussa pyrin määrittelemään sen, mitä tarkoitan pääkirjoitusten kertojalla. Jälkimmäisessä alaluvussa kuvailen, millä tavoin tutkin pääkirjoitusten kertojien asennoitumista vaaleihin ja vaalien toimijoihin.

5.5.1 Kuka on pääkirjoitusten kertoja?

Pääkirjoituksen kertojan asennetta tutkittaessa on ensin määriteltävä se, ketä voidaan pitää pääkirjoitusten kertojana ja millainen pääkirjoitusten kertoja on. Pääkirjoitusten kertojien ja luvussa 3.4 esittelemieni pääkirjoitusten kirjoittajien välille ei voi piirtää yhtäläisyysmerkkiä, vaan kyseessä on huomattavasti monimutkaisempi yhtälö. Pekka Tammen (1991, 10–12) mukaan kertomuksissa on mukana kolmenlaisia agenteja, joita hän nimittää henkilöiksi, kertojaksi ja tekstiksi. Näiden agenttien suhde on hierarkkinen: henkilöt ovat alisteisia kertojalle, sillä kertoja voi kertoa henkilöistä, mutta henkilöt eivät voi havaita kertojaa. Kertoja puolestaan on alisteinen tekstille, sillä kertoja ei tiedä olevansa osa jonkun toisen kirjoittamaa tekstiä.

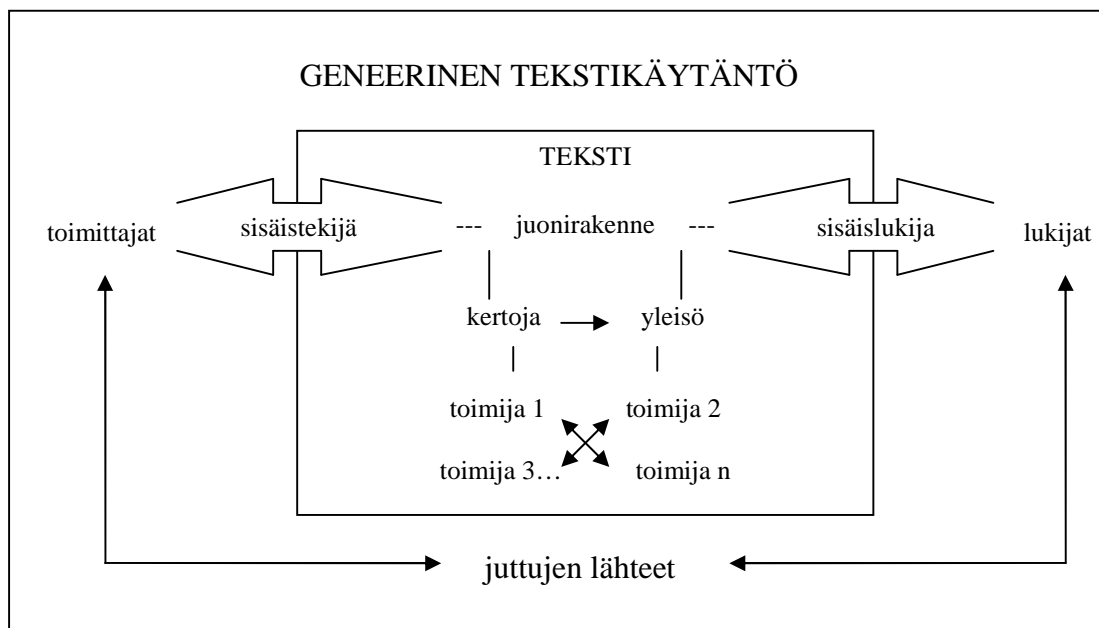
Tammen mukaan fiktiivisissä teksteissä kertoja ei voi koskaan tarkoittaa tekstin aktuaalista tuottajaa – kirjailija voi ainoastaan tehdä tekstin, joka esittää, kuinka fiktiivinen kertoja kertoo. (Mt., 10–11.) Myös journalismin tutkimuksessa on katsottu tarpeelliseksi erottaa kertoja tekstin fyysisestä tekijästä (esimerkiksi Pietilä 1995, 50). Erottelun apuna on usein käytetty sisäistekijän käsitettä. Tammi (1983, 47) on kuvaillut sisäistekijää tekstin kokonaisuuden, mielen ja sanoman tuottajaksi, jolla ei ole tekstissä varsinaista ääntä. Hänen mukaansa kertoja on sisäistekijän kerronnallinen väline.

Seija Ridell (1994, 28) on määritellyt sisäistekijän aktuaalisen tekijän ja tekstin väliin sijoittuviksi kirjoittamisen geneerisiksi konventioiksi. Myös Eronen (1991, 25) ja Pietilä (1995, 48–49) liittävät sisäistekijän genren tasolle. Eronen määrittelee kertojan kerrontatavaksi ja Pietilä esitystekniikaksi. Esa Reunanen (1991, 63–64; 2003, 166) puolestaan ajattelee, että journalistisissa teksteissä sisäistekijä tarkoittaa journalistista subjektia, joka on toimittajan ammatillinen minä tai toisin sanoen journalismin genresääntöjä soveltava persoonallinen toimittaja. Reunanen tulkinnan mukaan sisäistekijä rakentuu aina genresääntöjen, toimittajan sekä juttuaiheen ja jutuntekutilanteen yhteisvaikutuksesta, eikä sitä voi pelkistää ainoastaan geneerisiksi käytännöiksi.

Tammen tavoin Reunanen pitää kertojaa sisäistekijän kerronnallisena välineenä. Reunanen painottaa, että vain journalistinen subjekti voi käyttää kertojan ääntä. Kaikkien muiden kertomuksessa esiintyvien toimijoiden puhe välitetään kertojan äänellä. (Reunanen 1991, 65.)

Reunanen selventää edellä kuvailtua tekstin kerronnallista rakennetta kaaviolla, johon hän on kirjannut aktuaalisen tekijän, sisäistekijän eli journalistisen subjektin, kertojan, toimijoiden ja geneeristen konventioiden välisen hierarkian (ks. kuvio 6).

Kuvio 6. Journalismin geneerinen tekstikäytäntö (Reunanen 2003, 168).

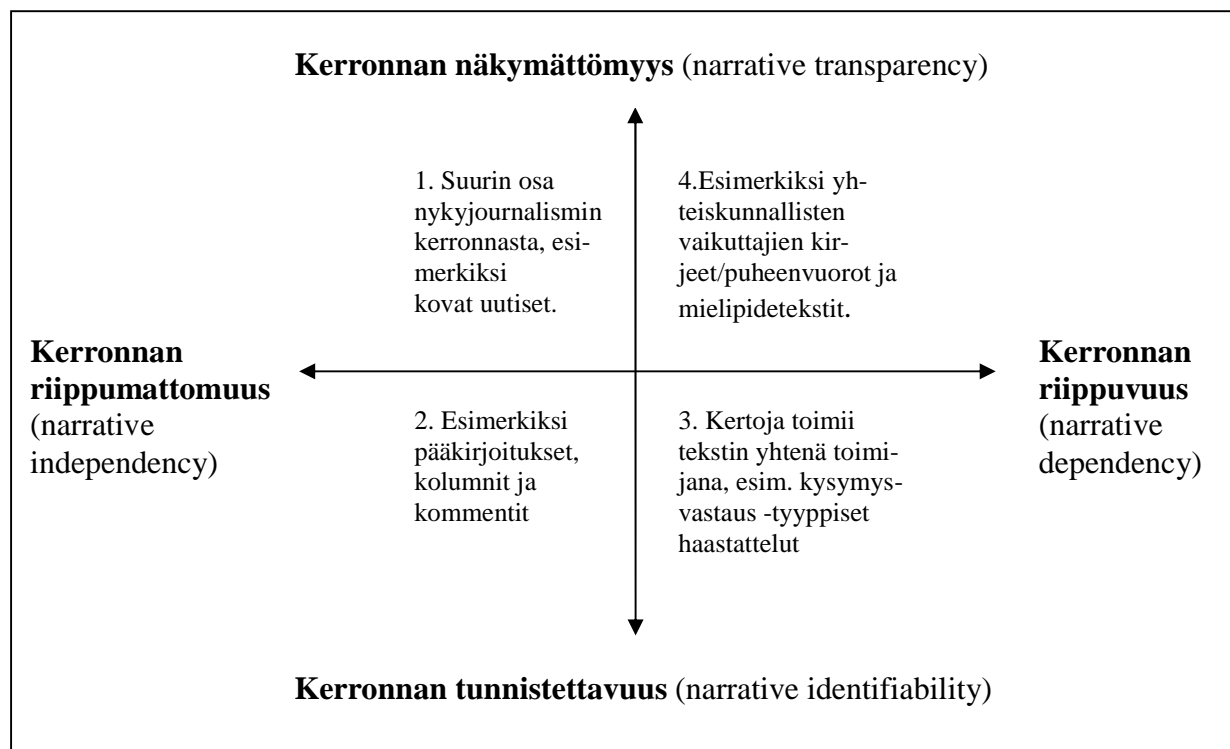
Omassa tutkimuksessani määrittelen kertojan Reunasen jaotteluun nojautuen. Pääkirjoituksen kertoja ei tutkimuksessani siis tarkoita pääkirjoituksen kirjoittajaa eikä edes Reunasen määrittelemää journalistista subjekta, vaan journalistisen subjektin käyttämää kerronnallista välinettä. Tutkiessani pääkirjoitusten kertojien asenteita analyysini ei kuitenkaan rajoitu pelkkään kertojan asenteeseen, sillä mielestäni kertojan asenteita voidaan pitää journalistisen subjektin eli sisäistekijän luomuksina. Koska pääkirjoitusten journalistinen subjekti muotoutuu toimittajan persoonan, pääkirjoitusten geneeristen konventioiden, lehden luonteen ja linjan sekä kunkin pääkirjoituksen aiheen yhteisvaikutuksessa, kertojan asenteen voidaan katsoa heijastelevan myös näiden eri osatekijöiden asenteita. Tätä näkemystä tukee pääkirjoituksen perinteinen asema lehden linjan ja kannanottojen ilmentäjänä.

Narratologiaa soveltavassa journalismin tutkimuksessa on myös pyritty kuvailemaan sitä, millaisia kertojatyyppejä journalistisesta kerronnasta voidaan löytää. Pietilä (1995, 49) luokittelee kertojat

sen mukaan, tunnistauduuko kertoja tekstissä ja puuttuuko hän tekstissä asioihin vai ei. Näiden jaottelujen perusteella Pietilä erottaa neljä kertojatyyppeä: 1) tunnistautuva asioihin puuttuva kertoja (tunnistaa esimerkiksi ”Minusta/meistä/tämän kertojasta tilanne on huolestuttava” -tyyppisistä kommenteista), 2) tunnistautuva asioihin puuttumaton kertoja (”pohdin/pohdimme/tämän kertoja pohtii tilannetta”), 3) tunnistautumaton asioihin puuttuva kertoja (”Tilanne on huolestuttava”, ”X arvioi tilanteen väärin”) ja 4) tunnistautumaton asioihin puuttumaton kertoja (”X:n mielestä tilanne on huolestuttava”, ”Y:n mielestä X arvioi tilanteen väärin”, ”X arvioi tilannetta” tai ”tilannetta pohditaan”).

Myös Risto Kunelius (1996, 126–127) on jaotellut journalismin tarinalliset äänet kahden eri ulottuvuuden avulla. Myös hänellä jaottelun ensimmäinen ulottuvuus on kerronnan näkyvyys. Tämän jatkumon toisessa ääripäässä on kokonaan häivytetty ja anonyymi kertoja eli näkymätön kerronta. Toisessa ääripäässä on tunnistettava kerronta, jossa kerronnallinen ääni antaa vihjeitä kerronnan ajasta, paikasta ja kontekstista. Toinen kerronnallinen ulottuvuus sijoittuu Pietilästä poiketen kerronnan riippumattomuuden ja riippuvuuden väliin sen perusteella, miten paljon kerronta on riippuvainen siitä maailmasta, josta se kertoo (ks. kuvio 7).

Kuvio 7. Kerronnan voimakenttä. (Kunelius 1996, 130–136.)

Kuten kuviosta 7 käy ilmi Kunelius luokittelee pääkirjoitukset kertomuksiksi, joissa kertoja pitää kiinni riippumattomuudestaan, mutta ei välttä viittauksia itseensä. Kuneliuksen mukaan pääkirjoituksissa toimijoiden, tapahtumien, aiheiden ja organisaatioiden diskurssit ovat tunnistettavan kertojajäänen välittämiä. Vaikka pääkirjoituksen kertoja on perinteisesti anonyymi, on kertojan ääni silti tunnistettavissa tekstistä. Kuneliuksen mukaan pääkirjoituksissa toimijat ovat kertomuksessa enemminkin kerronnan kohteita kuin todellisia toimijoita. Tällaista kerrontatyyppiä käytetään yleensä silloin, kun kerrotaan esimerkiksi mielipidekysymyksistä tai makuasioista. Pääkirjoitusten tyyppisissä kertomuksissa kertoja ottaa laskelmoituja riskejä kommentoimalla kertomaansa. (Mt., 132–133.)

Omassa tutkimuksessani en pyri sijoittamaan pääkirjoitusten kertojia Pietilän ja Kuneliuksen esittelemille ulottuvuuksille. Heidän esittelemänsä jaottelut auttavat kuitenkin ymmärtämään sitä, millaisia erilaisia kertojatyyppisiä pääkirjoituksissa voidaan käyttää.

5.5.2 Kertojan asenteen analysoiminen

Tarkoitukseni on analysoida narratologian avulla pääkirjoitusten kertojan asennetta eli sitä, miten kertoja asennoituu presidentinvaaleihin ja niiden toimijoihin. Kertojan asenteen tutkimisessa hyödynnän Anna-Leena Siikalan (1984, 98) esittelemää luetteloa, jossa hän havainnollistaa sitä, miten kertojan arviointi ja asenne ilmenee tekstissä.

Siikalan mukaan suullisten kertojien on havaittu ilmaisevan kannanottoja kertomaansa seuraavin keinoin:

- 1) kertoja voi esittää suoran kommentin
- 2) arviointi voidaan esittää tarinaan kuuluvan henkilöahmon suulla, jolloin kertoja tekee niin sanotun upotetun arvioinnin
- 3) kertoja voi esittää kaksitasoisen arvioinnin: hän esittää esimerkiksi sekä konventionaalisen tulkinnan että tätä koskevan oman kommenttinsa
- 4) arvio voidaan ilmaista rakenteellisen painotuksen avulla: kertoja esittää tietyt kertomuksen osat laajasti ja yksityiskohtaisesti
- 5) toisto: kertoja toistaa painokkaina pitämiään sanoja tai ideayksiköitä
- 6) kehystys: kertojan tapa luonnehtia henkilöitä ja tapahtumia kuvaa kertojan suhtautumista kerronnan kohteeseen

- 7) koko kerrontaa sävyttävän tyylilajin, kuten asiallisuuden, humoristisuuden tai ironian valinta
- 8) yksittäiset kielikuvat ja sanavalinnat, joista esimerkkeinä liioittelu tai vähättely
- 9) voimakkaiden adjektiivien käyttämien osoittavat usein kertojan kantaa asioihin
- 10) suullisessa kerronnassa ovat paralingvistiset keinot sekä ilmeet ja eleet vahvimpia keinoja, joiden avulla kertoja ilmaisee asennettaan kerrottavaansa. (Mt., 98.)

Viimeistä kohtaa lukuun ottamatta Siikalan esittämät keinot pätevät myös kirjalliseen kerrontaan ja esimerkiksi pääkirjoitusten kertojien asenteiden analysoimiseen.

Satu Apo (1990, 73) muistuttaa, että kertojan asenteita analysoidessa tutkijan kannattaa tarkkailla myös tarinan tapahtumarakenteisiin liittyviä seikkoja. Ensinnäkin päähenkilön ja näkökulman valinta kertoo jo jotakin kertojasta. Kertojan asennetta tutkittaessa on merkityksellistä myös se, ketä koskeva kertomus on kyseessä ja kenen tai keiden kannalta tapahtumat hahmotetaan. Myös positiivisten ja negatiivisten roolien täyttämistavat ilmaisevat kertojan poliittisia ja yhteiskunnallisia asenteita. Pekka Erosen (1991, 26–27) mukaan kertoja voi tukea tai horjuttaa kertomuksessa esiintyviä toimijoita liittämällä heidät joko lukijoiden ja lehden muodostamaan ”me-yhteisöön” tai syrjäyttämällä heidät ”ne-yhteisöön”.

Luvussa 8 tarkastelen Siikalan jaottelun sekä Apon ja Erosen huomioiden perusteella sitä, miten pääkirjoitusten kertojat ilmaisevat kannanottojaan presidentinvaaleja ja niiden toimijoita kohtaan. Kertojan asennetta ja kannanottoja analysoimalla etsin vastausta myös siihen kysymykseen, ovatko pääkirjoitusten tarinat puolueellisia. Jos pääkirjoituksissa esiintyvät kannanotot ja kerronnalliset keinot ryhmittyvät suosimaan tai syrjimään jotain ehdokasta tai puoluetta, lehteä voidaan kuvailla puolueelliseksi. Jos kertoja kohtelee toimijoita tasapuolisesti, lehden voidaan sanoa käsittelevän presidentinvaaleja puolueettomasti ja puoluepoliittisesti sitoutumattomasti. (Holmberg 2004, 20.) Kertoja ja pääkirjoitukset voivat siis ottaa hyvinkin voimakkaasti kantaa ja olla silti puolueettomia (ks. luku 2.3).

6 PÄÄKIRJOITUSTEN TEEMAT JA VASTAKKAINASETTELUT

Tässä luvussa erittelen presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten pääteemoja ja pääkirjoituksissa keskeisiksi nousevia vastakkainasetteluja.

Pääteemalla tarkoitan sitä asiaa tai aihealuetta, josta pääkirjoitus pääasiallisesti kertoo. Jokaisella pääkirjoituksella voi siis olla ainoastaan yksi pääteema. Pääteemojen lisäksi etsin pääkirjoituksissa esiteltyjä vastakkainasetteluja, jotka kirjasin pääteemojen tavoin taulukkoon. Yritin ensin etsiä Jukka Törrösen (2002) tavoin kustakin pääkirjoituksesta vain yhtä vastakkainasettelua, mutta pian huomasin, että vaalipääkirjoituksissa esiintyi yleensä useita, tasavahvoja vastakkainasetteluja. Ainoastaan yhden vastakkainasettelun huomioiminen olisi kaventanut analyysiani ja jättänyt varjoon mielenkiintoisia asioita. Tästä syystä poikkesin tutkimuksessani Törrösen esittämästä analyysimalista ja merkitsin yhdestä pääkirjoituksesta tarpeen vaatiessa ylös useita eri vastakkainasetteluja.

Törrönen (2002, 525) määrittelee vastakkainasettelun keinoksi, jolla kertoja määrittelee yhteisöä uhkaavan tilanteen ja havainnollistaa sen yleisölleen. Omassa tutkimuksessani jouduin laventamaan tätä tulkintaa, sillä toisin kuin huumepääkirjoituksissa vaalipääkirjoitusten vastakkainasettelut eivät läheskään aina muodostu uhan ja uhalta pelastajan välille, vaan vastakkainasettelut ovat lähinnä jännitteitä, joita pääkirjoituksissa luodaan eri vaihtoehtojen välille. Tämä ero vaikutti myös siihen, että aineistoni vastakkainasetteluista oli mahdotonta luokitella Törrösen tavoin, kumpaa jännitteen osapuolta pidetään pääkirjoituksessa hyvänä ja kumpaa pahana. Lehtien asennoituminen ei tullut läheskään aina tekstistä esiin, ja eri lehdet saattoivat asennoitua jännitteen osapuoliin eri tavoin. Esimerkiksi henkilövaalin ja ideologisen asiavaalin vastakkainasettelussa Aamulehti tuntui asettuvan ideologisen asiavaalin puolelle, kuten Keskisuomalainenkin. Sen sijaan Helsingin Sanomat korosti vaalin henkilövaaliluonnetta ja puolusti vaalien viihteellistymistä.

Presidentinvaalit eroavat aiheena huomattavasti Törrösen tutkimasta huumeteemasta. Puolen valitseminen on perusteltua ja legitiimiä, jos vastakkain ovat esimerkiksi poliisi ja järjestäytynyt rikollisuus tai terveellinen elämäntapa ja päihteet (ks. Törrönen 2002, 527–528). Sen sijaan vaaleja käsittelevissä pääkirjoituksissa sitoutumattoman lehden ei ole aina mahdollista tai ainakaan legitiimiä ottaa kantaa ja asettua jonkin ehdokkaan tai ryhmittymän puolelle. Toki myös huumepääkirjoituksissa on vastakkainasetteluja, joista on hyväksytyä esittää eriäviä mielipiteitä, kuten vaikkapa yksilön perusoikeudet vastaan huumetestit, mutta yleisesti ottaen huumepääkirjoituksissa vastak-

kainasettelujen sankarit ja konnat ovat selkeämmin erotettavissa kuin vaalipääkirjoituksissa. En kuitenkaan pidä ongelmallisena sitä, etten voi asettaa vastakkainasetteluja Törrösen tavoin yksiselitteisesti joko plus- tai miinusmerkin alle. Mielestäni luvun hedelmällisimmät pohdinnat syntyvät vertaillen sitä, miten eri lehdet asennoituvat vastakkainasettelujen osapuoliin.

Presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten vastakkainasetteluja tarkastellessa on huomioitava myös se, että aineistosta löytyy hyvin eritasoisia ja eriluonteisia vastakkainasetteluja. Poliitikassa ja vaalitulanteessa oleellisimmiksi ja merkittävimmiksi jännitteiksi nousevat yksilöiden ja ryhmien väliset vastakkainasettelut, joissa asetetaan vastakkain ehdokkaat, puolueet, puolueyhmittymät tai valtionhallinnon eri instituutiot. Toki myös muut, politiikan ytimeistä kauempana olevat vastakkainasettelut voivat kertoa mielenkiintoisia asioita siitä, millaisia jännitteitä pääkirjoituksissa rakennetaan vuoden 2006 presidentinvaalien ympärille.

6.1 Aamulehden vastakohtina muutos ja pysähtyneisyys

Aamulehden presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten yleisimmäksi pääteemaksi nousee vaaliasetelman spekulointi. Tätä teemaa käsittelevissä pääkirjoituksissa vaalien asetelmaa arvioidaan usein kannatusmittausten sekä ehdokkaiden henkilön ja arvostuksen perusteella. Yllättävää on se, että Aamulehdessä vaaliasetelmaa spekuloidaan enemmän keväällä 2005 kuin vaalien loppusuoralla. Vaaliasetelmaa korostaville pääkirjoituksille läheistä sukua ovat myös kaksi vuoden 2005 alkupuoliskolla julkaistua pääkirjoitusta, joiden pääteemana ovat porvariyhteistyö ja sen toteutumismahdollisuudet. (Ks. taulukko 1.)

Taulukko 1. Aamulehden presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten pääteemat 1.1.2005–16.1.2006.

	Aamulehti				Yht.
	1.1.–31.3.	1.4.–30.6.	1.7.–30.9.	1.10.–16.1.	
Vaaliasetelma/kannatusluvut		4	1	2	7
Ehdokasasettelu	2	1		1	4
Vaalikampanja(t)			1	3	4
Porvariyhteistyö	1	1			2
SAK:n tuki			1	1	2
Vaalitulos (spekulointi tai arviointi)				2	2
Vaaliväittelyt/-keskustelut				2	2
Kannattajiin liittyvä asia				1	1
Presidentin valtaoikeudet		1			1
Yhteensä	3	7	3	12	25

Yhteistä edellä kuvailluille vaaliasetelma- ja porvარიyhteistyöteemoille on se, että niitä leimaavat porvareiden ja vasemmiston sekä Halosen ja haastajien vastakkainasettelut. Lisäksi pääkirjoituksissa rakennetaan vastakkainasetteluja sen ympärille, ovatko vuoden 2006 vaalit henkilö- vai linjavaalit ja pitäisikö vaalituloksen ja äänestäjien päätöksen muotoutua asioiden ja puolueiden vai mielikuvien ja ehdokkaiden henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella. (Ks. taulukko 2; liite 3.)

Taulukko 2. Aamulehden presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten vastakkainasettelut 1.1.2005–16.1.2006. Taulukossa ovat mukana vain sellaiset vastakkainasettelut, jotka esiintyivät vähintään kahdessa pääkirjoituksessa.

	Aamulehti				Yht.
	1.1.–31.3.	1.1.–30.6.	1.7.–30.9.	1.10.–16.1.	
Halonen /Halosen ylivoima vs. haastajat		2	1	5	8
porvarit vs. vasemmisto	1	4		1	6
muutos vs. pysyvyys/pysähtyneisyys			1	4	5
Vanhanen vs. Niinistö/ keskusta vs. kokoomus		1		2	3
keskustelu, avoimuus, vaalitaisto vs. keskustelun välttely ja latteus		1		2	3
kunnon vaalikamppailu vs. vaalinäytelmä	2			1	3
linja-/puoluevaali vs. henkilövaali	1		1	1	3
hallitus vs. presidentti		1		1	2
koko kansan presidentti vs. tukiryhmät/ideologiat			1	1	2
Yhteensä	4	9	3	18	35

Aamulehden pääkirjoitukset kallistuvat vastakkainasetteluissa usein porvareiden, haastajien, linjavaalin ja avoimen vaalikeskustelun kannalle, kun taas vasemmistoryhmittymä, Halosen ylivoima, henkilövaaliluonne ja keskustelun välttely kuvataan pääkirjoituksissa enemmänkin vastapuolena. Seuraavat esimerkit selittävät sitä, mistä tein päätelmäni.

”Näissä vaaleissa ideologinen jakolinja korostuu, kun keskustan ja kokoomuksen puhenjohtajat ovat lyöneet toisen kierroksen yhteistyöstä kättä päälle ja vasemmistoliitto hehkuttaa Tarja Halosen puolesta.” (Aamulehti 9.4.2005.)

”Porvარიyhteistyö on vaalien avainsana. Kaksissa suorissa vaaleissa demarit korjasivat potin” (Aamulehti 24.4.2005).

”Vaikka Halosen tähti on himmenemään päin, porvariehdokkaat saavat vielä tehdä hartiavoimin töitä kammetakseen istuvan presidentin virastaan.” (Aamulehti 20.5.2005.)

”On jopa väitetty, että presidentinvaalissa äänestetään ihmistä, ei aatetta. Ihan puhtaasti se ei taida vielä niin mennä. Poliittinen perinne on katoava luonnonvara, mutta vaaleissa ehdokas ja jonkin sortin aate kulkevat edelleen käsi kädessä. -- Poliittista jännitettä aiheuttavat kiistat Nato-jäsenyydestä ja presidentin valtaoikeuksista alkaen luovat hyvät edellytykset sille, että presidentin valinnasta tulee selkeä linjavaali.” (Aamulehti 16.3.2005.)

Vuoden 2005 alkupuoliskon vaalipääkirjoituksissa käsitellään myös ehdokasasettelua. Tässä teemassa vastakkainasettelut muodostuvat kunnollisen vaalikamppailun ja muodollisen vaalinäytelmän välille. Pääkirjoituksissa toivotaan usean ehdokkaan todellista ja moniarvoista vaalitaistelua eikä vuosien 1982 ja 1988 tapaista näytelmää.

Vaalien loppusuoran kahdeksi yleisimmäksi pääteemaksi Aamulehden pääkirjoituksissa nousevat vaalikampanjat ja vaalikeskustelut. Näissä molemmissa teemoissa korostuu vastakkainasettelu Halosen ylivoiman ja Halosen haastajien välillä, mutta jännitettä luodaan myös muutoksen ja pysyvyyden välille. Aamulehden pääkirjoituksissa pysähtyneisyys liitetään presidentti Tarja Haloseen ja muutos hänen haastajiinsa.

”Tässä tilanteessa Halonen osaa käyttää taitavasti hyväkseen kansalaisten muutosvastarintaa ruokkivia pelkoja ja vankkumatonta uskoa hyvinvointivaltioon. Niinistön menestymisen ratkaiseekin se, saako hän äänestäjät luottamaan visioonsa jonka mukaan muutosvalmius on globalisaation oloissa hyvinvoinnin avain. Näissä vaaleissa Niinistö kuten Vanhanenkin edustavat muutosta, Tarja Halonen pysyvyyttä ja jatkuvuutta.” (Aamulehti 9.12.2005.)

Vaalikampanja- ja vaalikeskusteluteemojen kolmas vastakkainasettelu on vilkkaan vaalikeskustelun ja välttelyn välinen juopa. Kannanottojen ja avoimen keskustelun välttely kuvataan pääkirjoituksissa selkeästi vaalikampanjan valitettavaksi piirteeksi.

Halosen SAK:lta saamaa tukea käsitellään kahdessa Aamulehden pääkirjoituksessa. Näissä pääkirjoituksissa asetetaan vastakkain koko kansan presidentti -käsite sekä erilaisten tukiryhmien mukanaan tuoma painolasti ja sidonnaisuudet.

”Kun tuki on avointa, ehdokkaan sidonnaisuudet tulevat julki. Siinä tilanteessa ehdokkaat, jotka eivät kamppaile minkään etujärjestön suojeluksessa voivat hyvällä omalla tunnolla julistautua koko kansan presidenttiehdokkaiksi.” (Aamulehti 24.9.2005.)

Aamulehden vaalipäivää edeltäneessä ja vaalipäivän jälkeisessä pääkirjoituksessa keskitytään vaalituloksen spekulointiin ja arviointiin. Vaaleja edeltäneessä pääkirjoituksessa vastakkainasetteluja luodaan ensimmäisen ja toisen kierroksen välille. Pääkirjoituksessa vaalien ratkeamista toisella kierroksella pidetään tervetulleena mahdollisuutena käydä keskustelua turvallisuuden vaihtoehtoista. Toinen vastakkainasettelu luodaan sen välille, äänestävätkö kansalaiset jonkin ehdokkaan tai asian puolesta vai äänestävätkö he jotakin asiaa tai ehdokasta vastaan. Tähän vastakkainasetteluun pääkirjoitus ottaa kantaa jo otsikossaan ”Äänestetään puolesta, ei vastaan” (Aamulehti 14.1.2006). Vaalien jälkeisessä, vaalitulosta käsittelevässä pääkirjoituksessa nousee jälleen esiin porvareiden ja vasemmiston välinen vastakkainasettelu. Lisäksi vastakkainasetteluja luodaan kokoomuksen ja kes-

kustan välille, kun pääkirjoituksessa pohditaan porvariyhteistyön mahdollisuutta ja Vanhasen ”nöyryyttävää tappiota” (Aamulehti 16.1.2000).

6.2 Helsingin Sanomat asettaa vastakkain Halosen ja haastajat

Helsingin Sanomien presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten yleisimmiksi pääteemoiksi nousevat tasapistein ehdokasasettelu ja vaalien asetelma. Ehdokasasettelua käsitellään Helsingin Sanomissa erityisesti vuoden 2005 alkupuoliskolla, kun taas vaaliasetelmaa käsitellään erityisesti vaalikampanjan loppusuoralla. Toinen vaalien loppusuoralla voimakkaasti esiin noussut pääteema on ehdokkaiden vaalikampanjoiden kommentoiminen. (Ks. taulukko 3.)

Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa nostetaan esiin enemmän yksittäisiä teemoja kuin Aamulehdessä ja Keski-suomalaisessa. Helsingin Sanomissa käsitellään pääteemoina muun muassa turvallisuuspoliittista keskustelua, äänestäjien äänestyskäyttäytymistä, vaalien viihteellistymistä sekä Halosen ja vasemmiston suhteita. (Ks. liite 2; taulukko 3.)

Taulukko 3. Helsingin Sanomien presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten pääteemat 1.1.2005–16.1.2006.

	Helsingin Sanomat				Yht.
	1.1.– 31.3	1.4.– 30.6.	1.7.– 30.9.	1.10.– 16.1.	
Ehdokasasettelu	2	5	1		8
Vaaliasetelma/kannatusluvut		2	1	5	8
Vaalikampanja(t)			1	5	6
Vaaliväittelyt/-keskustelut		1		1	2
Turvallisuuspoliittinen keskustelu			1	1	2
Äänestyskäyttäytymisen spekulointi			1	1	2
Vaalitulokset (spekulointi tai arviointi)				1	1
Ehdokkaiden kommentit		1			1
Kannattajiin liittyvä asia				1	1
Porvariyhteistyö	1				1
SAK:n tuki			1		1
Vaalien viihteellistyminen				1	1
Halonen ja vasemmisto				1	1
Yhteensä	3	9	6	17	35

Ehdokasasettelua käsittelevissä pääkirjoituksissa vastakkainasetteluja luodaan erityisesti Halosen ylivoiman ja todellisen vaalikampanjan sekä kansanvallan toteutumisen välille. Pääkirjoituksissa viitataan usein valtioneuvos Harri Holkerin näkemyksiin, joiden mukaan kenenkään järkevän ihmisen ei pitäisi asettaa Halosen vastaehdokkaaksi. (Ks. taulukko 4.)

Taulukko 4. Helsingin Sanomien presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten vastakkainasettelut 1.1.2005–16.1.2006. Taulukossa ovat mukana vain sellaiset pääkirjoitukset, jotka esiintyivät vähintään kahdessa pääkirjoituksessa.

	Helsingin Sanomat				Yht.
	1.1.– 31.3.	1.4.– 30.6.	1.7.– 30.9.	1.10. 16.1.	
Halonen (ylivoima) vs. haastajat	1	4	2	3	10
julkisuus vs. olemattomat menestysmahdollisuudet	1	2	1	1	5
ratkaisu 1. kierroksella vs. ratkaisu 2. kierroksella			1	3	4
Vanhanen vs. Niinistö/ keskusta vs. kokoomus				4	4
keskustelu, avoimuus, vaalitaisto vs. välttely/latteus		2		2	4
linja-/puoluevaali vs. henkilövaali				3	3
presidentinvaalit vs. eduskuntavaalit/hallitusratkaisut		1		1	2
porvarit vs. vasemmisto				2	2
henkilövaali vs. asiavaali				2	2
kansanvalta vs. Halosen ylivoima/Holkerin mielipide	1	1			2
puolueuskollisuus vs. Halosen äänestäminen			1	1	2
turvallisuuspoliitt. keskustelu vs. EU:n turvatakuut			1	1	2
Yhteensä	3	10	6	23	42

Halosen vahva etulyöntiasema näkyy myös siinä, että Helsingin Sanomien ehdokasasettelua käsittelevissä pääkirjoituksissa vastakkain ovat useimmiten Halonen ja hänen haastajansa. Esiin nousevat myös vastakkainasettelut pienten puolueiden ehdokkaiden olemattomien menestysmahdollisuuksien ja vaaleista puolueelle saatavan julkisuuden välillä.

Yhdessä ehdokasasettelua käsittelevässä pääkirjoituksessa vastakkainasetteluja luodaan myös puolueiden ja äänestäjien välille: ”jos puolueet lyövät presidentinvaalit lekkeriksi, kansalaisilla on entistä parempi aihe kysyä, mitä virkaa puolueilla oikein on” (Helsingin Sanomat 1.2.2005). Toisessa vastakkain asetetaan mennyt maailma ja tulevat uhkakuvat: ”unilukkarin rooli ei välttämättä pidä suurta kansansuosiota yllä, mutta se auttaa Suomea menestymään” (Helsingin Sanomat 20.5.2005)

Vaaliasetelmateemaa käsitellään ja spekuloidaan Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksissa useimmiten kannatusmittausten perusteella, ja teeman vastakkainasettelut rakentuvat Halosen ja hänen haastajaehdokkaidensa välille. Muutamissa kirjoituksissa jännitettä luodaan myös päähaastajien eli Niinistön ja Vanhasen välille. Vaaliasetelmateemassa, kuten joissakin muissakin teemoissa, nostetaan esiin myös äänestäjien käyttäytymiseen liittyvä vastakkainasettelu: äänestävätkö kansalaiset oman puolueensa ehdokasta vai Tarja Halosta? Jännitettä luodaan myös sen välille, ratkeavatko vaalit jo ensimmäisellä vai vasta toisella äänestyskierroksella.

Seuraavassa tekstikatkelmassa kiteytyvät edellä esittelemäni vaaliasetelmateemassa yleisimmin käytetyt vastakkainasettelut.

”Kun presidentinvaaleihin on aikaa neljä kuukautta, Tarja Halosen etumatka vaalien ylivoimaisena ennakkosuosikkina ei ole kaventunut yhtään. -- Realistisesti ajatellen tuskin kukaan voi enää vakavasti epäillä sitä, että suomalaisten enemmistö on valmis valitsemaan Tarja Halosen uudelle presidenttikaudelle. Jännitys kohdistuu lähinnä siihen, kuka selviää Halosen haastajaksi toisella kierroksella – vai voisiko Halonen tulla valituksi jo ensimmäisellä kierroksella. Tämänhetkisten lukujen valossa sellainen mahdollisuus on varteenotettava, mutta tässä kohden ei todellakaan pidä erehtyä nuolaisemaan ennen kuin tipahtaa: vaalitaistelu ei ole varsinaisesti vielä alkanutkaan. -- Mielenkiintoista tuoreessa HS-gallupissa on se, että vihreiden kannattajista 70 ja keskustan kannattajista 30 prosenttia sanoi äänestävänsä jo ensimmäisellä kierroksella Halosta. -- Keskustan ja kokoomuksen kannattajien nuivaa suhtautumista porvariyhteistyöhön vaalien toisella kierroksella kuvaa se, että molemmissa puolueissa enemmistö äänestäisi toisella kierroksella Halosta mieluummin kuin toisen porvaripuolueen ehdokasta.” (Helsingin Sanomat 25.9.2005.)

Lisäksi vaaliasetelmaa käsittelevissä pääkirjoituksissa nostetaan esiin huoli siitä, säilyykö äänestäjien into, vaikka vaalien keskusteluteemat ovat laimeita ja vaalien asetelma latteaa.

Varsinaista vaalikampanjaa käsittelevissä pääkirjoituksissa nostetaan edellä mainittujen vastakkainasettelujen lisäksi esiin jännite henkilövaalin ja puoluevaalin välillä. Helsingin Sanomat tuntuu kallistuvan sille kannalle, että presidentinvaaleissa on kyse ensisijaisesti henkilövaalista tai ainakaan Helsingin Sanomat ei Aamulehden tavoin näe tarpeellisena vaatia vaaleilta linja- ja puolueerojen korostamista.

”Presidentinvaalit ovat suorana kansanvaalina kuitenkin ennen kaikkea henkilövaali, jossa kokemuksen mukaan presidentiksi valittavan ehdokkaan henkilökohtaiset ominaisuudet painavat usein enemmän kuin puoluekanta.” (Helsingin Sanomat 29.10.2005.)

”Presidentinvaali on ennen muuta henkilövaali, jossa äänestäjä valitsee ehdokkaansa paljolti tämän henkilökohtaisten ominaisuuksien perusteella.” (Helsingin Sanomat 12.11.2005.)

Vaalikeskustelua ja turvallisuuspoliittista keskustelua käsittelevissä pääkirjoituksissa vastakkainasetteluun nousevat avoimuus sekä sitä uhkaava ehdokkaiden ja puolueiden väistelytaktiikka. Helsingin Sanomien vaalipääkirjoitusten yksi mielenkiintoisimmista, vaikkakin vain harvoin esiin nousseista, vastakkainasetteluista on EU:n turvatakuiden ja todellisen turvallisuuspoliittisen keskustelun välille luotu jännite: ”Vilkas keskustelu turvatakuista vaikuttaakin jonkinlaiselta Nato-keskustelun korvikkeelta: kun kerran nato-jäsenyydestä ei sovi keskustella, kinastellaan sitten tai paremminkin halotaan hiuksia EU:n turvatakuista” (Helsingin Sanomat 7.9.2005).

Aamulehdestä ja Keskisuomalaisesta poiketen Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksissa porvariyhteistyö nousee pääteemaksi vain yhdessä pääkirjoituksessa. Muista lehdistä poiketen Helsingin

Sanomat nostaa tässä teemassa esiin yhteistyön ja sitoutumattomuuden välisen vastakkainasettelun eikä suinkaan vasemmiston ja porvariston välistä vastakkainasettelua. Vasemmiston ja porvareiden välinen vastakkainasettelu nousee esiin vain kahdessa Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksessa, joista toisessa spekuloidaan vaaliasetelmaa ja toisessa arvioidaan vaalien tulosta äänestyspäivän jälkeisenä päivänä.

6.3 Keskisuomalaisessa vastakkain ovat porvarit ja vasemmisto

Keskisuomalaisen vaalipääkirjoitusten yleisimmäksi teemaksi nousee ehdokasasettelu, jota käsitellään luonnollisesti tutkimusajanjakson alussa, mutta yllättäen myös vaalikamppailun loppusuoralla (ks. taulukko 5). Keskisuomalainen on aineistoni lehdistä ainoa, joka käsittelee loka–marraskuussa ehdokkaiden virallista asettamista nimenomaan ehdokasasettelun näkökulmasta.

Taulukko 5. Keskisuomalaisen presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten pääteemat 1.1.2005–16.1.2006.

	Keskisuomalainen				
	1.1.– 31.3	1.4.– 30.6.	1.7.– 30.9.	1.10.– 16.1.	Yht.
Ehdokasasettelu	2	4		3	9
Vaaliasetelma/kannatusluvut		1	1	4	6
Porvari yhteistyö	1	1		1	3
Vaalikampanja(t)		1	1	1	3
Vaaliväittelyt/-keskustelut				3	3
Turvallisuuspoliittinen keskustelu		1		1	2
Puolueiden yhteistyö	1	1			2
Vaalitulos (spekulointi/arviointi)				1	1
Äänestyskäyttämisen spekulointi		1			1
Kannattajiin liittyvä asia				1	1
Ehdokkaiden julkisuuskuva		1			1
Ehdokkaiden johtajuusominaisuudet				1	1
Yhteensä	4	11	2	16	33

Ehdokasasettelua käsittelevissä pääkirjoituksissa vastakkainasetteluun nostetaan lehden kannattama reilu vaalikilpa, jonka uhkaajana pidetään vaalinäytelmää, jossa Haloselle ei löydy riittävästi uskottavia haastajia. Muiden lehtien tavoin pääkirjoituksissa nostetaan selvästi esiin Halosen ja hänen haastajiensa vastakkainasettelu. Keskisuomalainen kuitenkin korostaa Vanhasen ja Niinistön välistä jännitettä enemmän kuin muut aineistoni lehdet. Ehdokasasettelua käsittelevissä pääkirjoituksissa nousee selvästi esiin myös vasemmisto–porvaristo–vastakkainasettelu. (Ks. taulukko 6; liite 3.)

Taulukko 6. Keskisuomalaisen presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten vastakkainasettelut 1.1.2005–16.1.2006. Taulukossa ovat mukana vain sellaiset vastakkainasettelut, jotka esiintyivät vähintään kahdessa pääkirjoituksessa.

	Keskisuomalainen				Yht.
	1.1.– 31.3.	1.4.– 30.6.	1.7.– 30.9.	1.10. 16.1.	
Halonen (ylivoima) vs. haastajat	1	4	1	7	13
porvarit vs. vasemmisto	3	4	1	4	12
Vanhanen vs. Niinistö/ keskusta vs. kokoomus		1	2	6	9
äänestäminen/kunnon vaalitaisto vs. presidentin valtaoikeuksien heikent.		3		6	9
presidentinvaalit vs. eduskuntavaalit/hallitusratkaisut			2	3	5
ratkaisu 1. kierroksella vs. ratkaisu 2. kierroksella				3	3
kunnon vaalikamppailu vs. vaalinäytelmä	2	1			3
hallitus vs. presidentti		1		2	3
presidentin potent. vahva asema vs. supistettu valta		2		1	3
muutos vs. pysyvyys/pysähtyneisyys				2	2
ideologia vs. henkilövaali		1		1	2
äänisaalis vs. Naton kannattaminen		1		1	2
Yhteensä	6	18	6	36	66

Keskisuomalaisen vaalipääkirjoitusten toiseksi yleisin teema on vaaliasetelma ja sen spekulointi. Vaaliasetelmaa käsittelevissä pääkirjoituksissa nousevat esiin pitkälti samat vastakkainasettelut kuin Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissakin: jännitteitä luodaan Halosen ja hänen haastajiensa, Niinistön ja Vanhasen sekä ensimmäisen ja toisen vaalikierroksen välille. Lisäksi vastakkainasetteluja luodaan muun muassa henkilövaalin ja puoluevaalin välille sekä pienten ja isojen puolueiden välille.

Muista lehdistä poiketen Keskisuomalainen korosti vastakkainasettelua presidentin valtaoikeuksien heikentämisen ja vaalitaistelun sekä äänestäjien kiinnostuksen välillä.

”Ihmiset eivät enää miellä valintaa suureksi asiaksi, vaan he suhtautuvat siihen arkisen mukaisesti, ja kun kandidaateilta puuttuvat todella mittavat linjaerot, tunnelma latistuu pakosti. Eikä se ainakaan tiivisty, kun asiantuntijat vakuuttavat presidentin vallan riisumisen jatkuvan henkilöön katsomatta. Suomea parlamentarisoidaan tosissaan.” (Keskisuomalainen 11.1.2006.)

Muutamissa pääkirjoituksissa vastakkain asetetaan myös presidentinvaalit ja eduskuntavaalit, sillä ”presidentinvaaleissa otellaan pääasian ohella kevään 2007 eduskuntavaalien asetelmista” (Keskisuomalainen 21.12.2005). Yhdessä pääkirjoituksessa nousee esiin myös maaseutu vastaan kaupunki-vastakkainasettelu, kun kertoja ruotii Vanhasen ja Niinistön kampanjoiden eroja (Keskisuomalainen 4.1.2006).

Porvari yhteistyö nousee pääteemaksi kolmessa Keskisuomalaisen vaalipääkirjoituksessa ja puolueiden yhteistyötä käsitellään kahdessa pääkirjoituksessa. Kaikissa näissä pääkirjoituksissa vastakkain asetetaan porvarit ja vasemmisto. Aineistoni muihin lehtiin verrattuna Keskisuomalaisessa porvareiden ja vasemmiston välinen vastakkainasettelu nousee esiin selvästi vahvemmin: Keskisuomalaisessa porvarit–vasemmisto–vastakkainasettelu nousee esiin 12 pääkirjoituksessa, Aamulehdessä 6:ssa ja Helsingin Sanomissa vain 2 pääkirjoituksessa (ks. liite 3).

Varsinaista vaalikampanjaa käsitellään kolmessa Keskisuomalaisen vaalipääkirjoituksessa. Saman verran kirjoitetaan myös vaalikeskusteluista ja -väittelyistä. Vaalikampanjaa käsittelevissä kirjoituksissa vastakkainasettelut vaihtelevat kirjoitusten välillä paljon, eikä yleistyksiä voi tehdä: yhdessä asetetaan presidentin valtaoikeuksien väheneminen vastakkain vaalitaiston aktiivisuuden ja presidentin potentiaalisen vallan kanssa, toisessa vastakkain asetetaan porvarit ja vasemmisto, Niinistö ja Vanhanen sekä presidentinvaalit ja eduskuntavaalit, kun taas kolmannessa, Halosen kampanjapäällikön Markku J. Jääskeläisen kommenttia käsitelleessä pääkirjoituksessa vastakkain ovat taloudelliset säästöt ja demokratia sekä letkeämielisyys ja pikkusieluisuus.

Vaaliväittelyitä käsittelevissä pääkirjoituksissa asetetaan vastakkain uudistuminen ja vanhan säilyttäminen. Näillä määreillä viitataan kirjoituksissa niin hyvinvointiyhteiskuntaan kuin vaaliohjelmiinkin, joihin molempiin kaivattiin raikkaita näkökulmia. Yhdessä kirjoituksessa vaaliväittelyiden tärkeimmäksi vastakkainasetteluksi nostetaan rehellisyyden ja populismin välinen jännite.

Turvallisuuspoliittinen keskustelu nousi Keskisuomalaisessa kahden pääkirjoituksen pääteemaksi. Toisessa vastakkainasetteluun asetetaan avoimuus ja keskustelemattomuus, ja toisessa vastakkain ovat hallitus ja presidentti, päättäjät ja kansa, hyvä äänisaalis ja Nato-kannanotot sekä Nato ja itsenäinen puolustus.

Vaalipäivän jälkeen ilmestyneessä pääkirjoituksessa arvioidaan vaalitulosta. Kuten muutkin aineistoni lehdet Keskisuomalainen asettaa vaalitulosta arvioidessaan vastakkain porvarit ja vasemmiston, mutta myös Niinistön ja Vanhasen. Lisäksi Keskisuomalainen asettaa tässäkin pääkirjoituksessa vastakkain presidentin valtaoikeuksien karsimisen ja äänestysinnon.

”Presidentin äänestämistä ei nyt koettu mittavaan aktiivisuuteen piiskaavaksi. Kenties presidentin aseman heikentyminen uudistetussa perustuslaissa vaikuttaa ilmiöön.” (Keskisuomalainen 16.1.2006.)

6.4 Tausta-aineistoon kuuluvien pääkirjoitusten pääaiheet

Edellisissä luvuissa olen käsitellyt sellaisten pääkirjoitusten pääteemoja, joiden pääaiheena ovat olleet presidentinvaalit. Tässä luvussa teen lyhyen katsauksen siihen, millaisia ovat pääaiheet tausta-aineistoon kuuluvissa pääkirjoituksissa eli niissä pääkirjoituksissa, joissa presidentinvaalit mainitaan ainoastaan sivuaiheena. Katsauksen avulla on mahdollista saada selville, millaisten aiheiden kohdalla lehdet ovat katsooneet tarpeelliseksi viitata presidentinvaaleihin. Toisaalta katsaus voi antaa vihjeitä siitä, minkä takia jotkin aiheet ovat nousseet vain harvoin presidentinvaaleja pääaiheenaan käsittelevien pääkirjoitusten pääteemaksi.

Aamulehdessä vuoden 2006 presidentinvaaleihin viitataan useimmin puoluekannatusmittausten ja Natoa tai Naton nopean toiminnan joukkoja pääaiheenaan käsittelevien pääkirjoitusten yhteydessä. Myös presidentin valtaoikeuksia ja EU-politiikkaa käsittelevissä pääkirjoituksissa viitataan presidentinvaaleihin. Yksittäisiä viittauksia tehtiin myös valtiopäivien avajaisia, kansanedustajagallupia, vasemmiston yhdistymistä, maaherra Rauno Saaren toimintaa, kriisinhallintalakia ja veropolitiikkaa käsittelevissä pääkirjoituksissa. (Ks. liite 4.)

Myös Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa presidentinvaaleihin viitattiin useimmin puoluekannatusmittauksia käsittelevissä pääkirjoituksissa. Vaaleihin viitattiin myös kriisinhallintalakia, puolueiden puheenjohtajavalintoja, hallituspolitiikkaa ja EU-edustusta käsittelevissä pääkirjoituksissa. Helsingin Sanomissa vain yhdessä Natoa tai Naton nopean toiminnan joukkoja käsittelevässä kirjoituksessa viitattiin presidentinvaaleihin, mikä on vähemmän kuin aineistoni muissa lehdissä. (Ks. liite 4.)

Keskisuomalaisessa presidentinvaaleihin liittyviä viittauksia oli eniten Natoa tai nrf-joukkoja käsittelevissä pääkirjoituksissa. EU-edustusta ja puolueiden puheenjohtajavalintoja käsittelevissä pääkirjoituksissa viitattiin presidentinvaaleihin kahdesti. Keskisuomalaisessa oli aineistoni lehdistä eniten yksittäisiä aiheita, joissa viitattiin vaaleihin. Presidentinvaaleihin viitattiin niin pääministerin avioeroa, puolustuspolitiikkaa, Karjalan liiton juhlia, porvaripuolueiden yhdistymistä, Rovaniemen kunnallisvaalien tulosta, itsenäisyyttä kuin puolustusvoimain ylipäällikkyyttäkin käsittelevissä pääkirjoituksissa. (Ks. liite 4.)

6.5 Pääteemojen ja vastakkainasettelujen vertailua ja yhteenvetoa

Aineistooni kuuluvissa lehdissä vuoden 2006 presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten yleisimmäksi pääteemaksi nousevat ehdokasasettelu sekä vaaliasetelman ja kannatusmittausten kommentoiminen, joita molempia käsitellään noin 23 prosentissa tarkastelemistani sanomalehtien vaali-pääkirjoituksista. Kolmanneksi yleisin pääteema on vaalikampanja, jota käsitellään 14 prosentissa pääkirjoituksista. Seuraavaksi yleisimmät teemat ovat vaaliväittelyt noin 8 prosentin osuudella ja porvariyhteistyö noin 7 prosentin osuudella.

Pääkirjoitusten pääteemoista saadut tulokset ovat kaiken kaikkiaan melko ennalta-arvattavia. Joitakin mielenkiintoisia eroja lehtien välillä kuitenkin on. Esimerkiksi Aamulehti kommentoi ja spekuloi vaaliasetelmaa paljon aikaisemmassa vaiheessa kuin muut lehdet. Sen sijaan Keskisuomalainen käsittelee muista lehdistä poiketen ehdokasasettelua vielä vaalien loppusuoralla kirjoittaessaan ehdokkaiden virallisesta ehdolle asettamisesta. Muissa lehdissä ehdokasasettelun käsitteleminen ajoitui vaalikamppailun alkuvaiheeseen.

Huomattavaa on myös se, että Keskisuomalaisessa käsitellään muita lehtiä useammin porvariyhteistyötä ja puolueiden yhteistyötä. Keskisuomalaisessa ja Helsingin Sanomissa myös turvallisuuspoliittinen keskustelu nousee muutaman pääkirjoituksen pääteemaksi, kun taas Aamulehdessä aihetta ei käsitellä pääteemana. Eroa voi osittain selittää se, että tausta-aineistoni perusteella Natoa käsitellään Aamulehden pääkirjoituksissa presidentinvaaliviittauksia sisältävänä pääaiheena useammin kuin Helsingin Sanomissa. Sen sijaan Keskisuomalaisessa aihetta käsitellään sekä varsinaisessa aineistossani että tausta-aineistossani vielä Aamulehteäkin enemmän. Tulos ei yllätä, sillä Keski-suomalaisen päätoimittajan Erkki Laatikaisen mukaan vaalien aikana lehden pääkirjoituksissa korostetaan erityisesti turvallisuuspolitiikkaa (Laatikainen 2007).

Aamulehden vuoden 2006 presidentinvaaleja pää- tai sivuaiheinaan käsittelevissä pääkirjoituksissa on mukana vähemmän erilaisia pääteemoja kuin Helsingin Sanomissa ja Keskisuomalaisessa. Keski-suomalaisen osalta tätä havaintoa voi selittää Jukka Holmbergin (2004, 246) omassa tutkimuksessaan tekemä havainto, jonka mukaan Keskisuomalainen noukkii valtakunnallisesta päätöksenteosta omaa aluettaan koskevat tai muutoin tavallista lukijaa kiinnostavat aiheet.

Pääteemoja mielenkiintoisempia tuloksia ja lehtien välisiä eroja tuo esiin pääkirjoituksissa ilmenevien vastakkainasettelujen analyysi. Mielenkiintoista on se, että pääkirjoituksissa mainittujen vas-

takkainasettelujen määrä vaihtelee eri lehdissä huomattavasti. Eniten vastakkainasetteluja käyttää Keski-suomalainen, jonka pääkirjoituksista löytyy oman luokitteluni mukaan yhteensä 83 vastakkainasettelua. Helsingin Sanomissa vastaava luku on 61 ja Aamulehdessä vain 48. Vesa Heikkisen (1999, 283) mukaan pääkirjoituksille on tekstilajina tyypillistä merkitysten vastakkainasetteleminen ja vastakkainasettelujen käyttäminen on yksi tapa tuottaa pääkirjoituksen ideologista merkitystä. Keski-suomalaisen pääkirjoitusten runsas vastainasettelujen määrä voidaan siis nähdä yhtenä viitteenä lehden vaalipääkirjoitusten ideologisuudesta.

Poliittisia pääkirjoituksia tutkineen Vesa Heikkisen mukaan yksilöiden ja ryhmien väliset vastakohtaisuudet ovat pääkirjoituksissa yleisiä (mt., 283–284). Myös omassa tutkimuksessani tähän ryhmään kuuluvat vastakkainasettelut ovat kaikkein yleisimpiä: vastakkain asetettiin niin ehdokkaita kuin puolueitakin. Nämä vastakkainasettelut ovat myös politiikan ja vaalien näkökulmasta katsottuna kaikkein merkittävimpiä ja ideologisimpia vastakohtaisuuksia.

Vaalien asetelmaa ja Tarja Halosen vahvaa etulyöntiasemaa kuvaa hyvin se, että pääkirjoitusten ehdottomasti yleisin vastakkainasettelu on Halosen ja hänen haastajiensa välinen jännite (ks. liite 3). Tämä ei ole yllättävä tulos, kun ajatellaan, että vuoden 2006 vaaleissa oli ensimmäistä kertaa suoran kansanvaalin historiassa ehdokkaana istuva presidentti.

Vaalien erityispiirteisiin liittyy myös kolmanneksi yleisin vastakkainasettelu, jossa luodaan jännitetä Niinistön ja Vanhasen tai kokoomuksen ja keskustan välille. Tätä vastakkainasettelua selittää se, että nämä kaksi ehdokasta ja puoluetta olivat selvimmin kilpailemassa pääsystä toiselle kierrokselle presidentti Tarja Halosen kanssa. Useimmin tämä vastakkainasettelu tuodaan esiin Keski-suomalaisen pääkirjoituksissa (ks. liite 3).

Toiseksi yleisin ja edellä mainittuja paljon mielenkiintoisempi vastakkainasettelu on kahden poliittisen ryhmittymän eli porvareiden ja vasemmiston välille luotu jännite. Porvareiden ja vasemmiston välistä vastakkainasettelua käytetään erityisesti Keski-suomalaisessa. Myös Aamulehdessä tämä vastakkainasettelu nousee toiseksi yleisimmäksi, kun taas Helsingin Sanomissa porvarit ja vasemmisto asetetaan vastakkain vain muutamissa pääkirjoituksissa. Tätä havaintoa on mielenkiintoista verrata Eeva Aarnion vuoden 2000 vaalien toisella kierroksella kirjoitettujen pääkirjoitusten analyysiin: Aarnion mukaan Ahoa tukeneissa kirjoituksissa päällimmäisiksi nousivat puolue-elämässä vakiintuneet käsitteet, kuten porvarius, ideologia ja vasemmistolaisuus. Halosen tueksi kirjoitetuissa teksteissä sen sijaan otettiin etäisyyttä puoluekieleen. (Aarnio 2000, 121, 123.) Omia havaintojani ja

Aarnion tuloksia verratessa herää kysymys siitä, vaikuttaako porvaritausta siihen, että Aamulehti ja Keski-suomalainen käyttävät Helsingin Sanomia herkemmin puolue-elämään sidonnaista vasemmiston ja porvariston välistä vastakkainasettelua vai tarkoittaako kyseisen vastakkainasettelun korostuminen jopa sitä, että lehdet ovat porvaripuolueiden ehdokkaiden takana, kuten Aarnion tutkimuksessa kyseistä vastakkainasettelua korostaneet lehdet olivat.

Vesa Heikkinen (1999, 286) muistuttaa, että välittäessään edellä kuvaillun kaltaisia ryhmä- ja yksilövastakkainasetteluja toimittajat ja lehdet osallistuvat taisteluun vallasta. Vaikka lehdet eivät selvästi asettuisikaan millekään puolelle, ne silti pönkittävät tiedostaen tai tiedostamattaan perustavanlaatuisia vastakohta-asetelmia. Vaikka lehdet eivät siis suoranaisesti asettuisi jonkun ehdokkaan tai puolueyhmittymän kannattajaksi, ne vaikuttavat vaaliasetelmaan nostamalla tiettyjä ideologisia vastakkainasetteluja agendalle ja valitsemalla vastakkainasetteluihin ne tahot, jotka niiden mielestä taistelevat vallasta.

Useat aineistossani esiintyneet vastakkainasettelut voi sijoittaa nimikkeen demokratia alle tai niitä voisi kutsua jopa Vesa Heikkisen (1999, 295) tavoin valtiomuotoja käsitteleviksi vastakohtaisuuksiksi. Heikkisen mukaan demokratian ja muiden valtiomuotojen välinen jännite ilmaistaan teksteissä usein implisiittisesti ja niissä yleensä representoidaan implisiittisesti demokratian ja kansanvallan hyvyttä. Aineistoni teksteissä demokratiaa eivät suinkaan uhkaa muut valtiomuodot, kuten Heikkisen jaottelussa, vaan lähinnä demokraattista päätöksentekoa rapauttavat tekijät. Esimerkiksi Aamulehti ja Keski-suomalainen korostavat jännitettä todellisen vaalitaistelun ja ennalta arvattavan vaalikamppailun välillä. Helsingin Sanomissa puolestaan asetetaan vastakkain kansanvalta ja sitä uhkaava Halosen ylivoima sekä Harri Holkerin esittämä mielipide, jonka mukaan kenenkään järkevän poliitikon ei kannata asettua Halosen vastaehdokkaaksi. Muista lehdistä poiketen Keski-suomalainen nostaa erittäin vahvasti esiin sen mahdollisuuden, että presidentin valtaoikeuksien kaventaminen saattaa vaikuttaa laimentavasti niin vaalikamppailuun kuin äänestysintoonkin. Muut lehdet eivät tällaista vastakkainasettelua tuo esiin.

Vaikka aineistossani demokratiaa eivät suoranaisesti uhkaa muut valtiomuodot, omankin aineistoni pääkirjoitukset puolustavat Heikkisen aineiston tavoin demokratian hyvyttä ja ovat yksimielisesti kansanvallan ja kunnollisen vaalitaiston puolella sekä vastustavat demokraattista päätöksentekoa uhkaavaa latteaa vaalinäytelmää, jossa ei ole mukana riittävästi potentiaalisia presidenttiehdokkaita.

Edellä kuvailuille demokratiavastakkainasetteluille ovat etäisesti sukua myös julkisuuteen liittyvät vastakkainasettelut. Vesa Heikkinen (1999, 293) määritteli omassa tutkimuksessaan, että julkisuuteen liittyvien vastakohtaparien peruslähtökohtana on usein jaottelu asiallisuuteen ja epäasiallisuuteen. Sama pätee oman aineistoni julkisuusvastakohtaisuuksiin. Etenkin Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa vastakkain asetetaan laimea, välttelevä ja epäselkeä vaalikeskustelu, joka uhkaa avointa ja selkeätä vaalikamppailua. Helsingin Sanomat ottaa kantaa myös avoimen turvallisuuspoliittisen keskustelun puolesta, jota lehden mukaan uhkaa jatkuva ”turvatakuista jauhaminen”. Keskisuomalaisessa puolestaan ollaan huolissaan siitä, että populismin paine vie ehdokkailta mahdollisuuden esittää rehellisiä mielipiteitä. Helsingin Sanomat ottaa myös ehdokasasetteluun kantaa julkisuuden avulla: pääkirjoituksissa asetetaan vastakkain pienten puolueiden huonot menestymismahdollisuudet ja toisaalta oman ehdokkaan puolueelle tuoma runsas huomio ja julkisuusarvo. Keskisuomalaisessa ja Helsingin Sanomissa otetaan kantaa myös television vaaliohjelmiin: vastakkainasetteluun asetetaan hyvät ja raikkaat vaaliohjelmat ja huonot, uudistusta tarvitsevat ohjelmat. Kaiken kaikkiaan aineistoni lehdissä puolustetaan vastakkainasettelujen avulla avointa ja asiallista julkisuutta ja vaalikeskustelua.

Yhtenä vastakkainasettelujen nimittäjänä toimii muutos. Heikkisen mukaan pääkirjoituksissa esiintyy runsaasti staattisuus–dynaamisuus-jakoon liittyviä vastakohtaisuuksia, jotka rakentuvat politiikan muuttumisen tai uudistumisen ja niiden vastakohtien varaan (mt., 290). Omassa aineistossani tämä vastakkainasettelu on melko harvinainen, mutta sitäkin mielenkiintoisempi, sillä erot lehtien välillä ovat selviä. Aamulehdessä nostetaan vaalien loppusuoralla selvästi esiin muutoksen ja pysähtyneisyyden sekä pysyvyyden vastakkainasettelu. Lehden pääkirjoituksissa pysähtyneisyys liitetään presidentti Tarja Haloseen ja muutos liitetään häneen haastajiinsa. Keskisuomalaisessa pysyvyyttä ja muutosta käsitellään kerran samalla tavalla kuin Aamulehdessä ja toisella kerralla vastakohtaisuutta käsitellään vaaliohjelmien uudistamistarvetta käsittelevässä pääkirjoituksessa. Sen sijaan Helsingin Sanomissa muutosvastakkainasetteluja ei tuoda kertaakaan esille.

Muutosvastakkainasettelun perusteella voidaan pohtia sitä, kenen puolelle lehdet asettuvat. Koska Aamulehti, ja yhdessä pääkirjoituksessaan myös Keskisuomalainen, nostavat esiin kyseisen vastakkainasettelun ja asettuvat muutoksen puolelle, voitaisiin jopa sanoa, että ne näin asettuvat Halosen haastajien puolelle. Sen sijaan Helsingin Sanomat ei käytä muutosvastakkainasettelua eikä mahdollisuutta asettua Halosen haastajien puolelle.

Pääkirjoitusten vastakkainasettelut ovat usein sidoksissa pääkirjoitusten aiheeseen, ja aineistoni vastakkainasettelut liittyvätkin usein vaalien luonteeseen tai vaalikilvan ratkeamiseen. Esimerkiksi Keski-suomalaisessa asetetaan vaalien loppusuoralla vastakkain vaalien ratkeaminen ensimmäisellä äänestyskierroksella ja ratkaisun siirtyminen toiselle kierrokselle. Tässä vastakkainasettelussa lehdet tuntuvat asettuvan puoltamaan toista kierrosta. Tätä päätelmää tukee myös Sami Borgin (2007, 36) arvio siitä, että vaalien ratkeaminen yhden kierroksen perusteella olisi ollut joillekin viestimille jo sinänsä pettymys, sillä se olisi tarkoittanut jännitysnäytelmän ja kenties myös mainostulojen menettämistä.

Yksi mielenkiintoisimmista vastakkainasetteluista on vaalien luonteeseen liittyvä jännite: ovatko kyseessä henkilövaalit vai vaalit, joissa ratkaisut pitäisi tehdä asioiden, ideologian ja puolueen perusteella? Tässä kysymyksessä lehtien vaalipääkirjoituksissa on hajontaa: siinä missä Aamulehti ja Keski-suomalainen asettuvat ideologisen asia- ja puoluevaalin kannalle, Helsingin Sanomat korostaa vaalien henkilövaaliluonnetta. Nämä tulokset ovat samansuuntaiset kuin Eeva Aarnion (2000, 111, 118) vuoden 2000 vaaleista tekemässä tutkimuksessa. Aarnion mukaan Keski-suomalaisen pääkirjoituksissa alettiin ennen vaalien toista kierrosta korostaa vaalien ideologisuutta, vasemmisto-porvarillisuus-vastakkainasettelua ja porvariyhteistyötä: vaalissa oli kyse henkilövaalia laajemmasta tapahtumasta, jonka tulokseen porvaripuolueiden johto voisi vaikuttaa. Sen sijaan Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa ensimmäisen vaalin jälkeisen analyysin keskeiseksi väitteeksi nousi se, että kyseessä on henkilövaali, jolle puolueiden antamat äänestysohjeet ovat vieraita. Aarnion mukaan Helsingin Sanomat muutti lähestymistapaansa kuitenkin neutraalimmaksi vaalien toisen kierroksen lähestyessä.

Vuoden 2006 vaaleissa henkilövaali olisi ollut suosiollinen istuvalle presidentille Tarja Haloselle ja ideologinen puoluevaali hänen päähaastajilleen, porvariehdokkaille. Asettuaan pääkirjoituksiinsa eri vaalityyppien taakse, lehdet tulivat siis samalla asettuneeksi eri ehdokkaiden tukijoukkoihin, tarkoituksellisesti tai tarkoituksettomasti. Aamulehden ja Keski-suomalaisen pääkirjoitusten ideologisuuden, asiapitoisuuden ja puoluevaalin korostaminen lienee yhteydessä siihen, että lehdet korostavat vaalipääkirjoituksissaan myös porvarit-vasemmisto-vastakkainasettelua ja ideologista jakoa.

Olen edellä käynyt läpi sitä, millaisia vastakkainasetteluja tutkimistani pääkirjoituksista löytyi. Mielestäni aivan yhtä tärkeää on se, millaisia vastakkainasetteluja aineistostani ei löytynyt tai mitä vastakkainasetteluja aineistossani esiintyi vain vähän verrattuna aiempiin tutkimuksiin.

Vesa Heikkisen ja Eeva Aarnion tutkimista vaalipääkirjoituksista poiketen omasta aineistostani ei löytynyt alueisiin liittyviä vastakkainasetteluja: ainoastaan yhdessä Keskisuomalaisessa julkaistussa pääkirjoituksessa asetetaan vastakkain maaseutu ja kaupunki, kun vuoden 2000 presidentinvaaleissa pääkirjoittajat vetosivat usein maaseudun ja kaupunkien vastakkainasetteluun (Aarnio 2000, 124). Eroa selittänee se, että vuonna 2000 vastakkain olivat kaupunkilainen Tarja Halonen ja Keskipohjanmaalta Kannuksesta kotoisin oleva keskustan Esko Aho. Vuoden 2006 vaaleissa kaikki ehdokkaat olivat melko urbaaneja, kun keskustankin ehdokas oli kotoisin Etelä-Suomesta.

Aineistoni pääkirjoituksissa ei myöskään käytetty naisten ja miesten välisiä vastakkainasetteluja. Tämä tulos tukee arvioita siitä, että vuoden 2006 vaalien aikana sukupuoli ei politisoitunut edellisten suorien vaalien tavoin, mikä vaikutti siihen, että myös äänestäjistä aiempaa harvemmat pitivät sukupuolta tärkeänä ehdokkaan valintakriteerinä (Hellsten, Holli & Wass 2007, 193).

7 PÄÄKIRJOITUSTEN TARINALINJAT JA NIIDEN OIKEUTTAMINEN

Tässä luvussa tutkin presidentinvaaleja käsittelevien pääkirjoitusten tarinalinjoja eli sitä, millaisia toimia pääkirjoituksissa esitetään edellisessä luvussa kuvailtujen jännitteiden ja vastakkainasettelujen poistamiseksi, ehkäisemiseksi tai ratkaisemiseksi. Lisäksi tarkastelen sitä, keihin toimijoihin pääkirjoituksissa vedotaan: tavallisiin lukijoihin, poliitikkoihin, puolueisiin vai mediaan. Pohdin myös sitä, minkälaisien keinojen avulla pääkirjoitukset vakuuttavat toimijat ehdotetun toimintaohjelman eli tarinalinjan oikeellisuudesta.

Olen toteuttanut analyysini etsimällä jokaisesta aineistoni pääkirjoituksesta tarinalinjan perusosat: toiminnan velvoittajan eli lähettäjän, päähenkilön eli subjektin, toiminnan päämäärän eli objektin, päämäärän saavuttamisen keinot eli auttajat, päämäärän saavuttamisen vastukset eli vastasubjektit ja toiminnasta hyötyjän eli vastaanottajan. Näiden muuttujien avulla on mahdollista hahmottaa pääkirjoitusten tarinalinja eli se, millaisia toimintaohjelmia pääkirjoituksissa ehdotetaan ja keihin toimijoihin pääkirjoituksissa vedotaan halutun päämäärän saavuttamiseksi. Lisäksi olen kirjannut pääkirjoituksista ylös ne keinot, joiden avulla tarinalinja oikeutetaan.

Esittelen lehdittäin aineistoni yleisimmät tarinalinjat ja niissä esiintyvät päämäärät, päähenkilöt, keinot, vastukset ja hyötyjät sekä tavat, joilla tarinalinjat oikeutetaan. Tarkastelen jokaisen lehden kohdalla myös sitä, kuinka paljon ja millaisia pääkirjoituksia olen jättänyt analyysini ulkopuolelle.

Analyysia tehdessäni huomasin, etteivät kaikki aineistoni pääkirjoitukset suinkaan ole pysäytettyjä kertomuksia eikä niistä löydy valmistavalle kertomukselle tyypillisiä tarinalinjan osatekijöitä. Joissakin pääkirjoituksissa tarinalinjan löytäminen on kiinni tutkijan tulkinnasta, sillä pääkirjoituksissa toimintaohjeet saatetaan ilmaista hyvinkin implisiittisesti. Lopulta päädyin siihen, että jätän analyysini ulkopuolelle kaikki sellaiset pääkirjoitukset, joista ei löydy selvää tarinalinjaa tai joissa tarinalinja on hyvin tulkinnanvarainen. Näiden pääkirjoitusten jättäminen analyysin ulkopuolelle on sääli, sillä läheskään kaikki niistä eivät ole Pertti Hemánuksen (1972, 19) kuvailemia kanta-aottamattomia pohdiskelevia tai taustaa viitoittavia pääkirjoituksia vaan niissä saatetaan esittää hyvinkin teräviä kannanottoja. Analyysini sisältyvissä pääkirjoituksissa pysäytetyn kertomuksen elementit olivat melko helposti tunnistettavissa, vaikka usein toimintakehotus saattoi tulla esiin vasta aivan pääkirjoituksen viimeisillä riveillä. Muutamissa pääkirjoituksissa oli jopa kaksi tarinalinjaa saman pääkirjoituksen sisällä. Tällaisissa tapauksissa otin analyysiini mukaan nämä molemmat tarinalinjat.

7.1 Aamulehti kehottaa todelliseen ja asiapitoiseen kilpaan

Aamulehden pääkirjoituksista erottuu selvästi kolme erilaista tarinalinjaa eli lehden suosittellemaa toimintaohjelmaa. Ensinnäkin vaalitaistelun ja vaalikeskustelun pitäisi olla värikästä ja moniarvoista. Toisekseen vaalin tulisi ratketa linjakysymysten perusteella sekä kolmanneksi Halonen ja demarit pitäisi haastaa vaalikampanjan aikana. Suurin osa pääkirjoituksista sijoittui näiden kolmen tarinalinjan alle: vain yhdessä pääkirjoituksessa tarinalinja oli jokin muu.

Kaikki Aamulehden vaalipääkirjoitukset eivät kuitenkaan olleet pysäytettyjä kertomuksia, eikä niitä voinut tutkia pysäytetyn kertomuksen teorian avulla. Aamulehden 25:stä presidentinvaaleja pääaiheenaan käsittelevästä pääkirjoituksesta jouduin jättämään yhteensä 7 kirjoitusta analyysini ulkopuolelle. Mielenkiintoista oli se, että eniten tällaisia pääkirjoituksia oli vaalikamppailun loppusuoralla.

Analyysin ulkopuolelle jääneissä pääkirjoituksissa kertoja arvioi vaaliväittelyitä, vaaliasetelmaa ja vaalitulosta sekä luo katsauksen RKP:n ehdokasasetteluun, SAK:n tuen vaikutukseen sekä Vanhasen ja Halosen kampanjan etenemiseen. Lähes kaikki analyysin ulkopuolelle jättämäni pääkirjoitukset sisältävät kannanottoja ja niissä esitetään jopa viiltäviä arvioita vaalitulanteesta tai ehdokkaista, mutta niissä ei osoiteta mitään tiettyä päämäärää eikä kannusteta lukijoita toimimaan päämäärän saavuttamiseksi.

7.1.1 Vaalitaistelun ja -keskustelun on oltava värikäs ja moniarvoinen

Aamulehden pääkirjoituksissa vaaditaan demokratian nimissä moniarvoista ja oikeaa vaalitaistelua. Päämäärän saavuttamiseksi pääkirjoituksissa vedotaan erityisesti ehdokkaisiin ja puolueisiin, mutta muutamissa kirjoituksissa vedotaan myös mediaan.

Pääkirjoituksissa eritellään useita keinoja, joiden avulla todellinen ja värikäs vaalitaistelu ja -keskustelu voidaan saavuttaa. Toisaalta pääkirjoituksissa esitellään vähintäänkin yhtä paljon vastuksia ja esteitä, jotka uhkaavat muuttaa vaalitaiston ennalta arvattavaksi vaalinäytelmäksi ja laimentaa vaaliväittelyt välttelyksi ja mitäänsanomattomiksi keskusteluiksi.

Aamulehden mukaan kunnan vaalitaistelun varmistamiseksi tarvitaan hyviä ehdokkaita haastamaan Halonen. Kunnan vaalitaiston vastuiksi mainitaan Halosen ylivoimainen kansansuosio, Halosen aikomus pantata ehdokkuuspäätöstään kevääseen asti sekä historian kokemukset vuosilta 1982 ja 1988, jolloin voittaja oli jo etukäteen julistettu. Aamulehti vetoaa ehdokkaisiin ja puolueisiin muistuttamalla, että demokratian kannalta vaalinäytelmä olisi kyseenalainen ja äänestäjiä loukkaava.

”Kysymyshän on Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisesta linjasta, jonka kirkastamiseen tarvitaan muitakin kuin Tarja Halosen ajatuksia” (Aamulehti 13.1.2005).

Kertoja vetoaa ehdokkaisiin ja puolueisiin sekä eetosken että päätöksen keinoin: tekstissä vedotaan toimijoiden omaantuntoon, moraaliin ja vastuuseen, mutta myös siihen, että todellinen vaalikamppailu on tärkeä Suomen ulkopoliittisen linjan takia.

Aamulehdessä vedotaan vaalinäytelmän välttämiseksi myös RKP:hen, jonka pitäisi lehden mielestä osoittaa tervettä itsetuntoa, noudattaa vihreiden esimerkkiä ja asettaa vaaleihin oma ehdokas moniarvoisen vaalitaiston varmistamiseksi. Toisin sanoen RKP:tä rohkaistaan toimimaan vetoamalla puolueen moraaliin. Aamulehden mukaan moniarvoisen vaalitaiston saavuttamista helpottaa se, että näissä vaaleissa ihmiset tuskin äänestävät Halosta vain varmuuden vuoksi. Toisaalta moniarvoisen vaalitaiston esteinä ovat pienten puolueiden mahdollinen itsetunnon puute ja se, että ainakin vihreiden kannattajat voivat rynnätä Halosen taakse edellisten vaalien tavoin.

Värikkään ja demokraattisen vaalin saavuttamiskeinoksi Aamulehdessä tarjotaan myös esivaalien järjestämistä ja kansalaisliikkeiden ehdokkaiden asettamista. Vuoden 2006 vaaleissa demokraattisuutta ja vilkasta keskustelua uhkaa Aamulehden kertojan mukaan se, ettei yksikään puolue ”viitsinyt tai tohtinut” järjestää esivaaleja. Vaalikeskustelun värittämisen kansalaisliikkeiden ehdokkaiden ja esivaalien avustuksella lehti oikeuttaa vetoamalla sekä historian opetuksiin että demokratiaan.

”Aiemmillä kierroksilla myös esivaalit toivat uutta aktiivisuutta poliittiseen työhön. -- kansalaisliikkeen ehdokas on nyt ainoa perinteisen puolueapparaatin ulkopuolelta mahdollisesti lisäväriä kamppailuun tuova ilmiö. --Toistaiseksi yksikään ehdokas ei ole silti haitannut presidentinvaalien arvokkuutta demokraattisena prosessina.” (Aamulehti 25.11.2005.)

Hyvien ehdokkaiden lisäksi todelliseen ja moniarvoiseen vaalitaisteluun vaaditaan Aamulehden mukaan avointa ja vilkasta keskustelua. Aamulehti kannustaakin ehdokkaita ja mediaa nostamaan valtaoikeuskysymyksen selkeästi esille vaalitaistelun aikana ja näin vilkastuttamaan vaalikamppailua. Lehden mielestä rauhanturvalaki ja nopean toiminnan joukot ovat hyvä keino herättää keskustelua valtaoikeuskysymyksestä. Sen sijaan lehti katsoo, että puoluejohtajien sopimukset aiheen siir-

tämisestä vaalien yli voivat hankaloittaa avointa keskustelua. Riskinä nähdään myös se, että ehdokaiden mielipiteet ovat niin lähellä toisiaan, etteivät äänestäjät voi erottaa, kuka haastaa ja kenet.

Aamulehden vaalipääkirjoituksissa vedotaan suoraan myös Tarja Haloseen ja Matti Vanhaseen, jotta he eivät tuhoaisi mahdollisuutta vilkkaaseen ja värikkääseen vaalikamppailuun. Aamulehden mukaan suurin uhka vaalikeskustelulle on se, että presidentti ja pääministeri alkavat vältellä kuumimpia vaaliaiheita vastuullisen asemansa varjolla. Lehti uskoo, että vilkas vaalitaisto ja -keskustelu voidaan varmistaa, jos asioista puhutaan suoraan eikä vältellä keskustelua. Keskustelun vilkastuttajina pääkirjoituksessa mainitaan pikkupuolueiden kandidaatit ja kysymykset sotilaallisesta liittoutumisesta. Pääkirjoituksessa vedotaan ehdokkaisiin suoraan: ”Suomen tulevaisuudesta on nyt ihan syytäkin puhua suoraan”. (Aamulehti 21.6.2005.)

Haloseen, hänen leiriinsä ja muihin ehdokkaisiin vedotaan avoimen ulkopoliittisen keskustelun puolesta myös pääkirjoituksessa, jossa kerrotaan Halosen kampanjapäällikön varoitelleen, että negatiivinen kampanjointi olisi sulaa hulluutta. Pääkirjoituksen mukaan kampanjapäällikkö Markku J. Jääskeläisen kommentit ja törkyvaaleilla pelottelu uhkaavat avointa keskustelua. Pääkirjoituksessa avointa keskustelua puolustetaan ja Jääskeläisen kommenttien oikeellisuus sekä intressit kyseenalaistetaan ironian keinoin.

”Mitähän kampanjapäällikkö itse asiassa pelkää? Ei kai vain ytimeen menevää keskustelua ulkopoliitikasta.” (Aamulehti 10.7.2005.)

Aamulehden moniarvoista ja todellista vaalitaistoa vaativille pääkirjoituksille yhteistä on se, että niissä vedotaan usein joko demokratiaan, puolueiden tai ehdokkaiden moraaliin, ulkopoliittiseen keskusteluun tai Suomen tulevaisuuteen. Näiden asioiden avulla puolustetaan toiminnan oikeellisuutta, mutta toisaalta näiden asioiden uskotaan myös hyötyvän, jos pääkirjoitusten suosittelu päämäärä, todellinen ja moniarvoinen vaalitaistelu, saavutetaan.

7.1.2 Linjakysymysten pitää ratkaista vaalit

”Ratkaisevaa pitäisi olla, mihin suuntaan ehdokkaat aikovat tasavaltaa tulevaisuudessa kuljettaa.” (Aamulehti 23.9.2005.)

Yllä oleva sitaatti kuvaa hyvin Aamulehden vaalipääkirjoitusten toista tarinalinjaa, jossa päämääräksi asetetaan se, että asia- ja linjakysymysten pitäisi ratkaista presidentinvaalit. Myös tässä tarinalinjassa vedotaan useimmiten ehdokkaisiin, äänestäjiin ja mediaan.

Siteeraamassani pääkirjoituksessa päämäärän saavuttamisen keinoiksi tarjotaan ehdokkaiden läpivaihtamista ja tulevan linjan arvioimista. Vastuksena nähdään Halosen vahva suosio ja se, että tavallisen kansan mielestä hän on hoitanut virkaansa tasaisen varmallalla otteella, vaikka poliittiset vastustajat ovat syyttäneet häntä kompuroinnista EU:n turvatakuulausunnoissa. Pääkirjoituksessa Halonen nähdään linjavaalin esteenä, ja pääkirjoituksen retoriikka keskittyy Halosen linjan heikkouksien osoittamiseen. Ensinnäkin pääkirjoituksessa todetaan, että ”pelkät kannatusluvut eivät kerro siitä, mihin Tarja Halosen korkealle jämähtänyt suosio perustuu”. Tämän jälkeen pääkirjoituksessa siteerataan ehdokkaiden heikkouksia haarukoinutta tutkimusta, jonka perusteella todetaan, että ”Halosen imagopisteet eivät siis näytä selittävän hänen ylivoimaisia kannatuslukujaan”. Sitten onkin todellisen tuomion aika.

”Mutta mistä muusta hänet [Halonen] muistetaan kuin siitä, että hän on ensimmäinen nainen virassa, pitää kiinni Suomen perinteisestä turvallisuuspoliittisesta linjasta ja vaatii hyvinvointia tasaavaa globalisaation hallintaa?

Hyvinvointivaltion ongelmista ja uhkakuvista hän on puhunut ympäröivästä yleisellä tasolla. Halonen matkustaa paljon, mutta edeltäjästään poiketen vuorineuvoksia ei viennedistämistarkoituksessa juuri ole hänen koneessaan ollut.

Rouva Eeva Ahtisaari totesi aikanaan pitävänsä presidentin virkaa sen verran kuluttavaan, että kuudessa vuodessa ihminen ehtii antaa sen, mitä hänellä on annettavana.” (Aamulehti 23.9.2005.)

Tässä pääkirjoituksessa ei siis esitetä vetoamista vain linjavaalin puolesta, vaan pääkirjoitusta voidaan tulkita jopa niin, että siinä esitetään lukijoille suora äänestysuusitus: Halosta ei kannata äänestää, sillä kuudessa vuodessa hän on jo ehtinyt antaa sen, mitä hänellä on annettavanaan.

Myös toisessa linjavaalia ajavassa pääkirjoituksessa vastuksena nähdään Halonen ja hänen ylivoimainen kansansuosionsa. Vastukseksi nousee myös kansalaisten muutosvastarinta ja ”kansalaisten mielikuva siitä, millainen ote presidentillä pitäisi asioihin olla, jotta Suomi pärjäisi kansainvälisessä kilpailussa ja pystyisi rahoittamaan koko kansan peruspalvelut”. (Aamulehti 13.11.2005.)

”Tätä luottamusta [kansan luottamusta siihen, että Halonen on luotettavin hyvinvointiyhteiskunnan takuumies] ei ole nakertanut edes se, ettei vaalien kiistaton ennakkosuosikki ole juurikaan nähnyt vaivaa kertoakseen, millä keinoin kansallinen hyvinvointi turvataan nopeasti muuttuvassa maailmassa.” (Aamulehti 13.11.2005.)

Halosta moititaan myös siitä, että hän ei ole suostunut osallistumaan kolmen pääehdokkaan tv-tentteihin, joissa ehdokkaiden näkemyserot ”olisivat kirkastuneet tehokkaammin kuin kaikkien seitsemän ehdokkaan yhteisissä tenteissä”. Linjavaalin saavuttamiseksi pääkirjoituksessa vedotaan äänestäjiin ja Niinistöön, joka nähdään mahdollisena muutoksentehtäjänä. Keinoiksi pääkirjoitus eh-

dottaa ensinnäkin sitä, että Niinistön ”pitää saada ihmiset kuuntelemaan itseään ja tekemään omat johtopäätöksensä vasta sitten” ja toisekseen hänen pitää ”saada muut ehdokkaat puhumaan rehellisesti ja ymmärrettävästi paitsi maan taloudellisesta selviytymisstrategiasta myös Eurooppapolitiikasta ja turvallisuuskysymyksistä”. Pääkirjoituksen mukaan tämä on vähintään, mitä äänestäjät voivat ehdokkailta vaatia. Pääkirjoituksessa linjavaaliin pyrkimisen tärkeyttä perustellaan demokration avulla. Lisäksi sen katsotaan olevan tärkeää Suomen tulevaisuuden ja poliittisen keskustelun turvaamiseksi. (Aamulehti 13.11.2005.)

Asiavaali asetetaan päämääräksi myös pääkirjoituksessa, jossa halutaan pääehdokkaiden selkeästi ja rehellisesti kertovan, mikä on heidän vaihtoehtonsa kansalliseksi selviytymisstrategiaksi.

”Silloin kenenkään ei tarvitse äänestää selkäytimen perusteella” (Aamulehti 20.5.2005).

Päämäärään pääsemiseksi pääkirjoitus vetoaa sekä ehdokkasiin että mediaan. Pääehdokkaista pitää lehden mukaan kovistella, jotta heiltä kuullaan rehellinen näkemys asiasta. Myös pienten puolueiden ehdokkailla on merkitystä, sillä ”ajoittain melko tunkkaiseksi käynyt yhteiskunnallinen ilmapiiri kaipaa tuulettamista”. Tunkkaisen ilmapiirin lisäksi asiavaalin esteenä tunnutaan pitävän pääehdokkaiden pyrkimystä vältellä vaaliaiheita. Päämäärän oikeellisuus todistetaan sen avulla, että kansalaisilla on oikeus tietää.

Linjavaalit päämääräksi asettavissa pääkirjoituksissa tulee selvästi esiin se, että Aamulehdessä linjavaalin takana on halu selkeyttää Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa. Seuraavassa katkelmassa äänestäjille tehdään selväksi, mikä heidän tehtävänsä tulevassa vaalissa on.

”Vajaan vuoden kuluttua äänestäjät päättävät, minkä suuntaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa he haluavat valtiojohdon harjoittavan” (Aamulehti 16.3.2000).

Pääkirjoituksen mukaan poliittiset kiistat Nato-jäsenyydestä ja presidentin valtaoikeuksista auttavat siinä, että presidentin valinnasta tulee selkeä linjavaali. Toisaalta linjavaalia uhkaa se, ettei ehdokkaiden välille muodostu selkeitä näkemyseroja. Pääkirjoituksessa muistutetaan, että vaikka suorassa henkilövaalissa ideologiset rajat ja puoluerajat ovat hämärtyneet, niin vaaleissa ehdokas ja jonkin sortin aate kulkevat edelleen käsi kädessä. Toisin sanoen pääkirjoituksessa äänestäjiä kehoitetaan tekemään päätöksensä aate- ja linjakysymysten perusteella.

Sama päämäärä näkyy myös pääkirjoituksessa, jossa käsitellään Hannu Takkulan siirtymistä Vanhasen leiristä kristillisdemokraattien ehdokkaan tukijoukkoihin. Pääkirjoituksen mukaan ehdokkai-

den, median ja äänestäjien on muistettava, mitkä asiat kuuluvat presidentille ja mitkä taas eduskunnalle ja hallitukselle. Presidentinvaalikampanjassa pitää siis korostaa niitä asioita, jotka ”kuuluvat ulkopoliittikkaa osaltaan johtavalle presidentille”. Vastuksena päämäärän saavuttamiselle on se, että suoran kansanvaalin aikana keskusteluissa nousee esiin lähinnä eettisiä asioita. Tämä ei lehden mukaan haittaa, kunhan muistetaan, mitkä asiat todella kuuluvat presidentille. Päätökset on siis tehtävä ulkopoliittisten linjausten perusteella, joihin myös vaalikeskustelun olisi keskityttävä.

Vaaleja edeltävänä päivänä Aamulehdessä vedotaan vielä viimeisen kerran linjavaalin puolesta. Pääkirjoituksessa rohkaistaan ihmisiä äänestämään puolesta, ei vastaan. Puolesta äänestämisen vaihtoehtoja kuvaillaan seuraavasti:

”On mahdollisuus ensimmäisen kerran suorassa kansanvaalissa tukea istuvaa presidenttiä – sikäli kuin kannattaa ja osaa tulkita Suomen nykyistä harmaan alueen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.

On myös mahdollista äänestää eurooppalaistumisen tai suorastaan läntiseen puolustusliittoon Natoon menemisen puolesta. Yhtenä vaihtoehtona tarjolla on myös jo vakiintuneen ja kansalaisten hyväksymän EU-jäsenyyden vastustaminen.” (Aamulehti 14.1.2006.)

Linjan puolesta äänestämistä uhkaa lehden mielestä se, että ehdokkaiden kannat eivät välttämättä ole tulleet äänestäjille selväksi vaalikampanjan aikana. Etenkin kun Nato-kysymys sotkeutui nopean toiminnan joukkojen koulutukseen osallistumisesta virinneeseen väittelyyn. Ratkaisuksi ja keinoksi pääkirjoitus tarjoaakin toista kierrosta.

”--toisen kierroksen käyminen toisi tervetulleen mahdollisuuden käydä vielä täsmentävä ja selkeyttävä keskustelu turvallisuuden vaihtoehdoista. Silloin tarjoutuisi taas mahdollisuus äänestää puolesta, ei vastaan.” (Aamulehti 14.1.2006.)

Aamulehden linjavaalia kannattaville pääkirjoituksille tyypillistä on se, että niissä toivotaan äänestäjien tekevän päätöksensä ulko- ja turvallisuuspoliittisten linjakysymysten perusteella. Ehdokkaiden ja median toivotaan keskittyvän vaalikamppailun aikana Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan liittyviin aiheisiin ja käsittelevän Nato-kysymystä avoimesti.

Linjakysymyksiä korostavalle tarinalinjalle tyypillistä on myös se, että Halosta ja hänen vankkumantonta kansansuosiotaan pidetään linjavaalin yhtenä pahimpana uhkana. Ylipäättänsä ehdokkaiden haluttomuus keskustella avoimesti tulevaisuuden haasteista ja uhista hankaloittaa Aamulehden mukaan linjavaalin toteutumista. Uhkana nähdään myös aatteiden ja linjan unohtuminen vaalien muuttuessa yhä enemmän henkilövaaleiksi. Lisäksi linjavaalin toteutumista vaikeuttaa kansalaisten muutosvastarinta.

Linjavaalin tarpeellisuutta todistetaan Aamulehdessä vetoamalla siihen, että se on demokratian ja Suomen tulevaisuuden kannalta tärkeää. Toisin sanoen äänestäjien passiivinen suhtautuminen linjakysymyksiin voi olla Suomen tulevaisuuden kannalta turmiollista. Linjavaaleja korostavissa pääkirjoituksissa liittoudutaan selvästi haastajaehdokkaiden ja äänestäjien kanssa, ja Halosen leiri näyttäytyy usein ”muina”, ei ”meinä”. Tämä näkyy siinä, että muutamissa pääkirjoituksissa Halosen linjat ja politiikka pyritään kumoamaan tai vähintäänkin asettamaan ne huonoon valoon.

7.1.3 Halonen ja demarit on haastettava

Edellä kuvailuissa tarinalinjoissa tulee selvästi esiin se, että Halosen ylivoimaa pidetään uhkana niin linjavaalille kuin todelliselle vaalitaistollekin. Ei siis ole yllättävää, että Aamulehden kolmas tarinalinja asettaa päämääräksi Halosen ja demarien haastamisen. Pääkirjoituksissa tarjotaan päämäärän saavuttamiskeinoksi usein porvariyhteistyötä, ja teksteissä vedotaan lähinnä porvaripuolueisiin ja niiden ehdokkaisiin.

Aamulehden mielestä porvaripuolueiden yhteistyö ja ideologisten erojen nousu ovat oiva keino saada aikaiseksi kunnan vaalitaisto ja haastaa ennakkosuosikki. Lehden mielestä mahdollisuuksia parantaa porvaripuolueiden nykyinen, ennakkoluuloton johto. Toisaalta kirpakan vaalitaiston syntyä voivat vaikeuttaa Halosen ylivoima, porvaripuolueiden yhteistyökyvyttömyys ja SDP:n pelotteluretoriikka. Porvaripuolueisiin vedotaan korostamalla eroa porvareiden, jotka kirjoituksissa näyttäytyvät ”meinä”, ja vasemmiston, joka kirjoituksissa näyttäytyy ”muina”, välillä. Lisäksi pääkirjoituksessa muistutetaan, etteivät kannatusmittausten tulokset ole kiveen hakattuja. Pääkirjoituksessa vedotaan myös historian kokemuksiin ja käytetään vahvoja retorisia sanakäänteitä:

”Porvariyhteistyö on vaalien avainsana. Kaksissa suorissa vaaleissa demarit korjasivat potin. Viimeksi Halonen peittosi Esko Ahon, kun keskusta ja kokoomus kaivoivat kuoppaa toisilleen eikä yhteisrintamasta vaalin toisella kierroksella ollut puhuttakaan. -- se [porvariyhteistyö] on ainoa keino katkaista demarien presidenttiputki.” (Aamulehti 13.1.2005.)

Porvariyhteistyön onnistumista ja Halosen haastamista katsotaan auttavan se, että Halosen suosio on laskussa ja ”Halosen tähti on himmenemään päin”. Lisäksi porvaripuolueilla on mahdollisuus korostaa sitä, että Halonen on vasemmiston ehdokas.

”Luulisi, että ainakin ruiskukkapuolue ja sen ehdokas tekevät siitä ison numeron. Millaisen painon äänestäjät sille antavat? Se riippuu siitä, onnistuuko Niinistö kärjistämään vastakainasettelua, jossa Halonen edustaa maailmoja syleilevää solidaarisuutta ja hän itse esiintyy ’suomalaisen elämänmuodon’ ja kansallisten etujen puolustajana.” (Aamulehti 20.5.2005.)

Toisaalta porvariyhteistyön ja Halosen haastamiselle nähdään myös monia esteitä, kuten keskustan epäluulo asettua kokoomuksen ehdokkaan taakse toisella kierroksella, edellisten vaalien muistot porvariyhteistyön epäonnistumisesta ja vaaliasetelman haastavuus.

Pääkirjoituksissa ei kuitenkaan uskota pelkän aatteellisuuden ja porvariyhteistyön riittävän Halosen haastamiseen, vaan ehdokkailta vaaditaan ”uskottavuutta ja eri kansankerroksiin vetoavaa karismaa” ja myös ”vaalisanoman on upottava kansaan”. Halosen haastamisen onnistumiseen vaikuttaa myös se, miten liikkuvat naisäänestäjät käyttäytyvät sekä miten Vanhasen erotarina ja heikko kampanja-aloitus vaikuttavat kilpaan.

Porvariyhteistyöhön kannustavissa pääkirjoituksessa vedotaan usein edellisten vaalien kokemuksiin sekä yhteistyöhön innostavana että yhteistyötä vaikeuttavana tekijänä. Haastajien mahdollisuuksia arvioidaan usein mielipidetiedustelujen tulosten avulla. Esimerkiksi 9. huhtikuuta 2005 julkaistussa pääkirjoituksessa perustellaan Halosen haastamisen ja porvariyhteistyön oikeellisuutta ja mahdollisuutta mielipidetiedustelujen avulla: Halosen kannatus on kääntynyt laskuun, vaikka etumatka muihin ehdokkaisiin onkin vahva. Mielipidetiedusteluihin nojaten lukijoille kerrotaan, että tällä kerralla äänestyspäätökseen vaikuttaa enemmän ehdokkaan poliittinen aatesuunta kuin sukupuoli. Mielipidetiedusteluihin vedoten osoitetaan myös se, että Niinistö on Vanhasta edellä haastajakilvassa ja Niinistöllä voi olla mahdollisuudet haastaa jopa Halonen.

Kaikissa Halosen haastamista suosittaneissa pääkirjoituksissa ei apukeinoksi tarjota porvariyhteistyötä, vaan pääkirjoituksissa tulee esiin myös muita keinoja. Yhdessä pääkirjoituksessa todetaan, ettei ”ulkopoliittiselle keskustelulle ole ollenkaan pahitteeksi, että Halonen saa haastajan, joka tarkastelee myös globalisaatiota hieman toisenlaisesta näkökulmasta ja rakentaa kansallisen selviytymisstrategian sen mukaan” (Aamulehti 1.4.2005). Tässä pääkirjoituksessa kaivataan haastajaa siis ennen kaikkea Halosen ulkopoliittisille näkemyksille. Haastajaksi pääkirjoituksessa osoitetaan Niinistö, jolla on enemmän liikkumatilaa ja mahdollisuuksia arvostella presidentin linjauksia kuin Vanhasella.

”Vaalitaistelussa Vanhanen ajautuu väkisinkin ahtaaseen rakoon, sillä pääministerinä hän ei oikein voi arvostella istuvan presidentin linjauksia, joista on sovittu hallituksen kanssa. -- Uskottavuutta syö se, että puoluejohtajana hän lähtee ehdolle viran puolesta ilman erityistä hinkua Mäntyniemeen. Kun lähtökohta on tämä, Vanhasen ja Halosen keskinäisissä mitelöissä on yhtä vähän sähköä kuin jos pääministeri tanssittaisi omaa siskoaan.” (Aamulehti 1.4.2005.)

Niinistöä Aamulehdessä arvioidaan toisenlaisin sanakääntein.

”Niinistöllä ei ole samanlaisia pidikkeitä. Mikään ei estä häntä arvostelemasta hallituksen ja presidentin tapaa hoitaa EU-politiikkaa tai ulko- ja turvallisuuspoliittisia linjauksia. Ja sen hän varmasti myös tekee.” (Aamulehti 1.4.2005.)

Toisaalta Niinistön mahdollisuuksia Halosen haastamiseen uskotaan vaikeuttavan se, että Niinistön ”hohto on ehkä himmennyt kuuden vuoden takaisesta”. Lisäksi Halosen ylivoimaa pidetään niin vahvana, että presidentti ei ehkä vaihdu. Tosin samalla pääkirjoituksessa muistutetaan, että vaalituloksella voi olla vaikutusta seuraaviin eduskuntavaaleihin ja hallitusneuvotteluihin. Tällä tavoin pääkirjoituksessa luodaan muille ehdokkaille halua ja tahtoa Halosen haastamiseen. Pääkirjoituksessa vedotaan erityisesti Niinistöön, jolle pääkirjoituksessa osoitetaan monia keinoja ja ominaisuuksia, joiden avulla haastaminen on mahdollista. Kertoja uskoo, että Halosen haastamisesta hyötyisi paitsi poliittinen keskustelu myös haastajaehdokkaiden puolueet eduskuntavaaleissa.

Vaalien loppusuoralla Aamulehti vetoaa vielä kerran porvariehdokkaisiin, joita se kehottaa iskemään silmänsä epävarmoihin äänestäjiin ja näin estämään Halosen valinnan jo ensimmäisellä kieroksella. Pääkirjoituksen mukaan haastajien mahdollisuuksia parantaa se, ettei ole merkkejä edellisten vaalien ilmiöstä, jossa äänestäjät rynnivät urnille vain estääkseen toisen ehdokkaan valinnan. Toisaalta porvariehdokkaiden tehtävää vaikeuttaa se, että Niinistön kannatus polkee paikoillaan ja ettei keskustan vaalikone ole parhaassa terässä. Lisäksi kertoja muistuttaa, että Halosen kannattajat ovat nuoria, joiden vaa’assa blokkirajat ja puolueuskollisuus tuskin painavat.

Demarien ja Halosen haastamiseen rohkaiseville pääkirjoituksille on tyypillistä se, että niissä tarjotaan keinoksi porvaripuolueiden yhteistyötä ja korostetaan erityisesti Niinistön mahdollisuuksia haastaa Halonen. Sen sijaan Vanhasen kohdalla nähdään enemmän esteitä, jotka hankaloittavat hänen tehtävänsä Halosen haastajana. Kuten edellisessäkin tarinalinjassa, myös tässä tarinalinjassa päämäärän saavuttamisesta uskotaan hyötyvän toisaalta demokratia ja ulkopoliittinen keskustelu, mutta myös porvaripuolueet – viimeistään eduskuntavaaleissa ja hallitusneuvotteluissa.

7.1.4 SAK:n on pidettävä näppinsä erossa vaaleista

Vain yhdessä Aamulehden pääkirjoituksessa tarinalinja eroaa kolmesta edellä esitellystä tarinalinjasta. Tässä yksittäisessä tarinalinjassa otetaan kantaa sen puolesta, että SAK:n pitäisi pysytellä poissa presidenttipelistä. Pääkirjoituksessa päämäärä oikeutetaan vetoamalla siihen, että läheskään kaikki SAK:n rivijäsenet eivät katso hyvällä sitä, että SAK tukee virallisesti Tarja Halosen uudeleentalintaa. Toisekseen näkyvä osallistuminen vaaleihin syö Aamulehden mukaan SAK:n uskottavuutta palkansaajien edunvalvontajärjestönä. Lisäksi tuen uskotaan kääntyvän jopa nimikkoehdokasta vastaan, sillä tuen takia esiintyminen koko kansan presidenttinä vaikeutuu. Tässä tarinalinjassa viesti on hyvin selvä: oman uskottavuutensa ja ehdokkaiden tasavertaisuuden takia SAK:n pitäisi pitää näppinsä erossa presidentinvaaleista.

7.2 Helsingin Sanomissa paljon yksittäisiä tarinalinjoja

Helsingin Sanomien vaalipääkirjoitukset poikkeavat selvästi aineistoni kahden muun lehden pääkirjoituksista, sillä niiden joukossa on huomattavasti enemmän tekstejä, joita ei voinut analysoida pysäytettyinä kertomuksina. Helsingin Sanomien presidentinvaaleja pääteemanaan käsittelevistä 35 pääkirjoituksesta peräti 16 täytyi jättää analyysin ulkopuolelle, koska niissä ei ehdotettu eikä suositeltu lukijoille mitään toimintaohjelmaa jonkin tietyn päämäärän saavuttamiseksi.

Näille analyysin ulkopuolelle jääneille pääkirjoituksille on tyypillistä se, että niissä useimmiten käsitellään ehdokasasettelua tai vaaliasetelmaa. Pääkirjoituksissa tyydytään usein selostamaan ja referoimaan vaalien tilannetta, ja niissä esitetään vain harvoin suoria kannanottoja. Suurimmassa osassa analyysin ulkopuolelle jääneistä pääkirjoituksista vaaliasetelmaa käsitellään melko uutismaisesti mielipidetiedusteluja referoiden. Useat analyysin ulkopuolelle jääneistä pääkirjoituksista sopivatkin Pertti Hemánuksen (1972, 19) luokittelussa kohtaan taustaa viitoittavat pääkirjoitukset. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että useissa analyysin ulkopuolelle jääneissä pääkirjoituksissa epäillään porvaripuolueiden yhteistyön toteutumismahdollisuuksia ja niissä viitataan usein myös siihen, kuinka kova isku vaalien kolmas sija olisi pääministeri Matti Vanhaselle ja pohditaan, millainen vaikutus tällaisella vaalituloksella voisi olla vuoden 2007 eduskuntavaaleihin.

Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksista vain 19 täyttää pysäytetyn kertomuksen tunnuspiirteet ja ehdottaa lukijoille jotain toimintaohjelmaa esittämänsä päämäärän saavuttamiseksi. Helsingin Sanomien tarinalinjat poikkeavat muista aineistoni lehdistä, sillä Helsingin Sanomissa on selvästi

enemmän yksittäisiä tarinalinjoja. Vain kolme tarinalinjaa esiintyy useammassa kuin yhdessä pääkirjoituksessa. Näistä yleisin on tarinalinja, jonka tavoitteena on saada aikaan todellinen ulkopoliittinen keskustelu, jossa ei jauheta vain EU:n turvatakuista. Toiseksi yleisin tarinalinja on ehdokkaiisiin ja puolueisiin vetoaminen kunnan vaalikamppailun aikaansaamiseksi. Kolmanneksi yleisimmässä tarinalinjassa vedotaan siihen, että äänestäjien innokkuus pitää saada säilytettyä koko vaalikamppailun ajan aina äänestyspäivään asti. Kaikki loput Helsingin Sanomien tarinalinjat ovat yksittäisiä, vain yhdessä pääkirjoituksessa esitettyjä toimintaohjesuosituksia.

7.2.1 Vaalikeskustelu ei saa olla vain turvatakuista jauhamista

Helsingin Sanomissa vaalipääkirjoitusten kertoja vaatii presidenttiehdokkaita keskustelemaan vaalikampanjan aikana ulko- ja turvallisuuspolitiikasta sekä erityisesti Nato-jäsenyydestä, sillä nämä asiat kuuluvat presidentin vastuualueeseen ja siksi niitä ei voi väistellä. Helsingin Sanomat muistuttaa, että presidentin keskeinen toimiala on ulkopoliittikan johtaminen yhteistyössä valtioneuvoston kanssa, mistä syystä ehdokkaiden on osoitettava erityistä turvallisuuspolitiikan hallintaa

Kertojan mukaan ulko- ja turvallisuuspoliittista keskustelua vaikeuttaa kokoomus, joka pyrkii väistelemään Nato-keskustelua. SDP sen sijaan näyttäytyy päämäärän auttajana, sillä se ”ei aio päästää kokoomusta väistelemään näitä kysymyksiä” (Helsingin Sanomat, 12.4.2005). Kertojan mukaan Niinistön asema ei ole helppo, sillä hänen on pärjättävä poliittisessa keskustelussa niin presidentille kuin pääministerille. Kertoja arvioi, että kokoomuksen alkuperäinen ajatus oli virittää todellinen keskustelu Natosta, mutta sitten puolue huomasi olevansa edellä aikaansa: ”suomalaisten suuri enemmistö suhtautuu torjuvasti Nato-jäsenyyteen, joten sen puolesta liputtaminen olisi sulaa hulluutta” (Helsingin Sanomat, 7.9.2005).

Helsingin Sanomien mukaan kenties pahin vastus avoimelle turvallisuuspoliittiselle keskustelulle on keskustelun jumiutuminen turvatakuisiin. Pääkirjoitusten mukaan vilkas keskustelu turvatakuista vaikuttaa Nato-keskustelun korvikkeelta: ”kun kerran Nato-jäsenyydestä ei sovi keskustella, kinas-tellaan sitten tai paremminkin halotaan hiuksia EU:n turvatakuista” (Helsingin Sanomat, 7.9.2005).

Kertoja todistaa EU:n turvatakuiden tehottomuutta ja merkityksettömyyttä liittoutumalla pääkirjoituksessa presidenttiehdokas Matti Vanhasen ja eduskunnan puhemiehen Paavo Lipposen komment-

tien kanssa. Lehden kanta turvatakuisiin ilmenee jo otsikosta, jossa EU:n turvatakuista keskusteleminen nimetään vouhotukseksi.

Kertojan mukaan turvallisuusvajeesta jauhaminen vaikeuttaa muiden teemojen nousemista vaalikeskusteluun. Pääkirjoituksissa vedotaankin pienten puolueiden ehdokkaisiin, jotta nämä aktivoisivat keskustelua ja lunastaisivat tärkeän roolinsa uusien teemojen esiinnostajina.

”Näin keskusteluun toivottavasti tulee aiheita, jotka ovat kansalaisia lähempänä ja kiinnostavampia kuin jatkuva inttäminen siitä, onko Suomella turvatakuita vai ei.

Pienten puolueiden ehdokkailla on myös mahdollisuus puhua suuremmin kuin suurten puolueiden ehdokkailla. Heitä ei sido maan virallinen linja eikä heidän tarvitse kaiken aikaa arvioida, millainen vastaus miellyttäisi mahdollisimman monia potentiaalisia äänestäjiä.” (Helsingin Sanomat 3.10.2005.)

Kertoja oikeuttaa päämäärän vetoamalla siihen, että kansalaiset eivät tee päätöstään pelkän ulkopolitiikan perusteella, vaan ”he haluavat tietää, millaista arvomaailmaa ehdokkaat edustavat ja millaisia he ovat ihmisinä”. Toisaalta pääkirjoitus kumoaa Niinistön kampanjapäällikön Harri Jaskarin kommentin, ettei turvallisuuspolitiikka kiinnosta ihmisiä. Kertoja vakuuttaa, että ”varmasti kiinnostaa, mutta kuka nyt jaksaisi pitkään seurata jonninjoutavaa jankkaamista EU:n turvatakuista” (Helsingin Sanomat, 28.10.2005).

7.2.2 Presidentinvaaleissa täytyy käydä kunnon kamppailu

Helsingin Sanomien toiseksi yleisimmässä tarinalinjassa päämääräksi asetetaan todellinen vaali, jossa on mukana useita ehdokkaita. Tämän päämäärän kertoja oikeuttaa vetoamalla puolueisiin ja ehdokkaisiin kansanvallan nimissä.

”Toimiva kansanvalta edellyttää useita ehdokkaita, joista äänestäjillä on varaa valita. Yllätyksetkin ovat aina mahdollisia, vaikka presidentti onkin poikkeuksellisen suosittu.” (Helsingin Sanomat 12.1.2005.)

Päämäärän esteenä nähdään valtioneuvos Harri Holkerin kommentit, joiden mukaan kenenkään järkevän ihmisen ei pitäisi asettua Halosen vastaehdokkaaksi. Helsingin Sanomat pyrkii kumoamaan Holkerin ajatukset ja kutsuu niitä oudoiksi.

”Jos kummastellaan Holkerin tapaan, kuinka kukaan järkävä ihminen voi lähteä vaaliin, pilataan saman tien koko vaalit. Silloin Halonen todellakin ’saa’ jatkokauden.” (Helsingin Sanomat 12.1.2005.)

Helsingin Sanomissa kyseenalaistetaan myös Holkerin näkemys, jonka mukaan pääministeri Matti Vanhasen ei pitäisi asettua ehdolle. Kertoja ihmettelee myös sitä, miten Holkeri järjestäisi Haloselle jatkokauden ja kauhistuu ajatusta poikkeuslaista tai puolueiden yhteisestä lähetystöstä, joka pyytäisi Halosta jatkamaan.

Helsingin Sanomissa Vanhasta kannustetaan mukaan kilpaan vakuuttamalla, että hänellä on selvästi parhaimmat mahdollisuudet vahvimaksi porvariehdokkaaksi ja vaalikamppailu voisi auttaa häntä kasvamaan ”korkoa tulevaisuutta ajatellen”.

Alkuvuoden pääkirjoituksissa pelätään, että todellisen vaalikamppailun toteutumista vaikeuttaa kookoon vaikeudet löytää ehdokasta. Kun Niinistön ehdokkuus varmistuu, kertoja ottaa tiedon tyytyväisenä vastaan ja uskoo Niinistön ehdokkuuden auttavan oikeiden presidentinvaalien muodostumisessa.

”Toimiva kansanvalta edellyttää useita hyviä ehdokkaita. Nyt sellaisia on luvassa. Niinistö ja todennäköisesti mukaan lähtevä Vanhanen riittävät takaamaan sen, että tulossa ovat aivan oikeat presidentinvaalit.” (Helsingin Sanomat 1.4.2005.)

Pieniin puolueisiin kertoja vetoaa muistuttamalla, että ilman omaa ehdokasta ne menettävät osansa mediajulkisuudesta.

Kunnon vaalikamppailun toteuttamiseksi Helsingin Sanomat tarjoaa haastajille aseiksi aitoa kamppailua asioista ja Tarja Halosen hieman vaihteleviin globalisaatioarvioihin tarttumista. Pääkirjoituksissa luetellaan useita aiheita keskustelun ja kamppailun aiheiksi: talouden globalisaatio, Suomen asema EU:ssa, Suomen turvallisuuspolitiikan perusratkaisu sekä suhteet Venäjään ja Yhdysvaltoihin. Tässä kohdassa pääkirjoitusta voi tulkita niin, että Halosen linjalle tarvitaan haastajaa:

”On toivottavaa, että presidentinvaalista kehittyisi aito kamppailu asioista, sillä ne eivät tulevaisuudessa muutu ainakaan yksinkertaisempaan suuntaan. Pelkällä pehmeydellä tulevaisuuden haasteista ei todellakaan selviydytä.” (Helsingin Sanomat 28.6.2005.)

Vaaleja edeltävänä päivänä Helsingin Sanomissa todetaan, että vaalikampanjasta on koko ajan puuttunut todellinen kipinä ja ajoittain on vaikuttanut siltä kuin ehdokkaat olisivat vain käyvinään vaalikamppailua. Myös televisioväittelyt olivat lehden mukaan olleet kohtalaisen laimeita. Koska todellinen vaalikamppailu ei lehden mielestä toteutunut vielä ensimmäisellä kierroksella, vaalipäivää edeltävässä pääkirjoituksessa kertoja kääntää katseensa jo toisen kierroksen suuntaan ja näkee sen mahdollisuutena saada aikaan kunnon vaalikamppailu.

”Mikäli vaaleissa käydään toinen kierros, voi vain toivoa, että tunnelma sähköistyisi ensimmäiseen kierrokseen verrattuna. Muuten äänestysintokin lopahtaa.” (Helsingin Sanomat 14.1.2006.)

7.2.3 Äänestysinto on säilytettävä korkeana

Helsingin Sanomissa vaaditaan ehdokkaita toimimaan niin, että äänestäjien innostus saadaan säilymään vaalikamppailun loppuun asti. Kertojan mukaan päämäärän saavuttamista vaikeuttaa se, että aika alkaa käydä vähiin, Halosen ylivoima on säilynyt vahvana, ehdokkaiden kampanjoinnilla ei ole juurikaan ollut vaikutusta kannatuslukuihin ja vaalikeskusteluihin ei ole löytynyt johtavia teemoja sen jälkeen, kun presidentin valtaoikeuksien muuttaminen tai säilyttäminen kriisinhallintatilanteissa oli jauhettu loppuun. Kertoja uskoo, että äänestäjien into ja kiinnostus voidaan säilyttää, jos ehdokkaat nostavat vaalikeskusteluun uusia teemoja.

Helsingin Sanomissa äänestäjien innostuksen loppumista pidetään vaalien suurimpana vaarana. Intoa ei lehden mukaan saa päästää hiipumaan, sillä presidentinvaalit ovat olleet ainoat vaalit, jotka viime vuosina ovat onnistuneet herättämään suurta kiinnostusta. Äänestäjien innon säilyttämisen tärkeyttä perustellaan siis demokratian avulla.

Toisessa pääkirjoituksessa kertoja vetoaa ehdokkaiden sijasta äänestäjiin itseensä, jotta äänestysaktiivisuus pysyisi korkeana. Lehden mukaan päämäärän saavuttamista auttaa se, että ennakoöänestyspaikkoja on runsaasti enemmän kuin aiemmissa vaaleissa ja ne on sijoitettu sinne, missä ihmiset muutenkin liikkuvat. Kertoja vetoaa äänestäjiin, jotta mahdollisimman moni heistä käyttäisi valtaa, joka perustuslaissa on heille suotu. Kertoja myös muistuttaa yleisöään siitä, että juuri vaaleissa valta palaa hetkeksi äänestäjien käsiin ja mitä suurempi on äänestysvilkkaus, sitä suurempi hyväksyttävyyttä äänestyksen kohteella olevalla instituutiolla on. Toisin sanoen päämäärän oikeellisuus todistetaan jälleen demokratian avulla.

7.2.4 Yksittäiset tarinalinjat

Helsingin Sanomissa on muita lehtiä enemmän yksittäisiä tarinalinjoja, jotka esiintyvät vain yhdessä pääkirjoituksessa. Tässä luvussa esittelen lyhyesti näitä yksittäisiä tarinalinjoja ja niissä esitettyjä toimintaohjelmia.

Helsingin Sanomat asettaa yhdessä pääkirjoituksessaan päämääräksi Suomen menestyksen. Kertojan mukaan päämäärän tavoittamista edistäisi se, että presidentti toimisi unilukkarina ja johtajat osaisivat rohkaista kansakuntaa etsimään ennakkoluulottomasti vastauksia uhkakuviin. Lehden mukaan Suomi ei saa kyyristyä menneeseen, sillä muuten maan menestys on vaakalaudalla. Kertoja kuitenkin pelkää, että unilukkarin rooli ei pidä kansansuosiota yllä, joten muutoksen tie ei ole helppo.

Toisessa pääkirjoituksessaan Helsingin Sanomat vetoaa porvariyhteistyön mahdollisuuden puolesta. Helsingin Sanomissa porvariyhteistyötä ei niinkään nähdä keinona Halosen kaatamiseen, kuten Aamulehdessä ja Keskisuomalaisessa, vaan uusia hallitusvaihtoehtoja luovana ja poliittista manipuloitavuutta tervehdyttävänä mahdollisuutena. Keinoiksi pääkirjoituksessa tarjotaan puolueiden yhteisiä neuvotteluja ja yhteistyötä presidentinvaaleissa. Vastuksina lehti näkee puolueiden haluttomuuden sitoutua yhteistyöhön ja keskustan hyvän kumppanuuden SDP:n kanssa.

Helsingin Sanomissa vedotaan Aamulehden tavoin myös SAK:hon, jonka pitäisi lehden mielestä pidättäytyä antamasta rahallista tukea ehdokkaille. Helsingin Sanomat olisi valmis sallimaan sen, että SAK kampanjoi vaaliaktiivisuuden lisäämiseksi. Vielä parempana lehti pitäisi sitä, että SAK:n jäsenet osallistuvat vaalityöhön yksilöinä. Kertojan mukaan poliittiseen toimintaan osallistuminen on demokratian perusoikeuksia ja oikeus kuuluu luonnollisesti myös etujärjestöjen jäsenille. Sen sijaan suoraa raha-apua ei lehden mukaan saisi antaa. Tätä näkemystä kertoja perustelee sillä, että lahjoitukseen käytetään jäsenmaksuja, jotka voi vähentää verotuksessa. Tämä tarkoittaa siis sitä, että ”SAK panee Halosen kampanjaan yhteisiä verovaroja”. (Helsingin Sanomat, 22.9.2005.)

Toisin kuin muiden lehtien pääkirjoituksissa Helsingin Sanomissa vedotaan sen puolesta, että politiikan tutkijoiden ja poliitikkojen pitäisi hyväksyä vaalien viihteellistyminen. Tämän päämäärän saavuttamista uhkaavat lehden mukaan monien tahojen pelko ja huoli siitä, että asiakysymykset jäävät viihteellistymisen jalkoihin. Helsingin Sanomien mukaan pelko on turha: viihteellistyminen on päinvastoin lisännyt kiinnostusta politiikkaan, suora kansanvaali on pelastanut presidentinvaalit äänestysprosentin laskulta ja ehdokkaiden kannat kaikkiin asiakysymyksiin tulevat taatusti ilmi vaaliteissa. Kertojan mukaan on täysin luonnollista, että kun yksi ehdokas valitaan suoralla kansanvaalilla presidentiksi, niin äänestäjiä kiinnostavat myös ehdokkaan persoona ja arvot. Lehden mukaan myös presidentin valtaoikeuksien kaventaminen vaikuttaa siihen, että nämä ominaisuudet tu-

levat merkityksellisiksi, eikä ehdokkaita arvioida enää vain ulko- ja sisäpoliittisten taitojen perusteella.

Helsingin Sanomissa toivotaan myös lyhyttä vaalikampanjaa, sillä ”sanottava ehtii loppua ja kuluu paljon lyhyemmässäkin ajassa varsinkin, kun ehdokkaat nähdään vielä tuhkatiheään erilaisissa tv-ohjelmissa ja muissakin tilaisuuksissa” (Helsingin Sanomat 28.10.2005). Kertoja vetoaa ehdokkaihin kampanjan tiivistämiseksi muun muassa edellisten vaalien kokemusten avulla. Pääkirjoituksessa vastustajiksi nousevat ehdokkaiden taustalla toimivat mainosalan ammattilaiset, jotka tarjoavat ehdokkaille toisenlaisia oppeja ja ohjaavat ehdokkaita kamppailemaan median ja yleisön huomiosta.

Yhdessä Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa vedotaan Vanhaseen ja äänestäjiin, jotta Vanhanen peittoaisi Niinistön. Helsingin Sanomien mukaan Vanhasella ei ole varaa olla vaalikampanjassa mukana vain muodon vuoksi ja keskustan kannattajien on ensimmäisellä kierroksella äänestettävä Vanhasta eikä Halosta, jos päämäärä halutaan saavuttaa. Toisaalta päämäärän saavuttamista vaikeuttaa se, että Vanhanen lähtee kilpaan takaa-ajostasesta. Lisäksi pääkirjoituksen esittelemät gallupit kertovat kokoomuksen kirineen keskustan lähes kiinni ja jopa 30 prosentin keskustan kannattajista äänestävän todennäköisesti Halosta. Päämäärän tärkeys todistetaan viittaamalla tuleviin eduskuntavaaleihin.

”Eduskuntavaaleihin on presidentinvaaleista aikaa vain runsas vuosi. Siksi keskustalle olisi ensiarvoisen tärkeätä, että Vanhanen pitää presidentinvaaleissa Niinistön takanaan.” (Helsingin Sanomat 29.10.2005.)

Puolitoista kuukautta myöhemmin julkaistussa pääkirjoituksessa lehti opastaa Vanhasen sijasta Tarja Halosta. Pääkirjoituksessa vedotaan Haloseen, jotta hän lopettaisi vasemmiston äänten kosiskelun. Kertojan mukaan tässä vaiheessa riittäisi vain sekin, ettei Halonen kääntäisi vasemmiston aatteille selkäänsä. Pääkirjoitus kyseenalaistaa sen, onko voimakas värin tunnustaminen Haloselle vaalitaktisesti viisasta, ja pohtii, estääkö ammattiyhdistysten tuki Halosen kampanjoinnin koko kansan presidenttinä. Helsingin Sanomat näkee asetelman riskinä sen, että Halosen kampanjan ja tukijoukkojen painottuminen vasemmalle avaa Matti Vanhaselle tilaa vaalitaistelun keskikentällä.

”Mitä enemmän Halonen leimautuu ammattiyhdistysliikkeen ehdokkaaksi, sitä useampi keskustalainen, sitoutumaton tai liikkuva äänestäjä voikin päätyä Halosen sijasta Vanhaseen” (Helsingin Sanomat 14.11.2005).

Helsingin Sanomat ottaa ainoana lehtenä kantaa Tarja Halosen vaalityöntekijän kohtaamaan väkivaltaan ja esittää toimintaohjeen väkivallan kitkemiseksi. Kertojan mukaan yksittäinenkin tapaus on hälytysmerkki, johon kaikkien politiikassa vaikuttavien on suhtauduttava vakavasti. Väkivallan kitkemisen keinoiksi kertoja ehdottaa vakavaa suhtautumista ja vakavan huolen kantamista mielipiteen- ja sananvapauden toteutumisesta. Kertoja vakuuttaa lukijat päämäärän tärkeydestä arvioimalla, että eri mielipidettä edustavien ihmisten uhkaileminen väkivallalla vaarantaa sekä demokratian että ihmisoikeudet. Kertoja vetoaa lukijoihin myös muistuttamalla dramaattisesti, että ”jokainen isku heikentää demokratiaa”. (Helsingin Sanomat, 22.11.2005.)

Vaalien loppusuoralla Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa vedotaan mediaan ja vaaditaan parempia vaaliohjelmia televisioon. Päämäärän saavuttamisen keinoiksi kertoja mainitsee opin ottamisen Ylen ruotsinkielisestä tv-väittelystä, jossa ehdokkaat ja toimittajat eivät puhuneet toistensa päälle ja jossa ei ollut kiireen tuntua, vaikka ohjelmassa käytiin läpi monia asioita.

Edellä kuvaillut Helsingin Sanomissa esiintyneet yksittäiset tarinalinjat ovat todellakin hyvin yksittäisiä, eikä niiden välille pysty luomaan yhteneväisiä piirteitä. Erityisen mielenkiintoista on se, että niissä näkökulma voi vaihtua laidasta laitaan: yhdessä voidaan olla Vanhasen puolella ja toisessa puolestaan Halosen puolella varoittelemassa häntä Vanhasesta. Tässä suhteessa Helsingin Sanomat eroaa selvästi aiemmin tarkastelemastani Aamulehdestä ja seuraavaksi tarkastelemastani Keskisuomalaisesta, jotka tarkastelevat asioita lähes aina porvariehdokkaiden näkökulmasta.

7.3 Keskisuomalainen asettuu porvariyhteistyön kannattajaksi

Keskisuomalaisen pääkirjoituksissa selvästi yleisimmiksi tarinalinjoiksi nousivat porvariyhteistyön toteutumiseen ja Vanhasen menestymiseen tähtäävät toimintaohjelmat. Lisäksi lukijoita kehoitetaan toimimaan aidon, rehellisen ja reilun vaalikilvan aikaansaamiseksi. Näiden kolmen yleisimmän tarinalinjan lisäksi Keskisuomalaisessa esiintyi runsaasti sellaisia tarinalinjoja, jotka esiintyivät vain kahdessa pääkirjoituksessa. Koska näiden tarinalinjojen joukossa on joitakin mielenkiintoisia toimintaohjelmia, päädyin siihen, että esittelen myös nämä tarinalinjat lyhyesti.

Toisin kuin Helsingin Sanomissa Keskisuomalaisen presidentinvaaleja pääaiheenaan käsittelevistä 33 pääkirjoituksesta suurin osa täytti pysäytetyn kertomuksen kriteerit eli niissä osoitettiin jollekin lukijaryhmälle tietty päämäärä ja toiminnan suunta. Vain viisi pääkirjoitusta ei täyttänyt pysäytetyn

kertomuksen kriteereitä, ja nämä pääkirjoitukset jätin analyysini ulkopuolelle. Analyysin ulkopuolelle jääneissä pääkirjoituksissa käsiteltiin RKP:n ehdokasasettelua, Timo Soinin ehdokkuutta, Vanhasen 50-vuotispäivää, Halosen virallista ehdolle asettamista, Halosen kampanjapäällikön Hannu Takkulan kommentteja ja vaalien ensimmäisen kierroksen tuloksia. Näissä analyysin ulkopuolelle jättämissäni pääkirjoituksissa esitettiin joitakin kannanottoja ja arviointeja.

Analyysin ulkopuolelle jättämissäni Keskisuomalaisen pääkirjoituksissa pohdittiin asioita usein monelta eri kantilta. Tämä "toisaalta toisaalta" -pohdinta viittaa siihen, että analyysin ulkopuolelle jääneistä kirjoituksista ainakin osan voi luokitella Pertti Hemánuksen (1972, 19) jaottelun mukaisesti pohdiskelevien pääkirjoitusten luokkaan.

7.3.1 Porvariyhteistyö on saatava toimimaan

Keskisuomalaisen selvästi yleisin tarinalinja vetoaa keskustaan ja kokoomukseen porvariyhteistyön toteuttamiseksi; tarinalinja esiintyy noin kolmanneksessa lehden vaalipääkirjoituksista. Porvariyhteistyö nähdään keinona haastaa istuva presidentti Tarja Halonen. Seuraava esimerkki kuvastaa hyvin kyseistä tarinalinjaa.

”Keskustan ja kokoomuksen yhteistyö parantaisi olennaisesti porvarillisen presidenttiehdokkaan menestymistä. Tarja Halonen ei ole ylivoimainen kandidaatti. Mitä lähemmäksi vaalit käyvät, sitä haavoittuvammaksi hänen kannatuksensa muodostuu. Keskusta ja kokoomus täten pitkälle päättävät keskenään Halosen jatkoajan.” (Keskisuomalainen 5.3.2005.)

Tarinalinjan toteutumista auttavina keinoina pääkirjoituksissa nostetaan usein esiin porvaripuolueiden avainhenkilöiden aiempaa paremmat keskinäiset suhteet ja se, ettei nykyinen puoluejohto ole kahliutunut menneisyyden jäykkyyksiin. Lisäksi puolueiden välillä ei pääkirjoitusten mukaan ole suuria erimielisyyksiä. Kertoja usko, että myös puolueiden hyvissä ajoin käymät yhteistyöneuvottelut auttavat päämäärän saavuttamista.

Pääkirjoituksissa toki myönnetään, etteivät puolueet kykene ohjaamaan kannattajiaan kovin suoraan nykyisessä kansanvaalissa. Kuitenkin pääkirjoituksissa uskotaan, että ”puolueiden johtajien käyttäytymisellä on merkitystä, sillä kymmenet tuhannet aktivistit odottavat suositusta ja menettelevät omassa työssään tämän mukaisesti (Keskisuomalainen 16.3.2005)”, ”näkyvien henkilöiden varhain kuultavat kannanotot vaikuttavat kymmenien tuhansien kansalaisten linjaan (Keskisuomalainen

20.5.2005.)” ja ”-- suurelle osalle ihmisistä oman puolueen johdon suosituksella on arvoa (Keski-suomalainen 22.5.2005)”.

Pääkirjoituksissa valetaan lukijoihin uskoa, että porvariyhteistyö voi onnistua oletettua paremmin. Lehden mielestä toisen porvaripuolueen ehdokkaan tukeminen ei pitäisi olla kummankaan puolueen jäsenille vaikeaa: tätä väittämää lehti oikeuttaa niin historian kokemusten kuin presidentin nykyisen roolinkin avulla.

”Kokoomuslaisten on huomattavan helppo äänestää sovinnollista Matti Vanhasta, jos hän on finaalissa. Keskusta harjoitteli puolestaan ’vieraan’ ehdokkaan taakse asettumista tammikuun 1994. Tuolloin Elisabeth Rehn sai runsaan tuen keskustalta, vaikka hänen turvallisuuspoliittisia lausumiaan vierastettiin. Tasavallan presidentti ei enää ole suvereeni yksinvaltiainen ulkopolitiikassa, vaan hallituksen ja pääministerin rooli on painava. Täten Niinistöllä on edellytykset keskustan voimakkaaseen kannatukseen, jos hän on Tarja Halosen vaihtoehto loppukilvassa.” (Keski-suomalainen 3.9.2005.)

Päämäärän saavuttamista vaikeuttavia esteitä on kuitenkin olemassa useita. Yksi esteistä on Halosen ylivoima, jota pääkirjoituksissa kuitenkin pyritään murentamaan ja kyseenalaistamaan tilaisuuden tullen.

”Vasemmiston ehdokas Tarja Halonen on selkeä suosikki, mutta hänen pääsynsä toiselle kaudelle ei ole varmaa. Naishuuma on ohentunut eikä Halonen ole valtionpäämiehenä osoittanut sellaisia ulottuvuuksia, joihin haastajat eivät kykenisi.” (Keski-suomalainen 26.4.2005.)

Toinen este on porvaripuolueiden yhteistyön vaikea historia: yhteistyökyvyttömyys voi kaataa porvariyhteistyön ja mahdollisuudet Halosen haastamiseen. Lisäksi esteenä nähdään SDP:n puheenjohtajan Eero Heinäluoman pelottelupuheet porvariyhteistyöstä. Keski-suomalaisessa nämä puheet kuitenkin kyseenalaistetaan nopeasti ja porvariyhteistyö kuvaillaan luonnollisena vaihtoehtona.

”Hän [Eero Heinäluoma] on viitannut vuoteen 1918, Suomen kahtiajakamiseen. Logiikka on ontua, sillä vasemmiston samanjalkaisuutta ei kukaan ole kokenut vuoden 1918 toisintona, vaan luonnollisena samansukuisten aatteiden kansanvaltaisena esiintymänä. Sama sääntö pätee keskustaan ja kokoomukseen.” (Keski-suomalainen 16.3.2005.)

”Kun vasemmisto marssii yhtenäisenä Tarja Halosen kampanjassa, on täysin luontevaa, että keskusta ja kokoomus yhdistävät voimansa vaalin toisella kierroksella” (Keski-suomalainen 22.5.2005).

Kertoja itsekin käyttää historian kokemuksia porvariyhteistyöpäämäärän oikeuttamiseen. Lähes jokaisessa porvariyhteistyötä tukevassa pääkirjoituksessa lukijoihin ja puolueisiin vedotaan kertomalla vuoden 2000 vaalien esimerkki opettavaisena tarinana siitä, mitä tapahtuu, jos yhteistyö ei toimi. Kertojan mielestä on selvää, että Esko Aho olisi voittanut vaalit, jos kokoomuksen silloinen

puheenjohtaja Sauli Niinistö ja muut puolueen johtohahmot olisivat suosittaneet kokoomuslaisille Ahon äänestämistä.

”Niinistö ei näin menetellyt. Eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ben Zyskowicz sympatiserisi lähes julkeana sosialistien Halosen hyväksi. Näin käyttäytyneitä kokoomuslaisia oli laumoittain. Heille oli tärkeintä estää keskustalaisten voitto. Porvarillisella maailmankatsomuksella ei tuntunut olevan mitään sijaa. Aatteellisen Siperian vaeltaminen lienee opettanut jotakin.” (Keskisuomalainen 5.3.2005.)

Päämäärän saavuttamiseksi pääkirjoituksissa vedotaan myös kansanvaltaan ja siihen, että kansanvaltaisessa kilpailussa tarvitaan erottavia seikkoja. Kertojan mukaan yhdeksi erottavaksi seikaksi kelpaa vasemmistolaisuus ja porvarillisuus.

Keskisuomalaisen pääkirjoituksissa korostetaan usein yllätyksen mahdollisuutta ja porvariyhteistyötä pidetään ainoana keinona, jonka avulla Halonen ja demarit voidaan haastaa. Tämän päämäärän nähdään puolustavan kansanvaltaa ja monipuoluejärjestelmää.

”Kokoomuksen ja keskustan yhteisesiintymä ei välttämättä kaada hänen [Halosen] voittoaan, mutta se tasapainottaa kilpaa. Vaalipäiviin on vielä niin kauan, että asetelmat muuttuvat. Jopa yllätykset ovat mahdollisia.” (Keskisuomalainen 22.5.2005.)

”Johtavat porvarilliset presidenttiehdokkaat arvioivat täten [lupaamalla asettua toisen porvariehdokkaan taakse vaalien toisella kierroksella] SDP:n vallan epäterveen mahtavaksi monipuoluevaltiossa. Ne tahtovat tasapainottaa vastuunkantoa. Lähtökohdan oikeellisuutta on vaikea horjuttaa. Lieneekö maailmassa Suomen ohella toista kansanvaltaa, jossa 25 prosentin puolue kykenee määräämään lähes kaikista olennaisuuksista.” (Keskisuomalainen 27.11.2005.)

7.3.2 Vanhasen on menestyttävä vaaleissa

Vaalikamppailun loppupuolella Keskisuomalaisen pääkirjoituksiin ilmaantuu tarinalinja, jossa vedotaan keskustan kannattajiin ja äänestäjiin, jotta pääministeri Matti Vanhasen kakkostila varmistettaisiin lähestyvissä presidentinvaaleissa. Osassa pääkirjoituksista vedotaan myös suoraan Vanhasen ja neuvotaan häntä vetämään ”rohkeasti linjaa”, jos hän aikoo menestyä vaaleissa. Kyseisen päämäärän saavuttamista uskotaan auttavan Vanhasen asema pääministerinä.

Äänestäjiä ja Vanhasta motivoidaan tavoittelemaan päämäärää muistuttamalla, että kysymyksessä ei ole pelkkä presidentinvaali, vaan samalla valetaan myös seuraavien eduskuntavaalien asetelmia. Lehden mukaan Vanhasen huono vaalimenestys presidentinvaaleissa vaikeuttaisi keskustan asemaa myös eduskuntavaaleissa.

”Jos Niinistö selittää kilvassa Vanhasen, tämä heikentää keskustan ja vahvistaa kokoomuksen asemaa kevään 2007 eduskuntavaaleissa.” (Keskisuomalainen 23.8.2005.)

”Pääministerille ja keskustan puheenjohtajalle Matti Vanhaselle kyseessä on suorainen kunniahaaste. Maan vaikutusvaltaisimman poliittisen johtajan pitää menestyä vähintään kohtuullisesti presidenttikilvassa. Tämä tarkoittaa yltämistä joko selkeäksi voittajaksi tai kakkostilalle. Jälkimmäinen antaisi tukevan lavetin eduskuntavaaleja ja sen jälkeistä hallituksen muodostamista varten.” (Keskisuomalainen 21.12.2005.)

Keskisuomalainen luo toivoa vakuuttamalla lukijoilleen, että vaaliasetelma elää jatkuvasti ja kampanjoinnin kuluessa asetelmat voivat vielä muuttua huomattavasti. Yhdeksi päämäärän saavuttamisen esteeksi nousevat mielipidetiedustelut, jotka osoittavat Niinistön olevan Vanhasta edellä vaalikelvossa. Tosin yhdessä pääkirjoituksessa mielipidetiedustelut ovat Vanhasen puolella: Vanhasen kerrotaan kuroneen Niinistön etumatkan umpeen ja tämän tiedon perusteella pääkirjoitus on otsikoitu ”Niinistön vaalikone yskii, Vanhanen etenee” (Keskisuomalainen 21.12.2005).

Myös pääministerin avioerohakemuksen ja naisjuttujen katsotaan vaikeuttavan hänen menestyksekkästä vaalikampanjaansa. Pääkirjoitusten kertoja löytää kehittämistä myös pääministerin särmättömästä imagosta.

Keskisuomalaisen mukaan epävarmuutta luo myös se, ettei kaikilla puoluekokouksen edustajilla ”ole edes varmuutta siitä, kuinka tosissaan Vanhanen pyrkii presidentiksi”. Lehden mukaan ”paljon on tarkkailijoita, jotka arvelevat Vanhasen lähteneen kilpaan enemmän velvollisuuden tunteesta kuin voiton tunteen siivittämänä”. (Keskisuomalainen 30.10.2005.)

Vanhasen menestymistä vaikeuttaa lehden mukaan erityisesti se, että pääministeri joutuu kisaamaan samoissa vaaleissa presidentin kanssa.

”Tämä hillitsee pääministeriä ja himmentää hänen profiiliaan etenkin silloin, kun istuvalla presidentillä on niin selkeä suosio kuin Tarja Halosella on nyt” (Keskisuomalainen 30.10.2005).

Keskisuomalaisessa verrataan Vanhasen tilannetta Harri Holkerin asemaan vuoden 1988 vaaleissa, jolloin pääministerinä toimineen Holkerin ”kilvoittelu muistutti enemmän ontuvan ankan taaperrusta kuin valtiomiehen lujatoteisuutta”. Lehdessä muistutetaan, että tämän ei tarvitse olla enne vuoden 2006 vaaleille, mutta ”Vanhasen ja hänen organisaationsa on ponnisteltava äärimmilleen hopeasijan voittamiseksi”. (Keskisuomalainen 15.11.2005.)

Vanhasen menestymiseen voidaan katsota vedottavan myös pääkirjoituksessa, jossa neuvotaan lukijoita tulkitsemaan kevyeksi asiaksi se, että keskustalainen europarlamentaarikko Hannu Takkula siirtyy Vanhasen leiristä kristillisdemokraattien ehdokkaan Bjarne Kalliksen tukijaksi. Pääkirjoituksessa Takkula kuvataan ailahtelevaiseksi, itsekkääksi ja mahdollisesti myös epäluotettavaksi yksilöksi, jonka menettäminen ei anna syytä kiukutella eikä surra.

”Totta kai Hannu Takkulan esiintyminen naarmuttaa Matti Vanhasen muutoinkin takeltelevaa presidenttiehdokkuutta. Syviä ulottuvuuksia sillä ei silti ole. Takkula on kevyen sarjan poliitikko ja pääministeri koetaan aivan toiseen ääriin.” (Keskisuomalainen 4.10.2005.)

7.3.3 Vaalikilvan on oltava reilu ja rehellinen

Keskisuomalainen linjaa vaalien alkutaipaleella julkaistussa pääkirjoituksessaan, että ”presidentinvaali on reilu ja reipas, jos siinä on vähintään kaksi uskottavaa ehdokasta”. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi pääkirjoitus vetoaa ehdokkaisiin ja puolueisiin, erityisesti keskustaan. Pääkirjoituksen mukaan ”kokoomuksella ei ole uskottavia persoonia presidentiksi”, eikä ”tylyn Niinistön ote radalla pitäisi”, joten ”näin ollen vastuu kilpailun järjestämisestä siirtyy keskustalle, mikä korostaa puolueen yleistä arvoa ja tukee sen suuruutta”. (Keskisuomalainen 12.1.2005.)

Päämäärän saavuttamisen esteinä pääkirjoituksessa pidetään kokoomuksen heikkoa ehdokastilannetta sekä Harri Holkerin mielipiteitä ja todistelua siitä, ettei kenenkään järkevän ehdokkaan kannata asettua kansansuosiota nauttivan istuvan presidentin haastajaksi.

Päämäärän saavuttaminen on Keskisuomalaisen mielestä mahdollista, sillä Vanhasella on mahdollisuus haastaa Halonen eikä hänen tarvitse toimia samalla lailla kuin Holkeri, joka aikanaan ”nyökkyteli uskollisena istuvalle presidentille, jota hän ei rojhennut tosissaan haastaa”. Keskisuomalaisen mielestä Vanhasen ehdokkuuden ei tarvitsisi merkitä ulkopoliittista taistelua, koska presidentti ja pääministeri ovat melko samoilla linjoilla. Keskustan mahdollisuuksia reilun kilvan aikaansaamiseen auttaa tietysti pääkirjoituksessa mainittu ”yleinen arvo ja suuruus”. Lisäksi pääkirjoituksessa arvioidaan, ettei Halosen voitto ”ole niin itsestään kirkas kuin valtioneuvos todistelee”.

Toisessa pääkirjoituksessa Keskisuomalainen vetoaa jälleen puolueisiin todellisen kilvan aikaansaamiseksi. Tällä kertaa lehti vetoaa erityisesti kokoomukseen. Kertojan mielestä todellisen vaalin aikaansaamiseksi vaaditaan sitä, että puolueet uskovat kilvan todellisuuteen, etsivät ehdokkaita tosissaan ja harkitsevat erilaisia koalitioita. Pääkirjoituksessa kiitetään Ilkka Kanervan Nykypäivään

laatimaa artikkelia, jossa Kanerva hahmottelee ehdokasta, jota kannattaisivat kokoomuksen lisäksi ainakin kristillisdemokraatit ja RKP. Tällaista ryhdin valamista ja uskoa Keskisuomalaisen mielestä tarvitaan. Toisaalta kirjoituksessa nähdään esteinä RKP:n ja kristillisdemokraattien pieni kannattajajoukko. Lisäksi lehti muistuttaa, etteivät puolueet enää ”kykene ohjastamaan äänestäjiä entisaikojen tapaan, mutta silti johtavien poliitikkojen sanalla on heijastuksensa”. Kirjoituksessa viitataan siis siihen, että porvariyhteistyö on yksi todellisen vaalin mahdollistaja. Todellisen vaalin päämäärän oikeellisuutta todistetaan pääkirjoituksessa sillä, että jos puolueet toimivat pääkirjoituksen ehdottamalla tavalla ”maa saa ansaitsemansa presidentinvaalin, jonka lopputulos voi osoittautua yllätykselliseksi”. (Keskisuomalainen 25.1.2005.)

Aidon kilvan toteuttamiseksi ja todellisten vaihtoehtojen tarjoamiseksi Keskisuomalainen vetoaa suoraan Vanhaseen, jota lehti varoittaa väistelemästä ja olemasta liian kohtelias presidentille. Tällainen toiminta vetäisi äänimäärän alas ja ”muodostaisi kehnon pohjan lähestyville eduskuntavaaleille” (Keskisuomalainen 17.4.2005). Lehden mielestä vaalikilpa on todellinen ja tasainen ja siihen tarvitaan kaksi kierrosta. Riskinä kertoja mainitsee vaalituloksen, jossa vastakkain ovat presidentti ja pääministeri. Toisaalta tilannetta voi tasoittaa se, ettei naisbuumilla ole enää yhtä suurta merkitystä kuin edellisissä vaaleissa. Jännitystä puolestaan lisää porvariyhteistyössä kytevä mahdollisuus.

Rehelistä vaalikilpaa uhkaa Keskisuomalaisen mukaan myös ehdokkaiden paine sortua populismiin. Tätä riskiä lisää kertojan mukaan se, että ehdokkaita piinataan yksityiskohdilla ja johdattelevilla kysymyksillä sekä lisäksi heiltä kysytään mielipiteitä asioista, joihin presidentillä ei ole vaikutusmahdollisuuksia. Keskisuomalaisen mukaan ehdokkaille harmittomin vaihtoehto on usein myöntäily, vaikka tasavallan presidentiltä edellytetään rehellisyyttä, suoraselkäisyyttä ja rohkeutta. Lehden mukaan rehellisen vaalikilpailun takaa ehdokkaiden riittävä kantti olla kalastelematta pieniä äänierä kumartelemalla joka suuntaan. Rehtiä vaalikilpaa kannattavissa pääkirjoituksissa vedotaan myös äänestäjiin, jotta presidenttikilpa ratkeaisi asiaperusteiden ja presidentintehtäviin nivoutuvilla argumenttien perusteella, eikä ehdokkaiden yksityiselämän perusteella.

7.3.4 Harvoin esiintyvät tarinalinjat

Keskisuomalaisessa esiintyi neljä tarinalinjaa, joista kukin mainittiin vain kahdessa pääkirjoituksessa. Näissä tarinalinjoissa vedottiin yleisöön sen puolesta, että Suomi ei liittyisi Natoon, vaaleissa on äänestettävä harkiten ja tuettava ehdokkaita jopa taloudellisesti, vaaleissa olisi saatava aikaiseksi

toinen kierros ja pääehdokkaat pitäisi saada keskustelemaan yhteiseen foorumiin. Esittelen seuraavaksi tiiviisti näitä harvoin esiintyneitä, mutta mielenkiintoisia tarinalinjoja.

Keskisuomalaisen mielestä presidentinvaalitaistelun yksi olennainen kysymys on ehdokkaiden turvallisuuspoliittinen näkemys. Lehti odottaa pääehdokkailta konstailematonta ja perusteltua kantaa Nato-jäsenyyteen. Pääkirjoituksen sanoin ”pään pensaaseen laittaminen ei ole luvallista”. Vaatimustaan lehti perustelee presidentin asemalla.

”Perustuslaki määrää presidentin johtamaan ulkopoliitiikkaa yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Tällöin on selvää, että valtion päämies joutuu ottamaan kantaa muun muassa Suomen liittymiseen tai liittymättömyyteen sotilasliiton jäseneksi. ” (Keskisuomalainen 18.4.2005.)

Natosta tehdyn mielipidetiedustelun tuloksia käsittelevässä vaalipääkirjoituksessaan Keskisuomalainen tuo Nato-kantansa selvemmin esiin. Tässä pääkirjoituksessa päämääräksi asetetaan se, että Suomen ei pitäisi liittyä Natoon. Tämän päämäärän vastuksiksi pääkirjoituksissa nostetaan Natoa kannattavat poliitikot ja mielipidetiedustelu, jonka mukaan kansan enemmistö olisi valmis kannattamaan Natoon liittymistä, jos valtiollinen johto suosittaisi jäsenyyttä. Keskisuomalainen kuitenkin muistuttaa, että vaikka johtavat poliitikot kannattaisivat Natoa, ilmaantuisi silloinkin esiin näkyviä ja uskottavia kriitikoita eri poliittisilta suunnilta.

”Jos Suomi ei olisi tällöin vaikeassa turvallisuuspoliittisessa kriisissä, vaan eläisi normaalia ja harkinnanvaraista tilannetta, valtiollisen johdon asema kyseenalaistuisi. Ja tuskin Natoon on syytä astua muulloin kuin laajan yksimielisyyden vallitessa ” (Keskisuomalainen 19.10.2005).

Keskisuomalainen oikeuttaa päämääränsä vakuuttamalla, että ”Suomen puolustamisesta vastaavat aina parhaimmin itsensä likoon laittavat suomalaiset miehet ja naiset, sillä kyse on heidän ja isänmaansa vapaudesta”. Kertojan mielestä ulkoiset järjestelmät eivät muuta tätä tosiasiaa.

Nato-teema nousee esiin myös pääkirjoituksessa, jossa käsitellään RKP:n mahdollisuutta saavuttaa tyydyttävä tulos vaaleissa. Keskisuomalainen neuvoo RKP:n ehdokasta Henrik Laxia puhumaan Natosta varovaiseen ja eri vaihtoehdot mahdollittavaan sävyyn, jos hän tähtää ihanteelliseen tulokseen. Tämä kesäkuussa julkaistu pääkirjoitus muodostaa siis ristiriidan huhtikuisen pääkirjoituksen kanssa, jossa Keskisuomalainen vaati ehdokkaita ilmaisemaan konstailemattoman kannan Nato-jäsenyyteen.

Keskisuomalaisen kahdessa vaalipääkirjoituksessa äänestäjiä muistutetaan myös siitä, kuinka suuri vaikutusmahdollisuus heillä on vaaleissa ja kuinka tärkeää on harkita äänestyspäätöstä tarkkaan.

”Tuskinpa missään muussa vaalissa vaikuttaminen on niin selkeää kuin presidentistä päätettäessä” (Keskisuomalainen 30.6.2005).

”Presidentistä päättäminen on konkreettinen tapahtuma, jossa jokainen ääni heijastuu tulokseen” (Keskisuomalainen 20.4.2005).

Äänestäjien kiinnostusta pelätään huonontavan presidentin valtaoikeuksien kaventaminen, mikä on johtanut siihen, että ”presidentin valitseminen ei ole kohtalon kysymys Suomelle”. Pääkirjoituksissa muistutetaan äänestäjiä kuitenkin siitä, että muutoksesta huolimatta presidentillä on edelleen keskeinen sija valtiollisessa elämässä.

”Hän voi halutessaan ja kyetessään olla voimakas kansallisen suunnan viitoittaja etenkin ulkopoliitikassa. Jos hän vastustaa tai kannattaa varauksetta sotilasliitto Natoon liittymistä, ihmisten näkemykset seuraavat herkästi presidentin suositusta --.” (Keskisuomalainen 30.6.2005.)

”Tasavallan presidentin suora valta on vähentynyt, mutta hänellä on vahva symbolinen asema valtion ja kansakunnan päänä. -- Presidentin ratkaisulla turvallisuuspolitiikassa ja eräissä keskeisissä virkanimityksissä on tuntuva yhteiskunnallinen ulottuvuus.” (Keskisuomalainen 20.4.2005.)

Pääkirjoituksissa vedotaan kansanvallan nimissä kansalaisiin myös ehdokkaiden taloudellisen tukemisen puolesta.

”Valtion maksaman puoluetuen ohella tarvitaan yksityisten kansalaisten, yritysten ja vapaiden yhdistysten aineellinen apu. Näyttävä kampanja saattaa niellä miljoona – puolitoistamiljoonaa euroa. -- Kaikki tämä palvelee pohjoismaista kansanvaltaa.” (Keskisuomalainen 30.6.2005.)

Keskisuomalaisessa vedotaan lukijoihin myös sen puolesta, että vaaleissa nähtäisiin vielä toinen kierros. Kertoja perustelee toisen kierroksen tarpeellisuutta sillä, että se toisi vaaleihin ”aivan tuoreen tunnelman, olipa Halosen kumppanina Niinistö tai Vanhanen”. Kertoja uskoo, että toisella kierroksella myös ehdokkaiden arvojen erilaisuus alkaisi korostua, mikä voisi alentaa Halosen ja kohottaa haastajan suosiota. Tavoitteen saavuttamista uhkaavat lehden mukaan haastajaehdokkaiden kannatusprosenttien pysyminen edelleen samalla tasolla ja reippaiden irtiottojen puuttuminen. Tavoitteen saavuttamista auttaa pääkirjoituksen mukaan se, että Vanhasen kampanja tuntuu sähköytyneen päivä päivältä. Tosin kertoja pohtii, loppuuko Vanhaselta aika kesken.

Vaalipäivänä julkaistussa pääkirjoituksessa toisen kierroksen merkitystä kertoja kuvailee demokratian avulla.

”Kamppailu olisi kihelmöivä, demokratian juhlaa korkeimmillaan. Kaksintaistelu toisi epäilemättä tuoreita piirteitä muutoin vaisuun otteluun.” (Keskisuomalainen 15.1.2006.)

Kahdessa Keskisuomalaisen pääkirjoituksessa asetetaan päämääräksi ehdokkaiden yhteiset keskustelufooromit. Keskisuomalaisen mukaan ne palvelisivat parhaiten kansanvaltaa ja osoittaisivat ihmisille näkemysten ja johtajuuden erot.

”Suuret vaalikeskustelut junnaavat paikallaan runsaan osanottajamäärän takia. Eloa syntyisi heti, jos kolme pääehdokasta väittelisivät keskenään.” (Keskisuomalainen 30.12.2005.)

Päämäärän esteenä nähdään Halosen vaatimukset siitä, että suureen keskusteluun otettaisiin mukaan kaikki kandidaatit. Keskisuomalaisen mukaan tämä puurouttaisi keskustelun. Pääkirjoituksissa vedotaan siis ehdokkaisiin, jotta nämä suostuisivat osallistumaan pääehdokkaiden välisiin keskusteluihin. Toisaalta vedotaan myös televisiokanaviin ja erityisesti Yleisradioon, jonka ”on voitava luopua tiukasta parlamentaarisuudesta, joka pakottaa antamaan lilliputtiryhmienkin kandidaateille turhan näkyvän sijan” (Keskisuomalainen 30.12.2005).

Keskisuomalainen vetoaa Yleisradiota toimimaan päämäärän saavuttamiseksi uhkaamalla, että jos ”televisio pysyy luutuneissa vaaliohjelmien uomissaan, se on kuihduttamassa ihmisten intoa vaaleihin” (Keskisuomalainen 30.12.2005).

7.4 Tarinalinjojen yhteenvetoa ja vertailua

Aineistooni kuuluvien sanomalehtien vaalipääkirjoituksista löytyy yksi kaikille yhteinen tarinalinja: kaikissa lehdissä vaaditaan todellista, aitoa ja oikeaa presidentinvaalikamppailua. Tämä toimintaohjelma oikeutetaan pääkirjoituksissa vetoamalla demokratiaan ja kansanvaltaan. Todellisen vaalikamppailun uhkina pääkirjoituksissa pidetään muun muassa Tarja Halosen vahvaa kannatusta, ehdokkaiden pyrkimystä välttää avointa keskustelua ja Harri Holkerin puheita siitä, ettei kenenkään järkevän ihmisen kannata asettua Halosen vastaehdokkaaksi. Muita kaikille lehdille yhteisiä tarinalinjoja ei vaalipääkirjoituksista löydy, ja ehdotetuissa toimintaohjelmissa on melko suuria eroja eri lehtien välillä.

Aamulehden vaalipääkirjoitukset jakautuvat selvästi kolmeen tarinalinjaan, joista yksi on jo edellä mainittu oikea ja moniarvoinen vaalitaisto. Kahdessa muussa tarinalinjassa vaaditaan, että linjaky symysten pitäisi ratkaista vaalit ja että Halonen ja demarit on haastettava presidentinvaaleissa. Näiden kolmen tarinalinjan ulkopuolelle jää vain yksi pääkirjoitus: siinä SAK:ta vaaditaan pitämään näppinsä erossa presidentinvaaleista.

Kaikissa Aamulehden tarinalinjoissa päämäärän oikeellisuutta todistetaan vetoamalla demokratiaan, Suomen tulevaisuuden turvaamiseen ja ulkopoliittisen keskustelun selkeyttämisen tarpeeseen. Lisäksi Aamulehden tarinalinjoille on tyypillistä se, että päämäärän saavuttamisen esteenä ja vastustajina nähdään usein presidentti Tarja Halonen ja hänen vankkumaton kansansuosionsa. Pääkirjoituksissa liittoudutaan usein äänestäjien ja Halosen haastajien, erityisesti porvariehdokkaiden kanssa. Tämän näkökulman vahvuudesta kertoo se, että yksi Aamulehden tarinalinjoista ehdottaa yleisölle päämääräksi Halosen ja demareiden haastamista erityisesti porvari yhteistyön avulla.

Helsingin Sanomien vaalipääkirjoitusten tarinalinjat eroavat selvästi Aamulehdestä. Ensinnäkin Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksista löytyy paljon enemmän yksittäisiä tarinalinjoja kuin Aamulehden pääkirjoituksista, eivätkä tarinalinjat ryhmyt vain muutamien päämäärien ympärille. Helsingin Sanomissa vain kolme tarinalinjaa esiintyy useammassa kuin yhdessä pääkirjoituksessa. Yksi näistä tarinalinjoista on jo mainittu todellisen vaalikamppailun vaatiminen. Toisessa tarinalinjassa kertoja vaatii vaalikeskustelun laajentamista turvatakuukeskustelun ulkopuolelle ja kolmannessa kertoja vetoaa lukijoihin äänestysinnon säilyttämiseksi. Näiden tarinalinjojen lisäksi Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksissa esiintyy useita yksittäisiä, vain yhdessä pääkirjoituksessa mainittuja toimintaehdotuksia. Näille yksittäisille tarinalinjoille on tyypillistä se, että niiden näkökulma vaihtelee hyvinkin paljon ja esitetty toimintaohjelma voi olla lähes vastakohta aiemmassa kirjoituksessa esitetylle toimintaohjelmalle. Vaikuttaakin siltä, että Helsingin Sanomissa ei tarjota lukijoille yhtä selkeitä ideologisia toimintaehdotuksia kuin aineistoni muissa lehdissä.

Sen sijaan Keski-suomalaisen vaalipääkirjoitusten tarinalinjoissa on nähtävissä selkeä painotus porvarinäkökulmaan. Keski-suomalaisen yleisimmässä tarinalinjassa vedotaan porvaripuolueisiin ja ehdokkaisiin porvari yhteistyön onnistumisen puolesta ja toiseksi yleisimmässä tarinalinjassa vedotaan Matti Vanhaseen ja äänestäjiin, jotta pääministerin vaalimenestys varmistettaisiin. Keski-suomalaisen kolmanneksi yleisimmässä tarinalinjassa vedotaan muiden lehtien tavoin todellisen ja aidon vaalikilvan aikaansaamiseksi. Kolmen yleisimmän tarinalinjan lisäksi Keski-suomalaisen vaalipääkirjoituksissa esitetään useita toimintasuosituksia, joista kukin esiintyy vain kahdessa pääkirjoi-

tuksessa. Näissä tarinalinjoissa kertoja vetoaa lukijoihin, jotta Natoon ei liityttäisi, äänestyspäätös tehtäisiin tarkasti harkiten, vaaleissa tarvittaisiin toinen kierros ja pääehdokkaat saataisiin keskustelemaan yhteiseen foorumiin.

Aamulehden ja Keski-suomalaisen tarinalinjoissa korostuvat ideologinen jako ja lehtien asettautuminen ennemminkin haastajien kuin istuvan presidentin puolelle. Helsingin Sanomissa tällaista jakoa ja johdonmukaista puolen valitsemista ei ole havaittavissa. Helsingin Sanomissa tarinalinjojen aiheet ovat useimmiten sellaisia, joissa ei tarvitse asettautua kenenkään ehdokkaan tai ryhmittymän puolelle ottaakseen asiaan kantaa.

Vaikka Aamulehdessä ja Keski-suomalaisessa tarinalinjojen näkökulma on porvaripuolueita ja -ehdokkaita suosiva ja korostava, ei näidenkään lehtien pääkirjoituksissa anneta äänestäjille minikäänlaisia äänestys-suosituksia. Ainoastaan Aamulehden siteeraama Eeva Ahtisaaren kommentti, jonka mukaan kuudessa vuodessa ihminen ehtii antaa sen, mikä hänellä on annettavanaan, voidaan tulkita jonkinlaiseksi äänestäjille annetuksi vihjeeksi. Helsingin Sanomissa puolestaan toivotaan, että mahdollisimman moni käyttää valtaansa ja äänestää, mutta lauseen loppuun lisätään puolueettomuutta korostava ”luonnollisesti riippumatta siitä ketä äänestää”. Tarinalinjoissa vedotaankin tavallisia äänestäjiä ja kansalaisia useammin pääehdokkaisiin ja heidän taustapuolueisiin, jotta tarinalinjoissa ehdotettu päämäärä toteutuisi. Joissain pääkirjoituksissa kertoja vetoaa myös muihin median edustajiin.

Vaalipääkirjoituksissa käytetään monia retorisia keinoja, joilla lukijat pyritään vakuuttamaan tarinalinjojen ehdottaman päämäärän tärkeydestä ja oikeellisuudesta. Vaalipääkirjoituksissa kertojat vetoavat selvästi useammin yleisön järkeen kuin tunteisiin. Usein kertoja toimii kaikkietäväneä kertojana, joka yksinkertaisesti toteaa lukijoille, miten asia on ja miten tilanne pitäisi tulkita sekä velvoittaa lukijoita toimimaan pääkirjoituksessa ehdotetun päämäärän saavuttamiseksi (vrt. esim. Hakamäki 96–98, 101–103). Toisaalta kertoja oikeuttaa oman näkemyksensä vetoamalla historian kokemuksiin, mielipidetiedustelujen tuloksiin ja joskus harvoin auktoriteettiasemassa olevien henkilöiden sanomisiin. Eeva Aarnion (2000, 119) mukaan vuoden 2000 vaalipääkirjoituksissa Keski-suomalaisen pääkirjoittajat vetosivat usein auktoriteetteihin, mutta omassa aineistossani tilanne oli muuttunut: vuoden 2006 vaalipääkirjoituksissa kertoja vetosi Keski-suomalaisessa useammin historian kokemuksiin kuin auktoriteettien mielipiteisiin.

Vaalipääkirjoituksissa on myös nähtävissä Chaïm Perelmanin esittelemät neljä argumentaatiotekniikkaa (ks. Summa 1996, 71; Kuusisto 1996, 280–287; luku 5.4.2). Kvasiloogisia argumentteja vaalipääkirjoituksissa käytetään silloin, kun kertoja vetoaa historiaan tai gallupeihin. Todellisuuden rakenteeseen nojaavia argumentteja käytetään esimerkiksi porvariyhteistyötä ja vaalikamppailun laimeutta käsittelevissä pääkirjoituksissa, joissa vedotaan syy-seuraussuhteisiin: jos porvariyhteistyö ei toimi, Halosta ei pystytä haastamaan; jos vaalikamppailu ei ole aito ja värikäs, äänestäjät eivät kiinnostu vaaleista ja demokratia ei toteudu. Pääkirjoituksissa käytetään jonkun verran myös todellisuuden rakennetta määrittäviä argumentteja, kuten esimerkkejä, analogioita ja metaforia. Selvästi eniten tätä argumenttityyppiä hyödynnetään Aamulehdessä, jossa muun muassa kuvaillaan, että ”Vanhasen ja Halosen mittelössä on yhtä vähän sähköä kuin jos pääministeri tanssisi sisarensa kanssa” (Aamulehti 1.4.2005). Kuten aiemmissa luvuissa on jo käynyt ilmi vaalipääkirjoituksissa käytetään hyvin paljon myös dissosiativisia argumentteja eli vastakkainasetteluja ja erotteluja, joiden avulla tehdään selväksi, mistä vaalissa on tai ei ole kyse. Vastakkainasetteluja hyödynnettiin kaikista eniten Keski-suomalaisen pääkirjoituksissa.

Pääkirjoitusten tarinalinjoissa päämäärän oikeellisuutta perusteltiin myös identifikaation avulla: pääkirjoituksissa muodostettiin jako ”meidän ja muiden” välille (ks. Summa 1996, 56,58; luku 5.4.2). Erityisen selvästi tämä näkyi Aamulehdessä ja Keski-suomalaisessa, joiden vaalipääkirjoituksissa korostui vasemmiston ja porvareiden välinen vastakkainasettelu. Näissä lehdissä Halonen ja vasemmisto asetettiin usein ulkoryhmään ”muiksi” ja heidän pyrkimyksensä pyrittiin leimaamaan asiattomiksi tai vääriksi (vrt. Hemánus 1972, 33, 38–41).

Kertojat pyrkivät herättämään yleisön intohimoa päämäärän tavoittelemiseen vetoamalla myös heidän moraaliinsa ja mahdollisiin seurauksiin: jos ehdokkaat ja media eivät saa aikaiseksi todellista vaalikamppailua, demokratia ei toteudu; jos tyydytään laimeaan keskusteluun, Suomen tulevaisuus on vaarassa; jos porvariyhteistyötä ei saada toimimaan, demareiden voittoputki ei katkea ehkä koskaan.

8 KERTOJIEN ASENNOITUMINEN VAALEIHIN JA EHDOKKAISIIN

Tässä luvussa tutkin sitä, miten pääkirjoitusten kertojat asennoituvat presidentinvaaleihin ja presidenttiehdokkaksiin vaalien loppusuoralla. Mukana tarkastelussa ovat 23 aineistoni lehdissä 1.12.2005–16.1.2006 julkaistua, vaaleja pääaiheenaan käsittelevää pääkirjoitusta.

Käytän analyysini apuna luvussa 5.5.2 esittelemääni Anna-Leena Siikalan kymmenkohtaista listaa, jonka avulla käyn läpi niitä kerronnan keinoja, joilla kertoja voi esittää arviointeja ja kannanottoja kerronnan kohteesta. Lisäksi tarkastelen sitä, millaisia päähenkilöitä ja näkökulmia kertojat ovat pääkirjoituksissa valinneet ja ketkä he ovat sijoittaneet tarinan myönteisiin ja kielteisiin rooleihin. Tarkastelen ainoastaan kertojien vaaleihin ja ehdokkaksiin kohdistamia asenteita, enkä ole huomionnut kertojan muihin teemoihin kohdistamia arviointeja.

Ensimmäisessä alaluvussa tarkastelen, millaisia kerrontatyyplejä eri lehtien pääkirjoituksissa käytetään ja mitä nämä tyylit kertovat kertojan asenteesta. Toisessa alaluvussa tutkin sitä, kenen näkökulmasta pääkirjoitusten kertoja kertomustaan kertoo ja kenet hän valitsee kertomuksen päähenkilöksi. Kolmannessa ja neljännessä luvussa tarkastelen Siikalan listan avulla, miten pääkirjoitusten kertojat arvioivat ehdokkaita, vaaleja ja vaalikampanjaa. Viidennessä alaluvussa käsittelem pääkirjoitusten kertojien asennoitumista vaalien ensimmäisen kierroksen tulokseen. Lopuksi pohdin, mitä analyysissäni esiin tulleet arvioinnit kertovat kertojien asenteesta ja pääkirjoitusten puolueellisuudesta.

8.1 Kerronnan tyyleissä eroja

Anna-Leena Siikalan (1984, 98) mukaan kertojan suhtautuminen kerrottavaan voi heijastua koko kerrontaa sävyttävässä tyylissä. Tässä luvussa vertailen Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen vaalipääkirjoitusten tyyliä ja pohdin, heijasteleeko tyylin valinta pääkirjoitusten kertojien asennetta presidentinvaaleihin.

Aamulehden pääkirjoitukset ovat selvästi muita aineistoni pääkirjoituksia värikkäämpiä ja niissä käytetään tehokeinona muun muassa ironiaa ja lennokkaita kielikuvia. Aamulehdessä käytetään myös eniten arvottavia adjektiiveja. Aamulehden kertoja myös luonnehtii henkilöitä ja esittää suoria arvostuksia enemmän kuin muiden lehtien kertojat.

Helsingin Sanomien pääkirjoitukset edustavat kerronnan toista ääripäätä. Helsingin Sanomissa vaalipääkirjoitusten kerrontaa leimaa uutismaisuus ja asiallisuus. Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa kertoja vetoaa usein erilaisiin gallupeihin ja asiantuntijoiden lausuntoihin eli luo uutisten tavoin objektiivisuusvaikutelmaa (vrt. Heikkinen 1999, 193–194, 199, 277). Pääkirjoituksissa käytetään melko vähän värikkäitä adjektiiveja ja kielikuvia, mutta silti myös Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa esitetään arviointeja erityisesti vaalikampanjasta.

Keskisuomalaisen vaalipääkirjoitusten kerrontatyylit sijoittuu Helsingin Sanomien ja Aamulehden tyylien välimaastoon. Keskisuomalaisessa pääkirjoitusten kieli on hieman raskaampaa kuin Aamulehden vaalipääkirjoituksissa, ja tästä syystä kerronta tuntuu Aamulehteä instituutiomaisemmalta ja ehkä myös muiden lehtien pääkirjoituksia vanhahtavammalta. Keskisuomalaisen pääkirjoitusten kerronta on kuitenkin selvästi koukeroisempaa ja kantaaottavampaa sekä enemmän arviointeja ja värikkäitä adjektiiveja sisältävää kuin Helsingin Sanomien vaalipääkirjoitusten kerronta.

Aineistoni eri lehtien pääkirjoituksia vertailemalla voi huomata, että pääkirjoitusten kerrontatyylit eroavat melko selvästi toisistaan. On kuitenkin vaikea sanoa, kertovatko erot kertojien asenteista vaaleja ja ehdokkaita kohtaan vai eroavatko pääkirjoitusten kerrontatyylit kaikissa muissakin aiheissa. Erojen perusteella näyttää kuitenkin siltä, että Aamulehden vaalipääkirjoitusten kerrontatyylit on aineistoni lehdistä kantaaottavin ja Helsingin Sanomien puolestaan neutraalein. Tämän tuloksen perusteella ei voi kuitenkaan vielä tehdä päätelmiä siitä, onko sama ero nähtävissä myös kertojien asenteissa.

8.2 Kertojien valitsevat näkökulmat ja päähenkilöt

Tässä luvussa tarkastelen sitä, kenen tai keiden kannalta tapahtumat pääkirjoituksissa hahmotetaan: kenen näkökulmasta tarinat kerrotaan ja kuka on tarinan päähenkilö. Tarkoitukseni on vertailla eri lehtien kertojien valitsemia näkökulmia ja päähenkilöitä.

Aamulehdessä vaalien tapahtumia tarkastellaan porvaripuolueiden, haastajaehdokkaiden, äänestäjien ja vaalikampanjan näkökulmasta. Päärooliin Aamulehden pääkirjoitusten kertoja on valinnut muiden lehtien tavoin äänestäjät ja ehdokkaat. Muista lehdistä Aamulehden vaalipääkirjoitukset poikkeavat siinä, että niissä porvariehdokkaat pääsevät selvästi muita lehtiä useammin päärooliin.

Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksissa korostuu erityisesti gallupien antama näkökulma. Sen lisäksi kertoja hahmottaa tapahtumia demokratian, äänestäjän, vaalikampanjan, ulkopoliittikan ja Tarja Halosen näkökulmasta. Pääroolit kertoja jakaa useimmiten pääehdokkaille, mutta myös äänestäjät, tv-kanavat ja vaalikampanja pääsevät päärooliin.

Keskisuomalaisen kertoja tarkastelee kahdessa vaalipääkirjoituksessa tapahtumia selvästi porvarinäkökulmasta ja asettaa porvariehdokkaat myös päärooleihin. Muissa pääkirjoituksissa kertojan valitsevat näkökulmat ovat moninaisia: kertoja tarkastelee vaaleja niin vaalikampanjan, kansanvalinnan, gallupien, Halosen kampanjapäällikön kuin vaalituloksenkin näkökulmasta. Päärooleihin kertoja valitsee Helsingin Sanomien kertojan tavoin useimmiten ehdokkaat, mutta myös kansalaiset, vaaliohjelmat, Halosen kampanjapäällikkö ja kukin pääehdokkaat pääsevät kerran päärooliin.

Näkökulman valitsemisen merkityksestä hyvänä esimerkkinä toimivat Helsingin Sanomien ja Keskisuomalaisen pääkirjoitukset, joissa käsitellään saman mielipidetiedustelun tuloksia. Siinä missä Helsingin Sanomat otsikoi pääkirjoituksensa joulukuussa ”Vaalien kakkossijasta yhä tasainen kisa”, niin Keskisuomalainen on otsikoinut pääkirjoituksensa samojen tietojen perusteella ”Niinistön vaalikone yskii, Vanhanen etenee”.

Pääkirjoitusten näkökulma- ja päähenkilövalinnat antavat jonkin verran viitteitä pääkirjoitusten kertojen asenteista. Keskisuomalaisessa ja Aamulehdessä porvarinäkökulma nousi muutamissa pääkirjoituksessa hallitsevaksi, kun taas Helsingin Sanomat ei kertaakaan valinnut porvariehdokkaiden näkökulmaa. Aamulehdessä porvari- ja haastajaehdokkaiden näkökulma oli vielä Keskisuomalais-takin hallitsevampi ja porvariehdokkaat olivat muita lehtiä useammin pääroolissa. Sen sijaan Halonen ei ollut kertaakaan pääroolissa Aamulehden vaalipääkirjoituksissa, toisin kuin Keskisuomalaisessa ja Helsingin Sanomissa.

8.3 Ehdokkaiden ja puolueiden kuvaaminen asenteiden mittarina

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten aineistooni kuuluvissa vaalipääkirjoituksissa kertoja asennoituu ja ottaa kantaa presidenttiehdokkaihin. Hyödynnän tarkastelussani Anna-Leena Siikalan kymenkohtaista listaa, johon pohjautuen etsin kertojen kannanottoja suorista ja upotetuista arvioinneista, rakenteellisista painotuksista, toistoista, kehystyksestä, kielikuvista sekä sanavalinnoista.

8.3.1 Aamulehti kritisoi kaikkia pääehdokkaita

Aamulehden vaalipääkirjoitusten kertoja on hyvin kriittinen arvioidessaan presidenttiehdokkaita. Positiivisia arvioiteja esitetään vaalien loppusuoralla julkaistuissa lähinnä pienten puolueiden ehdokkaista. Kaikista eniten kriittisiä äänenpainoja sai osakseen istuva presidentti Tarja Halonen. Aamulehden kertoja liittää Tarja Haloseen määreet etukäteen voittajaksi julistettu, istuva presidentti sekä SDP:n, vasemmistoliiton ja SAK:n ehdokas. Lisäksi kertoja katsoo, että Halonen edustaa pysyvyyttä ja pysähtyneisyyttä.

Aamulehden vaalipääkirjoituksissa Halonen saa osakseen kyseenalaistavia lausahduksia, joilla istuvan presidentin arvovaltaa ja suosiota horjutetaan. Adjektiivieja Halosen arvioinnissa käytetään hyvin vähän. Sen sijaan kertoja tekee Haloseen kohdistuvat kannanotot yleensä suorien, joskin vihjaillevien kommenttien avulla.

”On mahdollisuus tukea istuvaa presidenttiä – sikäli kun kannattaa ja osaa tulkita Suomen nykyistä harmaan alueen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa” (Aamulehti 14.1.2006).

”Tässä tilanteessa Halonen osaa käyttää taitavasti hyväkseen kansalaisten muutosvastarintaa ruokkivia pelkoja ja vankkumatonta uskoa hyvinvointivaltioon.” (Aamulehti 9.12.2005).

”Taistelupariksi erottautuneen Halosen ja Niinistön välillä kun on paljon syvällisempiäkin eroja kuin se, että puutarhanhoitoa harrastava Niinistö tuntee kukat, mutta puolustusvoimien ylipäällikkö ei tunne upseerien natsoja” (Aamulehti 9.12.2005).

”Porvaripuolella voitiin vain äimistellä Tarja Halosen hivuttautumista tasavallan korkeimpaan virkaan [vuoden 2000 vaaleissa]” (23.12.2005).

”Vaikuttaa ihan siltä, että Halonen voi väittää vaikka maapalloa litteäksi, eikä äänestäjien enemmistö asettaisi sitä kyseenalaiseksi. Hyvä kysymys on, ovatko muut ehdokkaat niin vaisuja, ettei heillä ole tarpeeksi ruutia istuvan presidentin kaatajaksi.” (Aamulehti 23.12.2005.)

”On mahdotonta sanoa, laskiko Halonen taustaorganisaatioineen oikein vai väärin, kun hän kieltäytyi osallistumasta myös sellaisiin tv-tentteihin, joissa hän olisi kohdannut vain päähaastajansa. Halonen on politiikan rautainen ammattilainen ja hänen kanttinsa on vaalitaistelun kuumetessa kestänyt hyvin. Epäilikö hän kannatuksensa kestävyyttä ja halusi siksi välttää lähitaisteluja Niinistön ja Matti Vanhasen kanssa?” (Aamulehti 8.1.2006.)

Aamulehden pääkirjoitusten kertojan suhtautumisesta Halosen taustapuolueeseen SDP:n kertoo se, miten vaalipäivän jälkeisessä pääkirjoituksessa arvioidaan SDP:n tuolloista puheenjohtajaa. Kertoja nimittäin arvioi, että Vanhasen huonon vaalimenestys saattaa siivittää seuraavissa eduskuntavaaleissa SDP:tä ”ponnettomasti johtaneen Eero Heinäluoman vaalivoittoon ja seuraavan hallituksen pääministeriksi” (Aamulehti 16.1.2006).

Sauli Niinistöön kertoja liittää määreet haastaja ja toinen porvariehdokas. Niinistöä kertoja arvostelee töksähtelevästä tyylistä ja juristimaisesta kielenkäytöstä. Tuloksen selvittyä kertoja arvioi, että Niinistö voi olla peruskeskustalaisten silmissä liian herraskainen. Niinistöä arvostellaan siitä, että hän on yrittänyt ehkä liikaakin ottaessaan etäisyyttä Halosen globalisaatiolinjaan ja lisäksi hän ei tahdo saada sanomaansa perille eikä tee pesäeroa ulkopoliittisen johdon kannattamaan sotilaalliseen liittoutumattomuuteen. Myös Niinistön taustapuolueen kokoomuksen kannatuksen katsotaan polkevan paikoillaan. Positiivisina arvioina kertoja mainitsee Niinistön ärhäkkyuden ja sen, että haastajan rooli istuu hyvin poliittisen valtaeliitin ulkopuolelta tulevalle Niinistölle. Kertojan mukaan Niinistön menestymisen ratkaisee se, saako hän äänestäjät luottamaan visioonsa.

Vanhasta ei tarkastelemissani pääkirjoituksissa kuvailla kovinkaan monisanaisesti. Useimmiten häneen liitetään vain määre pääministeri. Kertojan mukaan keskustan kuuluisa vaalikone ei ole parhaassa terässä, ja Vanhanen itse on istuvana pääministerinä hankalassa asemassa.

”Puolustusasemiin ajautunut keskustan Matti Vanhanen joutui parituntisessa keskustelussa kerta toisensa jälkeen luovuttamaan pelikentän kerta kokoomuksen Sauli Niinistölle -- Kaksilla korteilla poliittisen tulevaisuutensa puolesta pelaavan Vanhasen on hankala hyökätä istuvaa presidenttiä vastaan” (9.12.2005.)

Toisaalta Suomen Kuvalehden juttua siteeraten ja näin ollen upotetun arvion tehden Aamulehden kertoja muistuttaa, että ”Tuoreen tutkimuksen mukaan Vanhasen mediaesiintyminen on ollut suomalaisille myönteinen yllätys. -- Vanhanen on saanut eniten päitä kääntymään itselleen suopeiksi. (Aamulehti 23.12.2005). Sen sijaan vaalituloksen selvittyä kertoja arvostelee Vanhasta ja hänen vaalitulostaan armottomasti: Vanhasessa ei kertojan mukaan ollut säröä eikä särmää eikä esiintymissäkään ollut sellaista hehkua, että häntä olisi voinut pitää uskottavana ja valovoimaisena presidenttinä (ks. tarkemmin luku 8.5).

Aamulehdessä Halosta ja Niinistöä kuvaillaan taistelupariksi, kun taas Niinistön ja Vanhasen kertoja niputtaa Halosen haastajiksi. Nämä ehdokkaat muodostavat Halosen vastavoiman silläkin tavoin, että heihin kertoja liittää määreen muutos, joka haastaa Halosen edustaman pysyvyyden.

Pienten puolueiden ehdokkaita Aamulehden kertoja kuvailee sähköjäniksiksi: vain heillä on varaa pelata avoimin kortein, koska menetettävää on kovin vähän. Kertojan mukaan RKP:n ehdokas Henrik Lax on ahdistelee pääehdokkaita Nato-kannallaan, vihreiden Heidi Hautala saa kiitosta oikealta ja vasemmalta, mutta aplodit eivät muutu ääniksi, ja kristillisdemokraattien Bjarne Kalliksen veijarimaisuudessa on imua.

8.3.2 Helsingin Sanomat suhtautuu myönteisimmin Haloseen

Helsingin Sanomissa kertoja arvioi ehdokkaista myönteisimmin Tarja Halosta. Sen sijaan Niinistö saa vaalikampanjan aikana osakseen lähinnä kielteisiä arvioita, ja vasta vaalituloksen ratkettua kertoja muuttaa asennoitumistaan Niinistöön. Vanhasen vaalikampanjaan kertoja puolestaan tuntuu suhtautuvan pettyneesti.

Helsingin Sanomissa vaalipääkirjoitusten kertoja liittää Tarja Haloseen määreet SDP:n ja vasemmiston ehdokas, vasemmiston naisehdokas ja vasemmiston yhteisehdokas. Kertojan Halosesta esittämät suorat kommentit ovat usein myönteissävytteisiä, jopa silloin kun niissä kommentoidaan Haloselle kielteisiä asioita kuten suosion laskua.

”Hän [Halonen] on toki vieläkin kannatuslukemissa aivan omalla kymmenellään, jopa toisella puolella valintarimaa kuin muut ehdokkaat” (Helsingin Sanomat 3.12.2005).

”Presidentti on ikään kuin laskeutunut valtaistuimeltaan muiden ehdokkaiden tasolle” (Helsingin Sanomat 3.12.2005).

Kertoja korostakin usein mielipidetiedusteluihin vedoten Halosen etumatkaa presidenttikilvassa: ”Tarja Halosen kannatus on edelleen vankka”, ”Halonen edelleen ylivoimainen”, ”istuvan presidentin etulyöntiasema on pysynyt horjumattomana”, ”mahdollisella toisella kierroksella lukemat olisivat edelleen murskaavat Halosen hyväksi”, ”presidentiksi näyttäisi pyrkivän vain Halonen”, ”mielipidemittausten mukaan Halonen olisi toisella kierroksella musertavan ylivoimainen”. Myös muiden lehtien vaalipääkirjoituksissa kertojat esittävät tällaisia arvioita, mutta selvästi harvemmin kuin Helsingin Sanomissa.

Kertojan suhtautumisesta kertoo myös se, millaisin sanavalinnoin kannatuslukujen muutoksista kerrotaan:

”Viime mittauksessa vihreiden kannattajien ja naisten tuki Haloselle notkahti, mutta nyt luvut ovat elpymään päin” (Helsingin Sanomat 20.12.2005).

”Tuoreimman HS-gallupin mukaan vasemmiston yhteisehdokkaan Tarja Halosen valinta presidentiksi jo ensimmäisellä kierroksella on taas vaakalaudalla.” (Helsingin Sanomat 10.1.2006).

”Kannatuksen kääntyminen laskuun juuri vaalien alla on Haloselle huono uutinen. Se lisää todennäköisyyttä, että vaaleissa tarvitaan toinen kierros.” (Helsingin Sanomat 10.1.2006.)

Kielteinen sävy on löydettävissä vain muutamista kertojan Halosesta esittämistä suorista kommentista.

”-- kun Tarja Halonen meni kehaisemaan saaneensa Putinilta kutsun Pietarissa ensi kesänä pidettävään G8-maiden huippukokoukseen, Matti Vanhasella oli täysi syy muistuttaa siitä, että EU:n puheenjohtajanaan Suomen pääministeri edustaa kokouksessa unionia. -- Halonen ja Vanhanen vetäytyivät tiukasti turvallisuuspoliittisen selonteon taakse, eikä turvallisuuspolitiikan näköaloista syntynyt missään vaiheessa keskustelua.” (Helsingin Sanomat 14.1.2006.)

”Ehkä viime viikkojen voimakas vasemmistolaisuuden korostaminen on syönyt Halosen porvarikannatusta” (Helsingin Sanomat 3.12.2005).

”Halonen vaikutti kampanjan loppuvaiheessa vähän väsähtäneeltä eikä loistanut samalla tavalla kuin kuusi vuotta sitten” (Helsingin Sanomat 16.1.2006.).

Sauli Niinistöön vaalipääkirjoitusten kertoja suhtautuu kaksijakoisesti. Ennen ensimmäistä äänestyspäivää Niinistön saamat arvioinnit ovat pääosin kielteissävytteisiä, mutta vaalituloksen selvittyä kertojan asenne muuttuu ja Niinistö saa osakseen positiivisia arviointeja. Kertoja liittää Niinistöön määreet kokoomuksen ehdokas ja pankinjohtaja. Niinistön kampanjointi ei tunnu vakuuttavan vaalipääkirjoitusten kertojaa, ja häneen ja hänen kampanjaansa liitetään kielteisiä kommentteja ja adjektiiveja.

”Ensimmäisenä ja näyttävimmän kampanjoinnin aloitti Niinistö. Hänen iskulauseensa ’työväen presidentti’ on herättänyt eniten huomiota, mutta myös eniten vastustusta. --Niinistö on esiintynyt aggressiivisena haastajana, mutta hänen luomansa vastakkainasettelu on ajoittain tuntunut keinotekoiselta. ” (Helsingin Sanomat 14.1.2006.)

”Tästä [Niinistön kannatuksen noususta] ei tietenkään voi vielä tehdä sitä päätelmää, että Niinistö olisi Halosen haastaja toisella kierroksella” (Helsingin Sanomat 3.12.2005).

”Niinistön kampanjasta näyttäisi alkuinnostus hiipuneen. Kyselyn perusteella ylempiä toimihenkilöitä vuotaa Niinistöltä etenkin Halosen mutta myös Vanhasen taakse.” (Helsingin Sanomat 20.12.2005.)

”-- Niinistön terrierimäinen tyyli ei vakuuttanut asiasisällöltään. Ujostellessaan Nato-jäsenyydestä puhumista Niinistö markkinoi pitkään eurooppalaista puolustusmallia turvatakuineen, sitten ’eurooppalaista Natoa’. Kun kukaan ei tullut siitä hullua hurskaammaksi, Niinistö rohkeni lopulta nähdä kehityksen jatkuessa johdonmukaisena huipentumana Nato-jäsenyyden.” (Helsingin Sanomat 14.1.2006.)

Ensimmäisen kierroksen vaalituloksen selvittyä kertoja kuitenkin muuttaa asennoitumistaan aikaisempaa myönteisemmäksi ja arvioi, että Halonen saa Niinistöstä ärhäkkään vastuksen, joka jo ensimmäisellä kierroksella kampanjoi tarmokkaasti ja haastoi Halosen ärhäkkäästi.

Matti Vanhasen kampanjointia ja vaalimenestystä kertoja arvioi ennen kaikkea pääministerin aseman valossa. Tästä kertoo se, että kertoja liittää Vanhaseen usein määreet pääministeri ja keskustan puheenjohtaja. Pääministeriys ja keskustan puheenjohtajuus tulevat selvästi esiin myös kertojan esittämässä arvioinneissa. Vaikuttaa siltä, että kertoja odottaa pääministerin asemassa olevalta Vanhaselta enemmän kuin mitä tämä näyttää vaalikampanjassa saavuttavan.

”-- Vanhasen kannatus laahaa puolueen kannatuslukemien alapuolella. -- Pääministeri Vanhaselle tulee kiire, jos hän mieli ohittaa Niinistön. Keskustan puheenjohtajan harteille kasautuu lisäpaineita siitä, että kolmas sija presidentinvaaleissa antaisi pääministeripuolueelle huonon lähdön vuoden 2007 eduskuntavaaleihin” (Helsingin Sanomat 3.12.2005).

”Vanhasen kannatus on noussut syksyn aikana hitaasti, mutta varmasti. Se on kuitenkin edelleen alle keskustan puoluekannatuksen.” (Helsingin Sanomat 3.12.2005.)

”Eniten voitettavaa on keskustan ehdokkaalla pääministeri Matti Vanhasella, jos hän todella haluaa päästä toiselle kierrokselle istuvaa presidenttiä vastaan.. Pääministerille kolmas sija ei ole mairitteleva.” ((Helsingin Sanomat 10.1.2006.)

Kertoja käsittelee melko kriittisesti myös Vanhasen ja keskustan vaalikampanjaa etenkin vaaleja edeltävänä päivänä ja vaalituloksen selvittyä.

”Keskustan ongelmana on ollut saada omat joukot innostumaan vaaleista. -- Vanhanen itse rauhoitteli [keskustan kenttäväkeä], että kun kampanja alkaa, se kyllä huomataan koko maassa. Pelloilla liehuvat viirit on kuitenkin huomattu lähinnä maaseutu-Suomessa, siellä missä Vanhanen saisi ääniä muutenkin.” (Helsingin Sanomat 14.1.2006.)

”Vanhanen pyrki varjelemaan huolellisesti pääministerin ja presidentin välistä suhdetta, mikä latisti hänen muutenkin matalaa profiiliaan vaalitaistelussa” (Helsingin Sanomat 14.1.2006).

”Siitä huolimatta, että Vanhanen on ollut viime aikoihin asti suosittu pääministerinä, hänen aneeminen kampanjansa ja tv-esiintymisensä eivät syyttäneet edes keskustan omia äänestäjiä, jotka yleensä ovat hyvin puolueuskollisia.”

Vanhasta ja Niinistöä kertoja nimittää yhteisnimillä herrat ja porvaripuolueiden pääehdokkaat. Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksille on tyypillistä, että kertoja katsoo Vanhasen ja Niinistön kiisaavan kakkospaikasta.

”Kokoomuksen Sauli Niinistö ja keskustan Matti Vanhanen käyvät yhä äärimmäisen tiukkaa kilpaa presidentinvaalien kakkossijasta” (Helsingin Sanomat 20.12.2005.)

”Nykyisillä lukemilla Vanhaselle ja Niinistölle tulee jo kiire, jos he mielivät tehdä pesäeroa toisiinsa ja ennen kaikkea jos he todella mielivät päästä toiselle kierrokselle” (Helsingin Sanomat 31.12.2005).

”Kumpikaan porvaripuolueiden pääehdokkaista ei saisi läheskään kaikkia omankaan puolueensa äänestäjiä taakseen edes toisella kierroksella” (Helsingin Sanomat 10.1.2006).

Aamulehden vaalipääkirjoitusten kertojan tavoin myös Helsingin Sanomissa pääkirjoitusten kertoja arvioi myönteisesti pienten puolueiden ehdokkaita. Kertojan mukaan he ovat esiintyneet eniten edukseen, erityisesti televisiokeskusteluissa. Toisaalta kertoja arvioi, että pienet puolueet ovat olleet vain pitämässä puoluettaan esillä, kun valtio kerran maksaa suurimman osan kampanjasta.

8.3.3 Keskisuomalainen kannustaa Vanhasta

Keskisuomalaisen vaalipääkirjoituksissa kertoja asennoituu kannustavimmin ja positiivisimmin keskustan ehdokkaaseen Matti Vanhaseen. Kertoja asennoituu myönteisesti myös toiseen porvariehdokkaaseen, kokoomuksen Sauli Niinistöön. Sen sijaan sosiaalidemokraattien ehdokkaaseen Tarja Haloseen tai ainakin Halosen taustajoukkoihin kertoja suhtautuu epäluuloisimmin ja kielteisimmin, vaikkakin myös Halonen saa osakseen myönteisiäkin arviointoja.

Keskisuomalaisessa Haloseen liitetään usein määreet vasemmiston yhteisehdokas, suurvasemmiston ehdokas ja istuva tasavallan presidentti. Keskisuomalaisen vaalipääkirjoituksissa Halonen näyttäytyy vahvasti vasemmistolaisena ehdokkaana ja kertojan epäluulot Halosen tukijoukkoja kohtaan näkyvät tekstissä.

”Sosiaalidemokraatit, vasemmistoliitto ja saklainen ammattiyhdistysväki on ottanut tavoitteeksi Tarja Halosen kannatuksen hinaamisen yli 50 prosentin jo ensi sunnuntaina. --tavoite on kunnianhimoinen ja realistisuuden rajoissa, mutta riman alittuminen olisi huomattava arvovaltatappio mahtavalle ja huikean kalliille koneistolle.” (Keskisuomalainen 11.1.2006.)

”Tarja Halosen taakse on ryhmittynyt yhdistynyt vasemmisto: sosiaalidemokraatit, kommunistien perilliset vasemmistoliittolaiset ja työväenliikkeen omakseen sisäistävä ammattiyhdistysjoukko. Yhdelläkään muulla ehdokkaalla ei ole näin järeää, vaurasta ja motivoitunutta koneistoa palveluksessaan. Ilmiö ärsyttää monia, mutta se silti hyväksytään.” (Keskisuomalainen 15.1.2006.)

”Halosen suurten numeroiden takana ovat tasavallan presidenttinä toimimisen tuoma arvostus, vasemmistolaiset puolueet ja ammattiyhdistysorganisaatiot sekä naisliike. Jälkimmäinen ei enää elä yhtä voimallisena ja tunteikkaana kuin vuonna 2000, mutta Halonen hyötyy naiseudestaan. (Keskisuomalainen 16.1.2006.)

Helsingin Sanomien pääkirjoituksista poiketen Keskisuomalaisessa kertoja tulkitsee mielipidemittauksia Halosen kannalta kielteisesti, vaikka kertoja myöntääkin Halosen etulyöntiaseman olevan selvä.

”Yhden kierroksen vaali olisi silti yllätys, sillä Tarja Halosen lukemat ovat hiljalleen alentuneet ja porvarillisten kandidaattien komistuneet. Jos vaali olisi juuri nyt, kansalaisten äänestysaktiivisuus saattaisi muodostua ratkaisevaksi. Saako vasemmisto omat joukkonsa ja synpatiseeraajansa todella liikkeelle vai onko aktiivisuus keskustaa ja kokoomusta hyödyttävää?” (Keskisuomalainen 21.12.2005.)

”Istuva presidentti Tarja Halonen on hoitanut tehtävänsä siten, että suomalaisten enemmistö on ollut häneen tyytyväinen. Ilmapiiri ei välttämättä purkaudu sellaisenaan tueksi, sillä kilpailijoiden ilmaantuminen tasoittaa numeroita” (Keskisuomalainen 4.1.2006.)

”Istuvalla presidentillä on aina reilu etulyöntiasema, jos hän asettuu ehdokkaaksi. Vain poikkeuksellisissa tilanteissa hän häviää kamppailun, sillä alamaiskansana suomalaisilla on taipumus hyväksyä presidentikseen jo kerran valitsemansa”. (Keskisuomalainen 15.1.2006.)

Kuitenkin kertoja arvioi Tarja Halosta ja hänen kampanjaansa myös myönteisin sanakääntein.

”Tarja Halosen aitous valloitti kuusi vuotta sitten” (Keskisuomalainen 30.12.2005).

”Toimittaja teki parhaansa osoittaakseen Halosen sosialistisuuden ja punaisuuden, mutta Halonen vältteli karikoita silti kieltämättä taustaansa. -- Katsojien myötätunto siirtyi Halosen puolelle.” (Keskisuomalainen 30.12.2005.)

Sauli Niinistöön kertoja suhtautuu myönteisesti, vaikkakaan kertoja ei arvioi Niinistöä yhtä paljon kuin muita ehdokkaita. Pääkirjoituksissa Niinistöön liitetään määre Euroopan investointipankin pääjohtaja, ja ensimmäisen vaalikierroksen jälkeen Niinistöä kuvaillaan kokoomuksen ja porvarillisten kansalaisten tukemaksi. Kertojan mukaan Niinistö profiloitui vaalikampanjansa aikana uskottavaksi vaihtoehdoksi ja haastoi Halosen. Kertoja arvioi, että Niinistön julistamat sanomat purivat ihmisiin myönteisesti ja saivat heidät ajattelemaan.

Keskisuomalaisen vaalipääkirjoitusten kertojalle Matti Vanhasen menestyminen tuntuu olevan tärkeää, ja kertoja arvioikin Vanhasen kampanjointia hyvin myönteisessä ja optimistisessä sävyssä, toisin kuin aineistoni muiden lehtien vaalipääkirjoitusten kertojat.

”Vanhasen kampanja on sähköistynyt päivä päivältä. Hän on ottanut rohkeasti etäisyyttä istuvaan presidenttiin ja luonut omintakeista profiilia.”

”Tulosten virhemarginaali on 2,5 prosenttiyksikköä, joten mahdollista on, että Vanhanen on jo todellisuudessa kokoomuslaista kilpailijaansa edellä. Toki virhemarginaaliajatteluun mahtuu myös se vaihtoehto, että Niinistön kaula Vanhaseen on suurempi kuin tutkimuksessa mainittu.” (Keskisuomalainen 21.12.2005.)

Kertoja kuvailee Vanhasta vaalipääkirjoituksissa määrein pääministeri, keskustan puheenjohtaja ja kutsutaanpa häntä jopa maan vaikutusvaltaisimmaksi poliittiseksi johtajaksi viitaten hänen asemaansa pääministerinä. Kertoja korostaa Helsingin Sanomien kertojan tavoin sitä, kuinka tärkeää pääministerinä toimivalle Vanhaselle on menestyä vaaleissa.

Vanhaselle kyseessä on kunniahaaste. Maan vaikutusvaltaisimman poliittisen johtajan pitää menestyä vähintään kohtuullisesti presidenttikilvassa. ”Mikäli Niinistö sijoittuu kakkoseksi ja on finaalissa, tämä on mittava pettymys keskustalle, jonka väki on uskonut ja uskoo pääministerin voitollisuuteen. Asenne on lujittunut viime aikoina.” (4.1.2006.)

Kertoja puolustaa Vanhasta myös vaalitappion selvittyä. Kertojan mukaan Vanhanen tunnetaan korostetun maltillisena asiakeskeisenä poliitikkona, joka välttää räväköitä irtiottoja. Kertoja arvioi, että Vanhasen on helppo jatkaa kiiteltynä pääministerinä myös presidentinvaalien tappion jälkeen.

Keskisuomalaisessa Niinistö ja Vanhanen niputetaan usein yhteen porvarillisiksi kandidaateiksi, joiden kannatuslukujen ”jumiutumista” ja ”liimautumista” kertoja harmittelee. Kertoja myös vertailee porvariehdokkaiden kampanjoita ja löytää eron niiden painottumisesta. Tämän eron kertoja tuntuu laskevan Vanhasen eduksi.

”Vanhanen kulkee Suomen poikki ja halki. Hän viestittää tälläkin tavalla kantavansa vastuuta maakuntien Suomesta ja niiden kasvukeskuksista. Niinistö keskittyy paljolti eteläiseen Suomeen, jossa hänen taustapuolueensa on menestynyt.” (Keskisuomalainen 4.1.2006.)

Pienten puolueiden ehdokkaista RKP:n Henrik Lax saa kertojalta sapiskaa siitä, että hän on ottanut ”hokemakseen” Natoon liittymisen. Sen sijaan Heidi Hautalan ja Timo Soinin suorituksia niin vaalikeskusteluissa kuin itse vaaleissakin kertoja pitää erinomaisina.

8.4 Asennoituminen vaaleihin ja vaalikampanjaan

Tässä luvussa tarkastelen sitä, miten lehtien kertojat kehystävät vaaleja ja vaalikampanjaa ja millaisia arviointeja he niistä esittävät ja millaisin adjektiivein he niitä kuvaavat.

Aamulehden vaalipääkirjoituksissa kertoja kuvaa presidentinvaaleja usein peli- ja taistelumetaforien avulla: kertoja puhuu suorista iskuista, hyökkäämisestä, taistelupareista, lähitaisteluista, pelikentän luovuttamisesta sekä varman päälle ja kaksilla korteilla pelaamisesta. Aamulehden pääkirjoitusten perusteella vaalissa on kyse Halosen ja haastajien välisestä taistelusta tai pelistä.

Kertoja kuvaa vaaliasetelmaa usein haastajien näkökulmasta ja kuvailee, kuinka silmukka kiristyy haastajien ympärillä ja kuinka porvariehdokkaat kisaavat rinta rinnan kakkossijasta.

”Heidän kannaltaan paras ratkaisu saattaisikin olla, että vaali ratkeaisi jo ensimmäisellä kierroksella. Ainakin se säästäisi molemmat nöyryyttävältä tappiolta.” (Aamulehti 23.12.2005.)

Toisaalta aiemmassa kirjoituksessa Aamulehden kertoja pitää yllätyksenä sitä, että vaali voi mielihoidemittautusten perusteella ratketa jo ensimmäisellä kierroksella. Kertoja uskoo myös äänestäjien epävarmuuden lisäävän toisen kierroksen mahdollisuutta. Toista kierrosta kertoja kuvailee mahdollisuudeksi käydä täsmentävä ja selkeyttävä keskustelu turvallisuuden vaihtoehdoista.

Kertojan mukaan vaalien yllätys saattaa piillä äänestäjissä, joiden aito kiinnostus on pakottanut ehdokkaat ulos kuorestaan vaalikamppailun lopussa. Kertoja arvioi tyytyväisenä, että vaalien loppusuoralla ehdokkaiden vastakkainasettelu näyttää kärjistyvän ja väistelyn aika on ohi.

”Se, että vaalien lopputulosta – oli se sitten yhden tai kahden kierroksen takana – pidetään jo jokseenkin varmana, ei ole latistanut keskustelua eikä sammuttanut äänestäjien kiinnostusta. Yllätys saattaakin piillä juuri siinä – äänestäjien valppaudessa. -- Ikävä vain, että vaalaistuksen hetket koittavat vasta, kun ennakkoäänestys on jo menossa ja varsinainen vaalipäivä jo viikon päästä.” (Aamulehti 8.1.2006.)

Keskisuomalaisen pääkirjoituksissa presidentinvaalit kuvataan usein vasemmiston ja porvareiden välisenä kilpana. Kertojan mukaan sosiaalidemokraatit rakentavat kampanjaansa yhden kierroksen varaan, kun taas keskusta ja kokoomus kampanjoivat toisen kierroksen puolesta. Kertoja pitää vaaleja myös eduskuntavaalien esikilpailuna.

Keskisuomalaisen kertoja suhtautuu Aamulehden kertojaa luottavaisemmin siihen, että toinen kierros on vaaleissa todennäköinen ja yhden kierroksen vaali olisi yllätys. Kertojan muistuttaa, että vaaliasetelma tarjoaa vakaudestaan huolimatta vaihtoehtoisuuksia ja pienet liikahdukset voivat vaikuttaa koko vaaliasetelmaan.

Keskisuomalaisen pääkirjoitusten kerronnassa tulee selvästi esiin se, etteivät vaalit enää ole kohtalon kysymys Suomelle, koska presidentin valtaoikeuksia on kavennettu. Pääkirjoituksissa epäillään huolestuneesti, että tästä syystä ehdokkaat eivät enää taistele tosissaan, äänestäjät suhtautuvat vaaliin arkisesti ja kampanja on ponneton. Keskisuomalaisen arvio vaalikampanjasta onkin karu: kampanjointi on sujunut rauhallisesti, letkeästi, latteasti, jopa hengettömän oloisesti ja ärsyttävän hillitysti, vaalikeskustelut ovat olleet turhauttavan laimeita, väittelyt ovat puuroutuneet, ilmapiiri ei ole kihelmöinyt, yleinen innostus on ollut aiempaa laimeampi ja kansalaiset ovat seuranneet kampanjointia lähes välinpitämättömästi. Kertoja vertaa vaaleja haikeasti kuuden vuoden takaisiin vaaleihin, jolloin kilpa oli täyteläinen ja arvaamattomuuksia sisältävä. Keskisuomalaisen kertoja odottaa, että toinen kierros aiheuttaisi toteutuessaan tuoreen tunnelman, ja usko, että toisella kierroksella ”kamppailu olisi kihelmöivä, demokratian juhlaa korkeimmillaan”. Vaalipäivän pääkirjoituksen otsikko kiteyttääkin Keskisuomalaisen pääkirjoitusten kertojan asenteen ja arvion vaaleista ”Äänestäminen on kansanvallan juhlaa”.

Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa presidentinvaaleja kehystetään kilpailun, pelin ja kisan metaforilla. Vaaleja kuvaillaan myös historiallisena ja ainutlaatuisena äänestäjien vaikuttamismahdolli-

suutena, hieman samaan tapaan kuin Keskisuomalaisen pääkirjoituksissa. Helsingin Sanomien kertojan mukaan presidentinvaalit ovat myös korostetusti henkilövaalit. Vaaleissa on kyse siitä, että Suomelle valitaan perinteisesti suurta arvostusta nauttiva presidentti, jonka valtaoikeudet rajoittuvat nykyisin lähinnä ulkopoliittikkaan ja edellyttävät siinäkin tiivistä yhteispeliä hallituksen kanssa. Presidentinvaalissa ei kertojan mukaan siis päätetä Suomen ulkopoliittisesta kurssista, sillä se tehtävä kuuluu hallitukselle.

Helsingin Sanomien kertojan mukaan vuoden 2006 vaaleissa on kaksi jännittävää asiaa: valitaanko Halonen presidentiksi jo ensimmäisellä kierroksella ja kumpi porvareiden pääehdokkaista tulee toiseksi. Kertoja korostaakin usein porvariehdokkaiden keskinäistä kilpaa kakkossijasta ja esittää mielipidetiedusteluihin vedoten upotettuja arvioita Halosen vankasta etumatkasta.

”Presidentiksi näyttäisi pyrkivän vain Halonen; Vanhanen ja Niinistö ovat kilpailleet kakkospaikasta. Tähtäin lienee asetettu jo ensi vuoden eduskuntavaaleihin” (Helsingin Sanomat 14.1.2006).

Tosin myös Helsingin Sanomissa arvioidaan, että viimeisten päivien loppukiri voi muuttaa asetelmia. Kertoja arvioi yhdessä pääkirjoituksessa, että eniten voitettavaa Vanhasella, jolle kolmosija ei olisi mairitteleva. Helsingin Sanomien kertoja toteaa myös, että porvariyhteistyöstä ei ole tietoaakaan ja kaikki puolueen kannattajat eivät äänestäisi porvariehdokkaita vaan Halosta.

Helsingin Sanomien kertoja antaa Keskisuomalaisen pääkirjoitusten tavoin vaalikampanjasta melko lohduttoman kuvan ja vaaliasetelma muistuttaa kertojan mielestä eniten vuoden 1988 vaaleja: vaaliasetelma ei ole jännittävä, äänestäjien kiinnostus on vaarassa lopahtaa, mielipidemittauksissa ei juurikaan eloa, kampanjoista puuttuu todellinen kipinä, vaalitaistelua leimaa jonkinlainen virkamiesmäisyys, televisioväittelyt ovat latteita, ehdokkaissakin on havaittavissa väsymystä ja ”ajoittain tuntuu kuin ehdokkaat olisivat vain käyvinään vaalikamppailua”. Muiden lehtien tavoin Helsingin Sanomissa toivotaan, että mahdollisella toisella tunnelma sähköistyisi tai muuten äänestysintokin voi lopahtaa.

Aineistooni kuuluvien lehtien pääkirjoituksille on yhteistä se, että niissä annetaan melko lohduton ja laimea kuva ensimmäisen kierroksen vaalikamppailusta ja toiveet ladataan toiseen kierroksen, jonka toivotaan piristävän kamppailua. Keskisuomalaisen kertoja suhtautuu luottavaisimmin siihen, että toinen kierros ja yllätys ovat mahdollisia. Aamulehden kertoja puolestaan toivoo yllätyksen mahdollisuuden piilevän äänestäjissä. Helsingin Sanomissa Halosen johtoasema pidetään varmana: ky-

symys on lähinnä siitä, kumpi tulee kakkoseksi Vanhanen vai Niinistö. Aamulehdessä puolestaan kilpa muodostuu Halosen ja haastajien välille ja Keskisuomalaisessa vasemmiston ja porvariston välille.

8.5 Kertojien asennoituminen vaalien ensimmäisen kierroksen tulokseen

Tässä luvussa vertailen sitä, miten aineistooni kuuluvien pääkirjoitusten kertojat arvioivat presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen vaalitulosta ja eri ehdokkaiden onnistumista.

Vaalipäivän jälkeisten pääkirjoitusten erot näkyvät jo otsikoinneissa. Helsingin Sanomien pääkirjoitus on otsikoitu ”Halonen saa Niinistöstä ärhäkkään haastajan”. Vaikka otsikon pääpaino on kaksintaistelussa, Halonen on kuitenkin otsikon toimija. Myös Keskisuomalaisessa Halonen on nostettu otsikon toimijaksi ”Tarja Halonen paalulta finaaliin”. Aamulehti sen sijaan nostaa toimijaksi vastapuolen otsikossaan ”Porvarit nyt tosipaikan edessä”.

Helsingin Sanomissa vaalien tulosta arvioiva pääkirjoitus lähtee liikkeelle Halosen näkökulmasta ja hänen tukijoukkojensa luonnollisesta pettymyksestä. Pääkirjoituksen mukaan olisi kuitenkin kohtuutonta puhua Halosen vakavasta poliittisesta takaiskusta, sillä Halosen 46 prosentin kannatus on kova saavutus, kun ottaa huomioon sen, että mukana oli seitsemän muuta ehdokasta istuvasta pääministeristä alkaen.

Keskisuomalaisessa kertoja lähtee puolestaan liikkeelle siitä, että tasavallan presidentin nimi ratkeaa vasta kahden viikon kuluttua, jolloin kansalaiset tekevät valinnan kahdesta ehdokkaasta: vasemmiston ehdokkaasta Tarja Halosesta sekä kokoomuksen ja porvarillisten kansalaisten tukemasta Sauli Niinistöstä. Kertoja arvioi, että kamppailusta muodostuu luultua tiukempi.

Aamulehden kertoja puolestaan korostaa äänestäjien roolia ensimmäisellä kierroksella yllätyksen ja jännityksen tuojina.

”Tarja Halosen historiallinen, veret seisauttava vaalivoitto ensimmäisellä kierroksella jäi tulematta. Äänestäjien lisääntynyt epävarmuus ja laimea äänestysinto sulattivat Halosen Gallup-ylivoimaa, ja niinpä edessä on ratkaiseva rutistus, jossa vasemmiston ehdokas saa vastansa kokoomuksen Sauli Niinistön.” (Aamulehti 16.1.2006.)

Aamulehden pääkirjoituksessa tulevaa vaalikamppailua arvioidaan sähköksi ja asetelmaa kutkuttavaksi. Halosen etumatkaa kuvaillaan melkoiseksi, vaikka kannatus jäikin ”reippaasti alle kaikkien

odotusten”. Ennakköäänestysten jälkeen tapahtunutta notkahdusta kertoja kuvailee sen verran napakaksi, että Halosen on pantava parastaan pysäyttääkseen laskukierteen.

Myös Helsingin Sanomissa kertoja on sitä mieltä, että kannatuksen laskun pysäyttäminen on Halosen jatkon kannalta oleellista. Halosen kannatusta kuvaillaan kuitenkin eri sävyssä kuin Aamulehdessä: ”varsinainen vaalipäivä toi Haloselle ’vain’ 44 prosenttia äänistä” (Helsingin Sanomat 16.1.2006). Helsingin Sanomien pääkirjoituksen kertojan mukaan Halonen pysyi ylivoimaisena loppuun asti, mutta vaalitaistelun viime vaiheessa kannatus lähti selvään laskuun. Kertoja arvioi, että Halonen vaikutti kampanjan lopussa hieman väsähtäneeltä eikä hän loistanut samalla tavalla kuin vuoden 2000 vaaleissa. Pääkirjoituksen lopussa Helsingin Sanomien kertoja esittää mielipidemittausten avulla upotetun arvioinnin: ennen vaaleja tehdyn mielipidemittauksen mukaan Halonen olisi musertavan ylivoimainen toisella kierroksella.

Keskisuomalaisessa kertoja samalla sekä vähättelee että kehuu Halosen kannatuslukuja.

”Halonen jäi kirkkaasti alle 50 prosentin kannatuksen, mutta noin 46 prosentin äänimäärä on komea. Se tarjoaa paalupaikan finaaliin.” (Keskisuomalainen 16.1.2006.)

Keskisuomalaisessa arvioidaan, että Halosen suosio on ollut aleneva, kun taas Niinistö on ollut nousussa. Keskisuomalaisen pääkirjoituksen kertoja korostaa sitä, että kahdessa viikossa ehtii tapahtua paljon ja jopa dramaattiset käänteet ovat mahdollisia.

Keskisuomalaisessa Vanhasen ja Niinistön kilvan ratkeamista kuvataan yllättävän selkeäksi. Niinistön voittoa selitetään sillä, että hän edusti oppositiota ja profiloitui uskottavaksi vaihtoehdoksi ja haastoi Halosen ”niin kuin kansanvallassa kuuluu tehdä”. Pääkirjoituksessa arvioidaan, että Niinistön vaalisanomat purivat ihmisiin myönteisesti ja pistivät heidät ajattelemaan.

Helsingin Sanomissa kertoja kuvaa Sauli Niinistön vaalitulosta erinomaiseksi ja hänen kampanjaansa tarmokkaaksi ja ärhäkkääksi. Kertoja arvioi, että Niinistö on Vanhasta kiinnostavampi haastaja, ja arvelee Niinistön olevan ärhäkkä haastaja ainakin ulkopoliittikan kysymyksissä. Pääkirjoituksen lopussa kertoja esittää oman suoran kommenttinsa porvaripuolueiden yhteistyöstä: ”porvaripuolueiden pyrkimys yhteistyöhön presidentinvaalien toisella kierroksella ei tunnu vaikuttavan kovin paljon äänestäjien ratkaisuun” (Helsingin Sanomat 16.1.2006).

Aamulehden pääkirjoituksessa kertoja ei varsinaisesti arvioi Niinistön kampanjaa, vaan kääntää katseen tulevaan ja arvioi, että porvarit ovat nyt tosipaikan edessä. Pääkirjoituksessa arvioidaan, ettei Niinistön kannata laskea keskustan vetoavun varaan, sillä keskustan toipuminen Vanhasen ”surkeasta vaalituloksesta” voi kestää eikä Vanhanen tahtonut saada väkeä liikkeelle edes oman kampanjansa taakse. Kertoja arvioi, että ”kun Niinistö on peruskeskustalaisten silmissä ehkä hie- man turhan herraskainen, niin aikamoista junttausta tarvitaan, jos Vanhasen kannattajien valumaa Halosen taakse yritetään edes puolitosissaan estää.”

Kaiken kaikkiaan Vanhanen saa Aamulehden pääkirjoituksessa niskaansa melkoisen arviointi- ryöpyn: Vanhasta kuvataan kohtalon oikusta sekä keskustan puheenjohtajaksi että pääministeriksi nousseeksi ja vaalin kolmatta sijaa ja surkeaa äänisaalista kuvataan nöyryyttäväksi tappioksi. Kerto- jan mukaan Vanhasessa ei ollut säröä eikä särmiä eikä Vanhanen onnistunut luomaan esiintymi- seensä sellaista hehkua, että häntä olisi voinut pitää uskottavana ja valovoimaisena presidenttinä. Pääministerin huonolla vaalimenestyksellä katsottiin olevan vaikutusta myös eduskuntavaaleihin.

”Pääministerin surkea menestys antaa sosiaalidemokraateille ensi vuoden eduskuntavaaleis- sa ylilyöntiaseman, joka saattaa siivittää ponnottomasti puoluetta johtaneen Eero Heinä- luoman vaalivoittoon ja seuraavan hallituksen pääministeriksi” (Aamulehti 16.1.2006).

Myös Helsingin Sanomien kertoja arvioi Vanhasen vaalitulosta tiukoin sanakääntein. Pääkirjoituk- sen mukaan ”Vanhasen jääminen kirkkaasti Sauli Niinistön taakse ja putoaminen toiselta kierrok- selta on suuri poliittinen takaisku Vanhaselle henkilökohtaisesti mutta väistämättä myös hänen joh- tamalleen keskustalle, eduskunnan suurimmalle puolueelle”. Kertojan mukaan Vanhasen aneeminen kampanja ja tv-esiintyminen eivät sytyttäneet edes keskustan omia äänestäjiä.

Keskisuomalainen suhtautuu Vanhasen vaalimenestykseen selvästi muita lehtiä ymmärtäväisem- min. Pääkirjoituksessa Vanhasen tappiota selitetään sillä, että pääministerille presidentin haastami- nen ei ollut yhtä helppoa Niinistölle. Toisin kuin muut lehdet Keskisuomalainen ei pidä vaalitulosta Vanhasen arvovaltatappiona.

”Vanhanen tunnetaan korostetun maltillisena asiakeskeisenä poliitikkona, joka välttää rävä- köitä irtiottoja. Tulos on epäilemättä hänelle pettymys, mutta yhteistyön sillat säilyvät siten, että Vanhasen on helppo jatkaa kiiteltynä pääministerinä.”

Aineistoni lehtien välille syntyi siis selviä eroja siinä, miten pääkirjoituksissa tulkittiin vuoden 2006 presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen tuloksia. Helsingin Sanomat on selvästi voittajien puo- lella ja kehuu heidän vaalituloksia ja kampanjointia. Sen sijaan vaalien häviäjää Matti Vanhasta

Helsingin Sanomien kertoja arvostelee huonosta vaalituloksesta. Toisaalta Aamulehden kertoja arvostelee Vanhasta vielä Helsingin Sanomiakin voimakkaammin. Aamulehti kuvailee myös Halosen vaalitulosta kriittisemmin äänensävyin ja sanavalinnoin kuin Helsingin Sanomat. Aamulehti eroaa aineistoni muista lehdissä myös siinä, että se on ainoa, joka korostaa äänestäjien merkittävää roolia ensimmäisen kierroksen yllättävän tuloksen saavuttamisessa. Aamulehden pääkirjoituksessa kertoja myös suuntaa katseensa tuleviin tapahtumiin selvästi muita kertojia enemmän.

Keskisuomalaisessa suhtautuminen vaalien häviäjään eroaa selvästi muista lehdistä: Keskisuomalainen on ainoa, joka puolustaa ja ymmärtää Vanhasta. Tämä on suora osoitus siitä, että lehden pääkirjoituksissa suhtaudutaan Vanhaseen suopeammin kuin muissa lehdissä.

8.6 Kertojien asenteissa selviä eroja

Kertojan asenteesta kertovien valintojen tutkiminen osoitti, että aineistooni kuuluvien kolmen sanomalehden vaalipääkirjoituksissa kertojat asennoituvat vaaleihin ja ehdokkasiin eri tavoin.

Jo vaalipääkirjoitusten kerrontatyylit eroavat toisistaan. Aamulehden vaalipääkirjoitukset ovat selvästi muita värikkäämpiä ja niissä esitetään eniten arviointeja. Helsingin Sanomien vaalipääkirjoitusten tyyliä puolestaan kuvaa uutismaisuus ja asiallisuus. Keskisuomalaisessa kerrontatyylillä sijoittuu Helsingin Sanomien ja Aamulehden välimaastoon. Analyysissäni esiin nousseet vaalipääkirjoitusten tyylierot eivät todennäköisesti kuitenkaan kerro niinkään kertojien asennoitumisesta presidentinvaaleihin ja ehdokkasiin, vaan ne kuvaavat lehdille ominaista pääkirjoitustyyliä.

Vaalipääkirjoitusten kertojien asenteet alkavat kuitenkin tulla esiin, kun tarkastellaan, kenen näkökulmasta kertojat tarinoita kertovat. Aamulehdessä vaalitapahtumia tarkastellaan useimmiten porvaripuolueiden ja haastajaehdokkaiden näkökulmasta. Päärooliin Aamulehden kertoja valitsee muiden lehtien tavoin äänestäjät ja ehdokkaat, mutta huomionarvoista on se, että Aamulehdessä porvariehdokkaat pääsevät päärooliin selvästi useammin kuin muissa lehdissä. Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksissa puolestaan korostuu mielipidetiedustelujen näkökulma ja pääroolit jaetaan useimmiten pääehdokkaille. Keskisuomalaisessa kertoja tarkastelee vaalien tapahtumia moninaisista näkökulmista. Kahdessa vaalipääkirjoituksessa kerrontaa kuitenkin hallitsee porvarinäkökulma ja porvariehdokkaat ovat päärooleissa. Helsingin Sanomissa kertoja ei käytä kertaakaan porvariehdokkaiden

näkökulmaa, kun taas Aamulehden vaalipääkirjoituksissa Halonen ei ole kertaakaan pääroolissa, toisin kuin Keskisuomalaisessa ja Helsingin Sanomissa.

Kertojien asenteiden erot näkyvät myös siinä, miten kertojat kuvailevat ehdokkaita. Aamulehden kertoja asennoituu kaikkiin pääehdokkaisiin kriittisesti, mutta Tarja Halonen saa eniten kielteisiä arviointeja. Sen sijaan Helsingin Sanomissa kertoja asennoituu myönteisimmin Haloseen ja esittää hänestä positiivisia arvioita kannatusmittauksiin tukeutuen. Niinistöä kertoja arvioi kielteisesti, kunnes vaalituloksen ratkettua asenne muuttuu myönteisemmäksi. Vanhasta ja hänen kampanjaansa Helsingin Sanomien kertoja arvioi pääministeriyden valossa ja asennoituu Vanhaseen vaativasti ja pettyneesti. Sen sijaan Keskisuomalaisen vaalipääkirjoituksissa Vanhanen saa kannustusta ja positiivisia arvioita, ja kertoja suhtautuu Vanhaseen myönteisemmin kuin muihin ehdokkaisiin. Kertoja asennoituu myönteisesti myös toiseen porvariehdokkaaseen Sauli Niinistöön. Sen sijaan Tarja Haloseen ja etenkin hänen taustajoukkoihinsa kertoja suhtautuu epäluuloisesti ja kielteisesti, vaikkakin Halonen saa osakseen myös myönteisiä arviointeja.

Analyysini perusteella myönteiset ja kielteiset arviot siis kerääntyvät eri lehdissä eri ehdokkaille. Tämä tulos eroaa Eeva Isotalon (1994, 40–41) vuoden 1994 vaalipääkirjoituksista tekemän tutkimuksen tuloksista. Isotalon mukaan vuoden 1994 vaalien aikana Helsingin Sanomien, Turun Sanomien, Aamulehden ja Kalevan pääkirjoitukset eivät selvästi asettuneet kenenkään ehdokkaan kannalle, eikä myöskään arvostelu kasaantunut kenenkään yksittäisen ehdokkaan kohdalle. Kuitenkin vuoden 2000 vaalipääkirjoituksia tutkinut Eeva Aarnio (2000) jakaa lehdet Esko Ahoa ja Tarja Halosta tukeneisiin lehtiin: esimerkiksi Keskisuomalainen tuki tuolloinkin keskustalaista Ahoa, kuten se oman analyysini perusteella näyttää tukevan vuoden 2006 vaaleissa keskustan ehdokasta Matti Vanhasta. Päätoimittaja Erkki Laatikainen myönsikin avoimesti, että Keskisuomalainen on presidentinvaaleissa perinteisesti porvariehdokkaan takana (Laatikainen 2007). Sen sijaan muiden lehti-en päätoimittajat eivät tuoneet esiin, että heidän lehtiensä pääkirjoituksissa sympatiseerattaisiin jotakuta ehdokasta.

Vaalipääkirjoitusten kertojien asenteet eroavat toisistaan myös vaaleja ja ensimmäisen kierroksen vaalitulosta kuvailtaessa ja arvioitaessa. Yhteistä kerronnalle on kuitenkin se, että kertojat kuvaavat ensimmäisen kierroksen vaalikamppailua melko lohduttomaksi ja laimeaksi ja toivovat toisen kierroksen tiivistävän kamppailua. Aamulehdessä kertoja tarkastelee vaaleja useimmiten Tarja Halosen ja hänen haastajiensa välisenä taisteluna tai pelinä, kun taas Keskisuomalaisessa kertoja kuvaa vaaleja usein vasemmiston ja porvareiden väliseksi kilvaksi. Sekä Aamulehdessä että Keskisuomalai-

nessa yllätystä pidetään mahdollisena. Sen sijaan Helsingin Sanomissa Halosen johtoasema pidetään melko varmana: kysymys on lähinnä siitä, kumpi tulee kakkoseksi Vanhanen vai Niinistö.

Ensimmäisen kierroksen tuloksen selvittyä Helsingin Sanomien vaalipääkirjoitusten kertoja on selvästi voittajien puolella ja arvostelee vaalien häviäjän Matti Vanhasen heikkoa vaalitulosta. Tosin Aamulehdessä Vanhasta arvostellaan vielä voimakkaammin, ja kertoja kuvailee myös Halosen vaalitulosta kriittisemmin kuin muiden lehtien kertojat. Aamulehdessä kertoja korostaa äänestäjien roolia ja tulevien tapahtumien spekulointia enemmän kuin muiden lehtien kertojat. Keskisuomalaisessa puolestaan suhtautuminen vaalien häviäjään eroaa selvästi muista lehdistä: Keskisuomalainen on ainoa, joka puolustaa ja ymmärtää Vanhasta. Toisin sanoen Keskisuomalaisen vaalitulosta arvioivassa kirjoituksessa suhtaudutaan Vanhaseen suopeammin kuin muissa lehdissä.

Analyysini perusteella Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Keskisuomalaisen kertojat asennoituvat keskenään eri tavoin ehdokkaisiin ja vaaleihin. Kertojat asennoituvat myös kolmeen pääehdokkaaseen eri tavoin, ja myönteiset ja kielteiset arviot kasaantuvat joillekin ehdokkaille. Tuloksesta herääkin kysymys, ovatko vaalipääkirjoitukset puolueettomia.

Vaalipääkirjoitusten puolueettomuutta voi selvittää tarkastelemalla tekstien tasapuolisuutta ja neutraaliutta. Toimijoiden tasapuolista huomioimista voi arvioida vertaamalla eri lehtien samasta aiheesta tehtyjä juttuja, ja neutraaliutta voi arvioida tarkastelemalla sitä, samaistuuko kertoja tai ottaako hän etäisyyttä kertomuksen osapuoliin eli käyttääkö hän toimijoista positiivisia tai negatiivisia arvostuksia sisältäviä ilmaisuja tai sanoja. Puolueettomuutta voi arvioida myös vertaamalla sitä, esitetäänkö teksteissä toimijoista lähinnä negatiivisia vai positiivisia puolia vai tasapuolisesti molempia. (Holmberg 2004, 19–20.)

Tarkastelemissani vaalien loppusuoralla julkaistuissa pääkirjoituksissa toimijoita ei aina huomioida tasapuolisesti: erityisesti Aamulehdessä näkyy porvari- ja haastajaehdokkaiden näkökulmien painottuminen. Pääkirjoitukset eivät myöskään ole neutraaleita: Aamulehden pääkirjoituksissa kriittisimmät arviot kerääntyvät Tarja Haloselle, Helsingin Sanomissa Haloselle kerääntyvät positiivisimmat arviot ja Keskisuomalaisessa kertoja esittää Vanhasesta eniten myönteisiä puolia ja ottaa etäisyyttä erityisesti vasemmistoon. Toisin sanoen aineistooni kuuluvien sitoutumattomien sanomalehtien vaalien loppusuoralla julkaisemat pääkirjoitukset eivät ole täysin puolueettomia.

9 TULOSTEN YHTEENVETOA JA POHDINTAA

Seuraavaksi vedän yhteen analyysilukujen keskeisimpiä tuloksia ja pohdin sitä, millaisia tarinoita vaalipääkirjoituksissa kerrotaan ja millaisia toimintaehdotuksia lukijoille ehdotetaan. Lisäksi käyn läpi vaalipääkirjoitusten puolueellisia ja puolueettomia elementtejä ja pohdin sitä, ovatko sitoutumattomien sanomalehtien vaalipääkirjoitukset puolueellisia vai eivät. Tarkastelen myös sitä, kuinka hyvin valitsemani analyysimenetelmät soveltuivat aineistoni tutkimiseen ja millaisia jatkotutkimusten aiheita tutkimukseni aikana nousi esiin.

9.1 Vaalipääkirjoituksissa kerrotut tarinat ja toimintaehdotukset

Aineistooni kuuluvat sanomalehdet Aamulehti, Helsingin Sanomat ja Keskisuomalainen käsittelivät vaalipääkirjoituksissaan melko ennalta-arvattavia teemoja kuten ehdokasasettelua, vaalien asetelmaa ja kannatusmittauksia sekä vaalikampanjointia ja vaaliväittelyitä. Merkittävin ja kiinnostavin ero lehtien välillä oli se, että Keskisuomalainen käsitteli muita lehtiä enemmän puolueiden välistä yhteistyötä ja porvariyhteistyötä.

Pääkirjoitusten teemoja mielenkiintoisempia tuloksia nousi esiin tarkastellessani sitä, millaisia vastakkainasetteluja pääkirjoituksissa tuodaan esiin ja millaisia tarinalinjoja pääkirjoituksissa muodostetaan näiden vastakkainasettelujen ratkaisemiseksi ja millaisia toimintaehdotuksia lukijoille ehdotetaan.

Tutkimieni vaalipääkirjoitusten yleisimmäksi vastakkainasetteluksi nousee presidentti Tarja Halosen ja hänen haastajiensa välinen jännite, mikä on vaalien ennakoasetelman perusteella hyvin ymmärrettävää. Vaalipääkirjoitusten toiseksi yleisin ja ideologisesti merkittävä vastakkainasettelu on vasemmiston ja porvariston välinen jännite. Erityisen mielenkiintoista on se, että Keskisuomalaisessa ja Aamulehdessä tämä vastakkainasettelu on hyvin yleinen, kun taas Helsingin Sanomissa vasemmisto–porvarit-vastakkainasettelu nostetaan esiin vain harvoin. Vaalipääkirjoitusten kolmanneksi yleisin vastakkainasettelu rakennetaan kokoomuksen ja keskustan presidenttiehdokkaiden Sauli Niinistön ja Matti Vanhasen välille.

Korostaessaan edellä kuvailtuja eri ehdokkaiden ja puolueyhmittymien välisiä vastakkainasetteluja pääkirjoitukset osallistuvat joko tarkoituksellisesti tai tarkoituksettomasti taisteluun vallasta. Pääkirjoitukset vaikuttavat valtataistelun muotoutumiseen valitsemalla vastakkainasetteluihin ne toimijat,

jotka niiden mielestä kamppailevat vallasta. Vielä selvemmin valtataisteluun osallistuminen tulee esiin siinä, millaisia toimia vaalipääkirjoituksissa esitetään edellä kuvailtujen jännitteiden ratkaisemiseksi eli millaisia tarinalinjoja pääkirjoituksissa kerrotaan.

Aamulehdessä ja Keskisuomalaisessa vaalipääkirjoitusten tarinalinjat korostavat usein haastajaehdokkaiden ja porvareiden näkökulmaa, kun taas istuva presidentti ja vasemmisto näyttäytyvät pikemminkin uhkina ja vastustajina. Keskisuomalaisen tarinalinjoissa porvarinäkökulma näkyy kaikkein selkeimmin. Keskisuomalaisen yleisimmässä tarinalinjassa vedotaan porvaripuolueisiin ja -ehdokkaisiin porvariyhteistyön onnistumisen puolesta, ja toiseksi yleisemmässä tarinalinjassa vedotaan pääministeri Matti Vanhaseen ja äänestäjiin, jotta Vanhasen vaalimenestys saataisiin varmistettua. Aamulehden tarinalinjassa puolestaan ehdotetaan lukijoille päämääräksi Halosen ja demareiden haastamista. Päämäärän saavuttamisen keinoksi tarinalinja tarjoaa porvariyhteistyötä ja porvariehdokkaita, kun taas päämäärän saavuttamisen esteinä nähdään presidentti Tarja Halonen ja hänen vahva kansansuosionsa.

Helsingin Sanomissa kertoja ei valitse henkilöiden ja ryhmien välisissä vastakkainasetteluissa puoltaa yhtä selvästi kuin Aamulehdessä ja Keskisuomalaisessa. Helsingin Sanomissa tarinalinjojen aiheet ja esiin nostetut vastakkainasettelut ovat usein sellaisia, joihin lehti pystyy ottamaan kantaa asettumatta kenenkään ehdokkaan tai ryhmittymän puolelle. Myös tarinalinjojen näkökulmat ovat monipuolisempia kuin muiden lehtien pääkirjoituksissa ja vaikuttaakin siltä, että Helsingin Sanomien vaalipääkirjoitusten tarinalinjoissa ei tarjota lukijoille yhtä selkeitä ideologisia toimintaehdotuksia kuin aineistoni muissa lehdissä.

Vaikka tarinalinjoissa ja vastakkainasettelujen arvottamisessa on lehtien välillä selkeitä eroja, tarkastelemistani vaalipääkirjoituksista löytyy yhtäläisyyksiäkin. Kaikkien lehtien vaalipääkirjoitukset seisovat vahvasti demokratian ja kansanvallan puolella: vastakkain asetellaan usein todellinen vaalikamppailu ja ennalta arvattava vaalinäytelmä. Lisäksi kaikissa lehdissä puolustetaan vastakkainasettelujen avulla avointa ja asiallista julkisuutta ja vaalikeskustelua. Aineistoni vaalipääkirjoitusten ainoaksi yhteiseksi tarinalinjaksi nouseekin juuri aidon ja todellisen vaalikamppailun vaatiminen. Tämän päämäärän uhkaajina pidetään muun muassa presidentti Tarja Halosen ylivoimaa, ehdokkaiden pyrkimystä välttää avointa keskustelua ja Harri Holkerin puheita siitä, ettei kenenkään järkevä ihmisen kannata asettua Halosen vastaehdokkaaksi. Kunnon vaalikilvan saavuttamiseksi vedotaan erityisesti ehdokkaiisiin ja puolueisiin, ja toimintaohjelma oikeutetaan useimmiten demokratiaan ja kansanvaltaan vetoamalla.

Demokratiaan ja julkisuuteen liittyvien vastakkainasetteluja pyritään ratkomaan myös muutamissa muissa vaalipääkirjoitusten tarinalinjoissa. Helsingin Sanomien yleisimmässä tarinalinjassa päämääräksi asetetaan todellinen ulkopoliittinen keskustelu, jossa ehdokkaat eivät jauhasi vain EU:n turvatakuista. Kertojan mukaan päämäärän saavuttamista vaikeuttaa ehdokkaiden ja puolueiden pyrkimys väistellä todellista keskustelua, mutta pahimpana uhkana pidetään keskustelun jumiutumista EU:n turvatakuihin. Helsingin Sanomien kolmanneksi yleisimmässä tarinalinjassa puolestaan vedotaan äänestäjiin ja ehdokkaisiin, jotta äänestysinto saataisiin säilytettyä vaalien loppuun asti. Myös Keskisuomalaisessa esiintyy useita tarinalinjoja, joissa asetetaan demokratian ja avoimen vaalitaiston puolelle. Näissä tarinalinjoissa kertoja pyrkii vakuuttamaan lukijoille, että äänestyspäättös on tehtävä harkiten, ehdokkaiden on esitettävä perusteltu turvallisuuspoliittinen näkemys, vaaleissa tarvitaan toinen kierros ja pääehdokkaat olisi saatava keskustelemaan yhteiseen foorumiin.

Vaalipääkirjoituksissa rakennetaan vastakkainasetteluja myös ideologisen vaalin ja henkilövaalin välille. Aamulehti ja Keskisuomalainen asettuvat yleensä ideologisen vaalin puolelle ja Helsingin Sanomat puolestaan henkilövaalin taakse. Aamulehden vaalipääkirjoitusten toiseksi yleisin tarinalinja vetoaa ehdokkaisiin, äänestäjiin ja mediaan sen puolesta, että vaalit ratkaistaisiin linja- ja asiakysymysten perusteella. Tämän päämäärän takana vaikuttaa olevan lehden halu selkeyttää Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa. Kertoja pyrkii oikeuttamaan tarinan päämäärän vetoamalla demokratiaan ja Suomen etuun. Helsingin Sanomissa sen sijaan esitetään lähes päinvastainen päämäärä: yhdessä pääkirjoituksessa kertoja vetoaa tutkijoihin ja poliitikkoihin, jotta he vihdoin hyväksyisivät vaalien viihteellistymisen.

Aikaisemmista vaaleista poiketen aineistoni pääkirjoituksissa ei korostettu juuri lainkaan maaseutu-kaupunki-vastakkainasettelua tai nainen–mies-vastakkainasettelua, eivätkä nämä kysymykset myöskään nousseet tarinalinjojen aiheiksi. Vain muutamissa Keskisuomalaisen pääkirjoituksissa viitattiin siihen, että naisliike ei näissä vaaleissa ole niin vahva kuin edellisissä vaaleissa.

Seuraavaksi kuvailen vielä lehdittäin, millaisia tarinoita eri lehtien vaalipääkirjoituksissa kerrottiin. Tämä tarkastelu osoittaa lehtien välillä olevan melko suuriakin eroja siinä, mitä asioita vaaleista nostetaan esiin, mistä vaaleissa on pääkirjoitusten mukaan kysymys ja miten vaaleista kerrotaan lukijoille.

Aamulehdessä vastakkainasettelujen ja tarinalinjojen määrä ja hajonta oli muita lehtiä vähäisempi, ja pääkirjoituksista nousi selvästi esiin kolme tarinalinjaa: vaalitaistelun pitäisi olla moniarvoinen ja

todellinen, vaalien pitäisi ratketa linjakysymysten perusteella ja istuva presidentti Tarja Halonen ja demarit on haastettava. Aamulehden vaalipääkirjoituksissa käytetyissä vastakkainasetteluissa korostuu erityisesti ehdokkaiden ja poliittisten ryhmittymien vastakkainasettelu, jossa kertoja asettuu yleensä haastajaehdokkaiden ja porvareiden puolelle. Aamulehden pääkirjoituksissa puolustetaan myös avointa ja tiukkaa vaalitaistoa, joiden tavoittamista kertojan mukaan uhkaa muun muassa latteaa vaalikeskustelua ja Tarja Halosen vahvan etumatka.

Kaiken kaikkiaan Aamulehden kerrontatyylillä on aineistoon kuuluvien lehtien kantaottavin ja värikkäin, ja kertoja kuvaa vaaleja usein peli- tai taistelumetaforien avulla. Aamulehden pääkirjoitusten mukaan presidenttikilpa käydäänkin nimenomaan Halosen ja hänen haastajiensa välillä. Tutkimustulokseni ovat siis hyvin samansuuntaiset kuin Jukka Holmbergin (2004, 245–246) esittämä näkemys siitä, millaisia kertomuksia Aamulehti kertoo 2000-luvulla poliittisesta päätöksen teosta. Holmbergin mukaan Aamulehdessä puoluepolitiikka leimataan herkästi peliksi tai kamppailuksi, jossa päätöksiä ei synny nopeasti ja yksituumaisesti.

Helsingin Sanomissa tarinalinjoja on huomattavasti Aamulehteä enemmän, mikä tarkoittaa sitä, että vaalipääkirjoituksissa nostetaan esiin useampia näkökulmia ja päämääriä kuin Aamulehdessä. Tätä kuvaa myös se, että Helsingin Sanomissa vain kolme tarinalinjaa esiintyy useammassa kuin yhdessä pääkirjoituksessa. Näissä tarinalinjoissa päämääräksi asetetaan todellinen vaalikamppailu, vaalikeskustelun laajentaminen turvatakuukeskustelun ulkopuolelle ja äänestysinnon säilyminen vaalien loppuun asti. Pääkirjoituksissa esiintyy myös useita yksittäisiä tarinalinjoja, joissa esitetyt näkökulmat ja toimintaohjelmat ovat välillä jopa lähes vastakkaisia toistensa kanssa. Helsingin Sanomissa esitetyt vastakkainasettelut liittyvät usein vaaliasetelman spekulointiin ja todellisen vaalikamppailun aikaansaamiseen, ja esimerkiksi vasemmiston ja porvariston välinen vastakkainasettelu nousee esiin vain kahdesti eli selvästi harvemmin kuin aineistoni muissa lehdissä.

Kaiken kaikkiaan Helsingin Sanomien kerrontaa leimaa uutismaisuus sekä erilaisiin gallupeihin ja asiantuntijoiden lausuntoihin vetoaminen. Presidentinvaaleja kertoja kuvailee toisaalta idealistisesti ainutlaatuiseksi vaikuttamisen mahdollisuudeksi, mutta toisaalta kertoja antaa vuoden 2006 vaaleista hyvin lohduttoman ja lattean kuvan: vaaliasetelma ja vaalikeskustelut eivät ole riittävän jännittäviä pitämään äänestäjien kiinnostusta yllä. Helsingin Sanomien vaalipääkirjoitusten tulkinnan mukaan vuoden 2006 vaaleissa on kyse lähinnä siitä, valitaanko Halonen presidentiksi jo ensimmäisellä kierroksella ja kumpi tulee kakkoseksi Vanhanen vai Niinistö.

Edellä kuvailemani havainnot Helsingin Sanomien vaalipääkirjoitusten uutismaisesta, istuvan presidentin voittoon uskovasta sekä henkilöiden ja ryhmien voimakasta vastakkainasettelua välttävästä kerronnasta tukevat monin osin Jukka Holmbergin (2004, 245–246) tutkimustuloksia, joiden mukaan Helsingin Sanomat on politiikasta kertoessaan lähellä päättäjiä ja legitimoii heidän asemansa, ja lehden diskurssissa erimielisyydet, neuvottelu ja sopiminen kuuluvat poliittiseen prosessiin.

Keskisuomalaisen vaalipääkirjoitusten kertomat tarinat eroavat huomattavasti edellä kuvaillusta Helsingin Sanomien uutismaisesta kerronnasta. Keskisuomalaisessa kerrontaa leimaa porvari–vasemmisto-jaon korostaminen: presidentinvaalikilpa käydään nimenomaan juuri porvariston ja vasemmiston välillä. Vaalipääkirjoitusten selvästi yleisimmiksi tarinalinjoiksi nousevatkin porvariyhteistyön toteutumiseen ja Vanhasen menestymiseen tähtäävät toimintaohjelmat. Myös pääkirjoitusten yleisimmät vastakkainasettelut liittyvät Halosen ja haastajien, porvareiden ja vasemmiston sekä Vanhasen ja Niinistön väliseen jännitteeseen. Muiden lehtien tavoin Keskisuomalaisen pääkirjoituksissa vedotaan lukijoihin myös aidon rehellisen ja reilun vaalikilpailun saavuttamiseksi. Kerronnassa korostuu usein näkökulma, jonka mukaan presidentinvaalit eivät ole enää kohtalonkysymys Suomelle, koska presidentinvaltaoikeuksia on kavennuttu. Kertojan mukaan tämä voi johtaa siihen, että vaalit eivät enää kiinnosta kansaa etenkään, kun vuoden 2006 vaalikampanja on kertojan mukaan hengetön ja lattea.

Keskisuomalaisen vaalipääkirjoitusten kerrontatyylillä asettuu Helsingin Sanomien uutisellisuuden ja Aamulehden värikkään ilmaisen välimaastoon. Keskisuomalaisen vaalipääkirjoituksissa esiintyy kuitenkin enemmän vastakkainasetteluja kuin muissa lehdissä, mikä voidaan nähdä viitteenä Keskisuomalaisen pääkirjoitusten ideologisuudesta. Keskisuomalaisesta on löydettävissä myös runsaasti erilaisia tarinalinjoja. Jukka Holmbergin (2004, 245–246) mukaan Keskisuomalaisen poliittista kerrontaa leimaa se, että lehti noukkii hieman etäälle jäävästä valtakunnallisesta päätöksenteosta omaa aluetta koskevat tai muutoin tavallista lukijaa kiinnostavat aiheet. Holmbergin mukaan tähän vaikuttaa Keskisuomalaisen paine siirtyä iltapäivälehtimäiseen suuntaan. Tutkimuksessani en havainnut Keskisuomalaisen vaalipääkirjoituksissa Holmbergin kuvailemia piirteitä, vaikkakin pääkirjoituksissa käsiteltiin välillä sellaisia aiheita, joita muissa lehdissä ei nostettu esiin.

9.3 Vaakakupissa vaalipääkirjoitusten puolueettomuus

Analyysissäni tuli ilmi, että Aamulehden, Helsingin Sanomien ja Keski-suomalaisen vaalipääkirjoitusten kertojat suhtautuvat ehdokkasiin keskenään eri tavoin. Lisäksi vaalipääkirjoitusten kertojat asennoituvat eri tavoin kuhunkin pääehdokkaaseen, ja kertojien esittämät myönteiset ja kielteiset arviot jakautuvat ehdokkaille epätasaisesti. Myös kertomusten näkökulmat ja roolien täyttävät vaihtelevat lehdittäin.

Aamulehdessä vaalitapahtumia tarkastellaan useimmiten porvari- ja haastajaehdokkaiden näkökulmasta ja porvariehdokkaat pääsevät muita useammin myös kertomusten päärooleihin. Helsingin Sanomissa puolestaan korostuu mielipidetiedusteluiden näkökulma ja kertomusten pääroolit jaetaan useimmiten vaalien pääehdokkaille. Keski-suomalaisessa kertoja käyttää monia näkökulmia ja asettaa päärooleihin useimmiten vaalien ehdokkaat. Kahdessa Keski-suomalaisen pääkirjoituksessa näkökulma ja pääroolit jaetaan kuitenkin porvariehdokkaille. Huomattavaa on se, että Helsingin Sanomien kertoja ei kertaakaan valitse porvarinäkökulmaa ja puolestaan Aamulehden kertoja ei kertaakaan päästä Tarja Halosta päärooliin.

Vaalipääkirjoitusten kertojat kuvailevat pääehdokkaita hyvin eri tavoin. Aamulehden kertoja suhtautuu kaikkiin ehdokkasiin kriittisesti, mutta Tarja Halonen saa kaikista eniten kritiikkiä osakseen. Helsingin Sanomissa tilanne on täysin päinvastainen: Helsingin Sanomien vaalipääkirjoituksissa kertoja suhtautuu Tarja Haloseen kaikkein myönteisimmin. Keski-suomalainen puolestaan suhtautuu kaikkein myönteisimmin Matti Vanhaseen, kun taas Tarja Haloseen ja etenkin hänen taustajoukkoihinsa kertoja suhtautuu kielteisesti ja ennakkoluuloisesti.

Ensimmäisen kierroksen tuloksen selvittyä Helsingin Sanomat asettuu selvästi voittajien puolelle, kun taas vaalien häviöjä Matti Vanhanen saa kertojalta osakseen tiukkaa arvostelua. Myös Aamulehdessä Vanhanen saa niskaansa rankkaa kritiikkiä, mutta kertoja arvioi myös Tarja Halosen vaalitulosta kriittisemmin kuin muiden lehtien kertojat. Keski-suomalaisessa pääministeri Matti Vanhaseen suhtaudutaan täysin toisin kuin muissa aineistoni lehdissä: pääministeriä ja hänen vaalitulos-taan puolustetaan, kehutaan ja ymmärretään.

Edellä kuvailemieni tutkimustulosten perusteella pääkirjoitusten ei voida sanoa olevan täysin puolueettomia, sillä ehdokkaita ei käsitellä niissä aina tasapuolisesti ja neutraalisti. Aamulehdessä tasa-puolisuutta heikentää se, että pääroolit ja näkökulmat painottuvat porvariehdokkaille. Sama paino-

tus tuli esiin myös tarinalinjoissa ja vastakkainasetteluissa: Aamulehdessä ja Keskisuomalaisessa asetutaan usein haastajaehdokkaan ja porvareiden puolelle, kun taas vasemmisto ja Tarja Halonen nähdään usein uhkana ja heidät leimataan ”muiksi”, ei ”meiksi”. Vaikka Helsingin Sanomissakin Tarja Halosen ylivoima nähdään todellisen vaalitaistelun uhkana, ei lehdessä ole havaittavissa samanlaista jakoa ”meihin” ja ”muihin”.

Yksikään aineistoni lehti ei selviä täysin puhtain paperein myöskään neutraalin kerronnan vaatimuksesta: Aamulehdessä kriittiset arviot kasautuvat Tarja Haloselle, kun puolestaan Helsingin Sanomissa Haloselle kasautuvat positiiviset arviot. Keskisuomalaisessa kertoja esittää eniten myönteisiä arvioita pääministeri Vanhasesta ja ottaa etäisyyttä vasemmistoon ja Tarja Halosen kannattajiin.

Vaalipääkirjoitukset eivät siis ole tutkimuksessani käytetyn puolueettomuusmääritelmän perusteella puolueettomia. Ne eivät myöskään ole niin puolueettomia kuin lehtien tekemät sitoutumattomuuslinjaukset ja päätoimittajien haastattelut antavat ymmärtää. Julistautumalla sitoutumattomaksi aineistoni lehdet ovat ilmaisseet, etteivät ne ole puoluepoliittisesti sitoutuneita eivätkä ne sido tavoitteitaan mihinkään tiettyyn puolueeseen eivätkä anna tukeaan johdonmukaisesti jollekin puolueelle tai ajatussuunnalle (ks. Salokangas 1987, 331). Tosin päätoimittajien haastatteluista kävi ilmi, että sitoutumattomuus tulkitaan eri lehdissä eri tavoin: Helsingin Sanomissa ja Aamulehdessä korostettiin vahvasti, ettei lehdillä ole omaa ehdokasta. Sen sijaan Keskisuomalaisen päätoimittaja Erkki Laatikainen myönsi avoimesti, että Keskisuomalainen on vaaleissa perinteisesti porvarillisen ehdokkaan takana ja kannatti vuoden 2006 vaalien toisella kierroksella kokoomuksen Sauli Niinistöä.

Jukka Holmberg (2004, 242) arvioi, että lukijat arvioivat lehteä kokonaisuutena: jos pääkirjoituksissa ja toimittajien uutiskommenteissa suorasukaisesti puolletaan jotain tiettyä poliittista suuntaa, ei uutisten objektiivisuus riitä hälventämään lehden poliittista leimaa. Tämän havainnon perusteella sitoutumattomaan ja puolueettomaan imagoon pyrkivien lehtien pitäisi olla myös pääkirjoituksissaan poliittisesti neutraaleita. Ollakseen puoluepoliittisesti sitoutumattomia lehdet saavat Holmbergin määritelmän mukaan ottaa hyvinkin kärkevästi kantaa ja olla puolueellisia, mutta niiden näkökulma ei voi olla linjassa minkään puolueen kanssa (mt., 70).

Tutkimani vaalipääkirjoitukset ovat kärkeviä, mutta puolueettomia kannanottajia muun muassa kampanjoissaan aidon ja todellisen vaalikamppailun puolesta sekä vaatiessaan vaalien ratkeamista joko henkilö-, asia- tai ideologisten kysymysten perusteella. Sen sijaan arvioidessaan ja kommentoidessaan ehdokkaita, puolueita ja puolueyhmittymiä pääkirjoitukset eivät ole läheskään aina puo-

lueettomia, neutraaleita eivätkä tasapuolisia. Minkään lehden vaalipääkirjoituksissa ei kuitenkaan esitetty suoranaisia äänestys suosituksia lukijoille (ks. luku 7.4, 113), vaikkakin Aamulehdessä lukijoille ehdotettiin toimintaohjelmaksi Halosen ja demareiden haastamista ja Keskisuomalaisessa porvariyhteistyön ja Vanhasen kampanjan edistämistä.

Vaikka tutkimustulokseni osoittavat melko selvästi, ettei pääkirjoituksia voi pitää täysin puolueettomina, täytyy päätelmissä noudattaa tiettyä varovaisuutta. Tulokinnassa on otettava huomioon se, että pääkirjoituksissa käsitellään usein ajankohtaisia, vaalikeskustelujen esiinnostamia asioita. Tämä tarkoittaa sitä, että tietyt ehdokkaat voivat saada pääkirjoituksissa toisia enemmän palstatilaa. Omassa tutkimuksessani tarkastelin kuitenkin melko pitkää aikaväliä ja vertailin eri lehtiä keskenään, mikä helpottaa tasapuolisuuden ja neutraaliuden arviointia.

Toinen muistettava seikka on se, että haastajaehdokkaiden tukeminen pääkirjoituksissa voi tarkoittaa paitsi sitä, että lehti haluaa tukea haastajaehdokkaita, myös sitä, että lehti haluaa rakentaa vaalikamppailusta jännittävän ja kiihkeän. Toisaalta eri lehtien vertailu hälventää tätä mahdollisuutta: aikaisempien tutkimusten perusteella vallanpitäjiä lähellä oleva ja heitä sympatisoiva Helsingin Sanomat toivoi vaalipääkirjoituksissaan todellista vaalikamppailua, mutta lehden pääkirjoituksissa ei siltikään korostettu porvarillisten haastajaehdokkaiden näkökulmaa ja yllätysmahdollisuuksia niin kuin historiallisen porvariyhteyden omaavissa Aamulehdessä ja Keskisuomalaisessa. Vaikuttaakin siltä, että presidentinvaalien aikana sanomalehtien vanhat sidokset ja perinteiset tavat käsitellä eri puolueiden ehdokkaita saattavat nousta pintaan.

9.3 Pysäytetyn kertomuksen ja asenneanalyysin koettelu

Tutkimukseni yhtenä tarkoituksena oli kokeilla tiedotusopillisessa tutkimuksessa melko tuntematonta pysäytetyn kertomuksen teoriaa. Jukka Törrösen (1997;2002) esittelemän teorian mukaan pääkirjoitukset ovat usein pysäytettyjä kertomuksia, joissa kertoja osoittaa lukijalle jonkin tietyn päämäärän sekä valmistaa ja motivoi hänet tavoittelemaan tätä päämäärää. Tämän jälkeen kertoja pysäyttää kertomuksen eli jättää päämäärän tavoitteleamisen ja kertomuksen loppuunsaattamisen lukijan vastuulle.

Läheskään kaikki tutkimani pääkirjoitukset eivät olleet teorian kuvailemia pysäytettyjä kertomuksia: niissä ei ehdotettu lukijoille jotain tiettyä toimintaohjelmaa, niistä löytynyt valmistavalle ker-

tomukselle tyypillisiä tarinalinjan osatekijöitä eikä tarinan loppuun viemistä asetettu lukijan vastuulle. Aineistooni kuuluvista presidentinvaaleja pääaiheenaan käsittelevistä pääkirjoituksista vain noin 64 prosenttia täytti pysäytetyn kertomuksen tunnuspiirteet.

Tutkimieni pääkirjoitusten aihe, presidentinvaalit, vaikutti varmasti siihen, miksi niin moni pääkirjoituksista ei täyttänyt pysäytetyn kertomuksen kriteereitä. Vaalien aikana sitoutumattomuudesta kiinni pitävien sanomalehtien voi olla kyseenalaista vaatia lukijoita toimimaan jonkin tietyn päämäärän puolesta – ainakin, jos päämäärä liittyy jonkin ehdokkaan, puolueen tai ryhmittymän kannattamiseen. Kuitenkin niissäkin pääkirjoituksissa, jotka eivät täyttäneet pysäytetyn kertomuksen kriteereitä eivätkä kannustaneet yleisöä toimimaan, otettiin usein voimakkaasti kantaa vaaleihin ja esitettiin kärjekkäitäkin mielipiteitä kampanjoista ja ehdokkaista.

Jukka Törrönen (1997; 2002) ei omassa tutkimuksessaan mainitse, että hänen aineistossaan olisi ollut pääkirjoituksia, jotka eivät olisi täyttäneet pysäytetyn kertomuksen kriteereitä. Törrösen tutkimien huume-pääkirjoitusten aihealue eroaa kuitenkin huomattavasti oman aineistoni aihepiiristä, ja huume-pääkirjoituksissa lienee vaalipääkirjoituksia sallitumpaa ottaa avoimesti kantaa ja ehdottaa lukijoille toimintasuosituksia jonkin päämäärän saavuttamiseksi.

Vaikuttaakin siltä, että pysäytetyn kertomuksen teoria sopii pääkirjoitusten tutkimiseen parhaiten sellaisissa aiheissa, joissa kyseessä on selkeä, ratkaisua kaipaava ongelma. Tällaisia ongelma-aiheita käsittelevät pääkirjoitukset täyttävät todennäköisesti paljon useammin pysäytetyn kertomuksen kriteerit kuin presidentinvaaleja käsittelevät pääkirjoitukset, joissa vastakkainasetteluista huolimatta ei ole ratkottavana varsinaista ongelmaa tai ristiriitaa. Olisikin mielenkiintoista kokeilla pysäytetyn kertomuksen teoriaa esimerkiksi Tehyn palkkakiistaa, Kanervan tekstiviesti-kohua, kansanedustajien vaalirahoitusongelmia tai Kemijärven tehtaan lakkauttamisjupakkaa käsittelevien pääkirjoitusten tutkimiseen. Teoria sopisi varmasti mainiosti juuri huumeongelman kaltaisia uhkia, kuten ilmastonmuutosta, tautiepidemioita tai vaikkapa nuorten syrjäytymistä käsitteleviin pääkirjoituksiin.

Vaikka läheskään kaikki aineistoni pääkirjoitukset eivät olleet pysäytettyjä kertomuksia ja jouduin jättämään useita pääkirjoituksia analyysini ulkopuolelle, mielestäni pysäytetyn kertomuksen -teoria tarjosi silti hedelmällisen lähtökohdan vaalipääkirjoitusten tutkimiseen. Pysäytetyn kertomuksen -teorian ja sen tarjoamien tutkimusmenetelmien avulla oli mahdollista päästä käsiksi siihen, millaisia vastakkainasetteluja pääkirjoituksissa nostetaan esiin ja millaisia toimintaohjelmia ja ratkaisuja

pääkirjoitukset tarjoavat lukijoille, keihin pääkirjoituksissa vedotaan päämäärän saavuttamiseksi sekä millä tavoin heihin vedotaan. Pysäytetyn kertomuksen -teorian avulla pystyy tarkastelemaan myös pääkirjoitusten ideologisia valintoja: millaisia päämääriä pidetään tavoittelemisen arvoisina, keitä pidetään tarinan sankareina ja keitä tarinan konnina, jotka vaikeuttavat päämäärän saavuttamista.

Omassa tutkimuksessani koin kuitenkin tarpeelliseksi täydentää pysäytetyn kertomuksen -teorian tarjoamia menetelmiä asenneanalyysillä, joka mahdollisti vaalien loppusuoralla julkaistujen pääkirjoitusten tarkan lähiluvun. Asenneanalyysi täydensi hyvin pysäytetyn kertomuksen teoriaa ja mahdollisti pääkirjoitusten asenteiden tarkemman tutkimisen. Tosin hyvin nopeasti huomasin, että monet Anna-Leena Siikalan (1984) listaamista kannanoton ilmaisemisen keinoista esiintyivät vain harvoin aineistoni vaalipääkirjoituksissa. Siikalan lista tarjosi kuitenkin hyvän pohjan ja muistilistan siitä, missä asioissa kertojan asenne näkyy. Mielestäni pääkirjoitusten kertojan asennetta ja puolueettomuutta tutkittaessa Siikalan listaa täytyy kuitenkin täydentää kahdella Satu Apon mainitsemissa seikalla: kertojien asennetta täytyy tarkastella myös pääkirjoitusten näkökulman ja päähenkilöiden valinnan perusteella. Näiden lisäyksien jälkeen kertojan asenneanalyysi tarjosi omalle tutkimukselleni hyvän ohjenuoran kertojien asennoitumisen ja asenteiden puolueettomuuden tutkimiseen. Tulosten kannalta olisi ollut mielenkiintoista käydä jopa koko aineisto läpi asenneanalyysin avulla, mutta niin suuren aineiston analysointiin lähilukua vaativa menetelmä olisi ollut liian työläs, ainakin pro gradu -työn puitteissa.

Ongelmia tutkimusmenetelmissäni aiheuttivat lähinnä tulkintakysymykset. Sekä asenneanalyysissä että pysäytetyn kertomuksen teoriaan pohjautuvissa vastakkainasettelujen ja tarinalinjojen analyysissä jäi hyvin suuri sija tutkijan omalle tulkinnalle. Kuten Satu Apo (1995, 74) toteaa, tällaisiin tulkintaeroihin liittyviin kysymyksiin ei ole muuta ratkaisua kuin se, että tutkija tiedostaa kuvaustapojensa valinnaisuuden, perustelee valintansa ja kuvaa kuvaustapansa järkevällä tarkkuudella sekä osoittaa määrittelemiensä piirteiden todella löytyvän tekstistä. Näin olen pyrkinyt menettelemään. Yritin vähentää johtopäätösteni tulkinnanvaraisuutta sillä, että luin aineistoni läpi useaan kertaan ja koettelin omia tulkintojani. Pyrin myös työssäni kertomaan, miten olen päätenyt tiettyihin tulkintoihin ja olen käyttänyt tekstissäni runsaasti aineistoni pääkirjoituksista poimittuja suoria sitaatteja, jotta lukija voi nähdä, millaisten tekstikohtien perusteella olen muodostanut päätelmäni. Kuitenkin piiloon jää paljon tulkintoja, ja voi olla, että joku toinen tutkija olisi saattanut tulkita jonkin teeman tai vastakkainasettelun erilalla tai nähdä pääkirjoituksessa jonkin sellaisen tarinalinjan, joka itseltäni on jäänyt huomaamatta.

LÄHTEET

- Aarnio, Eeva (2000) Pääkirjoitukset vuoden 2000 presidentinvaaleissa. Tiedonpolitiikan näkökulma. Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio Eeva (toim.) *Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty?* (2000). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 106–127.
- Aarnio, Eeva & Isotalus, Pekka (2000) Miten presidentti on tehty. Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio Eeva (toim.) *Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty?* (2000). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 5–21.
- Apo, Satu (1990) Kertomusten sisällön analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta* (1990). Helsinki: Gaudeamus, 62–80.
- Aristoteles (1997) *Retoriikka. Runousoppi*. Aristoteles teokset IX. Helsinki Gaudeamus.
- Alasuutari, Pertti (1996) *Toinen tasavalta. Suomi 1946–1994*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (1999) *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Bhatia, Vijay K. (1993) *Analysing genre. Language use in professional settings*. Lontoo: Longman.
- Borg, Sami (2007) Vaalitulokset ja äänestyspäätökset. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: Wsoy oppimateriaalit, 32–55.
- Borg, Sami & Moring, Tom (2005) Vaalikampanja. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.) *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo Helsinki: Wsoy, 47–72.
- Eronen, Risto (1991) *Journalismin lingvistiset strategiat yhteiskunnallistajana – metodikokeilua ja -kriittikää. Helsingin Sanomien eduskuntavaaliuutisten 1987 tarkastelua*. Tampereen tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A; 74.
- Foucault, Michel (1980) *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. Nivanka, Eevi. Helsinki: Kustannusyhtiö Otava.
- Greimas, A. J. & Courtés, Joseph (1982) *Semiotics and Language: An Analytical Dictionary*. Bloomington: Indiana University Press.
- Hakamäki, Emmi (1997) Vakaa näköala vai huterat oletukset? Poliittisten pääkirjoitusten analyysia. Teoksessa Aalto Seija, Mäntynen Anne, Shore Susanna, Koski Kaisa, Niinistö Susanna & Varteva Annukka (toim.) *Valitut sanat. Media, kieli ja mielikuvat*. Kielenopissa 1. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 91-107.
- Heikkilä, Heikki (1993) Monimutkaiseen päiväjärjestykseen. Julkisuuden taistelevat agendat ja median politisoituminen EY-kysymyksessä. *Tiedotustutkimus* 16 (4), 33–43.
- Heikkinen, Vesa (1999) *Ideologinen merkitys. Kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Hellsten, Villiina, Holli, Anne Maria & Wass Hanna (2007) Sukupuolen mukainen äänestäminen vuoden 2006 presidentinvaaleissa. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: Wsoy oppimateriaalit, 178–206.
- Hémanus, Pertti (1972) *Sanomalehden pääkirjoituksen päämääristä ja keinoista*. Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitos.
- Holmberg, Jukka (2004) Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisessa sanomalehtiutisissa 1987–2003. *Jyväskylä Studies in Humanities*, 30. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Huovila, Tapani (2001) *Pääkirjoitus kohdistaa kiista-asiaan*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Isotalus, Pekka (2007) Presidentinvaalien 2006 juonenkäänneet ja kampanjan ominaispiirteet. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: Wsoy oppimateriaalit, 10–31.
- Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) (2007) *Presidentinvaalit 2006*. Wsoy oppimateriaalit.
- Karvonen, Erkki (2007) Halosen ja Niinistön imagonrakennus – Kampanjaretoriikan analyysi. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: Wsoy oppimateriaalit, 115–136.
- Korhonen, Inkeri & Oksanen, Katja (1997) Kertomuksen semiotiikkaa. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus (1997), 54–71.
- Kunelius, Risto (1996) *The News, Textually Speaking. Writings on News Journalism and Journalism Research*. Acta Universitatis Tamperensis, ser. A, vol. 520. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kunelius, Risto (1998) *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Porvoo: WSOY.
- Kunelius, Risto (2000) Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus* 23 (3), 4–27.
- Kuusisto, Riikka (1996) Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino, 267–291.
- Landgren, Leino-Kaukiainen, Salokangas & Salminen (1988) Aamulehti. Teoksessa Ekman-Salokangas, Ulla, Aalto, Eeva-Liisa & Salokangas, Raimo (toim.) *Suomen sanomalehdistön historia 5. Hakuteos Aamulehti–Kotka Nyheter*. Kuopio: Kustannuskiila, 13–16.

- Lazarsfeld, Paul F., Berelson, Bernard & Gaudet, Hazel (1968) *The People's Choice. How the Voter Makes up his Mind in a Presidential Campaign*. 3. painos. New York: Columbia University Press.
- McCombs, Maxwell E. & Shaw, Donald L. (1972) The Agenda-Setting Function of Mass Media. *Public Opinion Quarterly*. Vol. 36 Issue 2, 176-187.
- McQuail, Denis (2005) *McQuails Mass Communication Theory*. 5. painos. Lontoo: Sage.
- Mervola, Pekka (2002) Kenen puolesta olet maakunnallinen sanomalehti? Teoksessa Seppo Keränen (toim.) *Omalla pohjalla Euroopassa. Päätoimittaja Kari Hokkasen juhlaKirja*. Seinäjoki: Etelä-Pohjanmaan Lehtiseura, 95–109.
- Moring, Tom & Himmelstein, Hal (1993) *Politiikkaa riisuttuna. Kampanjakulttuuri murroksessa televisioidun politiikan aikaan*. Helsinki: Yleisradio.
- Möra, Tuomo (1999) *EU-journalismin anatomia. Mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Niemi, Mari K. (2006) Onko yksityiselämästä presidentintekijäksi? Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville (toim.) *Poliitikot taistelivat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Noelle-Neumann, Elisabeth (1991) The Theory on Public Opinion: The Concept of the Spiral of Silence. Teoksessa Anderson, James A. (toim.) *Communication Yearbook 14*. Newbury Park: Sage Publications, 256–287.
- Nord, Lars (2001) *Vår tids ledare. En studie av den svenska dagspressens politiska opinionsbildning*. Stockholms universitet, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation. Tukholma: Carlsson.
- Paloheimo, Heikki (2005) Johdanto. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.) *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo Helsinki: Wsoy, 19–27.
- Paloheimo, Heikki (2007) Kansalaisten johtajuusodotukset. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: Wsoy oppimateriaalit, 207–224.
- Pernaa, Ville, Pitkänen, Ville & Railo Erkkä (2006) Poliitiikan peleistä mediapeleihin. Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville (toim.) *Poliitikot taistelivat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Pietilä, Veikko (1995) *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja sarja A 86.
- Pitkänen, Ville (2006) Kun ylivoimainen kansansuosikki haastetaan presidentinvaaleissa. Teoksessa Pernaa, Ville & Pitkänen, Ville (toim.) *Poliitikot taistelivat, media kertoo. Suomalaisen politiikan mediapelejä 1981–2006*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Prince, Gerald (1973) *A grammar of stories. An introduction*. The Hague: Mouton.

- Reunanen, Esa (1991) *Merkitysympäristö ja uutisgenren säännöt*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A; 76.
- Reunanen, Esa (2003) *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun*. Tampere: Tampere University Press.
- Ridell, Seija (1994) *Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen välimaastossa*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A; 82.
- Rimmon-Kenan, Shlomith (1991) *Kertomuksen poetiikka*. Suom. Auli Viikari. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Salminen, Esko (2006) *Mediavallan aika. Poliittikka tiedotusvälineissä Mauno Koivistosta Tarja Haloseen*. Helsinki: Edita.
- Salosaari, Kari (1989) *Perusteita näyttelijäntyön semiotiikkaan. 1 osa: Teatterin kieli ja näyttelijä merkityksen tuottajana*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 262. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Siikala, Anna-Leena (1984) *Tarina ja tulkinta. Tutkimus kansankertojista*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Suhonen, Pertti (1994) *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Suhonen, Pertti (2000) *Mielipidetutkimusten rooli presidentinvaaleissa*. Teoksessa Isotalus, Pekka & Aarnio Eeva (toim.) *Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty?* (2000). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 63–87.
- Suhonen, Pertti (2006) *Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta*. Tampere: Tampere University Press.
- Suhonen, Pertti (2007) *Mielipidetutkimukset presidentinvaaleissa*. Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: Wsoy oppimateriaalit, 56–76.
- Summa, Hilikka (1996) *Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus*. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino, 51–83.
- Tammi, Pekka (1992) *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Jyväskylä: Gaudeamus.
- Teikari, Erkki (1990). *Suomalainen sanomalehti varovainen kannanottaja*. *Tiedotustutkimus* 13 (3), 56–63.
- Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo (1998) *Sanomia kaikille. Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Edita.

- Törrönen, Jukka (1997) Intohimoinen teksti. Pysäytetty kertomus suostuttelun makrorakenteena. Teoksessa Sulkunen, Pekka & Törrönen, Jukka (toim.) *Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys*. Helsinki: Gaudeamus (1997), 221–247.
- Törrönen, Jukka (2002) Lehdistön huumepoliittinen asemoituminen vuosina 1993–2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 67 (6), 523–538.
- Uimonen, Risto (2001) Riisuttu presidentti. Kuinka valtionpäältä vietiin valta ja hänestä tehtiin tavallinen kuolevainen. Helsinki: WSOY.
- Uimonen, Risto & Ikävalko, Elisa (1996) Mielikuvien maailma. Miten mediajulkisuutta muokataan ja imagoja rakennetaan? Helsinki: Inforviestintä.
- Virmavirta, Jarmo (2005) *Presidenttipeli ja sen pelaajat*. Helsinki: Kirjastudio.
- Virtapohja, Kalle (2002) Nauru sulle, ääni mulle. Presidentinvaalien muuttuminen tv-viihteeksi. Teoksessa Perko, Touko, Salokangas, Raimo & Luostarinen, Heikki (toim.) *Median varjossa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Mediainstituutti.
- Wiberg, Matti (2007) Presidenttää paras: Likvidoikaa presidentti! Teoksessa Isotalus, Pekka & Borg, Sami (toim.) *Presidentinvaalit 2006*. Helsinki: Wsoy oppimateriaalit, 225–239.
- Wiberg, Matti (2006) *Politiikka Suomessa*. Helsinki: Wsoy oppimateriaalit.

Julkaisemattomat lähteet

- Antin, Niko (2007) NRF-joukot ja vuoden 2006 presidentinvaalit. Suomalaisten presidentinvaalien ulkopoliittisen keskustelun ja julkisuuden päiväjärjestyksen tarkastelua. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin pro gradu -tutkielma.
- Isotalo, Eeva (1994) Suomen presidentinvaalit 1994 neljässä sitoutumattomassa sanomalehdessä 1994. Tampereen yliopisto: Toimittajatutkinnon tutkielma.

Internetlähteet

- Alma Media -johtoryhmä
<http://www.almamedia.fi/johtoryhma>
- Alma Media -konserni
<http://www.almamedia.fi/> (luettu 5.12.2007)
- Katajamäki, Heli (2004) Taloussanomalehtien pääkirjoitusten viestinnän lähtökohtien ja tekstien merkitysten kohtaamisia. <http://www.nic.fi/~hesuka/lisuri.pdf> (luettu 26.11.2007)

Keskisuomalainen-konserni

<http://www.keskisuomalainen.fi/web/index.php?id=92> (luettu 5.12.2007)

Keskisuomalaisen pörssitiedote

http://www.keskisuomalainen.com/web/files/pekka_mervola_keskisuomalaisen_p_aatoimittajaksi.pdf (luettu 26.4.2008)

Kielitoimiston sanakirja 1.0

<http://helios.uta.fi:2070/mot/uta/netmot.exe> (luettu 15.3.2008)

Levikkitilasto 2007, Levikintarkastus oy

<http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tilastot/SLlevikinjakauma2007.pdf>
(luettu 4.3.2008)

Lukijamäärät 2007, Kansallinen mediatutkimus

http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/KMT_Lukija_2007_tiedote.pdf (luettu 4.3.2008)

SanomaWSOY-konserni

<http://www.sanomawsoy.fi/> (luettu 5.12.2007)

TNS Gallup (2007) Gallup median vallasta. Media, kansalaisuus ja vallan piirit -tutkimushanke.

<http://mediaviikko.fi/artikkeli/2568/> (luettu 15.3.2008)

Törrönen, Jukka (1998) Abstrakti Sosiologipäivien alustuksesta. Jyväskylä 27.–28.3.1998.

<http://www.cc.jyu.fi/~jlaari/sosiologia/subjekt.htm> (luettu 4.12.2007)

van Dijk, Teun A. (1996) Opinions and Ideologies in Editorials. Second draft. Paper for the 4th International Symposium of Critical Discourse Analysis, Language, Social Life and Critical Thought, Athens, 10–16 December, 1995.

<http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Opinions%20and%20ideologies%20in%20editorials.htm> (luettu 23.10.2007)

Väliverronen, Esa & Åberg, Leif (2007) Johdatus viestintään, syksy 2007. Luento 1. Peruskäsitteitä.

Kolme näkökulmaa viestintään. <http://www.valt.helsinki.fi/blogs/vijo/1> (luettu 17.3.2008)

Henkilökohtaiset haastattelut

Apunen, Matti (2008) Sähköpostihaastattelu 23.6.2008.

Laatikainen, Erkki (2007) Sähköpostihaastattelu 18.–29.12.2007.

Virkkunen, Janne (2008) Puhelinhaastattelu 1.2.2008.

AINEISTO

Aineisto on selkeyden takia luokiteltu lehdittäin. Tähdellä (*) merkityt pääkirjoitukset kuuluvat laajempaan aineistooni, joka sisältää vain viittauksia presidentinvaaleihin. Muut artikkelit ovat varsinaiseen tutkimusaineistooni kuuluvia pääkirjoituksia, joiden pääaiheena ovat presidentinvaalit.

Aamulehti

Aamulehti 13.1.2005. Vaalikuvioista vain valistuneita arvauksia. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 3.2.2005. Presidenttipeliä ilman ehdokkaita. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 9.2.2005. Niin sitä pitää. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 12.2.2005. Sitä saa tasavallan presidenttikin, mitä tilaa. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 28.2.2005. Yksi maa, yksi ääni. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 16.3.2005. Ainahan sitä voi sopia ja suunnitella. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 1.4.2005. Vanhanen ajaa itsensä ahtaaseen rakoon. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 9.4.2005. Kokoomus tarvitsee nyt jäitä hattuunsa. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 20.4.2005. Rkp etsii omaa mannekiinia. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 24.4.2005. Porvariyhteistyö ottaa koville. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 3.5.2005 Huonojen vaihtoehtojen suma. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 5.5.2005. Kuka haastaa kenet presidentinvaaleissa? Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 20.5.2005. Tarja Halonen on yhä kova luu porvareille. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 21.6.2005. Presidentinvaaleihin aivan uusin eväin. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 5.7.2005. Muutoksen suunta näkyvissä. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 10.7.2005. Törkyvaalit. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 28.7.2005. Turvatakuiden kokoinen aukko. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 27.8.2005. Nato-varjonyrkkeilystä ei päästä. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 6.9.2005. Piilogallup. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 23.9.2005. Vaalitaistelussa vielä imagovaihde päällä. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 24.9.2005. Kahden kerroksen ehdokkaita. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 4.10.2005 Pisteitä pääministerillekin. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 30.10.2005 Vanhanen pelaa varman päälle. Pääkirjoitus A2

Aamulehti 2.11.2005 Yksi puolue ylitse muiden. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 3.11.2005 Saaren lääni. Pääkirjoitus A2. *

Aamulehti 10.11.2005 Ei näytä hyvältä. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 13.11.2005 Kamppailu mielikuvia vastaan. Pääkirjoitus A2.

Aamulehti 20.11.2005 Halonen avasi kellot seis -kampanjan. Pääkirjoitus A2.
Aamulehti 24.11.2005 Kriisinhallintalaista tuli uusi arvovaltakiista. Pääkirjoitus A2. *
Aamulehti 25.11.2005 Korteillakin sopii yrittää. Pääkirjoitus A2.
Aamulehti 26.11.2005 Valtasuhteiden ongelma kaatuu käsiin. Pääkirjoitus A2. *
Aamulehti 9.12.2005 Sauli Niinistö vastaan Tarja Halonen. Pääkirjoitus A2.
Aamulehti 15.12.2005 Ei saa leikkiä köyhien kustannuksella. Pääkirjoitus A2. *
Aamulehti 15.12.2005 Poliittista akrobatiaa veroilla ja budjettikurilla. Pääkirjoitus A2. *
Aamulehti 19.12.2005 Taas turhaa vaivaa valtaoikeuksista. Pääkirjoitus A2. *
Aamulehti 23.12.2005 Halosen haastajien paukut eivät tehoa. Pääkirjoitus A2.
Aamulehti 5.1.2006 Silmukka kiristyy. Pääkirjoitus A2.
Aamulehti 8.1.2006 Vaalitaistelussa väistelyn aika on ohi. Pääkirjoitus A2.
Aamulehti 10.1.2006 Nopeaa toimintaa yhteisvoimin. Pääkirjoitus A2. *
Aamulehti 14.1.2006 Äänestetään puolesta ei vastaan. Pääkirjoitus A2.
Aamulehti 16.1.2006 Porvarit nyt tosipaikan edessä. Pääkirjoitus A2.

Helsingin Sanomat

Helsingin Sanomat 12.1.2005 Holkerilla outoja näkemyksiä. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 12.1.2005 Paavo Lipposen valtakausi Sdp:n johtajana päättyvässä.
Pääkirjoitus*
Helsingin Sanomat 1.2.2005 Mielenkiintoista jossittelua. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 15.2.2005 Soininvaara saa hakea revanssia. Pääkirjoitus *
Helsingin Sanomat 18.2.2005 Kokoomus haastaa riitaa ulkopoliitikasta kevein eväin. Pääkirjoitus *
Helsingin Sanomat 15.3.2005 Kokoomus haluaa rakentaa yhteistyötä keskustan kanssa. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 1.4.2005 Kokoomus pääsi pälkähästä. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 7.4.2005 Halonen vie haastajilta aseita. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 12.4.2005 Presidentinvaalit ja Nato-mörkö. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 17.4.2005 Vanhasen ehdokkuus lupaa kiinnostavan presidentinvaalin.
Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 5.5.2005 Halosen etumatka edelleen vahva. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 14.5.2005 Rkp:n oma presidenttipeli. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 20.5.2005 Arvostelu kypsytti Halosen pyrkimään toiselle kaudelle. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 14.6.2005 Presidenttiehdokkaiden nimilista sen kuin pitenee. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 28.6.2005 Haastajilla pitkä matka Mäntyniemen haltijaksi. Pääkirjoitus
Helsingin Sanomat 2.7.2005 Kannatusmuutokset ovat hitaita. Pääkirjoitus *

Helsingin Sanomat 3.7.2005 Passiivisuus on suurin uhka Matti Vanhasen hallitukselle.
Pääkirjoitus*

Helsingin Sanomat 12.7.2005 Halosen ylivoiman vaikutusäänestäjiin kysymysmerkki. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 13.8.2005 Hallituksessa on tärkeitä noudattaa sovittuja sääntöjä. Pääkirjoitus *

Helsingin Sanomat 17.8.2005 Porvarien toive-ehdokas. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 25.8.2005 Vanhasen joukoissa hermoilua. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 7.9.2005 Touhotus EU:n turvatakuista Nato-keskustelun korviketta. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 22.9.2005 SAK:n rahatuki tarpeeton. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 23.9.2005 Kokoomus saavuttaa keskustaa. Pääkirjoitus *

Helsingin Sanomat 25.9.2005 Tarja Halosen ylivoima pysynyt vankkumattomana. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 3.10.2005 Pienistä puolueista väriä vaaleihin. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 6.10.2005 Edustuskiistaa ei tule kärjistä. Pääkirjoitus *

Helsingin Sanomat 18.10.2005 Suurissa asioissa suomalaiset luottavat johtajiinsa. Pääkirjoitus *

Helsingin Sanomat 14.10.2005 Presidenttiehdokkaiden julkkistukijat. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 28.10.2005 Kamppailua huomiosta. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 29.10.2005 Presidentinvaalit ovat näytön paikka Matti Vanhaselle. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 12.11.2005 Sauli Niinistön ensi tavoite on lyödä Matti Vanhanen. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 14.11.2005 Koko kansan presidentistä vasemmiston ehdokkaaksi. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 19.11.2005 Tarja Halosen etumatkasta huolimatta vaalit kiinnostavat.
Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 22.11.2005 Demokratian vihollisia. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 29.11.2005 Perustuslakivaliokunnan asemaa on varjeltava. Pääkirjoitus *

Helsingin Sanomat 3.12.2005 Toinen äänestyskierros hämmöittää. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 3.12.2005 Hallituspuolueet komennettiin muuttamaan perustuslakia.
Pääkirjoitus*

Helsingin Sanomat 15.12.2005 Vanhanen jäisi Halosena kotiin. Pääkirjoitus *

Helsingin Sanomat 20.12.2005 Vaalien kakkossijasta yhä tasainen kisa. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 27.12.2005 Puolueiden kannatus omalla radallaan. Pääkirjoitus *

Helsingin Sanomat 31.12.2005 Presidentinvaalikampanjoiden loppukirin pitäisi jo alkaa.
Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 4.1.2006 Kansalaisten valankäytön aika. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 5.1.2006 Vaihteeksi hyvä vaalikeskustelu. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 10.1.2006 Vaalitaistelun loppukiri voi vielä muuttaa asetelmia. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 14.1.2006 Vaalikampanjoista puuttunut vielä todellinen taistelunhalu.
Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 14.1.2006 Näköalaton toistelu ulkopoliitikasta. Pääkirjoitus

Helsingin Sanomat 16.1.2006 Halonen saa Niinistöstä ärhäkkään haastajan. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen

- Keskisuomalainen* 12.1.2005 Tasavallan presidentin paikka on pian avoin. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 25.1.2005 Kokoomus aktivoituu nyt presidentinvaaliin. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 2.3.2005 Kansan kielteisyys Natoon pysyy vankkana. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 5.3.2005 Keskusta ja Kokoomus punnitaan vaalissa. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 16.3.2005 Presidentinvaalista rakentuu jännittävä. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 8.4.2005 Pääministerin perheellä murheita kuin kansalla. Pääkirjoitus*
- Keskisuomalainen* 9.4.2005 Presidenttiehdokkaiden moni-ilmeisyys kasvaa. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 12.4.2005 Vihreiden puheenjohtaja saattaa vaihtua. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 13.4.2005 Tuskinpa kenraalit pelaavat presidenttipeliä. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 17.4.2005 Vanhaselle tulee kelpo presidenttikampanja. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 18.4.2005 Presidenttiehdokkaiden Nato-kanta olennaista. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 20.4.2005 Työtaistelut voivat heijastua äänestämisiin. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 26.4.2005 Porvarillinen yhteys presidentinvaalissa. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 20.5.2005 Pääasetelmat ovat nyt selvät. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 22.5.2005 Vasemmisto ryhmittyi heti presidentinvaalissa. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 5.6.2005 Karjalan liiton juhlilla korkea valtiollinen profiili. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 6.6.2005 Presidentinvaali ongelmallinen RKP:lle. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 11.6.2005 Pari piirua ihmisen suuntaan. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 14.6.2005 RKP hengettömänä presidentinvaaliin. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 21.6.2005 Populisteilla ikioma presidenttiehdokas. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 30.6.2005 Presidenttikampanjat aktivoituvat vähitellen. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 5.7.2005 Vasemmisto jatkaa kahtena. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 23.8.2005 Niinistön ja Vanhasen kilpa rakentuu tiukaksi. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 3.9.2005 Niinistön kampanja käynnistynyt hyvin. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 4.10.2005 Takkula takkuilee nyt pääministerille. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 9.10.2005 Yksi lautanen riittää Suomelle. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 19.10.2005 Kriittinen kansa luottaa valtiojohtoon. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 23.10.2005 Edelleen mahdollinen porvariliitto. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 25.10.2005 Keskusta sai varoituksen Rovaniemen vaaleissa. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 30.10.2005 Vanhasen suurin haaste on Niinistö. Pääkirjoitus
- Keskisuomalainen* 31.10.2005 Nato ei ole ajankohtainen. Pääkirjoitus *
- Keskisuomalainen* 4.11.2005 Kolmen tähden 50-vuotias pääministeri. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 10.11.2005 Nato-kanta yhä kielteinen. Pääkirjoitus *

Keskisuomalainen 15.11.2005 Niinistöllä mahdollisuus Halosen päähaastajaksi. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 20.11.2005 Halonen on koko vasemmiston ehdokas. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 23.11.2005 Televisioväittelyt muuttavat asetelmia. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 27.11.2005 Niinistön ja Vanhasen yhteistyö voi vielä purra. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 6.12.2005 Vapaa Suomi luottaa tulevaisuuteen. Pääkirjoitus *

Keskisuomalainen 21.12.2005 Niinistön vaalikone yskii, Vanhanen etenee. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 28.12.2005 Suomea viedään Naton nopeaan toimintaan. Pääkirjoitus *

Keskisuomalainen 30.12.2005 Vaalikeskustelut turhauttavan laimeita. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 4.1.2006 Kansa ilmaisee ratkaisevan tahtonsa. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 5.1.2006 Pieniä ylilyöntejä sattuu tiimellyksessä. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 7.1.2006 Ylipäällikkyyys vaatii ammattitaitoa. Pääkirjoitus *

Keskisuomalainen 8.1.2006 Presidenttiehdokkailla on painetta populismiin. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 10.1.2006 Kaksoisedustus hiertää edelleen. Pääkirjoitus *

Keskisuomalainen 11.1.2006 Toinen kierros on todennäköinen. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 15.1.2006 Äänestäminen on kansanvallan juhlaa. Pääkirjoitus

Keskisuomalainen 16.1.2006 Tarja Halonen paalulta finaaliin. Pääkirjoitus

LIITE 1

Presidentinvaaleja pääteemanaan käsittelevien ja presidentinvaaleihin viittauksia sisältävien pääkirjoitusten määrä Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Keskisuomalaisessa tammikuusta 2005 presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen vaalipäivän jälkeiseen päivään eli 16. tammikuuta 2006 asti.

	Aamulehti		Helsingin Sanomat		Keskisuomalainen		Yht.
	Vaalit pääaihe	Vaalit sivuteema	Vaalit pääaihe	Vaalit sivuteema	Vaalit pääaihe	Vaalit sivuteema	
Tammikuu -05	1	0	1	1	2	0	5
Helmikuu -05	1	3	1	2	0	0	7
Maaliskuu -05	1	0	1	0	2	1	5
Huhtikuu -05	4	0	4	0	5	3	16
Toukokuu -05	2	1	3	0	2	0	8
Kesäkuu -05	1	0	2	0	4	2	9
Heinäkuu -05	1	2	1	2	0	1	7
Elokuu -05	0	1	2	1	1	0	5
Syyskuu -05	2	1	3	1	1	0	8
Lokakuu -05	2	0	4	2	3	4	15
Marraskuu -05	4	4	4	1	5	1	19
Joulukuu -05	2	3	3	2	2	2	14
Tammikuu -05 *	4	1	6	0	6	2	19
Yhteensä	25	16	35	12	33	16	137
	41		47		49		

* Aineistossa ovat mukana vain tammikuun 2006 osalta vain 1.–16.1. julkaistut pääkirjoitukset. Aineisto on siis rajattu presidentinvaalien ensimmäisen kierroksen vaalipäivän jälkeiseen päivään.

LIITE 2

Presidentinvaaleja pääaiheenaan käsittelevien pääkirjoitusten pääteemat Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Keskisuomalaisessa 1.1.2005–16.1.2006. Taulukossa jokainen pääkirjoitus edustaa vain yhtä pääteemaa.

	Aamulehti				Helsingin Sanomat				Keskisuomalainen				Yht. (lkm/%)	
	1.1.– 31.3.	1.4.– 30.6.	1.7.– 30.9.	1.10.– 16.1.	1.1.– 31.3.	1.4.– 30.6.	1.7.– 30.9.	1.10.– 16.1.	1.1.– 31.3.	1.4.– 30.6.	1.7.– 30.9.	1.10.– 16.1.		
Ehdokasasettelu	2	1		1	2	5	1		2	4		3	21	22,6
Porvariyhteistyö	1	1			1				1	1		1	6	6,5
Vaaliasetelma/ kannatusluvut		4	1	2		2	1	5		1	1	4	21	22,6
Presidentin valta- oikeudet		1											1	1,1
Vaalikampanja(t)			1	3			1	5		1	1	1	13	14,0
SAK:n tuki			1	1			1						3	3,2
Kannattajiin liittyvä asia				1				1				1	3	3,2
Vaaliväittelyt/ keskustelut				2		1		1				3	7	7,5
Vaalitulos (speku- lointi/arviointi)				2				1				1	4	4,3
Ehdokkaiden kommentit						1							1	1,1
Äänestyskäyttäyty- misen spekulointi							1	1		1			3	3,2
Turvallisuuspoliit- tinen keskustelu							1	1		1		1	4	4,3
Vaalien viihteellis- tyminen								1					1	1,1
Halonen ja va- semmisto								1					1	1,1
Puolueiden yhteis- työ									1	1			2	2,2
Ehdokkaiden julkisuuskuva										1			1	1,1
Ehdokkaiden joh- tajuusominaisuud.												1	1	1,1
Yhteensä	3	7	3	12	3	9	6	17	4	11	2	16	93	100
(lkm/%)	3,2	7,5	3,2	12,9	3,2	9,7	6,5	18,3	4,3	11,8	2,2	17,2	100	

LIITE 3

Presidentinvaaleja pääaiheenaan käsittelevissä pääkirjoituksissa ilmenevät vastakkainasettelut. Yhdestä pääkirjoituksesta taulukkoon on voitu merkitä yksi tai useita vastakkainasetteluja, mikä tarkoittaa sitä, että vastakkainasettelujen määrä on suurempi kuin analysoitujen pääkirjoitusten määrä.

	Aamulehti				Helsingin Sanomat				Keskisuomalainen				Yht
	1.1.–31.3.	1.1.–30.6.	1.7.–30.9.	1.10.16.1.	1.1.–31.3.	1.4.–30.6.	1.7.–30.9.	1.10.16.1.	1.1.–31.3.	1.4.–30.6.	1.7.–30.9.	1.10.16.1.	
Halonen (ylivoima) vs. haastajat		2	1	5	1	4	2	3	1	4	1	7	31
porvarit vs. vasemmisto	1	4		1				2	3	4	1	4	20
Vanhanen vs. Niinistö tai keskusta vs. kokoomus		1		2				4		1	2	6	16
äänestäminen/kunnon vaalitaisto vs. presidentin valtaoikeuksien heikent.										3		6	9
keskustelu, avoimuus, vaalitaisto vs. keskustelun välttely ja latteus		1		2		2		2		1			8
presidentinvaalit vs. eduskuntavaalit/hallitusratkaisut				1		1		1			2	3	8
ratkaisu 1. kierroksella vs. ratkaisu 2. kierroksella				1			1	3				3	8
kunnon vaalikamppailu vs. vaalinäytelmä	2			1				1	2	1			7
linja-/puoluevaali vs. henkilövaali	1		1	1				3		1			7
julkisuus vs. olemattomat menestysmahdollisuudet		1			1	2	1	1					6
hallitus vs. presidentti		1		1				1		1		2	6
muutos vs. pysyvyys/pysähtyneisyys			1	4								2	7
koko kansan presidentti vs. tukiryhmät/ideologiat			1	1				1				1	4
henkilövaali vs. asiavaali								2		1			3
ideologia vs. henkilövaali		1								1		1	3
presidentin potent. vahva asema vs. supistettu valta										2		1	3
kansanvalta vs. Halosen ylivoima/Holkerin mielipide					1	1							2
SAK:n rivijäsenet vs. SAK:n johto				1			1						2
puolueuskollisuus vs. Halosen äänestäminen							1	1					2
oikea turvallisuuspoliitt. keskustelu vs. EU:n turvatakuista jauhaminen							1	1					2
Tiivis vaalikampanja vs. kilpailu huomiosta/ vaalikampanjan venyminen								1				1	2
hyvä vaalikeskustelu vs. television huonot vaaliohjelmat								1				1	2
äänisaalis vs.										1		1	2

Nato:n kannattaminen													
Vanhasen kampanja vs. Takkulan leirin vaihto				1								1	2
ulkopoliittinen keskustelu vs. törkyvaalit		1											1
pätevyys vs. kansansuosio			1										1
Halosen ylivoima vs. yllätys asiat vs. mielikuvat		1											1
Halosen puheet vs. Halosen teot				1									1
demokraattinen vaali vs. huu haa -ehdokkaat				1									1
äänestäminen puolesta vs. äänestäminen vastaan				1									1
äänestäjät vs. puolueet					1								1
sitoumukset vs. porvariyhteistyö					1								1
SDP vs. kokoomus						1							1
Lax vs. Biaudet						1							1
tuleva vs. mennyt						1							1
porvaripuolueiden ehdokashaku vs. Ollilan kieltäytyminen							1						1
gallupit vs. todellisuus							1						1
rahallinen tuki vs. osallistuminen vaalityöhön							1						1
pienet puolueet keskustelun herättäjinä vs. pääehdokkaat keskustelun karttajina								1					1
demokratia vs. väkivalta								1					1
äänestäjien mielenkiinto vs. keskusteluteemojen laimeus								1					1
edustuksellinen demokratia vs. äänestämättä jättäminen								1					1
äänestysvilkkaus vs. vaaliasetelman kiinnostamattomuus								1					1
Suomen kilpailukyky vs. ammattiyhdistysliike									1				1
isot puolueet vs. pienet puolueet									1				1
yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen vs. hiljainen asioiden hoitelu									1				1
kansan mielipide vs. päättäjien mielipide												1	1
itsenäinen puolustus vs. Nato												1	1
porvaripuolueet vs. SDP												1	1
letkeämielisyys vs. pikusielisyys												1	1
demokratia vs. talous												1	1
maaseutu vs. kaupunki												1	1
rehellisyys vs. populismi												1	1
Yhteensä	4	13	5	26	5	13	10	33	6	24	6	47	192
	48				61				83				

LIITE 4

Presidentinvaaleja sivuteemanaan käsittelevien pääkirjoitusten pääaiheet Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Keski-suomalaisessa 1.1.2005–16.1.2006.

	AL	HS	Keskisuom.	Yht.
Valtiopäivien avajaiset	1			1
Presidentin valtaoikeudet	2			2
Kansanedustajagallup	1			1
Vasemmiston yhdistyminen	1		1	2
Puolueiden kannatusmittaus	3	3		6
Nato ja nrf-joukot	3	1	4	8
Maaherra Rauno Saari	1			1
Kriisinhallintalaki	1	2		3
Eu-politiikka	2			2
Veropolitiikka	1			1
Puolueiden puheenjohtajavalinnat		2	2	4
Hallituspolitiikka		2		2
EU-edustus		2	2	4
Pääministerin avioero			1	1
Puolustuspolitiikka			1	1
Karjalan liiton juhlat			1	1
Porvaripuolueiden yhdistyminen			1	1
Rovaniemen kunnallisvaalit			1	1
Itsenäisyys			1	1
Puolustusvoimain ylipäällikkyyys			1	1
Yhteensä	16	12	16	44